Megvalósítási terv a Tisza-völgyi árapasztó rendszer (ártér-reaktiválás szabályozott vízkivezetéssel) I. ütemére
valamint
a kapcsolódó kistérségekben az életfeltételeket javító földhasználati és fejlesztési program

A Hevesi kistérség integrált területfejlesztési, vidékfejlesztési és környezetgazdálkodási programja

HELYZETFELTÁRÁS – KONCEPCIÓ – OPERATÍV PROGRAM

VÁTI Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Közhasznú Társaság
1016 Budapest, Gellérthegy u. 30-32.

MTA RKK ATI
5000 Szolnok, Kossuth u. 12/a.

VIZITERV Consult Kft.
1149 Budapest, Kövér Lajos u. 13.

Budapest, 2006. január

A Hevesi kistérség integrált területfejlesztési, vidékfejlesztési és környezetgazdálkodási programja

Helyzetfeltárás – koncepció – operatív program

A munka az Országos Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Főigazgatóság szerződése keretében az Országos Területfejlesztési Hivatal és a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium szakmai irányításával készült a VÁTI Kht. Térségi Tervezési Irodáján

OTH témafelelőse:	Csóka Judit
Kistérségi kapcsolattartó:	Nagy Noémi
VÁTI Kht. témafelelőse:	Lányiné Fogarasi Kornélia
MTA RKK ATI témafelelőse:	Szoboszlai Zsolt
VÁTI Kht. szakértői:	Czene Zsolt Dálnokiné Devecseri Anikó Földesi Petra Göncz Annamária Illés István Majorné Vén Mariann Sain Mátyás Sárdi Anna Schneller Krisztián Staub Ferenc Vass Gábor Vaszócsik Vilja
MTA RKK ATI szakértői:	Szarvák Tibor T. Hargitai Judit
BOKARTISZ Kht. szakértői:	Molnár Géza Gál Tamás Seres Tibor
További szakértők:	Nemes Nagy József Kiss János Péter Lőcsei Hajnalka Faragóné Huszár Szilvia Jordán Klára Szabó József Tamás Szilvia
Irodavezető:	Göncz Annamária
Vezérigazgató:	Csanádi Ágnes

Ez a dokumentáció a VÁTI Kht. szellemi terméke. A hozzá kötődő – szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvényben meghatározott – vagyoni jogok a VÁTI Kht-t illetik.

Tartalomjegyzék

I. Bevezetés ... *6*

II. Helyzetelemzés ... *9*

II.1. Kapcsolódási pontok ... **9**
II.1.1. A Tisza-mente integrált területfejlesztési, vidékfejlesztési és környezetgazdálkodási programja ... 9
II.1.2. A Hevesi Ipari Park Megvalósíthatósági Tanulmánya ... 12
II.1.3. Kézműipari Hálózati Rendszer Programterve ... 12
II.1.4. Integrált Mezőgazdasági Rendszerterv ... 13
II.1.5. A Hevesi statisztikai kistérség agrárstruktúra- és vidékfejlesztési programjának felülvizsgálata ... 13
II.1.6. Környezetvédelmi Program ... 14

II.2. TÁRSADALOM ... **16**
II.2.1. Belső tagoltság ... 16
II.2.2. Demográfiai helyzet ... 17
II.2.3. Foglalkoztatás, munkanélküliség ... 18
II.2.4. A roma kisebbség helyzete ... 19
II.2.5. Kulturális tőke és a civil szervezetek ... 21
II.2.6. Egészségügy, oktatás, közművelődés ... 22
II.2.7. Az információhoz való hozzájutás ... 22

II.3. A tájhasználat természeti és gazdasági összefüggései ... **24**
II.3.1. Természeti adottságok ... 24
II.3.2. Természetvédelem, ökológiai hálózat ... 27
II.3.3. Vízhasználat ... 29
II.3.3.1. Árvíz elleni védekezés ... 29
II.3.3.2. Belvíz elleni védekezés ... 31
II.3.3.3. Aszály elleni védekezés ... 32
II.3.3.4. A VTT árvízvédelmi feladatai és vízpótlási, tájgazdálkodási lehetőségei ... 33
II.3.3.5. Ásványvíz-hévíz hasznosítás ... 38
II.3.4. Területhasználat ... 39
II.3.5. Környezeti állapot ... 40
II.3.5.1. Vizek ... 40
II.3.5.2. Levegő ... 42
II.3.5.3. Talaj ... 43
II.3.6. Összegzés: A tájhasználat értékelése és természeti, gazdasági összefüggései ... 44

II.4. Gazdasági bázis ... **46**
II.4.1. Gazdasági ágak, gazdálkodás ... 46
II.4.1.1. Agrárstruktúra ... 46
II.4.1.2. Erdő- és vadgazdálkodás ... 51
II.4.1.3. Ipar ... 52
II.4.1.4. Kereskedelem, szolgáltatás ... 52
II.4.1.5. Turizmus, idegenforgalom ... 52
II.4.2. Vállalkozási szerkezet ... 60
II.4.3. Összegzés: Relatív pozícióváltozás, gazdasági-társadalmi összefüggések és fejlődési tendenciák ... 60

II.5. Infrastruktúra ... **64**
II.5.1. Térségi közlekedési kapcsolatok, elérhetőség ... 64
II.5.1.1. Nagytérségi elérhetőség ... 64
II.5.1.2. Belső közlekedési kapcsolatok ... 65
II. 5.2. Települési infrastruktúra ... 66
II.5.2.1. Épített környezeti adottságok ... 66
II.5.2.2. Lakásállomány ... 66
II.5.2.3. Ivóvízellátás ... 67
II.5.2.4. Szennyvízkezelés ... 67
II.5.2.5. Energiagazdálkodás ... 68
II.5.2.6. Hulladékgazdálkodás ... 68

II.6. Intézményrendszer ... **70**

III. Koncepció ... *72*
III.1. SWOT-analízis ... **73**
Hevesi kistérség ... **73**
III.2. Célpiramis ... **74**
III.3. Jövőkép ... **75**
III.4. A megvalósítást segítő intézményrendszer ... **76**
III.5. Társadalmi, gazdasági, környezeti hatások ... **78**
III.6. Negatív forgatókönyv ... **80**
III. 7. Prioritások és az intézkedések közötti kapcsolat ... **82**
IV. Operatív program ... *83*
IV./ I. Prioritás: Élhető, vonzó környezet kialakítása ... **86**
IV./ I.1. Specifikus cél: Települési és térségi identitás erősítése ... 86
IV./ I.2. Specifikus cél: Szociális felzárkóztatás gyorsítása ... 96
IV./ II. Prioritás: Működőképes gazdaság kialakítása ... **105**
IV./ II.1. Specifikus cél: Az öröklött gazdasági struktúra átalakítása ... 105
IV./ II. 2. Specifikus cél: Gazdasági együttműködések fokozása ... 118
IV./ III. Prioritás: Táji és települési környezet javítása ... **123**
IV./ III.1. Specifikus cél: A térségi infrastruktúra fejlesztése ... 123
IV./ III.2. Specifikus cél: Természeti, környezeti értékek aktív védelme ... 130
IV./IV. Összefoglaló táblázat ... **141**
V. Mellékletek ... *150*
V.1. Interjúalanyok listája ... **150**
V.2. Térképmelléklet ... **151**
VI. Felhasznált irodalom ... *152*

Ábrajegyzék

1. ábra: A hevesi kistérség településeinek fejlődési pályái az egy főre jutó adóköteles jövedelem alapján, 1990-2003
2. ábra Területhasználat

Táblajegyzék

1. Táblázat A cigány nemzetiségi népesség száma településenként a 2001. évi KSH makrocenzus, ill. a polgármesteri hivatalok által becsültek szerint 20
2. Táblázat Melléklet a 18/2003. (XII. 9.) KvVM-BM együttes rendelethez 30
3. Táblázat Az árvíz öblözetek egyes jellemzői 30
4. Táblázat A Zagyva-Tarna vízrendszer szükségtározási lehetőségei 31
5. Táblázat Belvízrendszerek 31
6. Táblázat Termálkutak és hasznosításuk 39
7. Táblázat A 2002–2003. fűtési félév légszennyezettsége a jászberényi imisszióméró állomás mérése alapján 42
8. Táblázat A kistérség területén működő légszennyező telephelyek és pontforrások 43
9. Táblázat Termőterület művelési ágak szerinti megoszlása (ha) 47
10. Táblázat A kistérség gyümölcsös területének megoszlása (ha) 49
11. Táblázat A 2000 – 2003. év közötti gyümölcsültetvény telepítések 49
12. Táblázat Az állattartás mértéke, állatfajonkénti megoszlása a kistérségben (db) 50
13. Táblázat Kistérségi rendezvények 56
14. Táblázat Vonzerőleltár 56
15. Táblázat Szállás-férőhely 58
16. Táblázat Ivóvízminőség 67

I. Bevezetés

Jelen tervezési dokumentum a Hevesi kistérség integrált területfejlesztési, vidékfejlesztési és környezetgazdálkodási programjának helyzetfeltárás, koncepció és program munkarésze.

A program tervezése, illetve későbbi megvalósítása lefedi a 244/2003. (XII.18.) Kormányrendeletben meghatározott új KSH besorolásnak megfelelően a Hevesi kistérség teljes területét, amely az alábbi településeket foglalja magába: Átány, Boconád, Erdőtelek, Heves, Hevesvezekény, Kisköre, Pély, Kömlő, Erk, Tarnabod, Tarnaméra, Tarnaörs, Tarnaszentmiklós, Tarnazsadány, Tenk, Tiszanána, Zaránk. A teljes közigazgatási területre kiterjedő tervezési terület elhelyezkedését a mellékelt térkép mutatja. (1. sz. térképmelléklet)

A munka a Vásárhelyi Terv Továbbfejlesztése (a továbbiakban VTT) II. – árvíztározókkal foglalkozó – tendere keretében készül, az Országos Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Főigazgatóság megbízásából, a Magyar Terület és Regionális Fejlesztési Hivatal szakmai felügyeletével[1]

Célja, hogy a kistérségi és a VTT-hez kapcsolódó fejlesztéseket harmonizálja, ezen belül segítse elő, hogy:

- az árvízvédelmi fejlesztések által megnyíló térségi fejlesztési lehetőségekkel a - változásokat az egész ártér 1,8 millió lakosa érdekében befogadó - kistérség élni tudjon,
- a kistérségi fejlesztési érdekek, szándékok, projektjavaslatok mind teljesebben érvényesüljenek a 2007-2013-as ciklusra készülő Nemzeti Fejlesztési Tervben,
- a kistérség az eddiginél nagyobb segítséget kapjon:
  - fejlesztési elképzeléseinek új nézőpontból való átgondolására és
  - jelentősebb hazai és EU támogatásra, bővebb kapcsolódási lehetőségre számíthasson.

A Tisza-mente fejlődése szempontjából meghatározó körülmény a Tisza-völgy árvízi biztonságának növelését, valamint az érintett térség terület- és vidékfejlesztését szolgáló program közérdekűségéről és megvalósításáról szóló 2004. évi LXVII. törvény, amely meghatározza a VTT keretében elvégzendő feladatokat, az eljárás elveit, a földhasználati változásokat, és az árvízi beavatkozások ellentételezésének rendjét.

A Tisza völgy árvízi biztonságának növelését célzó VTT a Kormány kiemelt feladatai között szerepel. A Kormány a célok megfogalmazásával egyértelművé tette, hogy az árvízvédelmi funkció teljesítésén túl központi kérdésként kívánja kezelni a területen élő népesség életkörülményeinek javítását, a terület népességmegtartó képességének növelését, és a gazdálkodás feltételeinek biztosítását a VTT-hez kapcsolódó támogatási rendszerek kialakításával.

Ennek megfelelően a 1107/2003. (XI.5.) Kormányhatározat előírása szerint 2004-ben egyeztetésre került és elkészült - az egész ártérre vonatkozó - Tisza-menti integrált területfejlesztési, vidékfejlesztési és környezetgazdálkodási program. E program teljes egészében tartalmazza a Tisza-völgy árvízi biztonságának növelését, valamint az érintett térség terület- és vidékfejlesztését szolgáló program I. ütemének feladatait, azaz a Kormány által 2003. novemberben deklarált 130 milliárdos, komplex árvízvédelmi és (az árvízvédelmi

[1] A Hevesi kistérségi program a VTT első ütemében tervezett árapasztó tározókat (Cigánd-Tiszakarádi, Szamos-Krasznaközi, Tiszaroffi, Nagykörűi, Hanyi-Tiszasülyi, Nagykunsági) és hullámtéri beavatkozásokat befogadó 13 kistérségre készülő sorozat része. A kistérségi program készítésére jelen esetben a Hanyi-Tiszasülyi árvíztározó befogadása által kerül sor Pély településekben.

beavatkozásokat befogadó településkörre vonatkozóan) infrastrukturális, valamint tájgazdálkodási feladatokat tartalmazó VTT programot.

A tét a lakosság biztonsága, megélhetése, életminősége és az ártér működőképessége. A Tisza problematika integrált kezelésére azért van szükség, mert a térség legégetőbb biztonsági és megélhetési, leszakadási problémáinak gyökerei közösek, alapvetően a víz- és földhasználathoz, valamint az ágazati politikákhoz kötődnek. A tünetek: árvíz-, belvíz- és aszálykárok, éghajlatváltozás, elsivatagosodás, negatív vízháztartás, stratégiai vízkészletek mennyiségi és minőségi veszélyeztetettsége, illetve ezekkel összefüggésben talajminőség, termékenység, a föld- és vízhasználat hatásfoka, végül a gyengülő-megszűnő gazdasági szerep és perspektívátlanság.

E problémák – veszélyeztető, figyelmen kívül nem hagyható mértékük és összefüggő jellegük miatt – az egész ártér jövője, fejlődése, illetve leszakadása szempontjából meghatározóak. A közös gyökerek következtében megoldás csak integrált lehet, az érintettek részvételével, összehangolt kormányzati, térségi és interdiszciplináris munkával kialakítva, a természeti és társadalmi, gazdasági együttműködésben megtalált rendezőelv alapján.

A Tisza-mente integrált területfejlesztési, vidékfejlesztési és környezetgazdálkodási programja egyidőben és együttműködésben készült az árvízvédelmi és területrendezési tervezéssel. Ez az elmúlt tíz évben kialakult tervezési gyakorlaton túllépve lehetővé tette – és jelen kistérségi munkát is segíti –, hogy az intézkedések, támogatható tevékenységek háttér számításai konkrét adatokkal, illetve részben műszaki tervekkel alátámasztottak legyenek.

A kistérségi tervezési dokumentumok kidolgozásának jogszabályi hátterét a területfejlesztési koncepciók, programok és a területrendezési tervek tartalmi követelményeiről szóló 18/ 1998. (VI.25.) KTM rendelet, valamint azok egyeztetésének és elfogadásának rendjéről szóló 184/1996. (XII.11.) Kormányrendelet előírásai képezik.

A Hevesi kistérségre most készülő integrált program elsődleges feladata, hogy a 2007–2013-as ciklus Nemzeti Fejlesztési Tervébe beépítendő Tisza-térségi fejlesztési elképzeléseket kistérségi szinten és projekt mélységben pontosítsa, hogy realitássá válhassanak és összeadódhassanak a kistérségi integrált programok előirányzatai, tervezett költségei, ami által működőképessé, eredményessé és fenntarthatóvá válhatnak a következőkben kibontásra kerülő operatív programok.

A kistérségi integrált program olyan stratégiai és operatív programokat fogalmaz meg, amelyekben a kistérségi társulás, illetve munkaszervezete kezdeményező, koordináló, illetve partnerségi szerepet vállal.

A programkészítés során alkalmazott módszerek között a dokumentumelemzés, a KSH hivatalos adatbázisainak elemzése, az interjúkészítés (interjúalanyok listáját mellékletben közöljük), a kérdőíves felmérés és a workshopok szerepeltek.

A jól áttekinthető és közérthető nyelven megfogalmazott tervezési dokumentum helyzetelemzésből és koncepcióból, valamint – a jelenlegi egyeztetés és elfogadás után készülő - operatív programból áll. Míg a koncepció közép- és hosszú távon mutat irányt, körvonalaz kereteket a kistérség lakossága, vállalkozásai, intézményei, befektetői stb. számára, addig az operatív program időtávja rövid-, illetve középtáv, a 2006, valamint a 2007-2013 közötti éveket öleli át. Az operatív programok megfogalmazásánál a párhuzamosságok kerülése és a folyamatban lévő projektek kiegészítése a cél.

A tervezés középpontjában – hasonlóan az integrált Tisza programhoz – a következő célok megvalósításának segítése áll:

- a természet, társadalom és gazdaság harmonikus együttműködése,

- az árterek rehabilitációja és a folyó egészséges rendszerműködésének helyreállítása, beleértve a tartamos földhasználatot és vízkészlet-gazdálkodást,
- a lakosság megélhetését szolgáló diverzifikált és a magas multiplikációjú vidékgazdaság kialakítása, beleértve
    - a sajátos agrár, helyi ipari-, idegenforgalmi és szolgáltatási struktúra megteremtését, és megalapozva ezt,
        - a perifériikus helyzetből adódó hátrányok leküzdésével,
        - a tradíciók kiterjesztésével, a helyhez kötődő identitástudat erősítésével,
        - a képzettségi szint növelésével és
        - a foglalkoztatási helyzet javításával, valamint
        - a hálózatok és a külső belső együttműködések, illetve
        - a környezetbarát fejlesztések ösztönzésével és
        - a szubszidiaritás elvének kiteljesítésével.

A program speciális, a VTT árvízi beavatkozásaival összefüggő lehetőségként megjelenő új eleme az ártér reaktiválása, az ökológiai és a vízrendszer rehabilitálása. Ez egy - a táji adottságokra épülő - az egészséges és mozaikos tájszerkezet helyreállítását és fenntartását szolgálja, amely a tájgazdálkodási rendszer kiépítésével, adottságokhoz alkalmazkodásával sokszínűbb és jobb megélhetési lehetőséget kínál a térség lakói számára.

II. Helyzetelemzés

A Hevesi kistérség integrált programjának helyzetelemzése (előkészítő fázis) a területi egység fejlesztésére ható tényezők rendszerezését, azok értékelését tartalmazza.

II.1. Kapcsolódási pontok

Ahhoz, hogy a legitim tervdokumentumok betölthessék eredeti funkciójukat, azaz kijelöljék, illetve felülvizsgálják a célkitűzéseket, valamint biztosítsák a fejlesztési eszközök hatékony felhasználását, elengedhetetlen a vertikális és a horizontális koordináció. A területi egységre ható külső tényezők áttekintése kapcsán, a „felsőbb" szintű tervekhez való kapcsolódási pontok biztosítása érdekében az Országos Területfejlesztési Koncepcióban kiemelt térségként kezelt Tisza-térség középtávú fejlesztési programjának, a Tisza-mente integrált területfejlesztési, vidékfejlesztési és környezetgazdálkodási programjának fejlődési irányait mutatjuk be. Emellett összefoglaljuk a kistérség öt fejlesztési dokumentumában felvázolt fejlődési irányokat, melyek a következők: A Hevesi Ipari Park Megvalósíthatósági Tanulmánya, Kézműipari Hálózati Rendszer Programterve, Integrált Mezőgazdasági Rendszerterv, A Hevesi statisztikai kistérség agrárstruktúra- és vidékfejlesztési programjának felülvizsgálata, Környezetvédelmi Program.

II.1.1. A Tisza-mente integrált területfejlesztési, vidékfejlesztési és környezetgazdálkodási programja

A Tisza-völgy árvízi biztonságának növelését, valamint az érintett térség terület- és vidékfejlesztését szolgáló programról szóló 1170/2003. (XI.5.) Kormányhatározat 2. pontja alapján készült el a Tisza-mente integrált területfejlesztési, vidékfejlesztési és környezetgazdálkodási programja. A program tervezési területe a teljes tiszai ártér minden településére kiterjed. A 445 település lakosainak száma 1 millió 754 ezer fő (az ország népességének 17 %-a), területe az ország egynegyede, 2 272,5 ezer hektár, 4 régiót, 9 megyét és 51 - köztük a hevesi - statisztikai kistérséget érint.

A Tisza-mente integrált területfejlesztési, vidékfejlesztési és környezetgazdálkodási programja az árvízvédelmi fejlesztések mellett a természeti- és épített környezet védelmére, az infrastruktúra, az ipar, a mezőgazdaság és a humán tényezők egyidejű és egymásra vonatkoztatott fejlesztésére tesz javaslatot úgy, hogy egy tudatos jövőkép megvalósítása érdekében integrálja e tényezőket, kezeli a városok és a vidéki térségek, falvak eltérő fejlesztési igényeit. A jövőkép értelmében a Tisza-mente legfőbb küldetése, hogy *az együttműködés térségévé váljon*, ahol megvalósul a fenntartható terület- és vidékfejlesztés, amely

- a természeti örökség megóvását, működésének elősegítését tekinti alapnak,
- a hagyományokon, identitástudaton, a társadalmi örökség ismeretén alapul,
- a működésének elősegítésére, fokozatosságra int, szerves fejlődést javasol és lassúbb ütemű fejlődést ígér,
- a perifférikus helyzet leküzdését szolgálja,
- integrált.

Az árvízvédelmi, tájhasználati és területfejlesztési szempontból paradigmaváltó program elveivel való összhang megteremtése, valamint a programokhoz, projektekhez való csatlakozás lehetőségének biztosítása elengedhetetlenül fontos a VTT árvízi beavatkozásait szolgáló kistérségek, így a Tiszafüredi kistérség számára is. A szintézis megteremtése érdekében ebben a fejezetben ismertetjük a program célpiramisát, az operatív adatlapok mindegyikénél pedig feltüntetjük a kapcsolódási pontokat.

Célpiramis

JÖVŐKÉP

Az együttműködés térsége

ÁTFOGÓ CÉLOK

A Kárpát-medence természeti rendszerével együttműködő, társadalmilag is hatékony gazdálkodási struktúra kialakítása
A térség népességmegtartó képességét javító, a létbiztonságot garantáló, kiegyenlített és fenntartható társadalmi feltételrendszer biztosítása

PRIORITÁSOK

I. Vízkészlet gazdálkodáson alapuló fenntartható táji rendszerek kialakítása	II. Hagyományokon és innováción alapuló képzési és foglalkoztatási lehetőségek hálózatokra támaszkodó fejlesztése	III. A periferikus helyzet leküzdése	IV. A Tisza ökológiai rendszeréhez és társadalmához alkalmazkodó gazdasági struktúra létrehozása	V. A térségi fejlesztési folyamatok demokratizálása és hatékonyságának növelése

SPECIFIKUS CÉLOK

I.1. Ártéri tájrehabilitáció	*II.1. Hálózatok fejlesztése*	*III.1. Belső-külső közlekedési kapcsolatok javítása*	*IV.1. Magas multiplikációjú vidékgazdaság kialakítása*	*V.1 Partnerségi szervezetek megerősítése*

INTÉZKEDÉSEK

I.1.1. Természetközeli, diverz, mozaikos tájszerkezet kialakítása a mély fekvésű területeken, az ártéri vízrendszer rehabilitálására alapozva I.1.2. Természetközeli tájrészek fenntartása és növelése erdősítéssel, gyepesítéssel, az erdők természeti funkciójának visszaállítása, erdőstratégia kidolgozása I.1.3. Degradációra érzékeny talajokon földhasználat váltás	II.1.1. Civil hálózatok fejlesztése II.1.2. Innovációs kapacitások erősítése II.1.3. A szolgáltatások, valamint az alap- és szakellátások biztosításával a kistelepülések megtartó képességének fokozása	III.1.1. A térség külső elérhetőségének javítása a nemzetközi közlekedési folyosók kiépítésével III.1.2. A Tisza turisztikai és személyhajózási lehetőségeinek megteremtése a kapcsolódó infrastruktúra hátterével együtt III.1.3. A térség belső kapcsolatainak javítása a vasúthálózatok korszerűsítésével és működtetésével III.1.4. A térség belső kapcsolatainak javítása a főúthálózat, alsórendű közúthálózat, kerékpárutak és a folyami átkelések bővítésével, fejlesztésével	IV.1.1. Egyedi arculatú tradicionális vidékipar és környezetvédelmi ipar kialakítása IV.1.2. A rurális tradíciókon és adottságokon alapuló, a piaci feltételekhez is alkalmazkodó speciális termékek előállítása IV.1.3. Meglévő ipari centrumok EU–s normáknak megfelelő fejlesztése és részvállalása a térségi munkamegosztásban IV.1.4. A mezőgazdaság jövedelmezőségének növelése, gazdasági munkamegosztás az EU–s vidékfejlesztési források bevonásával	V.1.1. A szükséges horizontális szerveződések létrehozása a térségi együttműködésekkel V.1.2. A Tisza-menti terület- és vidékfejlesztési, környezetgazdálkodási szervezetek szövetségeinek létrehozása V.1.3. A térségi partnerségi szervezetek és szövetségek ágazati szereplőkkel való megerősítése

SPECIFIKUS CÉLOK

I.2 *Vízkészlet gazdálkodás*	*II.2..* *Hagyományalapú innovációk ösztönzése*	*III.2* *Tercier és kvaterner hálózatok fejlesztése*	*IV.2.* *Széles körű adottságokhoz alkalmazkodó diverzifikált mezőgazdaság kialakítása*	*V.2.* *Térségi tervezési folyamatok társadalmasítása*

INTÉZKEDÉSEK

I.2.1. Stratégiai vízkészletek minőségi és mennyiségi megőrzése és bővítése I.2.2. Ártéri vízrendszer rehabilitáció, vízvisszatartás, a vízjárás szélsőségeinek csökkentése I.2.3 Árvízvédelmi beavatkozások (Vásárhelyi–terv Továbbfejlesztésének árvízvédelmi feladatai, fővédvonalak,)	II.2.1. Szerepek, tradíciók kiterjesztése, integrálása a mindennapok világába II.2.2. Lokális, Tisza és Alföld tudat erősítése II.2.3. A rurális tradíciók és az identitás erősítésével a kistelepülések kiüresedésének, „gettósodásának" mérséklése II.2.4. Sikeres modellek, példaértékű teljesítmények támogatása	III.2.1. Minőségi szolgáltató rendszer létrehozása III.2.2. Gazdasági szereplők és tudáscentrumok közös információs hálózatának kialakítása III.2.3. A logisztikai és kereskedelmi szerepkör erősítése a szolgáltatások minőségi és mennyiségi fejlesztésével III.2.4. Informatikai ellátottság kiegyenlített fejlesztése	IV.2.1. A változó adottságoknak megfelelő területhasználat kialakítása az agrár–környezetgazdálkodási program alapján IV.2.2. Ökológiai gazdálkodás és az alacsony ráfordítás igényű gazdálkodás kialakítása, módszereinek elterjesztése IV.2.3. A vízkivezetésen alapuló ártéri tájgazdálkodás	V.2.1. Az országos, az ágazati és területi tervek készítésekor, felülvizsgálatakor az érdekharmonizáló, érdekérvényesítő szervek szerepének hangsúlyosabbá tétele V.2.2. A Tisza-mente integrált programjának társadalmasítása és megvalósítása térségi támogatással V.2.3. Az intézmények felkészültségének fokozása, amellyel javul a térség abszorpciós képessége

SPECIFIKUS CÉLOK

I.3. *Környezetbarát infrastruktúra rendszerek kialakítása*	*II.3.* *Képzési potenciálok növelése, foglalkoztatási helyzet javítása*		*IV.3.* *Térség adottságaihoz alkalmazkodó sajátos idegenforgalmi struktúra kialakítása*	

INTÉZKEDÉSEK

I.3.1. Decentralizált megújuló energiagazdálkodási önfenntartó rendszerek kiépítése I.3.2. Közműolló zárása és az alternatív szennyvíztisztító programok bevezetése a kis lélekszámú településeken I.3.3. Jól kidolgozott hulladékgazdálkodási tervekre épülő programok elindítása	II.3.1. A hátrányos helyzetű munkaerő foglalkoztatási lehetőségeinek bővítése II.3.2. A digitális informatikai elérhetőségi hátrányok csökkentésével a foglalkoztatás új típusú formáinak elterjesztése II.3.3. Az általános és a speciális képzettségi szint emelése II.3.4. A felsőoktatási hozzáférést akadályozó tényezők mérséklése		IV.3.1.Együttműködésen alapuló, a turisztikai arculattal harmonizáló termékcsomagok kialakítása IV.3.2. Az idegenforgalmi infrastruktúra kiépítése IV.3.3. Szelid- és ökoturizmus fejlesztése	

II.1.2. A Hevesi Ipari Park Megvalósíthatósági Tanulmánya

A kistérség fejlesztési dokumentumainak illeszkedniük kell a magasabb területi szintű fejlesztési dokumentumokhoz, illetve törekedniük szükséges arra, hogy a helyben jelentkező fejlesztési igények beépülhessenek a magasabb területi szintű elképzelésekbe is. Tehát érvényesülnie kell a felülről-alulra és az alulról-felülre való építkezés követelményének. A szintézis megteremtése érdekében keressük az összhangot a Tisza-mente és a kistérség integrált programja között. Ennek első lépéseit megtettük az előző fejezetrészben.

A következőkben arra teszünk kísérletet, hogy a kistérségi szinten elkészült és elfogadott programok és a most készülő integrált program között kapcsolódási pontokat határozzunk meg. Időrendi sorrendben haladva legutoljára, azaz 2005-ben, a Heves városhoz köthető, ugyanakkor kistérségi kisugárzó hatással rendelkező ipari parki megvalósíthatósági tanulmány készült el.

A Dél-Heves Megyei Kistérségi Terület- és Gazdaságfejlesztési Társulást „Termelő létesítmények bezárásával, illetve nagy létszámot foglalkoztató intézmények megszüntetésével, válságövezet kialakulásával összefüggésben kistérségi szerkezetátalakítási programok kidolgozásának és a megvalósítás egyes feltételei megteremtésének érdekében” című pályázatához kapcsolódóan a Magyar Terület és Regionális Fejlesztési Hivatal vissza nem térítendő támogatásban részesítette. A szerkezetátalakítási program keretében elnyert támogatást a térség dominánsan mezőgazdasági jellegének enyhítésére és az ebből adódó foglalkoztatási, jövedelmezőségi problémák ellensúlyozására 2 konkrét célkitűzés megvalósításához kívánta igénybe venni.

Így a támogatás egy része a Heves város határában már több éve tervezett Ipari Park kialakításához szükséges reális helyzetképet rögzítő és fejlesztési elképzeléseket kidolgozó megvalósíthatósági tanulmány aktualizálását szolgálta, míg a fennmaradó rész az Ipari Park cím elnyerésére irányuló pályázat megírását fedezte.

II.1.3. Kézműipari Hálózati Rendszer Programterve

Heves és térsége komplex kistérségi program keretében két rendszerterv készült: a Kézműipari Hálózati Rendszer Programterve és az Integrált Mezőgazdasági Rendszerterv

A program filozófiája: *együtt gondolkozni, együtt cselekedni*.

- A fenntarthatóság
- Az értékmegőrzés, hagyományápolás
- Tradíció és újszerűség
- A hálózatos együttműködés

A rendszerterv elemei az alábbiak:

I. Fejlesztési központ létrehozása

- A virtuális fejlesztési háló felépítése
- Az informatikai és telekommunikációs háló felépítése
- A térségi képzési és fejlesztési központ fizikai fejlesztése
- A marketing eszközök fejlesztése
- Termék és technológiafejlesztés

II. Beszállítói láncok kialakítása

- A termékláncok létrehozása
- A gyártási pontok fejlesztése
- Telephelyfejlesztés
- Technológiafejlesztés

III. Rendszerközpont – fogadó bázis – fejlesztés
- Telephelyfejlesztés
- Technológiafejlesztés
- Logisztikai fejlesztés

IV. A program humán infrastruktúra fejlesztési elemei
- A hálózati rendszer alapjai
- A termékpályás együttműködés lehatárolása
- Szolgáltatási háttérháló tervezése
- A képzési, tanácsadási rendszer tervezése
- Minőségbiztosítás
- A hátrányos helyzetű csoportok bevonási feltételrendszerének kialakítása

II.1.4. Integrált Mezőgazdasági Rendszerterv

A terv felépítése a következő:

I. Az alapanyag előállítás alrendszere
- A termőterület védelmével, fejlesztésével kapcsolatos tevékenységek
- Technológiai tanácsadás
- Szolgáltatás

II. Az elsődleges feldolgozás, tárolás alrendszere
- A betakarítás, szüret technológiai feltételrendszere
- A beszállítás, alapanyag minősítés feltételrendszere
- Tárolás
- Csomagolás

III. A feldolgozás alrendszere:
- Alapanyag-fogadás, átvétel
- Feldolgozás, tárolás
- Csomagolás
- Minőség-ellenőrzés
- Expediálás
- Kiszállítás

IV. A piacra jutás elősegítésének alrendszere:
- Agrár-logisztikai bázis létrehozása
- Belső nagybani piac fejlesztése
- Térség és termékmarketing

II.1.5. A Hevesi statisztikai kistérség agrárstruktúra- és vidékfejlesztési programjának felülvizsgálata

Az FVM támogatásával 1999-ben elkezdődött a kistérségi agrárstruktúra és vidékfejlesztési programok összeállítása. E folyamat első elemeként a helyzetfeltáró, majd a stratégiai programok készültek el, ezt követte az operatív programok kidolgozása.

A programok felülvizsgálata 2003-2004 év folyamán több okból is időszerűvé vált. Egyrészt a csatlakozás után várható EU-s politikák által képviselt új szempontok és források miatt indokolt volt a jövőkép és a kitörési pontok újragondolása. Másrészt a felülvizsgálat során tekintetbe kellett venni a Nemzeti Fejlesztési Terv Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program és a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv kínálta lehetőségeket, a kapcsolódás esélyeit és a várható hatásokat.

A Dél-Hevesi vidék fejlesztésének programja olyan *speciális célok* megvalósítását szorgalmazza, melyben

- javul a foglalkoztatás
- a mezőgazdaság versenyben marad
- az évről-évre fejlődő infrastruktúra emeli a térségben élők komfortérzetét, egyben előmozdítja a gazdaság fejlődését

Általános célkitűzések

- A kistérség népességmegtartó ereje növekedjen.
- A hátrányos helyzetűek felzárkózásának meggyorsítása.

Speciális célkitűzések

- A térség foglalkoztatási helyzetének javítása (AVOP, NVT, GVOP, ROP, HEFOP)
- A mezőgazdaság versenyképessége javuljon (AVOP, NVT)
- A térség infrastrukturális ellátottsága javuljon (AVOP, KIOP, ROP)

Prioritások/Alprogramok

1) <u>Prioritás</u>: A mezőgazdaság versenyképességének javítása, szerkezetváltás
   1) Alprogram: A mezőgazdasági termelésszerkezet kiigazítása
   2) Alprogram: A mezőgazdasági termelés hatékonyságának növelése, technológiai, építményi korszerűsítés
   3) Alprogram: A termékek feldolgozottsági szintjének növelése
   4) Alprogram: A hiányzó termékfeldolgozó kapacitás növelése
   5) Alprogram: A természeti erőforrások hatékonyabb használata

2) <u>Prioritás</u>: Jövedelemszerzési és foglalkoztatási lehetőségek bővítése
   1) Alprogram: Kis- és középvállalkozások betelepedésének elősegítése
   2) Alprogram: Gazdasági tevékenységek diverzifikálása, szolgáltatások fejlesztése

3) <u>Prioritás</u>: A Kistérség infrastrukturális ellátottságának fejlesztése
   1) Alprogram: A közlekedési hálózat minőségének javítása
   2) Alprogram: A környezeti terhelést jelentő szennyvízelhelyezésnek korszerű megoldása
   3) Alprogram: Ár- és belvíz által veszélyeztetett települések elvezetési problémáinak megoldása.

4) <u>Prioritás:</u> Humán erőforrások fejlesztése
   1) Alprogram: A térségben élők szakképzettségének növelése
   2) Alprogram: A jóléti szolgáltatások színvonalának emelése
   3) Alprogram: A hátrányos helyzetűek speciális problémáinak kezelése
   4) Alprogram: A korszerű, naprakész információhoz jutás intézményrendszerének kiépítése.

5) Prioritás: Épített és természeti környezet megóvása
   1) Alprogram: A kistérség környezetvédelmi szempontból érzékeny elemeinek fokozott védelme
   2) Alprogram: A települések építészeti örökségének megóvása
   3) Alprogram: A hagyományok kulturális örökségének ápolása, a közösségi élet rehabilitációja

II.1.6. Környezetvédelmi Program

A települések környezeti állapotának elemzése, valamint Heves Megye Környezetvédelmi Programja és a Nemzeti Környezetvédelmi Program alapján a Tarnamenti és a Tiszamenti települések vonatkozásában az alábbi prioritások kerültek megfogalmazásra

- Felszíni és felszín alatti vizek védelme
- Közműellátás javítása
- Felszíni vizek rendezése

- Talaj védelme
- Korszerű hulladékgazdálkodás feltételeinek a megteremtése
- Településkép javítása
- A közlekedési infrastruktúra fejlesztése
- Az energiagazdálkodás racionalizálása
- Természet- és tájvédelem.

A prioritásoknak megfelelően településekre bontva, egységes adatlapokon kerültek megfogalmazásra a teendők.

II.2. TÁRSADALOM

A Tisza-mente népességének jelentős része az ország legelmaradottabb, rendszerváltozásban is vesztes településein, kistérségeiben él. E vidéki népesség foglalkoztatási- és jövedelmi viszonyai, iskolai végzettsége, és ezen belül szakmai képzettsége is elmarad az országos átlagtól. Ugyancsak jelentős a lemaradás az egyetemet, főiskolát végzettek és az érettségizettek számarányát tekintve. Az elvándorlások, feltételhiányok és a közösségek leépülése miatt kevés a kreativitását - a térség érdekében - kibontakoztató ember. A helyzetelemzés következő, humán erőforrás fejezete a fenti megállapítások a Hevesi kistérségre vonatkozó megállapításait mutatja be.

II.2.1. Belső tagoltság

Heves városa a szocialista időszakban sem lépett előre jelentősebben, a rendszerváltozás óta pedig a leszakadó városok között tartható számon. Helyzete, a fejlettségi mutatókat tekintve főként az 1990-es évtized első felében romlott jelentősen: a város egy főre jutó adóköteles jövedelme a vidéki átlaghoz viszonyítva 1997-ig 14 százalékponttal csökkent (92%-ról 78%-ra), és ekkor a 168-ból csupán 18 kistérségi központban vett fel alacsonyabb értéket e jövedelmi mutató. Az utóbbi néhány évben némileg javult a helyzet, de Heves a kistérségi központok rangsorában még mindig az utolsó negyedben maradt. Sem a jövedelmi helyzet, sem a foglalkoztatottság szintje nem marad el sokkal a vidéki átlagtól, de hiányoznak a vállalkozások és a munkanélküliség is másfélszerese a vidéki átlagnak: a 100 aktív korúra jutó munkanélküliek száma még mindig 10 fölötti.

Mivel Heves népességsúlya a kistérségen belül még az egyharmadot sem éri el, így a kisebb súlyú kistérségi központok közé tartozik. Gazdasági helyzete kedvezőbb, mint a környező településeké, hiszen az átlagjövedelem és a személygépkocsi-ellátottság terén másfélszeres a különbség, a jogi személyiségű vállalkozások több mint fele hevesi székhelyű, és a munkanélküliek aránya is alacsonyabb, mint a községek többségében. Ugyanakkor az ipar halódásának köszönhetően a gazdasági értéktermelő-képességre utaló jelzőszámok, a vállalkozássűrűség és a helyi adók terén tapasztalható előnye a ’90-es évek során egyre fogyatkozott. Negatív munkaerőmérlege és a beingázók alacsony aránya (a munkahelyek mindössze 19%-át töltik be ingázókkal) egyaránt arra utal, hogy a környező települések számára nem jelent erős vonzó hatást. Heves a 16-ból mindössze a 6, vele Keletről határos községnek elsődleges ingázási célpontja, s elsődlegesen Jászberény, Gyöngyös, kisebb részben pedig Visonta és Eger ipara, valamint Budapest foglalkoztatja a hevesi kistérség zömmel ipari ingázóit.

Az elmaradott, alapvetően mezőgazdasági karakterű hevesi kistérség belső tagolódása a rendszerváltozás óta éleződik. A falvak többségének helyzete romló-stagnáló, csupán 2 falu, a Gyöngyöshöz közeli Tarnaméra és Boconád jövedelemszintje éri el a vidéki átlagot, és mutat javuló tendenciát, sőt, a közepes és nagyobb méretű központtal rendelkező kistérségeknél kivételesnek mondható, hogy e két település jövedelemszintje még a központi települését is meghaladja (1. ábra). A foglalkoztatási helyzet szintén e két településen a legkedvezőbb: a foglalkoztatottak népességaránya szintén meghaladja Heves város értékeit, a munkanélküliség pedig még a vidéki átlagnál is alacsonyabb. Mint azt korábban említettük, Heves város nem nevezhető jelentős gazdasági centrumnak, de egy szűk településgyűrű mégis kialakult környezetében, ahol a fejlettségi jelzőszámok kedvezőbbek: Hevesvezekény, Tenk, Pély, illetve részben Erdőtelek tartozik ehhez a településkörhöz. Kisköre csupán az egy lakosra jutó helyi adót tekintve szerepel a legjobbak között, más gazdasági-fejlettségi jelzőszám tekintetében nem ugrik ki környezetéből. A Tisza-tó idegenforgalmi potenciálja ellenére sem képes láthatóan fellendíteni a községet.

A legkedvezőtlenebb helyzet azokon a településeken alakult ki, ahol rendkívül magas (50% körüli) a roma lakosság aránya, így Tarnabodon, Kömlőn, Erken valamint Átányon. Több szempontból is válságos az alig 700 fős Tarnabod helyzete, ahol a teljes népességnek kevesebb, mint 8%-a talált munkahelyet, jelentős az inaktív keresők, elsősorban nyugdíjasok száma, illetve a kistérségen belül itt a legmagasabb a cigányság aránya. Az átlagjövedelem a vidéki átlag 20%-át sem (!) éri el. Az elöregedés leginkább a kistérség egyetlen törpefaluját, Zaránkot sújtja, ahol az inaktív keresők domináns többségben vannak, a fiatalabb korosztályt lefedő eltartott népesség aránya pedig mindössze 16%.

1. ábra: A hevesi kistérség településeinek fejlődési pályái az egy főre jutó adóköteles jövedelem alapján, 1990-2003

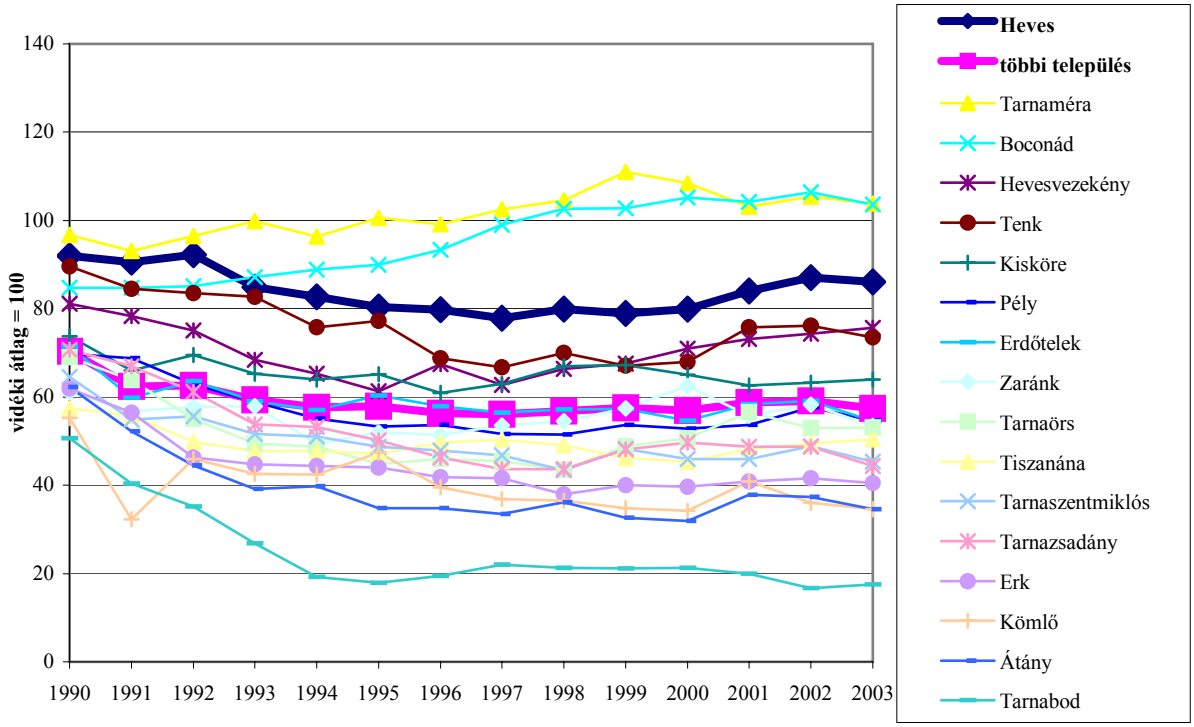

Kissé meglepő módon a foglalkozási szerkezet és a fejlettség között nem találunk semmilyen általános összefüggést. A települések egy részében az ipar (Boconád, Tarnaméra), másik részében a szolgáltatások (pl. Kisköre, Heves) jelentik a megélhetés fő forrását, de akad olyan falu is, ahol a mezőgazdaság a legjelentősebb gazdasági tényező. Az agrárszektor túlsúlya általában a kedvezőtlen gazdasági helyzet egyik jellemzője, azonban itt egyaránt találunk elmaradottabb (pl. Tarnabod) és a térségi átlaghoz képest kedvezőbb helyzetű települést (pl. Hevesvezekény) is azok között, ahol magas a mezőgazdasági foglalkoztatottak aránya.

Összességében a hevesi kistérséget inkább a heterogenitás jellemzi, hisz találunk idegenforgalmáról nevezetes falut, elöregedő vagy elcigányosodó kistelepülést, de néhol a fellendülés jeleit is észlelhetjük. A belső területi különbségek és az ingázásra alapozott megélhetés nagy aránya a térség gyenge megtartóerejére és kohéziójára hívja fel a figyelmet.

II.2.2. Demográfiai helyzet

Az 1870-2001 közötti időszakot felölelő történeti népességadatok szerint a kistérség népességminimuma 1870-ben, maximuma 1941-ben volt. 17 településéből 3 a rendszerváltás idejére, 5 pedig napjainkra érte el a legkevesebb lakosszámot. Tenk az egyetlen, amelyik a visszatekintés időszakában szinte folyamatosan növekedett, és 2001-ben érte el népességcsúcsát.

A két legutóbbi népszámlálás között 7 település lakossága nőtt, a legnagyobb mértékben Tenké (10%), Tarnaörsé (6%) és Tarnaméráé (5%). Két község (Tarnaszentmiklós, Tiszanána) lakosszáma stabilizálódott, a fennmaradóké pedig csökkent. A legnagyobb népességvesztést (11%-ot) Zaránk szenvedte el.

A népesség-változások folyamatában a természetes szaporulat, illetve fogyás, valamint a vándorlási egyenleg együtthatása érvényesül. A kistérség településeire – Kömlő és Tarnabod kivételével – a természetes fogyás jellemző, amely 1990-2001 között Zaránkon és Boconádon drámai méreteket öltött (21 és 10%). A vizsgált időszakban a kistérséget összességében 3%-os bevándorlás érintette, amelynek nagysága Tenk (11%), Tarnaméra, Tarnaörs és Zaránk (10%) esetében volt kiemelkedő és mindössze 4 településen volt negatív az egyenleg (2-4% közötti): Átány, Hevesvezekény, Pély, Tarnazsadány.

A kistérség lakóinak 2%-a él külterületen, a legtöbben (5,6%) Heves (volt mezőváros) környékén.

II.2.3. Foglalkoztatás, munkanélküliség

A Hevesi kistérségben az átmenet évtizedében nagyobb mértékű munkahelyteremtés nem történt. Mint azt már a belső tagoltság elemzésénél is megemlítettük a rendszerváltás egyik vesztese a kistérség. A hátrányok a statisztikai besorolásban is visszaköszönnek. A gazdasági struktúraváltás mezőgazdasági hatásain alig javított a gyümölcstermesztés felfutása, a két másik jelentős szegmens (növénytermesztés, állattenyésztés) súlya jelentősen csökkent. Jelenleg a legtöbb aktív korúnak az önkormányzatok adnak munkát. Nincs 100 fő feletti munkavállalót foglalkoztató cég a térségben. Ezért a kis- és középvállalkozások fejlesztése jelenti a jövő egyik markáns fejlesztési irányt. Heves városában (ahol hagyománya van a finommechanikának, pneumatikának) tervezett ipari park is ilyen profillal indulna. A foglalkoztatási szférában, az ipari park terén is Gyöngyös, Eger, Jászberény, Hatvan erős versenytársat jelentenek a jelenleg inkább a belső periféria léttel jellemezhető kistérségnek.

Az ingázók főként az építőiparban dolgoznak. A sok kiadott alkalmi munkakönyv ellenére a fekete munka arányát alig vagy egyáltalán nem tudták csökkenteni.

A periféria lét mellett a gazdasági szférában az innováció lehetőségét rejtő foglalkoztatási hálózatok létét is felfedezhetjük. Ide sorolhatjuk a Szolnoki Mezőgép Hevesgép egységét, amely 100 fővel most is működik és azt is, hogy a munkaügyi kirendeltség munkaerő-kölcsönző cégekkel is kapcsolatban áll. Azonban az így szervezett munkalehetőség alig valósul meg a kistérségben, sokkal inkább a fentebb felsorolt városok vállalkozásainak munkaerőigényét lehet innen (is) biztosítani.

2005. év első félévében a munkanélküliségi ráta átlagos értéke közel 24% volt, bár a térség munkanélküli rátája 18 - 21 % között változott az utóbbi években. A regisztrált munkanélküliek havi átlagos létszáma az év első felében 3093 fő volt. A férfiak aránya 52%, a nőké 48%. A regisztrált munkanélküliek kétharmada alacsony iskolázottságú, negyedük szakmával is rendelkezik. Betanított és segédmunkás az állástalanok kétharmada. A regisztráltak tizede középfokú végzettségű, a diplomások száma elenyésző (kb 25 fő). A nyilvántartott munkát keresők közel fele tartozik a 16-45 közötti demográfiai csoportba. 2005. első félévének végén 186 pályakezdőt (7%) tartottak nyilván. A fiatalok fele általános iskolát végzett, ötöde szakmunkás. A diplomások száma 2 fő volt. Általános iskolai végzettséggel 14 fő nem rendelkezik.

Az egy éven túl regisztrált munkanélküliek csoportjába tartozik a nyilvántartott „kliensek” közel 40 százaléka. Az érintett csoport majdnem 70 százaléka 8 általánossal vagy ennyivel sem rendelkezik, ötödük szakmunkás és 6 százalékuk érettségizett. A tartós munkanélküliek közül 4 fő felsőfokú végzettséggel rendelkezik. A negyvenes korosztály a tartós

munkanélküliek harmadát, a harmincas pedig közel a negyedét jelenti a nyilvántartott munkanélküliek csoportjában.

A kistérség társadalmi-foglalkoztatási helyzetét jól jellemzi a foglalkoztatási programok tartalma. Közös az, hogy a roma társadalmi csoportok helyzetét, szocializációját emelő kezdeményezésekről van szó. Egy HEFOP-os program a 8 osztállyal nem rendelkező romáknak biztosított felzárkóztató képzést, a roma dajka program azon településeken indult el, ahol magas a roma kisebbség aránya. A mai napig működik a pedellus program is, amelyet szintén azokon a településeken vezettek be, ahol magas a romák száma. A pedellusok az általános iskolákban próbáltak segítséget nyújtani a pedagógusoknak, a gyerekeket is ők fogadták reggelenként. Meglátogatták azokat a családokat, ahol problémák voltak.

Komoly társadalompolitikai hatása van annak a foglalkoztatási programnak, amelyet Tarnabodon valósítanak meg. A befogadó falu elnevezésű program helyi projektje lényegében a település kiüresedését hivatott megállítani úgy, hogy a szociálisan rászorulók, önhibájukon kívül nehéz helyzetbe került családok szükséglethierarchiáját[2] komplex program segítéségével (közmunka, települési ház biztosítása, mentális segítségnyújtás) újraépítsék

A leszakadás szociológiája

A kistérség területén lakó foglalkoztatottak száma 2001-ben 9644 fő, a teljes lakónépesség 26, 2 % -a (!) volt[3].

Egy 2003-as kérdőíves felmérés adatai alapján a kistérség lakosságának 24%-a cigány – s közülük mindössze 10% foglalkoztatott (a nőknek csak 8%-a). A romák (és kisebb részben az idősek) súlyából eredeztethető az átlagos iskolai végzettség mutatójának alacsony értéke (mindössze 6 másik térséget előz meg e tekintetben a hevesi), hiszen háromnegyedük legfeljebb 8 általánossal rendelkezik (s a maradék is zömmel szakmunkás végzettségű). Mindez a gazdasági növekedés lehetőségeinek korlátait jelenti; a komfort nélküli lakások 31%-os (az összkomfortosakét meghaladó!) aránya pedig a szociális problémák mélységére is utal.

A helyi lakosság foglalkozási szerkezete 1990-ben is a hagyományos termelő ágazatok túlsúlyát mutatta (29% mezőgazdasági, 33% ipari foglalkoztatott), s ez a helyzet 2001-re is megmaradt. A mezőgazdaság aránya – bár az ágazat foglalkoztatottainak száma az 1990-es érték alig több, mint háromnegyedére esett vissza – ma is majdnem duplája a vidéki átlagnak (12%), az ipar pedig foglalkoztatottainak kevesebb mint ötödét vesztette el, s aránya 40%-ra emelkedett. A hevesi azon kevés kistérség közé tartozik, ahol a szolgáltatások dolgozóinak száma is jelentősen (17%-kal) csökkent 1990 és 2001 között – a tercier szektor aránya azonban még így is emelkedett, 38-ról 48%-ra. Ez a modern piaci szolgáltatások minimális jelenléte mellett a helyi vásárlóerő, a helyi piac, a helyi vállalkozási lehetőségek szűkösségére is utal.

A munkaképes korú állandó lakosok fele fizet jövedelemadót a kistérségben. A leszakadásra jellemző, hogy a magas roma népességű Tarnabodon a munkaképes lakosságnak ötöde számít adófizetőnek. Az EU-s adaptációs szintet leginkább Tarnaméra és Tenk teljesítheti.

II.2.4. A roma kisebbség helyzete

A roma kisebbséghez tartozók képezik le ma Magyarországon a legkomplexebben a leszakadó társadalmi csoportok jellemzőit, így körükben nagyobb arányban találunk inaktív -

[2] Lényege Allardt finn szociológus szerint (Andorka, 1997): „birtoklás”, „szeretet”, „létezés” „önmegvalósítás”.

[3] Az NFT II-ben megfogalmazott célokra hívjuk fel a figyelmet: „a foglalkoztatási ráta érje el az összes foglalkoztatottra vonatkozóan 2006-ra az 59%-ot, 2010-re a 63%-ot”

tartósan munkanélküli -; Gyes-en, vagy Gyed-en lévő, valamint munkaképes korhatár alatti (nyugdíjas); megváltozott munkaképességű, vagy fogyatékkal élő; alacsony szinten iskolázott (legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkező); szakképzetlen (legfeljebb gimnáziumi érettségivel rendelkező); illetve 45 év feletti munkavállalókat.

A Hazai Térségfejlesztő Rt által készített, a Heves megyei roma társadalom fejlődéséért című stratégiai program (Veres at al. 2003) szerint összességében Heves megyében a cigányok számaránya meghaladja az országosat. A megyei átlagtól (4%) jelentősen (közel 8 százalékkal) eltér célterületünk, a Hevesi kistérség körzete (11,75%). Mind a 2003-as programalkotás, mind a jelen kistérségi program készítése során a települési prominencia a KSH által mért roma népesség arányt közel 20 százalékkal becsülte magasabbra. Az adatgyűjtésünk kitért a cigány kisebbségi önkormányzati működésre is. Látszik, hogy a jelentős roma népesség együttjárt a legitim roma érdekképviseletek megalakulásával is. A Cigány Kisebbségi Önkormányzat (a továbbiakban: CKÖ) tagjai körében végzett interjúkból tudjuk, hogy a kistérségi együttműködési rendszeren belül a CKÖ-k túlnyomórészt lokális térben tevékenykednek. Költségvetésük alacsony, a kapcsolati hálózatukban elsődleges a település közigazgatási intézménye és a szociális ellátórendszerrel való együttműködés.

1. Táblázat A cigány nemzetiségi népesség száma településenként a 2001. évi KSH makrocenzus, ill. a polgármesteri hivatalok által becsültek szerint

Település	Népesség összesen (Fő)	CKÖ	Magát cigány nemzetiséghez tartozónak vallók számaránya (%) (Népszámlálás 2001)	A települési önkormányzatok által megadott becsült számaránya 2003 – 2005 (%)	Átlagos eltérések 2001-2003 (2005)
Heves	11 294	Van	3,2	15 - 20	12
Átány	1 576	Van	32,8	30 – 32	
Boconád	1 338	Nincs	0,1	0	
Erdőtelek	3 545	Van	9,9	43 – 30	33 (20)
Erk	831	Van	31,8	47 – 60	15 (28)
Hevesvezekény		Nincs		0	
Kisköre	3 094	Van	3,8	27	24
Kömlő	1 866	Van	16,6	50	33
Pély	1 534	Nincs	11,0	20	9
Tarnabod	692	Van	34,0	60	26
Tarnaméra	1 754	Nincs	0,0	0	
Tarnaörs	1 838	Van	15,8	37 - 42	21 (26)
Tarnaszentmiklós	1 037	Van	4,8	nem válaszolt	
Tarnazsadány	1 355	Nincs	28,1	nem válaszolt	
Tenk		Nincs		0	
Tiszanána	2 657	Van	7,8	35	27
Zaránk	485	Nincs	0,2	2	2

Forrás: i.m Veres Lajos és munkatársai (2003), illetve saját gyűjtés

A Hevesi kistérség prominenciája az interjúk során jelezte a települések kiüresedésének veszélyét; illetve a roma tanulók ugrásszerű növekedését a közoktatásban. Ilyen helyzetről számoltak be az interjúalanyok Átányon, Erdőtelken, Erken, Kömlőn, Tarnaörsön, Tarnazsadányban és Tiszanánán. 2003-ban a program szerint a kistérségben 9 speciális (könnyített tantervvel működő) osztály és néhány fejlesztő csoport működött, amelyek szakemberei főként ingáztak ezekre a településekre és ekkor roma származású pedellus még alig dolgozott.

Nagyon tanulságos a 2 tanévvel ezelőtti megyei program információja arról, hogy a megkérdezett iskolák pedagógiai programjai miként kezelik a roma fiatalok oktatásának kérdését. A megoldás kétféle: felzárkóztatási program (Átány, Erk, Kömlő, Tarnaörs) illetve a

szaktárgyakban integrált multikulturális nevelés (Átány, Tarnazsadány). Tipikus etnikai program egy iskolában sincs (cigány nyelven történő oktatás, amikor roma szülő kezdeményezésére történik az oktatás) (Veres et al. 2003). A Magyarországi Cigányokért Közalapítvány által kiírt ösztöndíjra a megyéből leginkább a Hevesi kistérségből pályáztak[4].

A munka világába való integráció területén a roma csoportok körében a komplex programok, a közhasznú foglalkoztatás, a közmunkaprogramok, valamint a pályakezdők támogatása volt a legjellemzőbb az új évezred első éveiben.

A Hevesi kistérségben telepszerű - a települési átlagnál jóval rosszabb infrastrukturális és környezet-egészségügyi mutatókkal rendelkező - lakókörnyezet egy 5 évvel korábban készült felmérés[5] hetet regisztrált (a megyében 34 volt), amelyben 468 házat (a megyében 1467-et) és 1883 lakost (a megyében 6876-ot) számoltak össze a kérdezőbiztosok.

Mivel napjainkban is tapasztalható, hogy a roma népmozgalom jelentős részét a városokból való kiköltözés jellemzi, nagyon fontosnak tartjuk hangsúlyozni a 2003-as megyei programkészítést kísérő kutatási adatot, amely szerint a lakosságon belül a roma közösségek kötődése sok helyen (így Hevesi kistérségben is) meghaladja a teljes lakosság kötődési szintjét (Veres et al. 2003). Úgy gondoljuk, hogy mindez kivédve a kiköltözés társadalmi (gazdasági és mentális) csapdáját, a roma lakosság fokozott bevonását eredményezheti a települési környezet szépítésbe, tágabban a települési, lokális közéletbe. Ilyen szocializációs céllal indult az Országos Cigány Önkormányzat megyei módszertani irodája által szervezett program is, amelyben a már egyetemekre bekerült roma diákok tartottak előadást az általános iskolás romáknak a tanulás előnyeiről.

Fontos tudnunk, hogy a cigányok egészségi állapotát a szegénységet jellemző kultúra határozza meg. A cigányság katasztrofális egészségügyi helyzetének okai között a környezeti és mentálhigiénés, valamint munkaegészségügyi hatásokat jelölhetjük meg, s mindezek mellett persze szólnunk kell a prevenció és kuráció kapcsán arról, hogy az eltérő szocializációs körülményeket az egészségügyi rendszer nem mindig tudja kezelni.

A betegségek közül kiemeljük a magas csecsemőhalandóságot (ebben nagy szerepet játszik a terhesség alatti dohányzás valamint az anyák nagyon fiatal kora), a fertőző betegségek közül elsősorban a rossz higiénés körülmények között terjedők a jellemzőek. A légzőszervi megbetegedések vezető helyet foglalnak el a morbiditási listán, a leggyakoribb tüdőtágulat és krónikus hörghurut oka az erős dohányzás. A deviáns viselkedési módok is igen gyakoriak lettek a romák körében. Ki kell emelnünk a depressziót, ami az utóbbi években növekedett, amely valószínűleg az értékválsággal és a roma résztársadalmi csoportok identitás kérdésével van összefüggésben (Veres et al. 2003).

A 2003-as megyei stratégiai programból nyertük azt a demográfiához és egészségügyi állapothoz kapcsolódó információt is, amely szerint az idősek bentlakásos otthonában az utóbbi években növekedés mutatkozik mind a roma lakók, mind a roma várakozók számában.

II.2.5. Kulturális tőke és a civil szervezetek

A 10 évesnél idősebb népesség iskolai végzettségének megoszlása alapján a társadalmi-gazdasági leszakadást tovább valószínűsíthetjük. Az általános iskola 1. évfolyamát a kistérségben a megyei átlagnak közel kétszerese nem végezte el. Egyes településeken (Erk; Tarnazsadány) még inkább az elszigeteltséget jelentő aránnyal találkozunk. Heves megyében a lakosság közel 86 százalékának van általános iskolai végzettsége. A kistérség átlaga szintén elmarad a megyeitől. A tarnabodi társadalom kétharmadának van ilyen végzettsége.

[4] a megyei program adatai szerint
[5] Oktatáskutató Intézet koordinálása, kutatásvezető Havas Gábor

Az érettségi arányában rejlő szélsőségek még szembetűnőbbek. A kistérségben közel minden ötödik, a megyében majdnem minden harmadik embernek van érettségije viszont Tarnabodon csak a lakosság alig 5 százaléka adott számot tudásáról az érettségi bizottság előtt. A legmagasabb (a megyei átlaghoz közelítő) értékkel a kistérségi központ és Tarnaméra rendelkezik. Ez a számszaki és földrajzi eloszlás a felsőfokú végzettségűek statisztikájánál is visszaköszön[6] (diplomát minden huszadik kistérségi polgár szerzett).

Valószínűleg a fenti adatokból látható értelmiségi szerep hiánnyal és az elöregedő települési társadalommal magyarázható az, hogy a civil társadalom szerveződései inkább a hivatásokhoz kapcsolódnak és működésük kevésbé intenzívnek mondható. Elsősorban a köz-és magán vagyon biztonságához kapcsolódó (tűzoltó egyesület, polgárőrség) szerveződéseket és a klasszikus „hivatásrendet", a gazdaköröket emelhetjük ki. A nevelési-oktatási intézményekhez is szinte mindenhol kiépítették a civil forrásszerző lehetőségeiket a pedagógusok. Szép számmal vannak településfejlesztési célú non-profit szervezetek is.

II.2.6. Egészségügy, oktatás, közművelődés

A Hevesi kistérségben 2000-ben minden településre jutott egy háziorvos, nagy hiány volt azonban a házi gyermekorvosok terén. Az 1000 lakosra jutó dolgozó orvosok száma 12, a megyei átlag 26. Ebben szerepet játszik az is, hogy kistérségben nincs kórház, csupán Hevesen egy szakrendelő működik.

Az oktatás terén ki kell emelnünk azt, hogy a hevesi kistérségben zsúfoltak az óvodák és az általános iskolai osztályok.

A középiskolában (Hevesen) integrált képzés folyik. Működik gimnáziumi, szakközépiskolai, szakiskolai és szakmunkás képzés. A tanulók alapvetően a kistérség településeiről érkeznek Felsőfokú képzés nincs a kistérségben. A hevesi kistérségben minden településen üzemel könyvtár és művelődési ház. A múzeumlátogatók számát tekintve a vizsgált terület 2000-ben jó helyen szerepelt, köszönhetően a helytörténeti gyűjteményeknek és tarnaméraí Magyar Rendőrmúzeumnak.

II.2.7. Az információhoz való hozzájutás[7]

Az információs és tudástársadalom által támasztott követelményeknek való megfelelés újabb kihívás elé állítja a kistérség műszaki és humán infrastruktúra fejlesztőit. Napjainkban látható, hogy újabb egyenlőtlenségi irány kezd kialakulni, mert a jelenlegi infrastruktúra nem felel meg a modern és innovatív info-kommunikációnak, bár már a vezetékes és mobil telefonellátottság az előző évtized fejlesztéseink köszönhetően jónak mondható.

A vizsgált térségben a kábeltelevíziós hálózatok száma elenyésző. A meglévő három hálózat (Heves, Tenk, Tiszanána) műszaki színvonalát is jelentősen javítani kell ahhoz, hogy internetes elérést is biztosítani tudjanak.

A digitális szakadék problémája a kistérségben alapvetően a kulturális tőke (tudás, ismeret) és megfizethetőség miatt szélesedik. A fizikai hozzáférés problémája az érdeklődő szűk réteg körében a szélessáv hiánya miatt vált hangsúlyosabbá.

Az Internet közösségi felhasználása is alacsony szintűnek mondható. Mindössze két településen van Teleház (Erdőtelek, Pély). Ezen túl a Hevesi Városi Könyvtárban és még egy

[6] Egy régi kor adatosságaira és napjaink fenntartható fejlődésére alapozva azonban meg kell említenünk a közép- és felsőfokú agrárvégzettségű szakembereket.

[7] A fejezet a Dél-Hevesi Kistérség informatikai fejlesztés megvalósíthatósági tanulmánya alapján készült.

magánvállalkozásnál lehet a nyilvánosság számára Internetet elérni. A kistérség egyetlen középiskolájában lévő Internet-csatlakozás sem követi a modern kor igényeit. Az elmúlt időszakban néhány e–Magyarország pont tölt be hiánypótló feladatot az ifjúsági közösségfejlesztésben és a digitális kultúra terjesztésében.

II.3. A tájhasználat természeti és gazdasági összefüggései

A tájhasználat elemzése során elsősorban a tájhasználat és a természeti rendszerek, valamint a gazdasági eredményesség egymáshoz való viszonyának vizsgálatára, a rendszerműködés lehetőségeinek feltárására illetve elemzésére törekedtünk, miközben elsősorban a talajviszonyokra és a vízháztartásra összpontosítottunk. Vizsgálódásaink során két alapelvet tekintettünk kiindulópontnak:

1. Nincs kedvezőtlen termőhelyi adottságú terület, csak olyan, amelynek adottságait figyelmen kívül hagyták használatának tervezésekor. A gazdálkodás eredményességét meghatározza az, hogy a haszonvételi elvárás és a tájhasználat illeszkedő, vagy ellentétes a táj adott helyhez kötődő adottságaival.
2. A termőhelyi adottságok a jellemző tájhasználat függvényében alakulnak. Összességében a használat vagy javítja ezeket az adottságokat – ez esetben hosszútávon is fenntartható, vagy rontja – ez esetben hosszútávon fenntarthatatlan.

Mindezek fényében elsőként elemezzük az adott térség természeti adottságait és tájhasználatát abból a szempontból, hogy mennyiben felelnek meg a természetes rendszereknek, illetve mennyiben nem. Ez alapján elemezzük a kistérség táj-, terület- és vízhasználatát, majd az összegzésben kitérünk mindennek gazdasági összefüggéseire.

II.3.1. Természeti adottságok

A természeti adottságok alatt elsősorban külső meghatározottságként az éghajlatot, illetve ide kapcsolódóan a vízellátottságot, s részben a vízháztartást értjük, belső adottságként a domborzat jellegzetességeit, és a belvízérzékenységet, a talajadottságokat, illetve a növényzet, pontosabban az egyes növényzettel borított élőhelyek jellegét és minőségét.

A kistérség települései Heves megye D-i részén, a Közép-Tisza-vidék és az Észak-alföldi hordalékkúp-síkság középtájon helyezkednek el. A természetföldrajzi tájbeosztás szempontjából a kistérség a következő kistájcsoportokhoz tartozik: Közép-tiszai-ártér (Hevesi-ártér) és Gyöngyös – Hevesvidék (Gyöngyösi-sík, Hevesi-sík). A kistérséget döntően a Hevesi-sík foglalja magába, a fennmaradó területeken kiterjedésben nagyjából egyformán osztozik ÉNy-on a Gyöngyösi-sík és a DK-i részen - a Tisza mentén - a Hevesi-ártér kistáj. Utóbbi kistájhoz tartozó területek érintettek a tervezett Hanyi-tiszasülyi árapasztó tározóval.

A kistérség domborzata alapvetően három részből áll, egyrészt a Tisza árteréből, másrészt a Tisza és a Tarna ártere között húzódó hátságból, harmadrészt a Tarna árteréből. (4. sz. térképmelléklet) A megfelelően tagolt terep 83-84 mBf. körüli mély fekvésű öblözeteitől fokozatosan emelkedik felfelé a Tisza 90 mBf. körüli magasártere, illetve a Tarna ártere irányába, majd tovább a 98-100 mBf. magasságot is meghaladó ármentes szintek felé. A domborzati adottságok alapján a Tisza ártere ártéri tájhasználatra alkalmasként határozható meg. A Zagyva ártere, mint feltételesen alkalmas kategória jelenik meg. Itt a folyó vízhozamai, bevágódása és vízállásai függvényében lehetséges a víz kivezetése és visszatartása. A kivezethető víz mennyisége azonban jelentősen elmarad a Tiszáétól. Az ártér peremén túl természetesen nem lehet ártéri tájgazdálkodást folytatni. Az egyes ártéri szintek azonosításakor figyelembe lehet venni azt is, hogy a Tisza-tóból a Jászsági-főcsatorna közvetítésével folyamatosan pótolható kisebb vízmennyiség.

A kistérséget DK-ről határoló Kiskörei-tározó (Tisza-tó) hullámtérre kiterjesztett síkvidéki sekélyvizű tározónak minősül. Víztereit tekintve morfológiailag és funkcionálisan két jelentősen eltérő alaptípust lehet megkülönböztetni, a duzzasztott mederszakaszt és a hullámtér duzzasztott szakaszát. Míg az egyik alapvetően folyami víztípus, addig az utóbbi állóvízi. Ez utóbbi egyre inkább mutat mocsári jelleget kis mélysége és növekvő

növényborítottsága révén. A tározótér elárasztását 1973-ban kezdték meg, a vízszint emelése fokozatosan zajlott, a végső szintet 1984-ben állították be, 720 cm-re (89,20 mBf), kialakítva ezzel a tározó 127 km^2-es vízterét. A tározótér igen tagolt, főképp a hullámtere változatos, mozaikos, amely a dinamikusan alakuló fizikai és biológiai körülményeknek megfelelően eltérő hidrológiai, ökológiai, funkcionális és vízminőségi sajátságokkal rendelkezik. Az eltérő funkciók más-más vízszintet igényelnek, ezért a vízszint beállításának kérdése komoly konfliktust és egyeztetési feladatot jelent a tározó használói között.

A kistérség éghajlata mérsékelten meleg, száraz. Az évi napfénytartam igen magas, 1950-2000 óra körüli, az évi középhőmérséklet 10 °C. A terület erősen vízhiányos, az évi csapadék a Tisza felé haladva fokozatosan csökken, általában 530-600 mm körül alakul, ami vegetációs időszakban mindössze 330-350 mm, de a Hevesi-ártéren már 320 mm alatti.

A kontinentális éghajlat alapvető jellemzője a szélsőséges csapadékmegoszlás, melynek szélsőségei egyszerre jelentkeznek éven belül, de az évek között is.

A térség vízellátottságára a télvégi, kora tavaszi, illetve a nyárvégi, őszi vízbőségek mellett a tavaszi, kora nyári vízhiányok jellemzők. A lehetséges párolgás sok év átlagában jellemzően meghaladja a tényleges párolgás mértékét. Ez alól csak a Tisza-tó, illetve a Tisza hullámtere képez kivételt.

Az évek közti megoszlás alapvető jellegzetessége a Közép-Tiszán a száraz és nedves periódusok váltakozása. A XX. században az éghajlat túlnyomó részben (51%) száraz, illetve nedves (32%), s csak a fennmaradó időszak (17%) volt kedvező. A nedves periódusra jellemző a mély fekvésű területek belvizesedése, ugyanakkor belvíz száraz években is jelentkezhet a csapadék éven belüli szélsőségeinek következtében. Ilyenkor ugyanabban az évben egymást rövid időn belül követheti a belvíz és az aszály.

A kistérség nagy része száraz, gyér lefolyású vízhiányos a terület, de előfordul fokozottan (Hevesi-ártér) vízhiányos terület is. A térség vízrajzára összességében elmondható, hogy egy korábban vízjárta, de a szabályozások után többnyire vízhiányos terület, belvízcsatornákkal sűrűn behálózva. A térség vízrendszerének alapját a Tisza alkotja.

A térség vízellátottságát vizsgálva arra kell felhívni a figyelmet, hogy a szárazabb időszakok vízhiánya részben a tavaszi vizek visszatartásával, részben jó vízgazdálkodású természetes rendszerek telepítésével és fenntartásával oldható meg. Itt egyfelől a Tisza-tó vízmérlegére, másfelől a felszínt borító növénytársulásokra kell odafigyelni.
A kistérségben a Tisza-tó részben lehetővé teszi a vízbő időszakok vízfeleslegének felhasználását. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a Tisza kisvízi hozama száraz időszakokban alig valamivel haladja meg a párolgási veszteségek pótlásához szükséges mennyiséget, így e módszer szerint a visszatartott vizet csak korlátozott mértékben lehet felhasználni.

A térség belvíz-veszélyeztetettsége az ártereken elsősorban a mély fekvésű területekhez köthető. Egy-egy csapadékosabb évben a viszonylag magasabb fekvésű belső medencékben is kialakulhatnak vízállások, de ezek kis területet érintenek és rövid ideig tartanak.

A talajadottságok az ártéri területeken a térség vízellátottságához igazodnak. A belvízveszélyes területek általában nem vagy csak korlátozottan alkalmasak szántóművelésre, míg a hátak talajai, melyek kialakulásában a víz nem, vagy csak kismértékben játszott szerepet általában szántókként jól hasznosíthatók.

A felszínt többnyire homokos lösz, löszös homok borítja, a mélyedéseket lápi agyagok, a

Tisza mentét lösziszap, öntésiszap, öntésagyag fedi. A kistérség talajadottságai is igen változatosak, a löszös homokon kialakuló jó minőségű mészlepedékes csernozjomtól, a réti csernozjomon, a barna erdőtalajokon át a szolonyeces réti talajokig, a térség vízellátottságához igazodva.

A térség növényföldrajzi szempontból teljes egészében a Pannóniai flóratartomány (Pannonicum) Alföld flóravidékén (Eupannonicum) a Tiszántúl flórajárásának (Crisicum) része. A hevesi vidék flórájának fontosabb természetes erdőtársulásai a tatárjuharos lösztölgyesek, az alföldi gyöngyvirágos tölgyesek és a tölgy-, kőris-, szil ligeterdők.

A száraz klíma és az antropogén hatások miatt ma már kevés az összefüggő fás vegetáció a területen. A XIX. században elkezdődött folyószabályozási munkálatok jelentősen átalakították a vidék ökológiai viszonyait, ezzel megszüntetve illetve összezsugorítva a magasártéri ligeterdők élőhelyeit, és kialakítva ugyanakkor új élőhely típusokat, mint a levágott morotvák mocsarait, illetve a szikeseket.

A múlt század 50-es éveitől a mezőgazdálkodás intenzifikálódása az előbbinél is nagyobb kárt okozott a természeti környezetben. Az intenzív gazdálkodás hatására a táj egy része jellegtelenné vált, a még megmaradt természetes, vagy természetközeli élőhelyek elszigetelődtek egymástól.

A tájhasználat igen szoros összefüggésben áll az imént jellemzett adottságokkal. Ha megvizsgáljuk az egyes tájhasználati formákat, azt látjuk, hogy a kistérséget a szántóművelés túlsúlya jellemzi, alig illeszkedve a térség tagolt domborzatához. (10 – 11. sz. térképmelléklet) A nagytáblás szántóművelés egyaránt jelen van a mélyebb öblözetekben, és a hátságokon. A táblákra jellemző a tagolatlan felszínborítás. Hiányoznak az erdő, és a gyepsávok, jellemző a „faltól-falig” szántás. Az „erdőművelés” fatermelési célú ültetvényekre korlátozódik.

A vízháztartás szempontjából azonban ezek a tájhasználatok a legrosszabbak. A felszínborítottságot tekintve a szántóművelésű haszonnövények a legrosszabb vízgazdálkodású társulások. Velük közel azonos kategóriájúak a fa- és a gyümölcsültetvények. Ezek a kultúrák jellegzetesen vízfelhasználók, mégpedig éppen abban az időszakban nő meg a vízigényük – a szántók esetében jellemzően akkor jelentkezik – amikor a társégben amúgy is vízhiány van. Az ültetvények esetében annyi különbségről meg kell emlékeznünk, hogy kis részben képesek hasznosítani a vízbő időszakok vizeit, de tartalékképzésre, vízvisszatartásra képtelenek.

Igen elkeserítő képet kapunk, ha emellett megvizsgáljuk, a tájhasználat milyen arányban alkalmazkodik a természetes rendszerekhez (10 -11 sz. térképmelléklet). A Hevesi kistérségben csak néhány szabott hullámtéri erdő, és természetes gyepsáv található. A Tisza gátjain kívüli tájat elsősorban szántók uralják, amelyeket a megmaradt holtágak vizes élőhelyei, szárazföldi mocsarak, illetve szikes gyepek gazdagítanak. A Hevesi kistérségben a természetes rendszerek leépültek, jellemző a természetszerű erdők hiánya. A természetes, természetközeli élőhelyeket a megmaradt gyepterületek képviselik.

Összességében tehát a Hevesi kistérségből jellemzően hiányoznak a jó és a kedvező vízgazdálkodású természetes rendszerek. A térség nem gazdálkodik az ide érkező vízzel, ami mind az agrárium, mind a biológiai vízszükségletek felől közelítve annyit tesz, hogy a felhasznált víz mennyisége kevesebb az igényelt és a területre ténylegesen jutó víz mennyiségénél. A különbözet kisebb részben természetes folyamatok (párolgás, elfolyás),

nagyobb részben emberi beavatkozások (belvízelvezetés) következtében elvész, és a hiány vegetációs periódusban ritkán és töredékében pótolható. Víz hiányában pedig a vele együtt jó szántóföldi termőhelyi adottságú területek sem képesek potenciáljukat adni.

II.3.2. Természetvédelem, ökológiai hálózat

A kistérség legfőbb természetvédelmi értékei a Hortobágyi Nemzeti Park fennhatósága alá tartozó Hevesi Füves Puszták Tájvédelmi Körzet, a Tisza-tó és a Közép-Tiszai Tájvédelmi körzet. Ezen kívül országosan védett terület az Erdőtelki arborétum és az Erdőtelki Égerláp Természetvédelmi Terület. (7. sz. térképi melléklet)

A kistérség értékes - főleg szikes - gyepterületei a *Hevesi Füves Puszták Tájvédelmi Körzethez* tartoznak. A tájvédelmi körzetet 1993-ban alapították, a 31-es és 33-as főút által bezárt mozaikos területen, összesen 8199,2 ha-on terül el. Magába foglalja a poroszlói és pélyi szikeseket, a Kömlő és Átány falvak fölötti Nagy-Fertőt, a vizsgált kistérségből a jásziványi Templom-dűlőt és Csukást, a tiszanánai Magas-határt, a tarnaszentmiklósi Hamvasjárási-dűlőt, a sarudi Jánosi-gyepet, a Dormánd és Erdőtelek határában levő Nagyhanyi-pusztát.

A terület flórájában az alföldi erdőspuszta hol löszön, hol sziken kialakult mozaikos fás-füves foltjainak, azok társulásainak a fajai jellemzőek. A terület állatvilágára jellemző, hogy a kétéltűeket életmódjukból fakadóan az időszakosan legnagyobb számban vízzel borított részeken találjuk meg. A terület egyik legkomolyabb értékét jelentik az itt élő ritka és veszélyeztetett madárfajok, melyek védelme is kiemelt szerepet kap. A terület kiemelkedő madártani értékei miatt bekerült az Európai Jelentőségű Madárélőhelyek (IBA) jegyzékébe. A védett terület a költési időn kívül szabadon látogatható.

A *Közép-Tiszai Tájvédelmi Körzet* legfőbb értékei a fűz-nyár ligeterdők, amelyek váltakozó szélességben szegélyezik a folyó mindkét partját, körülölelik a réteket, holtágakat. Folytonosságukat helyenként nemes nyárültetvények szakítják meg. A táj állatvilága rendkívül gazdag és változatos. A gerinceseket legnagyobb faj- és egyedszámban a madarak képviselik. A kubikerdők, amelyeket a gátak építésekor keletkező anyagnyerő- vagy kubikgödrökbe, szél- és hullámtörőnek telepítettek, az áradások nemcsak vízzel, de halakkal is feltöltik ezeket a mélyedéseket, melyek egyben a kétéltűeknek is kedvelt szaporodóhelyei. A tájvédelmi körzetben viszonylag jelentős területeket tesznek ki a változatos térszintű hullámtéri rétek. Az itt tenyésző 100-140 növényfajt számláló növénytársulás egyetlen védett tagja a sárga nőszirom. Állatvilágát főleg olyan fajok alkotják, melyek gyorsan tudják követni a vízjárás okozta hirtelen változásokat. A hullámtéri rétek változatosságát fokozzák a szikespuszta-maradványok. Csekély kiterjedésük miatt csak mint tájképi elemek és mint maradvány-növénytársulások jelentenek természeti értéket. Tisza-tó természetvédelmi szempontból egyedülálló Európában. A mintegy 40 hektáros tündérrózs páratlan a kontinensen, a szintén védett tündérfátyol területe ennek többszöröse. A tó területének növényzete erdőkre, mocsárrétekre, mocsarasokra és hínárosokra osztható, amelynek nyomán igen változatos növényegyüttesek, fajban gazdag, esztétikailag gyönyörű területek alakultak ki. A tó halállománya bőséges, sok fajnak jelent változatos élőhelyet. A gyönyörködtető növényvilág, a gazdag halfauna mellett igen változatos és fajgazdag a tó madárvilága. A puhafás ligeterdőkben kerecsensólyom, vándorsólyom, fekete gólya, a szigetek ősgyepén gémtelepek találhatók.

A viszonylag száraz, meleg klímájú vidéken az tette lehetővé az *Erdőtelki Arborétum* (7 ha) létrehozását, hogy szomszédságában meglehetős nagyságú égerláp húzódik. Ez a láp, és az itt eredő Hanyi-ér szolgáltatja a park megfelelő vízellátását. A kis patak vizével szép mesterséges tavat alakítottak ki az arborétumban, így a környezet és a tó együttesen biztosítja az értékes terület kissé hűvösebb, párás mikroklímáját is. Az arborétum az egykori egri

várkapitány - Buttler János - családjának 1700-as évek végén épült kastélyát övezi, de az értékes parkot nem az eredeti tulajdonos alakította ki. A Buttler-kastélyt a 19. század közepén elárverezték, és egy budapesti orvos családjába került. Az orvos nevelt fia - aki lelkes amatőr botanikus volt - kezdte kialakítani a fagyűjteményt. Az arborétum a múlt század húszas éveiben már több mint háromszáz taxont számlált, közöttük több értékes exotával. Azóta gyűjteménye is gazdagodott: 1300 taxon él szépen kialakított park területén. Különösen értékes a ritka kínai selyemfenyő, az országban alig látható szillevelű gumifa vagy a hatalmas területen elterülő kúszó boróka. Az arborétumban több hatalmas méretű, öreg bükk és kocsányos tölgy él, de szépek az öreg tiszafák, és a törpefenyők is. Igen gazdag az arborétum örökzöld-, díszcserje- és virággyűjteménye. Az arborétum 1950 óta áll természetvédelmi oltalom alatt. Az arborétumban látható dísznövények egy részét a park szakemberei folyamatosan szaporítják, és árusítják.

Az *Erdőtelki Égerláp Természetvédelmi Terület* közvetlenül Erdőtelek község mellett, annak központjától északnyugatra, a fent említett arborétum szomszédságában fekszik mintegy 22 ha-os hektáros területen. Az égerláp mai formájának előfordulása e térségben (Hevesi-homokhát) ritkaságszámba megy, a homok szélén bőven feltörő, áramló talajvízben jött létre. Az égeres területe az év nagy részében huminsavaktól bordóbarna víz alatt áll, amely csak a legszárazabb időszakokban szárad fel valamelyest.A terület 1989. március 1-én lett védetté nyilvánítva.

A láperdő lombkoronaszintje zömmel mézgás égerből áll, csupán 3-4 %-a magyar kőris. A cserjék között megtalálható a kutyabenge, kányabangita, és erősen elszaporodott a feketebodza. A szántótól sédkender választja el. A láperdőt északról nádas és fűzláp övezi. Az erdő szegélyén található kaszálók szépek, védett fajok (pl.: kosborfélék) termőhelye. A terület északnyugati részén idős kocsányos tölgyek és gyöngyvirágos tölgyes maradványai láthatók. A védett növények közül még megtalálható a mocsári nőszirom is (ez a virág látható a 20 Ft-os pénzérme hátoldalán). Ez az oázis gazdag állatvilágot vonz, melyben szép számmal képviselik magukat a védett fajok is. Néhány a teljesség igénye nélkül: nappali pávaszem, atalanta lepke, zöld varangy, mocsári béka, tarajos gőte, ökörszem, tövisszúró gébics, énekes nádiposzáta, csilcsalp füzike, nagy fakopács, kakukk, csíz, vörös vércse, menyét, hermelin, korai denevér, sün, vakond, stb.

Megközelítése a határoló utakról, vagy az arborétumból nyíló kapun át lehetséges, szabadon látogatható az arborétumhoz csatolt zárt része, melynek megtekintése a nyitva tartás ideje alatt lehetséges.

A Natura 2000 területek kijelölésével számos úgynevezett különleges természetmegőrzési és különleges madárvédelmi területtel gazdagodott a térség, amelyek elsősorban a még megmaradt pusztai élőhelyeket védik. (7. számú térképi melléklet)

Helyi jelentőségű védett területek

A kistérségben viszonylag kevés táji, természeti érték áll helyi védelem alatt.

Boconádon a Nagylegelő melletti kis erdőfolt, az egykori Gosztonyi-kastély parkjának maradványa. A mintegy negyedszázada lebontott kastély közel 6 ha-os elvadult parkjában idős (100 év körüli) faegyedek (kocsányos tölgy, piramistölgy, hárs- és kőris fajok) találhatók. A nagyüzemi táblákkal körülvett erdős terület szerepe, mint a környék egyik fontos élőhelye ökológiai szempontból is fontos.

Kiskörén a Tisza-hídtól néhány száz méterre, a kanyari gátőrház mellett található az a 15 m magas, körülbelül 250 éves kocsányos tölgy, amely valószínűleg valamikor birtokhatárt jelző fa volt.

Tarnaörsön, a falutól úgy két kilométernyire D-i irányban, a Tarna mentén található egy 12 m magas, 150-200 éves kocsányos tölgy. Valószínűleg ez a fa és a környékén lévő vadkörtefák is az Orczy-család egykor nagyhírű tarnaörsi fácános kertjének állományához tartoztak.

Szintén *Tarnaörsön* található a Vak Bottyán-emlékhely. A településtől Ny-ra egy kis tölgyes erdő mellett található az a hely, ahol egykor a kuruc sereg táborozott. Ebben a táborban halt meg a híres kuruc generális, ennek állít emléket a faragott emlékoszlop és a környezetében kialakított emlékpark.

II.3.3. Vízhasználat

A kistáj területének nagy része a Hevesi- és a Gyöngyösi síkon, míg délkeleti, kisebb része a Hevesi -ártéren található. A Tisza és a Tisza tó délkeletről érinti Tiszanána, Kisköre, és Pély térségében. A VTT keretében tervezett Hanyi-Tiszasülyi tározó Pély külterületén helyezkedik majd el.

A Gyöngyösi sík a Tarna vízrendszeréhez tartozik, melynek vízgyűjtő területe 2116 km^2, hossza 105 km. Legjelentősebb vízfolyásai a Tarna mellékvizei (Tarnóca, Bene- patak, Gyöngyös-patak, Kis-Tarna).Valamennyien a Mátrában erednek és az ottani lefolyásviszonyokat közvetítik a sík kistájra. A Tarna igen változékony vízjárású vízfolyás, a tavaszi hónapok a legbővizűbbek, az árvizek a kora nyári csapadékos periódusban gyakoriak, míg a kisvizek a száraz őszön általánosak. Változékonyságát nagyon jól mutatja az 1999-es év rekordvízszinteket produkáló időszaka.

A Hevesi sík teljes területét a Sarud-Sajfoki és a Hanyi-főcsatorna vízrendszere hálózza be. A Hevesi árteret a Tiszán kívül a Hanyi-főcsatorna érinti.

A térség vízrajzára összességében elmondható, hogy bár korábban vízjárta, vizek által alakított táj volt, de a szabályozások következtében többnyire száraz, gyér lefolyású, vízhiányos területté vált, belvízcsatornákkal sűrűn behálózva. (8. sz. térképmelléklet)

II.3.3.1. Árvíz elleni védekezés

A vízjárás alakulását a Zagyva-Tarna vízrendszerben alapvetően az esőzések határozzák meg. A tartós nagyobb intenzitású esőzések (hóolvadás) a mederben gyors vízszint emelkedéseket, árhullámot eredményeznek, melynek csúcsértéke többnyire egy-két napig tart.

A Tisza vízjárására ezen a Közép Tisza-vidéki szakaszon a tartós, nehezen levonuló tavaszi árvizek, a kora nyári kisebb árvízcsúcsok, és a nyári, nyár végi kisvizek a jellemzőek. A Tiszanána-Kisköre településeket érintő Kiskörei víztározó mesterségesen befolyásolt vízszintje elvben nem jelent árvízveszélyt.

A települések ár-és belvíz veszélyeztetettségi besorolását a 18/2003. (XII. 9.) KvVM-BM együttes rendelet határozza meg a legveszélyeztetettebb településrész helyzete alapján. A kistérség települései a középső részen nem veszélyeztettek, a Tarna és a Tisza mentén jelentősebb az árvízveszély. A kistérség árvízzel veszélyeztetett településeit a következő táblázat tartalmazza.

2. Táblázat Melléklet a 18/2003. (XII. 9.) KvVM-BM együttes rendelethez

Település	Megye	Jellemző minősítés
Boconád	Heves	B
Erk	Heves	B
Heves	Heves	C
Kisköre	Heves	B
Pély	Heves	B
Tarnabod	Heves	B
Tarnaméra	Heves	B
Tarnaörs	Heves	B
Tarnaszentmiklós	Heves	B
Tarnazsadány	Heves	B
Tiszanána	Heves	B
Zaránk	Heves	B

A - erősen veszélyeztetett
B - közepesen veszélyeztetett
C - enyhén veszélyeztetett

A térség területén 5 ártéri öblözet található. Ezen öblözetek, és általuk a települések védelmét a kiépített gátrendszer látja el, mely az Észak-magyarországi és a Közép Tisza-vidéki Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóságok kezelésében van. (9. sz. térképmelléklet)

3. Táblázat Az árvízi öblözetek egyes jellemzői

Öblözet						
száma	**neve**	**VIZIG**	**területe km^2**	**népessége fő**	**településeinek száma**	**védmű hossz**
2.37	Laskó-Tisza-Zagyva-Tarna közi	KT-ÉM	1015	78464	16 (6)	182,1
2.38	Tarna-Tarnóca-közi	ÉM	18	1378	1 (1)	27,8
2.39	Tarnóca-Tarna-Bene-közi	ÉM	8	804	1 (1)	21,5
2.40	Bene-Tarna-Gyöngyös-közi	ÉM	14	906	1 (1)	25,4
2.41	Gyöngyös-Tarna-Ágó-közi	ÉM	33	2593	2 (1)	26,4

Forrás: KÖTIKÖVIZIG, Tisza-térség Területrendezési Tanulmányterve

Árvízvédelmét elsősorban a Tisza és a Tarna védvonalai biztosítják, a védvonalakból 91,16 km érinti a kistérséget.

A Tarna a kistérségben töltésezett, az árvízvédelmi fővédvonalak-töltések magassági és keresztmetszeti kiépítési méreteit, illetve az állékonyság biztonsági tényezőit ágazati rendeletek írják elő. A ma érvényes kiépítési magasság a 15/1997 (IX.9.) sz. KHVM rendelettel meghatározott mértékadó árvízszint egy méteres biztonsággal növelt értékét jelenti, kivéve a Kiskörei víztározó védműveit, ahol 1,5 méter a biztonsági előírás.

A fővédvonalak mellett 19 km másodrendű védvonal is épült, melyek az árvizek terjedését gátolják. Tarnazsadány, Tarnaörs, Pély, Heves, Hevesvezekény lokális biztosítására önkormányzati kezelésű körtöltések szolgálnak.

A Vásárhelyi Terv továbbfejlesztése során a Tisza mentén a kistérség déli részére tervezik a Hanyi-Tiszasülyi tározót, de a mellékfolyók árvíztározási lehetőségeit is felmérték.

A kistérséget két szükségtározó érinti, ám a Zagyva-Tarna vízgyűjtőjén 45 kisebb tározó van.

4. Táblázat A Zagyva-Tarna vízrendszer szükségtározási lehetőségei

Szükségtározó neve	Vízfolyás	Max. tározó térfogat (millió m^3)
Borsóhalmi	Tarna, Ágói – patak	24,0
Tarnazsadányi	Tarnóca – patak, Tarna	0,7 (2,4)

Forrás:a Zagyva-Tarna Vízrendszer Árvízvédelmi Fejlesztése, VIZITERV, 2000

II.3.3.2. Belvíz elleni védekezés

Az árvízvédelmi töltések kiépülése óta a területen keletkező szivárgó-, fakadó-, talajvizek nem tudnak természetes úton a folyókba jutni. A terep mélyebb fekvésű részein gyülekeznek, néha az árvizekével vetekedő elöntéseket okozva.

A belvíz főleg a tavaszi időben jelentkezik, nyárra azonban vízhiány alakul ki, beköszönt az aszály. A belvízgazdálkodás prioritásai időjárási periódusonként és az agrárgazdaság elvárásainak függvényében változnak, mai helyzete nagyon labilis.

A privatizáció óta megszakadt a művek és tulajdonok közötti összhang. A föld tulajdonviszonyok megváltoztak, a birtokok elaprózódtak, a belvízelvezető csatornák tulajdonviszonyai és kezelőinek helyzete nem tisztázott.

A főművek állami tulajdonban és VIZIG kezelésben vannak, a jelentősebb csatornákat, műveket a kistérség keleti részén a Hanyi-Sajfoki Vízgazdálkodási Társulás, a Tarna menti belvíz elvezető csatornákat a Gyöngyösi székhelyű Mátraaljai Vízgazdálkodási és Talajvédelmi Társulat tartja karban.

A kisebb csatornákat a birtokosok sokszor beszántották, akinek a földje nincs közvetlen belvízveszélynek kitéve, nem akar részt vállalni a közös terhekből. A belvízgazdálkodás jelentős állami támogatással működik, de mára ez is bizonytalanná vált, a csökkentett támogatás töredékét kapják meg a társulatok.

A csatornák nyomvonalát, vízszállító képességét, fenntartását és áramlásszabályozását biztosítani kell, függetlenül az egyéni érdekektől, törekvésektől.

A térség keleti települései a Hanyi-Sajfoki belvízrendszer területén találhatók, mely két önálló öblözetből áll, a Tarnamenti települések belvizeit a Tarna és mellékágai gyűjtik össze a felszíni belvízelvezető hálózat révén.

5. Táblázat Belvízrendszerek

belvízrendszer	belvízöblözet	főművek	üzemeltető	befogadó
24. Hejő-Csincse-Laskó belvízrendszer	24. b. sz. Báberei belvízöblözet	Báberei É-i ág Báberei D-i ág	Hanyi-Sajfoki VGT	Tisza-tó jobb part övcsatorna
25. Hanyi-Sajfoki belvízrendszer		Hanyi fcs Sajfoki fcs	Hanyi-Sajfoki VGT	Tisza

Forrás: KÖTIKÖVIZIG

A helyzetet bonyolítja az M3 autópálya, melynek töltései a hegyvidékről érkező vizek lefolyását akadályozzák, így a vizek összegyülekezve törnek utat a vadalagutakon, átereszeken keresztül, váratlan elöntéseket okozva.

A Tisza-völgy belvízvédelmi koncepciója az integrált belvízgazdálkodást tűzi ki célul, nevezetesen a lakosság élet- és vagyonvédelmét, az inrastruktúrális hálózatok biztosítását prioritásként kezeli, de a mezőgazdasági területeken a racionális, fenntartható

belvízgazdálkodásra helyezi a hangsúlyt. A belvizekből keletkező feleseget károkozás nélkül vissza kell tartani a földeken, ezzel javítva a talajok vízháztartását, a terület vízgazdálkodását.

A kizárólagos állami tulajdonban lévő vízrendezési művek állapota - melyek működőképességének fenntartása a vízügyi igazgatóságokon keresztül a költségvetés feladata - a folyamatos, évek óta halmozódó fenntartási és üzemeltetési forráshiányok miatt nem éri el a műszakilag előírt igényszintet.

Az üzemi és az önkormányzati művek többségét a fenntartottság hiánya jellemzi, emiatt a vízelvezető rendszerek funkcióképessége erősen korlátozott.

Belterületi vízelvezetés

A belterületekről többnyire nyílt árkos rendszerben vezetik le a vizet. Ahol nincs szennyvízcsatorna, ott jelentősen megemelkedhet a talajvízszint, úgynevezett talajvízdomb alakul ki a település alatt, fokozva a terület belvíz-és fertőzés veszélyeztetettségét.

A belterületek belvíz veszélyeztetettsége főleg a kistérség alacsonyabban fekvő, keleti részén jellemző. Kritikus helyzetben, mint például az 1999-2000 évi csapadékos, árvizes időszakokban a településeken súlyos belvízkárok jelentkeztek, épületek, lakóházak rongálódtak meg, dőltek össze.

A helyzet ma is megoldatlan, a levezető árkok, kapubejárók tisztítása, karbantartása még várat magára. A szűkös anyagi lehetőségek ellenére a csatornák fenntartását, karbantartását, felújítását folyamatosan kell végezni. Megoldást jelenthet a közmunka program, vagy a háztulajdonosok aktív közreműködése.

II.3.3.3. Aszály elleni védekezés

Öntözés

A kistérség árvízzel és belvízzel egyaránt veszélyeztetett, ugyanakkor a nyári időszakban különösen a Tarna mentén tartósan vízhiányos időszakok a jellemzőek. A folyók vízkészlete nem elég a terület öntözésére, tehát itt továbbra is számolni kell a száraz időszakokkal, a globális felmelegedés forgatókönyvei szerint különösen.

Jelenleg a térségben számottevő öntözés nincs. A meglévő gyümölcs-ültetvényeknek mintegy 30 %-án van fúrt kutakra kiépített csepegtető öntözőrendszer, ezt további 50-60 %-kal lenne szükségszerű bővíteni. Emellett lehetőség van - épp a tározóterületen - a Tiszából öntözésre Pélyen és Tiszanánán, azonban utóbbi területek talajminősége a szántóföldi növénytermesztés szempontjából nem kedvező (rizsföldek voltak). Az északi területek vízháztartásában a mátraalji lignitbányászat vízkiemelésének, illetve a kavicsbánya-tavaknak is hatása van. A Jászsági öntöző főcsatorna kiépítése szerepel a régió terveiben. A tervek szerint a 42 km hosszú Zagyvai ág nyomvonala mentén 18.500 ha terület lenne öntözhető. A Zagyva folyóba a Tiszából bevezetésre tervezett vízhozam 12 m^3/s, mely a Zagyva alsó szakasza mentén és a Zagyván túli területeken további 19.000 ha terület öntözését biztosítaná. A 18 km hosszú Tarnai ág mentén 6.000 ha terület lenne öntözhető, illetve a Tarnába leadott 3.7 m^3/s vízhozam a Tarna alatti szakaszon és a Tarnán túli térségben további 5.600 ha terület öntözését tenné lehetővé. A főcsatorna meghosszabbításának másodlagos célja a vízminőség javítása.

A szárazodásra tekintettel az aszály káros hatásainak csökkentésére sokrétű, körültekintő intézkedésekre, a tájhasználati szemlélet alapvető megváltoztatására van szükség. Öntözni nem lehet mindenütt, ahol vízhiány van. A művelt területek nem minden talaja alkalmas erre,

az öntözés árát csak bizonyos intenzív kultúrák képesek piaci viszonyok között kitermelni, illetve gátat szab az aszályos időszakok öntözésének az is, hogy ilyenkor nemcsak a Tarna, hanem a Tisza vízhozama sem elég nagy. Ezért fontos az adottságokhoz alkalmazkodó mezőgazdasági művelés preferálása. Összehangoltan hatásos lehet a természetes rendszerek vízháztartás javító szerepének erősítése, az erdők, gyepek területének növelése, minőségük, működőképességük javítása, a vizek visszatartása, az öntözés, vízátvezetés lehetőségeinek jobb kihasználása, a táj mozaikosságának visszaállítása. A még most is jellemző egybefüggő, nagy területű szántók táblahatáraira telepíthető erdő- és növénysávok csökkenthetik a szél szárító hatását, párolgásukkal részt vesznek a légköri nedvességtartalom növelésében. Az úgynevezett szárazgazdálkodás elterjesztése is javíthat a helyzeten.

II.3.3.4. A VTT árvízvédelmi feladatai és vízpótlási, tájgazdálkodási lehetőségei

A Kormány VTT programjának megfogalmazására a közelmúlt veszélyes árvíz sorozata következtében került sor. Az eddig nem tapasztalt magasságú árvízszintek kialakulása a vizsgálatok[8] szerint döntően a meder vízszállító képességének csökkenésével illetve a vízgyűjtőn bekövetkezett terület- és vízhasználati változásokkal magyarázható (a hidrometeorológiai tényezők kedvezőtlen egybeesése mellett). E folyamatok által ma már a magyar szakasz bármelyik részén előállhat a mértékadó árvízszintet 1 m-rel meghaladó vízszint (MÁSZ+1 m).
A megoldás érdekében legalább a fentiekkel megegyező szinten kell beavatkozásoknak és változásoknak történnie, mégpedig az 1022/2003. (III. 27.), illetve az 1107/2003. (XI. 5.) kormányhatározatok értelmében úgy, hogy az egyben a lakosság megélhetésének javulását és a fenntarthatóságot is szolgálja. [9]

A Vásárhelyi-terv továbbfejlesztésének alapvető célkitűzése olyan rendszer kidolgozása, mely a jelenleg érvényes mértékadót 1 m-rel meghaladó szintű árvizeket is képes kezelni. A program az árvíz elleni védekezés VTT feladatai között a hullámtér vízszállító kapacitásának növelése mellett a területhasználati részvételét, árvíztározók, biztonsági árapasztó szelepek építését tartalmazza.

A Hevesi kistérség a Hanyi-Tiszasülyi árvíztározó befogadása által érintett a VTT I. ütemének árvízvédelmi beavatkozásaiban, közvetlenül Pély területén, közvetve pedig – így megnövekedő védképessége által – az egész mentett ártéri területén. A VTT későbbi fázisában válik aktuálissá a Hanyi-Jászsági tározó építése.

A Hanyi-Tiszasülyi tározó a Tisza-völgyi árvízvédelmi biztonság megteremtését szolgáló rendszer I. ütemben legnagyobb tározókapacitásra tervezett létesítménye lesz[10]. Délen a Tiszasülyi-főcsatorna, délkeleten a Jászsági-főcsatorna, keleten a Hanyi-éri-főcsatorna, észak felől a Pélyi-csatorna, illetve a Pély-Jászkisér összekötő közút, nyugat felől pedig a Jászkiséri-csatorna határolja. A területen három önkormányzat illetékes: a Hevesi kistérségben Pély, a

[8] A VTT egész vízgyűjtőre kiterjedő megalapozó vizsgálatait a BME, a KÖTIVIZIG és a VIZITERV Consult Kft. készítette.
[9] Jelen programalakításnak éppen az a célja, hogy elősegítse az árvízi és a kistérségi szempontok összehangolását.
[10] A tározó tervezését megalapozó hidrológiai és hidraulkai vizsgálatokat, valamint a műszaki tervezést a VÍZITERV Consult Kft. végezte, az Előzetes Környezeti Tanulmányt pedig az ÖKO Rt. készítette. A tervezett létesítmény e fejezetben összefoglalt műszaki jellemzőit a tervekből átvett adatok és műszaki leíró részek felhasználásával állítottuk össze.

Szolnoki kistérségben Tiszasüly és a Jászberényi kistérségben Jászkisér. Az érintett vízgazdálkodási társulatok: a Hanyi–Sajfoki Vízgazdálkodási Társulat (Székhely: Heves), Jászkisér és Vidéke Vízgazdálkodási Társulat (Székhely: Jászkisér)[11].

A Közép-Tiszán épülő négy tározó[12] Kisköre és Csongrád között 60-70 cm-es vízszintcsökkentést képes biztosítani a rendkívüli árhullámok esetén, de a vízszintcsökkentő hatásuk még Szeged körzetében is eléri a 30 cm-t. E rendszernek fontos eleme a Hanyi-Tiszasülyi tározó, melynek vízszintcsökkentő hatása a MÁSZ-t 1 m-rel meghaladó árhullám érkezése esetén - önállóan a vízbeeresztés szelvényében - 39 cm, amely Szegednél még 18 cm marad. A tározó hatása a vízkieresztés helye felett megközelítőleg Tiszafüredig érzékelhető.

Az egyes tározókra 30-40 évente valószínűsíthető árvízvédelmi feltöltést követően a vizet vissza kell tartani mindaddig, amíg az árhullám el nem vonult. A Hanyi-Tiszasülyi tározó ~10-12 nap alatt feltölthető, a tartózkodási idő egy hónapra tehető, ezután a leürítés további ~30-40 napot vesz igénybe. Emiatt óriási jelentősége van a víz továbbvezetésének, áramlásban tartásának is a 2004. évi LXVII. Törvény szerinti kártérítés mellett.

A tervezett árvízi tározó határait többségében új lokalizációs töltések alkotják, valamint a Hanyi-éri-főcsatorna jobb parti és a Jászsági-főcsatorna szintén jobb parti (2 méterrel magasított) töltése, melyet a tiszai fővédvonallal – a főműtárgy két oldalán – bekötő töltések kötnek össze. A határoló töltések az elsőrendű védvonal paramétereinek megfelelően épülnek ki. A tervezett új töltések hossza mintegy 24,25 km, a meglévő, magasításra kerülő töltéshossz pedig mintegy 7 km-t tesz ki.

Az új tározótöltés nyomvonalvezetésénél figyelembe vették a térségben a meglévő infrastruktúrát, a meglévő belvízcsatornákat, a meglévő utakat, közművezetékeket, öntöző csatornákat, valamint a kulturális örökségvédelmi és épített környezet szempontjából védett értékeket. A tervezett védvonal által keresztezett földutak egy része megszűnik, illetve újonnan létesülő földúttal kiváltásra kerül, a csatornakeresztezéseknél, 9 helyen zsilipes műtárgy létesül. A tervezett tározón keresztülhaladó MOL kezelésében lévő termékvezeték és két 20 kV-os elektromos távvezeték kiváltásra kerül. A 28739 számú országosan nyilvántartott régészeti lelőhelyet a töltés kikerüli.

Az anyagnyerőhelyek többségükben a tározótér belsejében, illetve az érintettekkel egyeztetve helyenként a tározótéren kívül kerültek kijelölésre.
A tervezett töltések mindkét oldalán fenntartási sáv kerül kialakításra 10-10 m szélességben.
A hullámzásnak erősen kitett rézsűfelületek védelmére az uralkodó szélirántól függően 40-80 m szélességben hullámvédő erdősáv kerül kialakításra.
A töltéskoronán a teljes hosszban 3 méter szélességű, aszfaltozott, szegélykővel ellátott kerékpárút létesül.

Az árvíztározás maximális tervezési vízszintje 90,05 mBf, a tervezett töltések koronaszintje e fölött 1,0 m-rel, tehát 91,05 mBf szinten kerül kialakításra. (A terepszinteket a 4. sz. térképmelléklet ábrázolja)

[11] Az árvízi tározónak kijelölt terület a KÖTI-KÖVIZIG működési területén, a 2.37 számú ártéri öblözetben, nagyobbrészt a 10.04. Kiskörei belvízvédelmi szakaszban és kisebb részben, nyugati oldalán a 10.05. Jászkiséri belvízvédelmi szakaszban, a 25. sz. Hanyi–Sajfoki, illetve a 27. Milléri belvízrendszerben helyezkedik el.

[12] A négy tározó: az I. ütemben tervezett Tiszaroffi, Nagykunsági és Hanyi-Tiszasülyi, illetve a későbbiekben tervezett Hanyi-Jászsági.

A tározó feltöltését és leürítését a Tisza 387+900 fkm (a jobb parti töltésének ~119+500 tkm) szelvényébe tervezett két zsilipes műtárgy biztosítja, egy hétnyílású, ill. egy kétnyílású (bújtató). A tervezett műtárgyak a Jászsági-főcsatorna és a Sajfoki-főcsatorna keresztezésének környezetében, a Jászsági főcsatorna tengelyében kerülnek kialakításra. A vízbevezetést (és egy bizonyos szintig történő vízleeresztést is) a hétnyílású zsilipes műtárgy szolgálja, amely a Jászsági-főcsatorna „felett" kerül átvezetésre, biztosítva a terepszintre történő vízbevezetést. A kétnyílású (bújtató) zsilipes műtárgy több funkciójú:

- a Sajfoki-főcsatorna átvezetése a Jászsági-főcsatorna alatt,
- a tározó leürítése mellett
- e műtárgy is részt vesz a tározó feltöltésében,
- és kialakítása lehetőséget biztosít az esetleges későbbi tájgazdálkodási vízpótlási igények kielégítésére.

A műtárgynak jelentős vízhozamot kell gravitációsan az árvízi tározóba át-, ill. onnan visszavezetni. A kétnyílású műtárgy tervezett küszöbszintje (figyelembe véve a terület legmélyebb terepszintjét, és így az esetleges későbbi tájgazdálkodási vízpótlási igényeket) 81,85 mB.f. szinten került meghatározásra, míg a hétnyílású műtárgy küszöbszintje: 86,30 mB.f.

Az épülő főműtárgy megközelítésére a VTT infrastrukturális beruházásai között szereplő Tiszasüly–Kisköre, illetve –Pély közutak nyomvonalát lehet felhasználni. Először ezeknek az új utaknak az alapja épül meg stabilizációval, a műtárgy építése közben anyagszállításra ezt a stabilizált utat használja a kivitelező. A teljes tározó megépülte után lehet az útra az aszfalt kopóréteget ráteríteni. A vonalvezetésre a Tiszasüly–Jászkisér útból való kicsatlakozás után a Jászsági-főcsatorna és a tiszai védvonal közötti terület javasolt. Itt haladva éri el az út a főműtárgyat, ahol azon keresztezi a Jászsági-főcsatornát, majd a Sajfoki-főcsatorna jobb partjának közelében észak felé halad, ezután keresztezi a Csukás–Halmaji-csatornát, majd a Sajfoki-főcsatornát is, és elágazik Pély, illetve Kisköre irányába. E szerint a településeket összekötő új útnyomvonalak a tervezett tározó belsejében haladnak, tehát a tározó üzeme alatt (átlagosan 30-40 évente) az utak lezárásra kerülnek.

Árapasztó tározáskor a megemelkedő talajvizek hatását a belvizek folyamatos tározóba emelésével, az érintett terület belvízelvezető csatornáinak, műtárgyainak a tározó építésével párhuzamosan megvalósított rendbetételével és az építéssel párhuzamosan megkezdett pélyi (és jászkiséri) belterületi vízrendezéssel lehet ellensúlyozni. A talajvízszint emelkedése veszélyeztetheti az épületek állékonyságát különösen Pélyen, ahol a település lakóépületeinek 60-70 %-a régi építésű, alapozás nélküli ház, ezért a belterületi vízrendezés állapotán feltétlenül javítani kell. A tározó területének folyamatos gondozott állapotban tartása árvízvédelmi szempontból nélkülözhetetlen.

A fenyegető árvizek a vízháztartás szélsőségek felé kilendülő folyamatait jelzik, melynek tünetei az árvíz mellett a belvíz, aszály, sivatagosodás. A Vásárhelyi-terv továbbfejlesztése így a közvetlen árvíz elleni védekezésen túl a vízháztartás – területhasználat által is kiváltott – szélsőségeinek kezelését szolgálja. Ennek megfelelően a tározók gazdálkodásának, üzemeltetésének meghatározásánál célszerű figyelembe venni az adott térség tájhasználatának vízháztartási hatásait is, a vízjárás és az árvízcsúcs csökkentő hatás mellett.

Az árvizek mentett oldalra való szabályozott kivezetése lehetőséget nyújt az ártér reaktiválására. A VTT kapcsán mindenütt ki lehet dolgozni olyan új tájhasználati modellt,

amely növeli az összességében vízhiányos táj vízmegtartó képességét, lehetővé teszi a tavaszi vízbő időszakok vizeinek visszatartását és megfelelő felhasználását[13]. A VTT és az EU második pilléres agrár-környezetgazdálkodási kifizetési rendszere által – politikai akarat esetén - lehetőség nyílhat az vízkárelhárítási, illetve gazdálkodási és társadalmi okból egyaránt indokolt tájhasználat felülvizsgálatára, váltására, a felértékelődő víz természeti rendszerek rehabilitálásán alapuló hasznosítására.

A Hanyi-Tiszasülyi tározó jelenlegi tájhasználatára a nagytáblás szántóművelés és a hozzá kapcsolódó vízmentesítés jellemző, holott a vegetációs periódusban jelentős a vízhiány, ami öntözéssel nem mindenütt pótolható. A terület túlnyomó részét (több mint 87 %-át) szántók borítják. 4-6 % közé tehető mind a gyepek, mind az ültetvényerdők területi aránya, melyek a tervezett tározó középső területén és keleti határán két tömbben helyezkednek el. Vizes élőhelyek (elsősorban csatornák) a tervezett tározó területéből csupán viszonylag kis arányban (3 %) részesednek. A parlagterületek aránya viszonylag csekély, viszont a csapadékosabb időjárás következtében több vetésben is megjelent a nád, a siskanád. A vetésszerkezetben dominálnak a különböző gabonafélék, illetve a napraforgó és a kukorica. Nem jellemző a biodiverzitás fenntartásának igénye, az ágazati arányok ökológiai harmonizációja, a táji és termőhelyi alkalmazkodás, valamint a körfolyamatokra épülő környezet- és tájgazdálkodás.

Az intenzív mezőgazdaságra jellemző tájszerkezet vízmegtartó képessége csekély. A tározóterület öntözhető. A vízkivezetéssel összefüggésben a gazdálkodást, az öntöző- és belvízelvezető rendszert célszerű átgondolni és kitakarítani.

A tározó talajai általában a gyengébb minőségi osztályokba tartoznak, szikes, kemény, kötött talajok, nagyrészt volt rizstelepek[14]. A szigetszerűen kiemelkedő részek jobb termékenységű csernozjomtalajok. A gazdák véleménye szerint, ha a mélyfekvésű szántókra a vizet kiengedik, azok valószínűleg 5-6 évig nádat fognak teremni, és nem gabonát.

A vésztározás a területen gazdálkodók számára használati problémát jelent. A 2004. évi LXVII. Törvény szerint a tározó területén levő termőföldön nem vehető igénybe állami támogatás, illetve nem jár kártalanítás árapasztási célú igénybevétel esetén: kémiai talajjavításra, öntözési, meliorációs beruházásra, faiskola létesítésére, vetőmagtermesztésre, szaporítóanyag előállításra, ültetvények és gyenge víztűrő képességű évelő kultúrák telepítésére, valamint gyepfeltörésre. Nem lehet továbbá a tározó területén építési engedélyköteles tevékenységet folytatni és a vízügyi felügyelet engedélye nélkül a terepviszonyokat megváltoztató feltöltést, mélyítést végezni.

Az árvízvédelmi funkció szükségessé teszi e szerep méltányos ellentételezését és az agrár-környezetgazdálkodás felé nyitást. A 2004. évi LXVII. Törvény szerint a használati korlátozások és értékcsökkenés ellenértékeként egyszeri térítés illeti meg a tulajdonost (6000 Ft/AK), árvízi igénybevétel esetén pedig teljes kártérítés illeti meg az ingatlan használóját.
Az agrár-környezetgazdálkodási irány emellett lehetőséget adna a károk csökkentésére és az árvízvédelmi, vízháztartási, tájfenntartási funkciók ellátására, a gazdálkodás adottságokhoz igazításával. Megindult a Kormány szándékaival kapcsolatos tájékoztatás - a VTT I. ütem beruházásait befogadó 13 kistérség számára. A tárca koncepciója jelenleg az, hogy a

[13] Ez az ország legaszályosabb vidéke, ugyanakkor belvízzel veszélyeztetett is, vagyis létkérdés a vízhiány és vízbőség megfelelő értékelése és az alkalmazkodás.
[14] A tározóterület 70-80%át belvíz veszélyezteti, a talajok nehéz mechanikai összetétele 70-80%-ban, jelentős savanyodása 80-90%-ban, szikesedése 10-20%-ban okoz problémát.

1107/2003. (XI.5.) kormányhatározat szerinti zonális programok beindításának csak akkor lesz értelme, ha már a tározók megépültek, mert erre az időpontra alakulnak ki azok a körülmények, amelyekre a támogatási célokat pontosan meghatározhatják.

A tározó tájhasználatára és a körülmények alakítására tett következő javaslat így elvi jelentőségű. Elsősorban az ökológiai igényeket foglalja össze, és ahhoz nyújtana kiindulópontot, hogy az adott esetben milyen irányban célszerű változtatni az agrár-támogatást. A tározó területén, illetve annak hatókörében olyan támogatási feltételekre lenne szükség, melyek lehetővé teszik a megváltozó feltételekhez való alkalmazkodást, a nagy vízigényű és víztartó képességű társulások termesztését, gazdasági hasznosítását. A konkrét tájhasználati formákat e támogatások ismeretében a tározóterületen gazdálkodókkal együttműködve lehet kialakítani.

A táj adottságaihoz illeszkedő gazdálkodás feltételeit tekintve a Hanyi-Tiszasülyi tározó területén a szintkülönbségek rendkívül csekélyek (a legmagasabb szintek 88 mBf körül délkeleti és északnyugati sarkaiban találhatók, keleti oldalán és közepén 85.8 – 86.5 mBf hát húzódik. A hátak és szigetek közötti laposok általában 84,8 – 85,8 mBf körüli magasságúak. A kis szintkülönbségek miatt a területen nagyobb állandó vizű tavak kialakítása csak a térszint tagolása, mélyítése mellet lehetséges. Kiaknázható lehetőséget az anyagnyerő gödrök és a területen a talajjavítás érdekében kialakított gödrök jelentenek.

A kérdéses területen ökológiai szempontból a legvízigényesebb és ezzel együtt a legnagyobb vízmegtartóképességű tájhasználat kialakítására volna szükség. Ez összetett haszonvételeket alapul véve olyan mozaikos tájszerkezetet jelent, melyben – a talaj és termőhelyi adottságokra is tekintettel – 1/6 résznyi terület jutna a kistáblás szántóművelésre, ugyancsak 1/6-nyi rész esne a kaszálókra, míg a fennmaradó 2/3 részen a térszintnek megfelelő természetszerű erdőket lehetne kialakítani.
Az egyes térszintekre javasolható élőhelyek és haszonvételek:

- mélyártéri szint: fűz-nyár, illetve mocsári tölgy ligetek – erdőgazdálkodás, biomassza hasznosítás.
- alacsonyártér: fűz-nyár, illetve kőris-tölgy ligetek – erdőgazdálkodás, gyümölcsösök (körte, dió, szilva), mocsárrétek – legelő és gyepgazdálkodás
- magas ártér: kőris-tölgy ligetek – erdőgazdálkodás, gyümölcsösök (körte, dió, szilva), mocsárrétek – legelő és gyepgazdálkodás, kistáblás szántók – szántóművelés.

Vízszivattyúzás és átemelés nélkül a tározó feltölthető közvetlenül a Tiszából (84.8 mBf szint körüli magasságig minden évben, ezesetben az elöntés viszonylag kis területet érint), részben pedig a Jászsági főcsatornából a jobb és bal parti töltésekbe betervezett zsilipes átereszeken keresztül. A domborzati elemzésből adódóan az optimális feltöltés szintje 85,8 mBf. Ez esetben a tározó területének kb. 2/3-a kerülhet víz alá, a legmélyebb területeken mintegy 1,5-1,8 m-es vízmélységet eredményezve. Ugyanakkor az átlagos vízmélység nem haladja meg a 0,6 m-t. A beeresztett víz mennyisége az évek során váltakozhat. E változást részben a folyó vízállásai okozhatják, részben mesterségesen, a gazdálkodás céljainak megfelelően is előidézhető. Az optimális tájhasználat kialakítása érdekében a vízbeeresztés a kora tavaszi, tavaszi hónapokban történhet. A rügyfakadás időszakát követően lehetőség szerint már nem kell vizet vezetni a tározóba.

Ilyen körülmények között a - gazdálkodók esetleges igénye szerinti - rendszeres tározás üzemvízszintje 85.5 – 86 mBf. között alakulhat. Ennek megfelelően az ártéri szintek az alábbiak szerint alakulnak:

- Mélyártér: 85.1 mBf alatt
- Alacsony ártér 85.1 – 85.5 mBf között
- Magas ártér 85.5 mBf felett

Ármentes szint – tekintettel a lehetséges vésztározásra – nincs a tározóban.

A kivezetett víz hasznosítására jelenleg az önkormányzatokkal és gazdákkal egyetértésben a Pély-Jászkisér út tározóval szembeni oldalán horgásztó tervezett.

II.3.3.5. Ásványvíz-hévíz hasznosítás

A térségben kedvezőek a pleisztocén vízadó rétegből a termálvíz beszerzési lehetőségei. A nyilvántartott 22 hévízkút közül a legtöbb mezőgazdasági és vízmű hasznosítású, Hevesen és Tarnamérán van fürdő, strand.

6. Táblázat Termálkutak és hasznosításuk

Település	Kút neve	Katasz-teri szám	Hasznosítás	Építés éve	Talp-mélység (m)	Kifolyóvíz hőmér-séklet (^oC)	Hévíz Termelés (Év/Mm^3)
Boconád	Petőfi MgTsz	9-75	mező-gazdasági	1966	497	33	18 / 1989
Boconád	vízmű 2	9-85	vízmű	1985	480	36	67 / 1993
Erdőtelek	Pintér tanya panzió kútja	9-87	fürdő	1999	650	39	
Heves	Strand	9-3	fürdő	1961	793,6	47	
Heves	Lenin MgTsz. (Alatka puszta)	9-27	mező-gazdasági	1969	650	40	
Heves	vízmű 2	9-39	eltömve	1972	653	35	
Heves	Új telep	9-76	eltömve	1963	602	34	
Heves	vízmű 3	9-78	vízmű	1977	630,3	37	314 / 1993
Hevesvezekény	Vízmű	9-23	vízmű	1966	575	35,5	9 / 1993
Hevesvezekény	MÁFI észlelőkút	9-38	észlelő	1971	599,5	36	
Kisköre	KHVM üdülő	9-46	lezárva	1976	1240	60	
Kömlo	Május 1. MgTsz	9-19	mező-gazdasági	1964	650	35	11 / 1989
Kömlo	Május 1. MgTsz	9-40	mező-gazdasági	1972	724,5	38	43 / 1989
Pély	Vízmű	9-4	lezárva	1960	784	-1	
Pély	Kovács László Tulajdona	9-26	mező-gazdasági	1969	850	48	22 / 1993
Pély	Tiszavirág MgTsz	9-70	lezárva	1958	626	33	
Tarnaméra	Strand	9-24	fürdő	1966	610	39	50 / 1993
Tarnaörs	Vízmű	9-72	vízmű	1964	370	32	62 / 1964
Tarnaszentmiklós	Vízmű	9-73	lezárva	1961	430	30	5 / 1989
Tarnazsadány	Vízmű	9-79	vízmű	1964	350	30	44 / 1993
Tiszanána	Petőfi MgTsz. III.telep	9-35	mező-gazdasági	1972	1001	54	103 / 1993
Tiszanána	Petőfi MgTsz	9-81	lezárva	1981	1400	57	

Forrás: Vízkészletgazdálkodási Atlasz, VITUKI

II.3.4. Területhasználat

A kistérség területe 69 766,72 ha, amelynek döntő része mezőgazdasági művelés alatt áll. A terület több mint felén (61%) nagytáblás szántók, 14 %-án kistáblás szántók találhatók. A kistérség jellegzetes területei a zömmel védettség alatt is álló természetes gyepek, amelyeknek összrészesedése 10 %. Az intenzív legelők aránya 2 % körüli.

Az erdők mindössze 5 %-ot (3163 ha) foglalnak el a területen. A Tisza mentén találhatunk összefüggő természetes erdőket mintegy 700 ha-on, a többi erdő többnyire lombos erdőültetvény.

A vizekben szegény (vízfelületek aránya 1100ha ~2%) kistájakon természetes tavakat (62 ha) alig találunk, a mesterséges tavak közül a Tiszát kísérő és a Tarnabod és Erdőtelek között lévő mesterséges tavak, tározók (265 ha) és halastavak (157 ha) a jelentősebbek. A kistérség ökológiai szempontból fontos vizes élőhelyei a szárazföldi mocsarak (összterületük 614 ha). (3. sz. térképmelléklet)

2. ábra Területhasználat

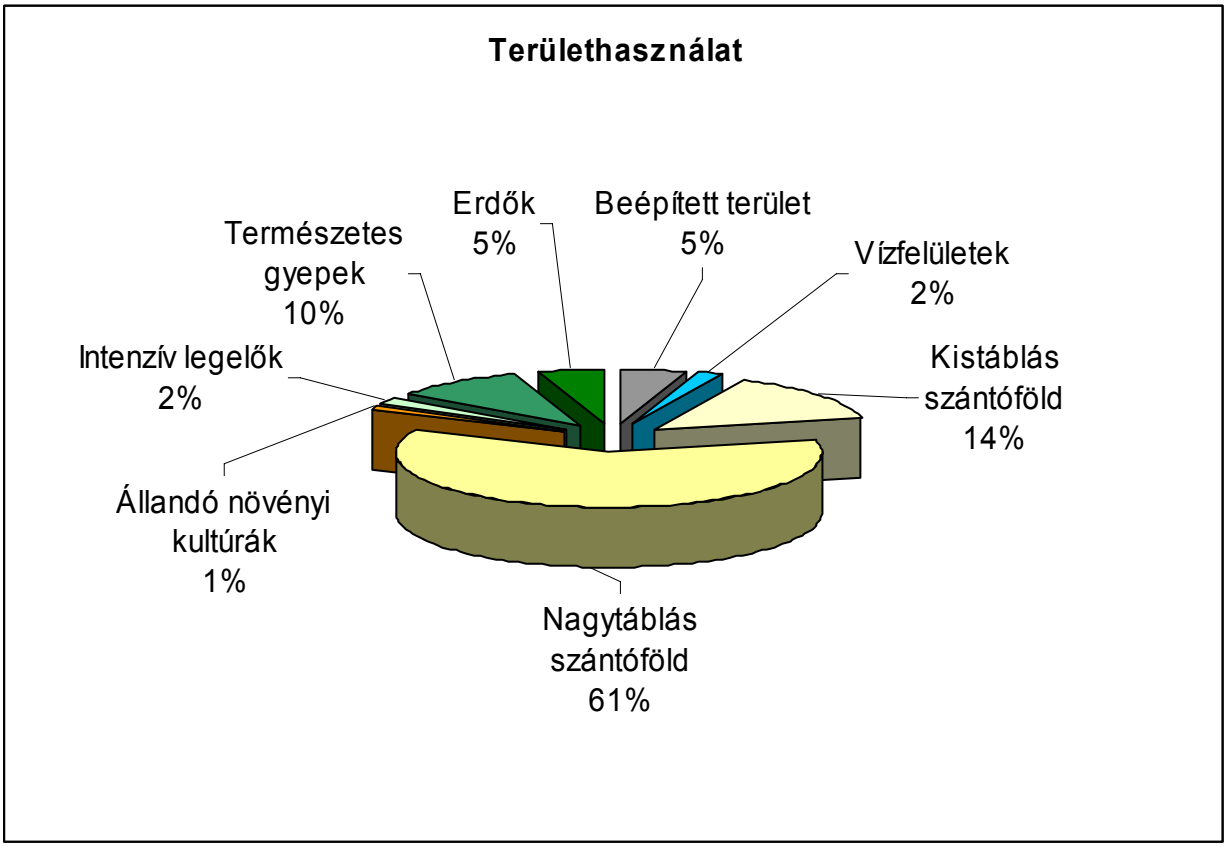

Forrás: Corine 50

II.3.5. Környezeti állapot

A települések természeti adottságai, a tájhasználat, az itt élő emberek tudatossága és a külső környezetből érkező hatások együttesen határozzák meg a kistérség jelenlegi, életfeltételeket megteremtő környezeti állapotát.

II.3.5.1. Vizek

Felszíni vizek állapota

A terület déli határán húzódó folyó, a *Tisza* vízminősége a Kisköre alatti szelvényben vett minta alapján III. „tűrhető víz" kategóriába sorolható. A komponens-csoportonkénti elemzés szerint, az oxigénháztartás, a tápanyagháztartás alapján III. „tűrhető víz", az egyéb paraméterek alapján II. „jó víz", míg a mikrobiológiai paraméterek és a szerves- és szervetlen mikroszennyezők alapján IV. „szennyezett víz" kategóriába sorolható.

A vizsgálati területen a Tiszát érő szennyezőforrás, elsősorban a Kiskörei szennyvíztisztító, amely Poroszló, Újlőrincfalva, Sarud, a kistérség települései közül pedig Kisköre és Tiszanána szennyvízét fogadja.

A *Tarna* vízgyűjtőjéhez a Parádi- és Ceredi-Tarna valamint a Gyöngyös patak tartozik. A vízminőségét jelentősen befolyásolja, hogy a Bükkszéki Gyógyfürdő valamint a Recski Rézércbánya felszínre emelt vizei belevezetődnek. A Tarna vízminősége a Jászdózsán vett vízminták alapján IV. osztálynak felel meg, vagyis „szennyezett víz" minőségnek mondható. A szennyezett víz külső eredetű szerves és szervetlen anyagokkal ill. szennyvizekkel terhelt, biológiailag hozzáférhető tápanyagokban gazdag víz. Az oxigénháztartás jellemzői tág határok között változnak, előfordul az oxigénhiányos állapot is. A nagy mennyiségű szerves

anyag biológiai lebontása, a baktériumok nagy száma (ezen belül a szennyvíz baktériumok uralkodóvá válása), valamint az egysejtűek tömeges előfordulása jellemző. A víz esetenként zavaros, színe változó, előfordulhat vízvirágzás is. A komponens–csoportonkénti elemzés szerint, a szerves- és szervetlen mikroszennyezők, a tápanyagháztartás alapján V. „erősen szennyezett víz”, az oxigénháztartás, és az egyéb paraméterek alapján IV. „szennyezett víz”, míg a mikrobiológiai paraméterek alapján II „jó víz” kategóriába sorolható.

A három csatornából – Hanyi-ér, Görbe-ér és Császi-árok – álló *Hanyi-belvízrendszer* vízminőségét a Sajfoki torkolati szelvényében mérik. A csatorna vize V. „erősen szennyezett víz” kategóriájú, amely a szabvány értelmében különféle eredetű szerves és szervetlen anyagokkal, szennyvizekkel erősen terhelt víz. A komponens-csoportonkénti elemzés szerint, az oxigénháztartás, a tápanyagháztartás alapján V. „erősen szennyezett víz”, a szerves- és szervetlen mikroszennyezők és az egyéb paraméterek alapján IV. „szennyezett víz” kategóriába sorolható. A biológiailag káros anyagok és az oxigénhiány korlátozzák az életfeltételeket.

A Hanyi-ér vízgyűjtőjén két szennyvízkibocsátó működik: Heves város szennyvíztisztító telepe és a Pélyi Húsüzem. Ezen kívül a tenki baromfifeldolgozó üzem szennyvize terheli a vizet. A vízminőséget a Heves városi szennyvíztisztító telepről kibocsátott szennyvíz minősége, illetve a belvízcsatornába kiülepedett iszapból időszakosan visszaoldódó szervesanyag határozza meg.

A *Sajfoki-belvízrendszer*ben vízminőség meghatározása érdekében egy helyen kerül sor rendszeres vízmintavételre, a Sajfoki főcsatorna torkolati szivattyútelep szelvényében. A Sajfoki főcsatorna szabvány szerinti minősítése IV. osztály: „szennyezett víz”. A komponens-csoportonkénti elemzés szerint, az oxigénháztartás és az egyéb paraméterek alapján IV. „szennyezett víz”, a tápanyagháztartás alapján III. „tűrhető víz”, míg a mikrobiológiai paraméterek alapján II. „jó víz” kategóriába sorolható.

A Sajfoki főcsatorna vízgyűjtő területén egy pontszerű szennyezőforrást tartanak nyilván, ez a tarnaszentmiklósi METALOGLOBUS, amely korábbi nyersanyag visszanyerési tevékenységét megszüntette, jelenleg raktározási tevékenységet folytat és átlag napi 5 m^3 kommunális jellegű szennyvize keletkezik, amelynek szennyezőanyag tartalma elenyésző.

A felszín alatti vizek állapota

A talajvizek minőségét a rendelkezésre álló csekély adatmennyiség, valamint a víztérnek a hidrometeorológiai viszonyok változásaira való gyors reagálása miatt igen nehéz jellemezni. Belterületen a talajvizek csaknem kivétel nélkül szennyezettek. A bakteriológiai vizsgálatok gyakran fekáliás szennyeződést mutatnak. Külterületeken az antropogén szennyezéssel nem érintett helyeken még ivóvíz minőségű talajvizek is feltárhatók.

A feltárható rétegvizek összes oldott anyag tartalmának, valamint keménységének mélységbeli és területi eloszlása az egykori lehordási (és utánpótlódási) irányokkal, illetve a vízmozgás sebességével áll összefüggésben. A vizsgált területen csak az alsó-pleisztocén rétegekből kitermelhető vizek összes oldott anyag tartalma haladja meg az ivóvízszabvány határértékeit.

A 7/2005. (III.1.) KvVM rendelet alapján a felszín alatti vizek minőségi védelmét szolgáló prioritási sorrend szerint a kistérség minden települése érzékeny területen fekszik, Zaránkot kivéve, amely kevésbé érzékeny kategóriába tartozik.

II.3.5.2. Levegő

A kistérség területén nincs mérőpontja az országos imissziómérő hálózatnak, a legközelebbi mérőállomás Jászberényben található, így a térség levegőminőségének jellemzésére konkrét mérési adatok nem állnak rendelkezésre.

7. Táblázat A 2002–2003. fűtési félév légszennyezettsége a jászberényi imissziómérő állomás mérése alapján

	Átlag imisszió		
Időszak	**Ülepedő por g/m^2/30 nap (Immisszió-határérték: 16 g/m^2/30 nap)**	**Kén-dioxid (µg/m^3) (Immisszió-határérték: 70 µg/m^3)**	**Nitrogén-dioxid (µg/m^3) (Immisszió-határérték: 70 µg/m^3)**
2002. október	9,7	1,6	3,1
2002. november	1,7	1,2	9,8
2002. december	6,6	2,3	11,4
2003. január	0,8	2,5	16,7
2003. február	3,3	2,2	23,3
2003. március	8	1,5	12,3
Negyedéves átlag	**5**	**1,9**	**13,1**
Minimum	**0,8**	**1,2**	**3,1**
Maximum	**9,7**	**2,5**	**23,3**

Forrás: KÖTI–KVF állapotjelentés 2004.

A kistérségben kevés az ipari és mezőgazdasági telephelyekhez köthető emissziós pontforrások, a bejelentésre kötelezett telephelyek és a légszennyező anyag emissziót a következő tartalmazza.

8. Táblázat A kistérség területén működő légszennyező telephelyek és pontforrások

Település	db		Éves kibocsátás (kg/ÉV)					
	Telephely	Pontforrás	SO2	CO	NOx	Szilárd	VOC	Egyéb
Átány	0	0	0	0	0	0	0	0
Boconád	0	0	0	0	0	0	0	0
Erdőtelek	1	2	0	0	0	0	0	0
Erk	0	0	0	0	0	0	0	0
Heves	9	44	95	14 614	1 584	2 289	3 664	0
Hevesvezekény	0	0	0	0	0	0	0	0
Kisköre	1	2	0	0	0	0	0	0
Kömlő	0	0	0	0	0	0	0	0
Pély	1	1	0	0	0	0	0	0
Tarnabod	0	0	0	0	0	0	0	0
Tarnaméra	0	0	0	0	0	0	0	0
Tarnaörs	0	0	0	0	0	0	0	0
Tarnaszentmiklós	1	1	0	0	0	949	0	5
Tarnazsadány	0	0	0	0	0	0	0	0
Tenk	0	0	0	0	0	0	0	0
Tiszanána	0	0	0	0	0	0	0	0
Zaránk	0	0	0	0	0	0	0	0
Kistérség összesen	**13**	**50**	**95**	**14 614**	**1 584**	**3 238**	**3 664**	**5**

Forrás:KÖTI-KÖFE

A vizsgált területen a légszennyező telephelyek jelentős hányada (9 db) Heves városában található, ezen kívül Erdőtelek, Kisköre, Pély és Tarnaszentmiklós településeken 1-1 telephely működik. A pontforrásokból származó, ipari eredetű légszennyezés nem jelentős, a levegőminőséget, elsősorban a mezőgazdaság, a közlekedés és a lakosság fűtése határozza meg.

A mezőgazdaság főleg porral, az energiaellátó rendszerek üzemeltetéséből származó anyagokkal, valamint a parlagon hagyott területeken a gyomnövények pollenjeivel ill. alkalomszerűen a repülőgépes permetezések által növényvédő-szerekkel szennyezi a levegőt.

A közlekedés főleg a településeken áthaladó főközlekedési utak, csomópontok mentén járul hozzá a kén-dioxid, a nitrogén-oxidok, a szén-monoxid, a szén-dioxid és különböző aromás szénhidrogének szintjének növekedéséhez.

A kistérség településein végrehajtott gázprogram eredményeként a lakossági fűtésből eredő légszennyezés jelentős mértékben csökkent. A kistérség települései közül, Tarnabod nem rendelkezik kiépített gázvezetékkel, itt a fűtési időszakban még jelentős a légszennyezés.

Levegőtisztaság- védelmi szempontból a kistérség helyzete jónak minősíthető.

II.3.5.3. Talaj

A természeti eredetű talajkárosodások legjellemzőbb formája a víz- és a szélerózió. Heves megye talajai mind a víz, mind a széleróziónak erősen kitettek; itt található az országban a szélerózió által veszélyeztetett területek 9,7 %-a.

Az egyéb ipari eredetű talajszennyeződés elsősorban térségi problémákat okoz (üzemi vegyszer- és üzemanyag-tartályok le- és feltöltéskori csurgásai, esetleges meghibásodás okozta szennyeződések, stb.). Ezek elsősorban a technológiai fegyelem, az előírások betartásával és betartatásával jelentősen csökkenthetők lennének.

Közvetett módon növeli a talajszennyeződést a különféle légszennyező anyagok kiülepedése és eső általi kimosódása a talajra, ami savas és nehézfém-jellegű többletterhelést jelent. A

visontai erőmű energiatermelése során a levegőbe jutó jelentős mennyiségű szilárd szennyezőanyag, kén-dioxid, nitrogén-oxidok és egyéb gáznemű szennyező anyagok a 202 m magas kéményből kikerülve elkeverednek a levegővel, innen kiszóródással és eső útján történő kimosódással bekerülnek a talajba. Ez részben a talajok elsavanyodását, részben a fémek és különféle nyomelemek koncentrációjának talajbeli megnövekedését okozza.

További problémát okoz a kommunális- és ipari szennyvízkezelő telepek szennyvízének és iszapjának elszikkasztása. Ezek többnyire helységi panaszok, melyek megoldására önkormányzati- ill. kistérségi szinten kell keresni a megoldást.

A szennyező források közül kiemelt problémát jelent a települési környezetben a szilárd hulladékok nem megfelelő kezelése. A regionális hulladékkezelés megoldásával a szennyezés csökken, de a felhagyott hulladéklerakók rekultivációjáig tovább szennyezik környezetüket.

A mezőgazdasági eredetű talajszennyeződések a növényvédőszerek és a különböző kemikáliák nem körültekintő alkalmazásából adódnak. Ezek a szennyezések általában pontszerűek, a helytelen műtrágya-használat azonban nagy területeket érinthet károsan. A rendszerváltás óta a kemikáliák alkalmazása visszaesett, ami a talajok és a talajvíz szennyezésének mérséklését eredményezte. Különös jelentőségűek az állattartó telepek hígtrágyájának kezeléséből és elhelyezéséből adódó veszélyek.

A települések környezetében további talajszennyeződéshez vezethet a lakosság fűtés-eredetű légszennyezése, aminek másodlagos következménye a talajok elsavanyodása. A közforgalmú utak mentén részben ólom-feldúsulás, részben a sózásból eredő nátrium-tartalom-növekedés jelent problémát.

II.3.6. Összegzés: A tájhasználat értékelése és természeti, gazdasági összefüggései[15]

A kistérség egyike a legrosszabb tájszerkezetű vizsgált kistérségeknek. Az adottságok (térszintek, belvíz-veszélyeztetettség, mezőgazdasági alkalmasság, a tájhasználat természetes rendszerekhez igazodásának mértéke, illetve vízellátottsága) tekintetében a kistérség megfelelően differenciált, viszont az adottságok kihasználása – a tájszerkezet, illetve a tájhasználat – egysíkú, illetve egynemű.

Tagolt termőhelyi adottságai arra utalnak, hogy a kistérségben egyszerre vannak jelen a jó termőhelyi adottságú és a más tájhasználati formák meghonosítására *alkalmas* területek. Ez az erősség azonban csak akkor aknázható ki, ha a tájhasználat nem egynemű, követi az adottságokat. A térszintek tagoltsága is csak a tájhasználati formák sokszínűsége mellett kiaknázható erősség. A hagyományos gazdálkodásra alkalmas területek valamivel nagyobb arányban vannak jelen, mint az elemzett többi Tisza menti kistérségben. A természetes rendszerek működéséhez illeszkedő tájhasználat elenyészően kevés, ezért működési zavaraik itt hatványozottan jelentkeznek. Jellemző az egyoldalú, túlzott szántás, a nagytáblás szántóművelés. Nem jellemző az adottságokhoz igazított tájhasználat, minden területet úgy használnak, mintha az kiváló, vagy legalábbis jó adottságú szántó lenne. A valóságos helyzet ettől különbözik, ezért - és részben a szélsőséges vízellátottság következtében is - a szántók védtelenek mind a szél-, mind a vízerózió ellen. A tájhasználat természetes rendszerekkel ellenműködése következtében a kistérségekben minden tekintetben romló adottságokkal és hatékonysággal kell számolnunk.

[15] Forrás: A Hevesi és Jászberényi kistérségek tájhasználatának elemzése – BOKARTISZ, Karcsa, 2005

A természeti adottságok megőrzése, javítása érdekében a Tisza menti területeken a szántó arányát a termőhelyi adottságoknak, a mikro-domborzatnak és a belvízérzékenységnek megfelelően vissza kellene szorítani. A jelenlegi szántóknak kb. egyharmadát célszerű megtartani, azt is inkább csak kistáblás művelés formájában. A táblákat minden esetben gyep, és zárt erdősávokkal kellene elválasztani. Egyébként is növelni kellene a természetes gyepek, és főként az erdők arányát. A tapasztalatok szerint a 2/3-os természetszerű erdősödés klimatikus és ökológiai hatásai a térség egészére kiterjednének. Az erdőborítottság nemcsak a közvetlen területekre hat ki, hanem - ha különböző mértékben is, de - az egész folyóvölgy vízháztartását befolyásolja. A természeti adottságoknak és az ökológiai követelményeknek leginkább megfelelő mozaikos tájszerkezetben az erdőknek kellene meghatározó szerepet játszaniuk, szemben a mai állapotban e pozíciót betöltő szántókkal. Az erdők mellett a ligetes, parkszerű legelőknek és gyepeknek, továbbá a vizes élőhelyeknek, tavaknak, vízfolyásoknak lehetne kiemelkedő szerepe. E földhasználatoknak – a vízháztartásban betöltött szerepük mellett továbbra is jelentőségük lehetne természetesen az élelmiszer- és erdei termék termelésben, turizmusban, stb., vagyis *nem maradnának ki a jövedelemtermelésből, haszonvételből, csak ezt az intenzív szántóműveléstől különböző módon érnék el.*

A fentieknek megfelelően a tájhasználat átalakítására és haszonvételekre az alábbi javaslatot tesszük.

1. A Tisza ármentes szintjein kistáblás szántók, gyümölcsösök, erdők,
2. A magas ártéren korlátozott kiterjedésű kistáblás szántók, erdők, gyümölcsösök,
3. Az alacsony ártéren erdők, gyepek, gyümölcsények
4. A mélyártéren nyílt vízfelületek, mocsárrétek, mocsárerdők.

II.4. Gazdasági bázis

A gazdaság a térség megélhetésének forrása. A gazdasággal szemben hatékonysági, biztonságossági, megélhetési, életminőségi, fenntarthatósági, valamint esélyegyenlőségi szempontok együttes érvényesülését várjuk el, ami nagyfokú és kiterjedt együttműködést, integrációt igényel. A következő anyagrészben bemutatjuk, hogy a Hevesi kistérség gazdasága jelen körülmények között mennyire képes a fenti kihívásoknak eleget tenni.

II.4.1. Gazdasági ágak, gazdálkodás

II.4.1.1. Agrárstruktúra

Az agrárium a természet adományaiból saját tevékenysége által teremt megélhetést a vidéki térség társadalmának. Jelentős részt vállal az ország élelemellátásában és ökológiai szolgáltatásaiban.

Talajadottságok, mezőgazdasági területalkalmasság

A mezőgazdasági termelés szempontjából a talajadottságok figyelembevételével a legkedvezőtlenebb terület a kistérség déli, illetve keleti részén helyezkedik el (Átány, Hevesvezekény, Tarnaszentmiklós, Pély, Tiszanána, Kisköre). Itt ugyanis a vékony humuszos réteggel rendelkező szikes talajok és a kora tavaszi nagy kiterjedésű belvizek (talajközeli vízzáró réteg) nagymértékben csökkentik a termésátlagot. E területeket a Hevesi füves puszták Tájvédelmi Körzet területi kiterjedésének a növelésével, a gyenge termőhelyi adottságú földek mezőgazdasági termelésből történő kivonásával, gyepgazdálkodással lehet gazdaságosan hasznosítani. (2. sz. térképmelléklet)

A növénytermesztés számára kedvező adottságú csernozjom talajtípusok fordulnak elő Tarnaörs, Zaránk, Tarnazsadány, Tarnabod, Boconád, Erdőtelek, Tenk, Heves és Átány területén. A Hevesi kistérség 69.774 ha területéből, a jó termőhelyi adottságú területek kb. 23.000 ha-t foglalnak el, mely az összterület 33 %-a, a gyenge termőhelyi adottságú területek pedig mintegy 20.000 ha-ra tehetők, mely az összterület 29 %-át teszi ki.

A Tarnaörs-Heves-Erdőtelek vonalon gyenge víztartó képességű, alacsony szervesanyag-tartalmú homokos löszös hátság húzódik, a Tarna és Tisza vízválasztója. A kistérségben a talajvízszint e gyengébb termőképességű homokvonulaton a legmélyebb, így ez gyümölcstermesztéssel hasznosítható. A kistérség nyugati részére leginkább a közepesen jó minőségű kötött réti talajok jellemzőek, a Heves-Tenk vonaltól délkeletre pedig a mezőgazdasági termelés számára kedvezőtlen sós, szolonyeces réti talajok alkotnak kiterjedt foltokat.

A legalacsonyabb termékenységű - 10 AK/ha alatti - kovárványos barna erdőtalajok, réti szolonyecek együttes szántóterülete 4.819 ha, melyen jövedelmező szántóföldi növénytermesztés nem lehetséges. E területek más, pl. erdő, gyep művelési ágban való hasznosítása szükséges. Az átlagosnál alacsonyabb - 10-17 AK/ha közötti - termékenységű csernozjom jellegű homoktalajok, szolonyeces réti talajok, réti öntéstalajok összes területe 6643 ha. E területeken a talaj a növénytermesztés számára már korlátozó tényező, csak a talajhibákat jól tűrő növények termeszthetők sikerrel. Ezért e területeken is *művelési ág változtatás* - a csernozjom jellegű homoktalajokon elsősorban gyümölcstelepítés - javasolható.

Az átlagos termékenységű réti öntéstalajok, a jó réti talajok és a kiváló termékenységű réti csernozjomok együttes területe 22.485 ha. E területeken a talaj a legtöbb növény számára

nem jelent korlátozó tényezőt, jövedelmezően termeszthető. A talajművelés során külön figyelmet érdemel a mélyben elhelyezkedő sós, szikes talajréteg, valamint a nehéz, agyagos talajszerkezet.

A kistérség éghajlati viszonyai, környezeti feltételei a szántóföldi növények és zöldségfélék, valamint gyümölcsfajok többségének jó minőségben való termesztéséhez általában kedvező lehetőségeket nyújtanak. Öntözési lehetőség adott a Tiszából Pélyen és Tiszanánán, azonban e területek talajminősége a szántóföldi növénytermesztés szempontjából nem kedvező.

Földhasználat, termelési szerkezet

A teljes földterület hasznosítás szerinti megoszlása egyértelműen mutatja, hogy a *szántóterületek* nagy arányt képviselnek a kistérség mezőgazdasági területhasznosításában.

9. Táblázat Termőterület művelési ágak szerinti megoszlása (ha)

	Erdő	gyep (legelő)	gyep (rét)	gyümölcsös	kert	kivett	szántó	szőlő	halastó
Heves	380	560	233	732	13	1218	9012	190	-
Tarnabod	12	46	4	-	-	225	771	1	-
Tenk	6	20	7	15	-	225	1080	2	-
Erdőtelek	157	232	44	300	-	617	3532	4	-
Kömlő	189	609	30	-	-	477	4043	-	-
Tarnaszentmiklós	19	1037	83	-	-	383	2162	-	-
Erk	134	188	13	-	-	228	1918	-	-
Pély	720	1857	104	-	-	987	5698	-	58
Tarnazsadány	3	381	24	-	-	321	2170	-	-
Kisköre	536	464	20	3	8	1331	4651	13	96
Átány	45	946	164	-	-	421	3970	-	-
Hevesvezekény	6	602	40	-	-	180	1402	-	-
Tarnaméra	13	403	27	33	5	384	2322	5	-
Tiszanána	257	812	21	11	42	924	5582	-	-
Boconád	81	334	48	6	4	390	2516	1	-
Tarnaörs	287	120	77	122	14	360	2119	3	-
Zaránk	13	59	-	2	-	281	1175	-	-
Mindösszesen	**2859**	**8671**	**939**	**1224**	**86**	**8953**	**54122**	**218**	**154**

Forrás: Hevesi kistérség agrárstruktúra és vidékfejlesztési programjának felülvizsgálata, 2004

A kistérségben a művelt területek több mint 70%-a szántó (a megyei átlag 40%, az országos átlag pedig 50%). Különösen indokolatlan és kockázatos a korábban gyepként vagy erdőként hasznosított gyengébb termőképességű területek szántókénti művelése. A fenti táblázat szerint a szántó túlsúlya (54.122 ha) mellett rendkívül kis arányt képvisel az erdő (2.859 ha), területaránya a 3,7%-ot sem éri el, de a gyümölcsös (1.224 ha) és a szőlő (218 ha) területe is igen kis terjedelmű.

Gyümölcs-, zöldség-, szőlőtermesztés a homokos északi területeken jellemző, bár Kiskörén elöregedett szőlőültetvények is nagyobb mértékben előfordulnak. Azzal együtt, hogy a talajtani és éghajlati adottságok csaknem valamennyi gyümölcs és zöldségféle szempontjából kedvezőek, összességében kevés a gyümölcsös. A 17 település közül mindössze 6 településen van 10 ha-nál több és 8 településen egyáltalán nincs árutermelő gyümölcsös.

A kistérségben - bár nem tartozik a történelmi borvidékek közé - a szőlőtermesztésnek hagyományai vannak. A talaj és a klíma jó minőségű csemegeszőlő termesztését tenné lehetővé.

Gyepterület elsősorban a Hevesi füves puszták Tájvédelmi Körzet területén kiterjedt

(Tarnaszentmiklós, Átány, Pély, Hevesvezekény).

Erdőtelepítés a homoktalajok megkötésénél (Tarnaörs-Heves-Erdőtelek vonulat) és az ártéri területen (Tisza mente) jellemző.

*A hagyományok*at illetően a hevesi mézédes dinnye mellett, Pélyen, Tarnaszentmiklóson nagy volumenű szarvasmarhatartás, tejtermelés volt jellemző. Tiszanánán termálvízzel fűtött fólia alatti zöldségtermesztést folytattak. Gyógynövénytermesztés, gyűjtés, feldolgozás, szárítás folyt Kömlőn, Tenken, Hevesen, csalán, kamilla, gyermekláncfű növényekkel.

A fólia alatti zöldségtermesztés stagnál, a szabadföldi paradicsom, paprika (és pritaminpaprika), amely a térségben jellemző növény volt, háttérbe szorult. Az állattartás hagyományos, térségre jellemző ágazatai (sertés, tejelő szarvasmarha) a 2002-es és 2003-as év piaci hatásaira, keresletcsökkenésére, valamint az Európai Uniós normakövetelmények miatt, látványosan háttérbe szorultak. Ezt nem ellensúlyozta a hús-marha, vagy juh ágazatok erősödése, bár juhtartásban némi fejlődés tapasztalható.

Szántóföldi növénytermesztés

A növénytermesztés kistérségi átlagos hozamai, az elért termésátlagok - hűen tükrözve a kistérség kb. 30%-án fennálló kedvezőtlen termőhelyi adottságokat - elmaradnak az országos átlagoktól.

A kalászos gabona a szántóterületből 15.000 ha - t foglal el. Ebből a búza vetésterülete a települések összességében mintegy 12.500 ha. A búza termésátlagok 2,9 és 5,0 t/ha között mozognak, átlagosan 3,8 t/ha (az országos átlag 3,5-4,6 t/ha). Az őszi árpa, tavaszi árpa és rozs vetésterülete mintegy 2.500 ha. Az őszi árpa termésátlagai 2,7 és 5,2 t/ha közöttiek, átlagosan 3,7 t/ha (az országos átlag 2,8-4,08 t/ha). A tavaszi árpa termésátlagai 2,6 és 4,8 t/ha közöttiek, átlagosan 3,4 t/ha (az országos átlag 3,56 t/ha). Rozsot mindössze 3 településen termesztenek, a termésátlag 2,5 t/ha (az országos átlag 2,0-2,8 t/ha). A kukorica vetésterülete jelentős, mintegy 3.500 ha. Az elért termésátlagok 4,2 t/ha és 6,1 t/ha között mozognak az egyes településeken (az országos átlag 5,0-6,5 t/ha). A napraforgó, cukorrépa és egyéb ipari növények vetésterülete több mint 7.500 ha. A napraforgó termésátlaga 0,9 t/ha és 2,3 t/ha között mozog, átlagosan 1,4 t/ha (az országos átlag 1,8-2,5 t/ha). A cukorrépa termésátlaga 30 - 31 t/ha (az országos átlag 41-50 t/ha). A burgonya vetésterülete nem jelentős. A termésátlag 14 t/ha és 23 t/ha között, átlagosan 16 t/ha körül alakul (az országos átlag 18,0-23,7 t/ha).

A szálas-takarmánynövények (főként silókukorica, lucerna, vörös here) területe a szántó mintegy 10-12%-a. Ökológiai gazdálkodással Pélyen az Agrár Rt. foglalkozik, jellemzően gabonafélék, napraforgó termesztését folytatja. Zöldtrágya-növények, facélia, repce, olajretek-mag termesztése a kistérség nyugati részén fordul elő.

Zöldségtermesztés

A szántóföldi zöldségfélék vetésterülete a korábbi évekhez viszonyítva töredékére szorult vissza. Zöldborsót 63 ha - on Hevesen és Tenken, paradicsomot 6 településen 370 ha területen, zöldpaprikát 2 településen 40 ha - on termeltek, zöldbabot 40 - 60 ha-on, csemege kukoricát 40 - 60 ha-on termesztenek. A paradicsom termésátlaga 13 és 40 t/ha, a zöldpaprikáé 9 és 15 t/ha között alakul. A szántóföldi zöldségtermesztés az elmúlt években erősen, közel az *egytizedére csökkent*. Ennek elsődleges oka - az aszályos időjárás okozta termelési kockázat mellett -, hogy a kistérségben teljesen hiányzik a zöldségfeldolgozás, a piaci értékesítés előkészítéséhez szükséges osztályozó, csomagoló, címkéző technológia, a hűtő, tároló és szállító kapacitás.

Gyümölcstermesztés

10. Táblázat A kistérség gyümölcsös területének megoszlása (ha)

	Heves	Tenk	Erdőtelek	Kisköre	Tarnaméra	Tiszanána	Boconád	Tarnaőrs	Zaránk
Gyümölcsös	732	15	300	3	33	11	6	122	2
Kert	13			8	5	42	4	14	

Forrás: Hevesi kistérség agrárstruktúra és vidékfejlesztési programjának felülvizsgálata, 2004

Görögdinnyét 200 - 250 ha-on termesztenek. Igen kis mértékű a térség korábban kiváló minőségéről híres terméke a hevesi dinnye termesztése. Az utóbbi időben valamennyit növekedett a dinnyetermesztés területe és mennyiségi mutatója, mert az utóbbi évek lengyel és nyugateurópai marketingsikerei keresletet indukáltak.

A gyümölcstermesztés Hevesen, Erdőteleken és Tarnaörsön kiemelkedő a kistérségen belül. A termésátlagok a gyümölcsösök életkorától függően változnak, általában elfogadhatóak, biztosítják a jövedelmezőséget.

11. Táblázat A 2000 – 2003. év közötti gyümölcsültetvény telepítések

	Db	Ha
Alma	9	78,02
Bodza	1	5,76
Cseresznye	10	61,7
Dió	1	9,6
Körte	3	24,9
Egres	2	2,7
Meggy	21	279,2
Őszibarack	5	39,1
Szilva	7	51,7
Összesen:	59	552,7

Forrás: Heves és térsége Integrált Mezőgazdasági Rendszerterv, 2004

Szőlőt jelentősebb területen csak Hevesen termesztenek. Itt a 218 ha (beleértve a háztáji kerteket is) területen megtermelt szőlőből pezsgő alapanyagot állítanak elő.

A térségben a meglévő gyümölcsterületek mellett még további 300 ha ültetvény telepítése lenne célszerű. A termelők (kis- és nagytermelők) 150 ha ültetvény telepítését tervezik, melyből 20 % almatermésű, 80 % csonthéjas. A meglévő ültetvényeknek mintegy 30 %-án van kiépített csepegtető öntözőrendszer, ezt további 50-60 %-kal lenne szükségszerű bővíteni.

Összességében a termésátlagok a kedvezőbb adottságú területeken általában az országos átlaggal meggyezőek, míg az egyéb területeken lényegesen elmaradnak azoktól. Az eredmények jelzik, hogy a kistérség szántóterületének közel felén kukoricából, napraforgóból, burgonyából, a szántóföldi zöldségfélék többségéből, a különböző gyümölcsfajokból az országos átlagot elérő, esetenként meghaladó hozamok érhetők el.

Állattartás

Az állattartás a lehetőségekhez és a korábbi méretekhez képest szintén nagyon összezsugorodott.

12. Az állattartás mértéke, állatfajonkénti megoszlása a kistérségben (db)

Állatfaj	db	Állatfaj	db
szarvasmarha	7 225	Ebből	
		tehén	3 678
sertés	27 307	Ebből	
		anyakoca	2 181
juh	5 899	Ebből	
		anyajuh	4 242
ló	385		
baromfi	105 939	Ebből	
		tyúk	99 063
		liba	1 001
		kacsa	4 734
		pulyka	1 141
méhcsalád	2 084		

Forrás: Hevesi kistérség Agrárstruktúra és vidékfejlesztési programja felülvizsgálat, 2004

A 100 ha mezőgazdasági területre jutó szarvasmarha 18,2, míg a sertés 68,3 db. Az állatállomány összesen 11.807 számosállat, 1 ha szántóterületre 0,3 számosállat jut. Az 1ha gyepterületre jutó számosállat - csak a szálastakarmányt fogyasztó állatokat figyelembe véve - 1,2 sz.á./ha.

Nagyobb állattartó telepek:

- szarvasmarha: Kömlő, Erdőtelek, Heves, Kisköre, Tenk, (húshasznú), Pély, Tiszanána, Zaránk (tejhasznú)
- sertés: Kömlő, Heves, Kisköre Zaránk (Tarnahús)
- baromfi (tojó): Heves, Tarnaméra
- pulyka: Tarnaszentmiklós, Hevesvezekény
- juh: Heves, Tarnazsadány

A nagyobb állattartó telepeken a hozamok (tej, súlygyarapodás, szaporulat, stb.) elérik, néhány telepnél számottevően meghaladják az országos átlagokat.

Két településen halgazdaság működik, mesterséges tavak létesítésével (Pély, Kisköre).

Birtokviszonyok

A birtokviszonyokat - ha az őstermelőket is figyelembe vesszük - egyrészről a 3 hektár alattiak nagy száma, a nagymérvű elaprózottság, másrészről a nagygazdaságok által művelt területek magas aránya jellemzi. A három hektárnál kisebb területet használók többsége nem mezőgazdasági főfoglalkozású. Jellemző, hogy az egyéni gazdálkodók aránya, a népességből jóval nagyobb a megyei átlagnál, a tulajdonukban levő szántóterület aránya a legmagasabb a többi térséghez viszonyítva. A termelőszektor mezőgazdasági hátteréből még megmaradt néhány korábbi nagyüzem, melyek sorra részvénytársasággá alakulnak át, e társaságok tevékenységükhöz megfelelő földterülettel is rendelkeznek.

1.000 hektárt meghaladó méretű gazdaság működik Hevesen és Kömlőn, 51-1.000 ha közötti gazdaság pedig az előzőeken túl még Tarnaörs, Zaránk, Átány, Erdőtelek, Tenk településeken.

Termékfeldolgozás, értékesítés

A kistérségben a mezőgazdasági termékfeldolgozás szinte teljesen hiányzik.

Az előállított főbb termékek összes mennyisége meghaladja a 150 ezer tonnát, termelési

értéke megközelíti a 5,0 milliárd forintot. A főbb növények 1 ha mezőgazdasági területre jutó termelési értéke 90 ezer Ft, mely 5 t/ha étkezési búzának felel meg.

Ez a fajlagos termelési érték azt jelzi, hogy a kistérségben a mezőgazdasági termelés kizárólagosan az alaptevékenységre szorítkozik, az értékesítésre való előkészítés, feldolgozás révén elérhető hozzáadott érték és ez által árbevétel növelés a térségen kívül jelentkezik.

Az értékesítés főként a kistérségen kívüli termeltető integrátorok, feldolgozók felé folyik, melynek során a termelők érdekérvényesítési lehetősége minimális. Az állattartásból származó mezőgazdasági alapanyagok értékesítése nagyrészt szerződéses alapon, felvásárlók felé történik.

Az elmúlt években már megkezdődött a termelői, értékesítési csoportok alakítása a kistérségben, melyek a következők:

- Heves: HEVESTÉSZ, gyümölcs, zöldség vertikum (a szolgáltatásokat, nagyobbrészt hevesi és Heves környéki (erdőtelki, boconádi, káli, tenki) termelőknek biztosítja),
- Boconád: GOMTÉSZ, gabona, olajnövény, madáreleség (mag) termesztés,
- Bács Zöldért által szervezett TÉSZ.

Helyi feldolgozó, vágóhíd üzemel Pélyen, Hevesen, Tarnamérán, Zaránkon és Tenken.
Pékségek üzemelnek Tarnaméra, Kisköre, Kömlő, Pély, Heves településeken.

A kistérség mezőgazdasági, de általános fejlesztésének is kulcskérdése a mezőgazdasági vállalkozók, egyéni gazdaságok összefogása és a termelői feldolgozó és értékesítési szövetkezeteken keresztül a feldolgozottsági szint növelése, eredet védelemmel ellátott, jó minőségű helyi márkák előállítása, az érdekérvényesítés erősítése.

II.4.1.2. Erdő- és vadgazdálkodás

Az erdőterületek a természeti adottságoktól eltérően különösen alacsony arányt képviselnek a kistérségben összesen 2.859 ha, az összterület 3,7%-a. Egy településen az erdőterület 5 ha alatti, 6 településen pedig 20 ha alatti, míg 100 ha feletti erdővel 8 település rendelkezik. Ennek megfelelően az erdőgazdaságban foglalkoztatottak száma minimális. A kistérség települései közül a területmértékükhöz képest Kiskörén, Pélyen a legnagyobb az erdőterületek aránya (hullámtéri és mentett oldali erdő), illetve Erk, Boconád településeken (homoktalajok megkötésére használt akácos telepítések).

Az erdőterületek 6,1 % -a egyéni gazdálkodók tulajdonában van. A magántulajdonú erdő elszórt, általában kisebb foltokban helyezkedik el. Erdőbirtokosság Pélyen és Hevesen található.

Rendeltetési célja szerint az erdőterület nagy része (60-70%-a) gazdasági, kisebb hányada egyéb, főként (talaj-, természet-, árvíz-) védelmi elsődleges rendeltetésű. Az elmúlt években enyhe emelkedés tapasztalható az erdőterületek nagyságában.

Sajnálatos a térségben gyakori az illegális erdőirtás. A mezővédő erdősávok kiirtásával e kisméretű foltok faállománya is ledegradálódott. A kistérség területén az erdőtulajdonosok részéről tudatos erdőgazdálkodás nem tapasztalható. Az erdőtörvényben előírt kötelező felújítás és pótlás végrehajtatása is komoly nehézségekbe ütközik.

Az uralkodó fafaj az akác és a nyár, egyéb jelentősebb fafajok a fűz, kocsányos tölgy és a kőris.

A kistérség területén nagyobb összefüggő erdő nem található, csupán erdőfoltok maradtak meg. Így a természetes állatvilág számára búvóhely alig, a közlekedésükhöz szükséges

ökológiai folyosók pedig egyáltalán nem biztosítottak. Az őshonos fafajokból csupán néhány folt maradt, mint az Erdőteleki égerláp és arborétum természetvédelmi területek.

Az adottságokból következően a vadászatban jellemzően az apróvad adja a terítéket, úgymint nyúl, fácán, esetleg vaddisznó, őz. A kistérségben működő vadásztársaságok területei a következők: Kisköre, Pély-Tarnaszentmiklós, Tiszanána, Kömlő-Átány, Erdőtelek-Tenk, Tarnaméra-Boconád-Tarnazsadány, Tarnaörs-Erk-Zaránk.

II.4.1.3. Ipar

A kistérség gazdasági fejlődésének egyik legnagyobb gondja a gyenge iparosodottság. Bár ipari vállalkozás Zaránk kivételével minden településen működik, egészében azonban az ipari termelés és foglalkoztatás jelentősen visszaesett a térségben. Ennek oka, hogy a kistérség agrárjellegéből adódóan a térségbe – elsősorban Heves városba – az 1970-es évekbeli céltudatos ipartelepítés során települt ipar, jellemzően azonban más városokban működő vállalatok kis gyáregységei, melyek a rendszerváltást követően megszűntek vagy leépültek. Ez nemcsak a hevesi, hanem a környékbeli falvakból Hevesre dolgozni járókat is érintette. Az ipari foglalkoztatás így jelentősen visszaesett. Az iparfejlesztést azonban nehezíti, hogy a korszerű ipari termeléshez hiányzik a megfelelően képzett munkaerő. Az ipari termelés döntő mértékben Heves városában központosul.

Ma a térség legjelentősebb iparága a könnyűipar. A ruhaipar néhány településen megfelelő tapasztalatokkal rendelkezik és sikeresen működtet varrodákat (pl. Ramona Rt., Budagant Szövetezet; Heves, Erdőtelek, Tiszanána stb.), melynek fontos a foglalkoztatási szerepe, ugyanakkor kedvezőtlen, hogy a bérmunka jellegű tevékenységek nyertek teret. Működnek vállalkozások a faiparban (pl. Forest-H Kft.), a fémiparban (pl. Block Metal Kft.). A térségben korábban nagy szerepe volt a gépiparnak, amely jelentősen visszaszorult. A gépgyártásnál elsősorban a mezőgazdasági gépek és terménszárítók gyártását és telepítését kell kiemelni (Hevesgép Kft.), de van épületgépészet (Altena Cleaning Heves Hungária Kft.), utánfutó- és ponyvagyártás (Hevesponyva Kft.). Az élelmiszeripar a térség agráradottságaihoz képest nem jelentős, malomipar, sütőipar (Jagdfeld Hungária Kft.), húsipar (Hevesi Hús Kft.), tejipar, tésztaipar jellemző. E vállalkozások jellemzően kis tőkeerővel működnek. Ki kell emelni, hogy a hagyományos kézműves ipart összefogó, népművészeti textíliákat, ajándéktárgyakat gyártó, népművészeti mintaboltokat és kézműves házakat működtető, regionális jelentőségű Hevesi Népművészeti és Háziipari Szövetkezet központja és menedzsmentje Hevesen van (kistérségi egységei: Átány, Tarnaméra, Zaránk).

II.4.1.4. Kereskedelem, szolgáltatás

A kereskedelem és a szolgáltatások terén érvényesül a kistérség Heves központúsága: a kiskereskedelmi üzletek 44 %-a a városban működik, s ide koncentrálódnak a szolgáltatások is. Kistérségi szinten a kiskereskedelmi üzlet ellátottság (535 üzlet, 14 db/1000 lakos) a megyében a pétervásári kistérség után a leggyengébb. A kereskedelmet magánvállalkozások, valamint a Jászapáti és Vidéke ÁFÉSZ üzletei bonyolítják le. Az alapvető kiskereskedelem a térség valamennyi településén biztosított. Élelmiszerüzlet minden településen található, Hevesen PROFI és Penny Market élelmiszer áruház is működik. Hevesen minden fontos szolgáltatás elérhető az egészségügyi, oktatási, kulturális szolgáltatások mellett bankok, biztosító társaságok, logisztika (szállítmányozás) is. A települések 84 %-án működik művelődési ház, Tarnamérán pedig a Magyar Rendőrmúzeum érdemel említést. Posta minden településen található.

II.4.1.5. Turizmus, idegenforgalom

A kistérség legfőbb turisztikai vonzereje a Tisza-tó. Országos vonzása ellenére idegenforgalmi szempontból az egyik legkevésbé feltárt kistérsége a megyének. Ebből

következően a turizmus részesedése alacsony a megtermelt javakból. A kiterjedt füves puszták védett területei a természet kedvelőinek és a csendre, nyugalomra vágyóknak nyújt kikapcsolódást. Különleges természeti világ tárul az érdeklődő turisták szeme elé a Hevesi Füves-puszták tájvédelmi körzetben, ahol ma már igen ritka, olyan fokozottan védett madárfajok élnek, mint a túzok, a kerecsensólyom, a parlagi sas. A kistérség bővelkedik műemlékekben, élő hagyományokban, melyekhez kötődő rendezvények a belföldi turizmus számára is egyre vonzóbb. Hévízforrásaira kisebb fürdők települtek.

A turizmus jelentősége összességében a kistérségben alacsony. Ennek hátterében hiányos belső közlekedési kapcsolatok, a rossz útminőség s és a hiányos marketing tevékenység áll. A kistérség turizmusát az erős szezonalitás és területileg a Tisza-tó koncentrációja jellemzi. Mivel a tó a kistérség csak két - Kisköre, Tiszanána - települését érinti, ennek turisztikai hozadéka nem tud hatással lenni a térség nyugati területeire. Hiányoznak az egyéb, jelentősebb turisztikai potenciállal rendelkező célterületek, a turistákat hosszabb maradásra bíró komplex turisztikai termékek és nem kielégítőek a kiszolgáló létesítmények kapacitása és minősége. A turizmust veszélyeztető tényezők közül a tiszai szennyezések és az árvizek a legjelentősebbek, melyek igen sérülékennyé tehetik a turizmus volumenét. Emellett gondot jelent a belföldi fizetőképes kereslet alacsony szintje, amit a kereskedelmi szálláshelyek forgalma tükröz, valamint a rövid szezon miatt nehezen megtérülő befektetések.

A természeti értékek és a térség lakosságának hagyományos vendégszeretete a kistérséget arra predesztinálja, hogy a ma még kihasználatlan turisztikai ágazat egyre nagyobb mértékben részesüljön a gazdasági teljesítésből. A rendelkezésre álló adottságok alapján fejleszthető, a lovas, kerékpáros és kiránduló turizmus a falusi turizmus kereteibe ágyazva, valamint a gyógy-termálturizmus mely a szezonhosszabbításra is lehetőséget kínál.

Turisztikai termékek

Vízi turizmus a Tisza ezen szakaszán sétahajózás, motoros hajós és evezős turizmusként, a Tisza-tavon motoros hajós és evezős turizmusként, valamint vitorlázásként van jelen.

A személyhajózásnak a meglévő adottságok között is vannak lehetőségei, mert a személyhajózáshoz elegendő az 1,5 méteres vízmélység, a parti infrastruktúra kiépítése pedig nem jelent aránytalanul nagy terhet. Hajóállomás és kishajó kikötő a kistérségben Kiskörénél található, bővítését tervezi a település. Tiszanána Dinnyéshát üdülőterületén is kishajó és csónakkikötő építése kezdődik. Megoldandó probléma az abádszalóki öbölbe vezető hajóút kitűzése.

A motoros kishajós és az evezős túrázási kedvet a Tiszát ért cianid szennyezés és árvizek okozta ijedtség indokolatlanul visszavetette. A motoroshajó, jacht használata a Tisza-tó területének zömén, jetski az abádszalóki Tisza-tó öbölben engedélyezett. A Nemzetközi Tisza Túrán a vízi és kerékpáros turizmus már összekapcsolódik és a vízitúrák kombinálása a turizmus más ágaival (víziturizmus-gasztroturizmus, víziturizmus-kulturális turizmus, víziturizmus- kerékpáros turizmus) a már jelenlévő lehetőség.

A Tisza-tó fő jellegzetessége[16], hogy nevével ellentétben nem tó, hanem a Tiszát és a régi hullámtereit egyesítő átfolyásos rendszerű síkvidéki víztározó. Ennek megfelelően változatos, többféle víztípust is magába foglaló vízrendszert képez, mely a jelenlegi nyári duzzasztási szint vízborítása mellett bizonyos, a tavakhoz hasonló jelleget is magán hordoz. Egyik legfontosabb teendő a halak ívóhelyeinek, vermelőhelyeinek és életkörülményeinek javítása, amit a vízinövény túlzott szaporulata gátol. A tavon jelenleg a horgászturizmus húzóágazat. Esztétikus kiszolgáló egységek kialakítása sok helyen kívánatos. Sajnálatos módon az

[16] a Tisza-tó jelenlegi állapotának *horgászturizmus* szempontjából készült felmérése szerint

orvhorgászat is jelen van, az ellene való fellépés viszont nem hatékony. A horgászat mellett a halászat kiegészítő jelleggel, kis létszámú halásztársasággal működtethető lenne. Tevékenységük, skanzenszerű környezetük, a hagyományos halászeszközök bemutatása, halételek kínálata turisztikai programot is teremthet. A Tisza-tó és a környező vizes élőhelyek halállománya összetételének és mennyiségének monitoringja és szabályozása szükséges az ökológiai egyensúly fenntartásához. A Tisza változatos medrű, szeszélyes vízjárású folyó, néhány méterrel magasabb vízszinttel és jelentősen lelassult sodrással, „jó-tűrhető" vízminőséggel.

A kistérségben a Tisza-tó mellett Kiskörén és Tiszanánán (Dinnyéshát) jó minőségű *strandolás*i lehetőség van. Kisköre jelenleg is üdülőközpontként funkcionál, idegenforgalmi szervező szerepköre várhatóan tovább erősödik. A kiskörei szabadstrand a mozgalmasabb turizmus helyszíne. A település kempingekkel, szolgáltatások széles kínálatával és számos rendezvénnyel, programmal várja a vendégeket. A vonzerő kínálat bővítése érdekében beindítaná a település a vízi közlekedést (személyhajózást) nyári üdülési szezonban, termálfürdő és evezős pálya létesítését is tervezi. A település üdülőterületet kíván létesíteni a szabadvizű strand, illetve a tervezett termál strand mellett. A termálfürdő megépítése gazdagítaná a szezonhosszabbítási lehetőségeket is. A tiszanánai partszakasz tisztasága, rendezettsége alapján a Tisza tó legkellemesebb strandja - szemre tetszetős kialakításával, virágágyásaival, napozó szigeteivel teszi hangulatossá az ide érkezők pihenését. Tiszanána fejlesztési szándékai között szerepel a Dinnyésháti üdülő belterületbe vonása, infrastrukturális fejlesztése, az 5 km hosszú összekötő út felújítása, szolgáltatásbővítés, 100 lakóegységes kemping kiépítése. A tarnamérai strandfürdő és kemping 2,5 hektáros ősparkban helyezkedik el, vízforgató berendezéssel ellátott jódos termálvize a mozgásszervekre gyakorol jótékony hatást. A hosszú múltra visszatekintő Hevesi strandfürdő gyógyhatású, ásványi sókban bővelkedő vizét mind a pihenni, mind a gyógyulni vágyók előszeretettel keresik fel. A strand területileg bővült, gyógymedence és gyermekmedence létesült, szomszédságában kemping épült ki.

A Hevesi kistérség síkvidéki jellegéből adódóan ideális terepet nyújthat a *kerékpáros turizmus*nak. Jelenleg kiépített kerékpár nyomvonal Hevesen és Kiskörén található. Kerékpárút a tó körül a gáton szakaszonként épült ki, a kistérségben Kisköre - Tiszanána között.

Az Országos Területrendezési Tervben meghatározott országos kerékpárút törzshálózati elemek közül a Zemplén-Bodrog-Tisza menti kerékpárút (Szlovákia-Tornyosnémeti-Telkibánya-Sátoraljaújhely-Tokaj-Tiszafüred-Szolnok-Tiszakécske-Csongrád-Szeged-Röszke-Szerbia és Montenegró-Szeged-Kiszombor-Románia), ami az EuroVelo hálózat 11.sz. útvonala érinti a területet. A Tisza-tó körül és a főbb közlekedési utak mentén kerékpáros nyomvonalak kijelölésével, tájékoztató táblák elhelyezésével a kistérség települései és azok nevezetességei jól körüljárhatók. A fenti nyomvonalak kialakíthatók önálló nyomvonalon, de kisforgalmú utakon vezetve is. A kerékpáros turizmust népszerűsítését segítheti a kerékpáros bázishelyek, információs adatbázisok és kiadványok, ívóvíz vételi lehetőségek, szervizek, kölcsönzők kialakításával. Megoldandó problémát jelent a már meglévő kerékpárutak fenntartása megfelelő pályázatok hiányában. A tóparti települések fejlesztési szándékai közt szerepel kerékpárút kiépítése Tiszanána-Poroszló között, mely pályázat elbírálás alatt áll. A települések belterületén (Tenk , Zaránk) is szükségét érzik az ott lakók kiépített kerékpárút meglétének. Térségi szinten Gyöngyös-Heves-Kisköre között kb. 65 km kerékpárútra lenne igény.

A kistérségben megtalálható vadfajok közül a legjelentősebbek a mezei nyúl és a fácán, vadkacsa. Nagyvadfajok közül az őz állomány büszkélkedhet kiváló eredményekkel. A kistérségben a bér*vadásztatás* a jellemző a tagi vadászatok mellett. Elsősorban olasz, osztrák,

német vadászok kedvelik a térséget. *Lovaglás*i lehetőség van Hevesen, Kömlőn és Zaránkon.. Tervezett Kiskörén és Tiszanán, bemutatók és versenyek lebonyolítását is szeretnék elnyerni.

A *falusi turizmus* a kistérségben jelentősen erősödött az utóbbi tíz évben. A belföldi vendégek száma egyre gyarapodik, mely visszavezethető az urbánus, stresszes életforma következtében növekvő vonzerőt jelentő vidék zavartalan nyugalmára és vele együtt az aktív pihenésre.

A kistérség kevés településén érhetők el minősített falusi szálláshelyek. A „vendégasztal" kialakítása még nem kiforrott, de ennek metodikája már megszületett. A járulékos programok (pl. a falusi napi tevékenységekben való részvétel) még a legtöbb helyen nem nyertek szervezett formát. A házigazdák szakmai segítséget és marketing támogatást kapnak a falusi turizmus megyei, helyi egyesületétől. A falusi turizmus kínálatának bővítésében az öko- és aktív turizmus kapja a legnagyobb szerepet, ezen belül a kerékpáros-, lovas- és horgászturizmus dominál. A falusi turizmus kialakítását segíteni, ösztönözni szükséges olyan településeken, ahol ez még nem indult el és természeti, környezeti adottságai révén alkalmasak. Ehhez kapcsolódva a fiatalok üdültetése, erdei iskolák, alkotóházak létesítése több településen lenne megoldható. A környezettudatos nevelés minél korábbi korosztályoknál történő megkezdése nemzeti stratégiai cél.

Az *ökoturizmus* számára a Hevesi Füves-puszták Tájvédelmi Körzet egyes kistérségi területei adhatnak helyszínt. A védett területen jelenleg még nincsenek kiépített, ill. kijelölt turistautak, tanösvények, bemutatóutak és magaslesek, a területre a belépés csak engedéllyel történhet. A tájvédelmi körzet és térségének természetvédelmi értékeiről, az itt folyó munkáról bővebb felvilágosítást a Besenyőtelek melletti Tepély-pusztán létrehozott Természetvédelmi központban kaphat a látogató. Erdőtelken a Buttler-kastély botanikus kertje látogatható.

A térség gazdag a *kulturális emlékek*ben. Az egykor itt tájban élő emberek életét láttató emlékek sora maradt fenn az utókor számára. A múlt században épült tájjellegű paraszti lakóházakból szinte mindegyik településen fellelhetünk néhányat, szerencsére többet közülük karbantartanak és vagy tájházként (átányi Kakas-ház) vagy lakóházként funkcionálnak. A térségben sok kastély és kúria található. A kastélyok állapota sok helyen elhanyagolt. Ezek értékesítése és lehetőség szerint kulturális-turisztikai célú hasznosítása az önkormányzatok egyik célkitűzését jelenti (pl. Erdőtelek). Hevesen a kaszinó, a Remenyik- kúria, a Dobóczky-kúria és Hevesvezekényen a Szalgháry-kastély a közelmúltban felújításra került és érdekes látnivalóul szolgál. A népművészeti értékkel bíró mesterségek még inkább kivesztek, de a megmaradtak, termékeik minőségével nemzetközi elismertséget nyertek (hevesi Háziipari Szövetkezet, fazekasmester Hevesen). A hagyományok őrzésében fontos szerepet játszanak a helyi szerveződésű népművészeti körök, közösségek, táncházak, rendezvények. Legjelentősebb a Tisza Tavi Fesztivál, mely nyaranta kerül megrendezésre. A dél-hevesi táj jellegzetességeiről és történelméről átfogó képet nyújt a Hevesi Helytörténeti Múzeum gazdag anyaga. További látnivalók a tarnaszentmiklósi Strucc Farm, a hevesi Sakk Múzeum, a Hevesi Népművészeti és Háziipari Szövetkezet Kiállítóterme, a tarnamérai Rendőrmúzem. Kiskörén tervezett egy Tisza múzeum és egy Kulturális Központ kialakítása.

13. Táblázat Kistérségi rendezvények

Település	Kulturális hagyományok, rendezvények, összejövetelek
Kisköre	Tisza-tavi Fesztivál, Péter-Pál napi búcsú, Művészeti Alkotótábor, Hazalátogató
Heves	Nemzetközi Szőttes Találkozó, Nyáresti Muzsika, Képzőművészeti Alkotótábor, Dinnyefesztivál
Tenk	Aranycsengő Fesztivál, Kihívás Napja, Falunap

14. Táblázat Vonzerőleltár

Vonzerők	Szabadvízi strand	Strandfürdő, uszoda	Műemlék, kastély, kúria	Népi építészeti emlék, skanzen, néprajzi	Múzeum, tájház, kiállítás, régészeti emlék	Védett természeti érték, arboretum	Rendezvény	Mozi, színház, műv. ház	Horgászati lehetőség	Lovaglási lehetőség	Vadászati lehetőség	Kikötő	Szálloda, panzió	Falusi vendéglátás, turistaház	Kemping	Étterem, cukrászda
Átány			+		+				+							+
Boconád			+													+
Erdőtelek			+			+							+			+
Erk				+												+
Heves		+	+		+		+	+	+	+	+				+	+
Hevesvezekény			+													+
Kisköre	+					+	+		+			+	+	+	+	+
Kömlő			+							+						+
Pély			+			+								+		+
Tarnabod			+													
Tarnaméra		+	+		+										+	+
Tarnaörs			+			+										+
Tarnaszentmiklós							+		+							+
Tarnazsadány																+
Tenk			+				+							+		+
Tiszanána							+		+					+	+	+
Zaránk				+			+			+						

Turisztikai infrastruktúra

A kistérség összesen 2003-ban 1.756 szállásférőhellyel rendelkezett a KSH adatai alapján, mely 1998 óta 45%os növekedést mutat. A települések közül Heves, Kisköre, Tarnaméra és Tiszanána, Erdőtelek emelkedik ki, mely a férőhelyek 90%-át tudja magáénak, melynek döntő hányada falusi nyaralóházak, turistaszálláshelyek, kempingek. A falusi szálláshelyek elsősorban a Tisza-tónál terjedtek el. A szállodák, panziók száma és kapacitása alacsony, melynek oka egyrészt a kereslet hiányában, másrészt az alacsony vállalkozási aktivitásban keresendő. Összesen 100 körüli férőhellyel rendelkezik a térség. A vendéglátóhelyek számában kis mértékű pozitív elmozdulás következett be.

2003. évben a kistérséget közel 6.798 vendég kereste fel, amely 25%-os növekedést jelentett az 1998-as év adatához képest. A növekmény a belföldi turisták nagyobb üdülési részarányának köszönhető, mivel a külföldi vendégek száma fokozatosan csökken. A turisták közel 16 ezer vendégéjszakát töltöttek a térségben, ami az öt évvel ezelőtti értékhez képest

szintén több mint kétszeres növekedést jelent. A külföldiek által a térségben töltött vendégéjszakák száma is csökkent.

Az elmúlt években növekvő vendégszámmal és szálláshelykínálattal együtt növekedett a vendégéjszakák száma is, de alacsonyabb mértékben. Egy vendégre 3,6 vendégéjszaka jutott 2003-ban, ami 1998-ban 4,4 volt átlagosan. Az országos negatív tendencia itt is tapasztalható, az átutazó és hétvégi turizmus tör elő. Viszont vannak az átlagot meghaladó hosszabb utazási tartózkodások egyes településeknél, ami a sokszínű programkínálattal magyarázható.

A KSH adataira alapozott statisztikai elemzés mellett figyelembe kell venni a Tisza-tó menti sajátos egynapos tartózkodásokat, az egy-egy programra, koncertre, strandolásra érkező, szálláshelyet igénybe nem vevő látogatók forgalmát és az üdülők „szívességi" használat alapján történő vendégforgalmát. Ezek adatait csak becsülni lehet, mivel nem jelentkeznek az adatsorban. Az egyéb felmérésekből kiderül, hogy fokozódik az egyéni utazási mód a csoportos utak rovására, növekszik a fogadókészség a belföldi vendégek irányába, erősödik a belföldi kereslet. A belföldi kereslet összetételében meghatározó a családi turizmus. A külföldiek közül az osztrák és német vendégek kedvelik leginkább a térséget. A térség látogatottsága alapvetően szezonális jellegű, az éghajlati okok és a földrajzi fekvés miatt főleg nyár, kisebb mértékben a tavasz és az ősz jelentik az üdülő turizmus időszakát. A vizsgált terület megközelítése jellemzően személygépkocsival történik, amely felhívja a figyelmet az úthálózat és a kiszolgáló létesítmények iránti fokozódó mennyiségi és minőségi igényekre.

A kistérségben Kiskörén működik tourinfom iroda. Napjaink technikai lehetőségei (pl.: internet) nagymértékben hozzájárulhatnának a kultúra kínálatának emeléséhez, nemcsak a fejlettebb, hanem a hátrányos helyzetben lévő településeken, az aprófalvakban és a perifériális területeken is. A meglévő kulturális infrastruktúra, művelődési házak, könyvtárak és a teleházak ugyanis alkalmasak a korszerű tartalmak (elektronikus könyvtárak, távoktatás és akár idegenforgalmi információ) hordozására is. A Tisza-tó térségnek saját honlapja üzemel, emellett a települési honlapok is már gyarapodnak. A közelmúltban megvalósult a Tisza-tó vízfelületének kitáblázása.

A versenyképességet az infrastruktúra általános fejlesztésével, korszerű turisztikai termékek, termékcsomagok megteremtésével, hatékony marketing munkával, egyedi arculatok és hatékony működési feltételek kialakításával van mód lényegesen javítani. Az idegenforgalom szervezését, irányítását ellátó szervezeti, intézményi háttér (kormányzati és helyi szinten egyaránt) megteremtése szükséges a megcélzott turisztikai fejlesztések eléréséhez.

15. Táblázat Szállás-férőhely

Szállás-férőhelyek	Panziók szállásférőhelyein ek száma		Turistaszállások szállásférőhelyein ek száma		Kepingek szállásférőhelyein ek száma		Nyaralóházak szállásférőhelyein ek száma		Fizetővendéglátás szállásférőhelyein ek száma		Szállodák szállásférőhelyein ek száma		Összes kereskedelmi szálláshely szállásférőhelyein ek száma		Falusi szállásadás szállásférőhelyein ek száma		Magán fizetővendéglátás szállásférőhelyein ek száma		Összes magánszállás férőhelyeinke száma		Összes szállásférőhely száma		Vendéglátóhelyek száma		Ebből éttremek és cukrászdák száma	
	1998	***2003***	**1998**	***2003***	**1998**	***2003***	**1998**	***2003***	**1998**	***2003***	**1998**	***2003***	**1998**	***2003***	**1998**	***2003***	**1998**	***2003***	**1998**	***2003***	***1998***	***2003***	**1998**	***2003***	**1998**	***2003***
Átány	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	*0*	*0*	4	*4*	4	*1*
Boconád	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	*0*	*0*	5	*4*	5	*4*
Erdőtelek	47	*89*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	47	*89*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	*47*	*89*	9	*12*	9	*5*
Erk	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	*0*	*0*	3	*3*	3	*1*
Heves	60	*0*	14	*0*	200	*200*	0	*68*	0	*0*	0	*0*	274	*268*	0	*0*	0	*14*	0	*14*	*274*	*282*	55	*80*	53	*45*
Hevesvezekény	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	*0*	*0*	4	*3*	4	*1*
Kisköre	0	*0*	0	*0*	300	*650*	99	*72*	0	*0*	0	*27*	399	*749*	141	*222*	0	*0*	141	*222*	*540*	*971*	26	*29*	26	*20*
Kömlő	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	*0*	*0*	5	*5*	5	*2*
Pély	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*10*	0	*0*	0	*10*	*0*	*10*	5	*6*	5	*4*
Tarnabod	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	*0*	*0*	1	*1*	1	*0*
Tarnaméra	0	*0*	0	*0*	115	*100*	120	*139*	0	*0*	0	*0*	235	*239*	6	*6*	0	*0*	6	*6*	*241*	*245*	7	*8*	7	*8*
Tarnaörs	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	*0*	*0*	6	*7*	6	*3*
Tarnaszentmiklós	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	*0*	*0*	3	*3*	3	*1*
Tarnazsadány	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	*0*	*0*	4	*2*	4	*2*
Tenk	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	5	*9*	0	*0*	5	*9*	*5*	*9*	4	*3*	4	*2*
Tiszanána	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	28	*150*	0	*0*	28	*150*	*28*	*150*	15	*16*	15	*13*
Zaránk	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	*0*	*0*	3	*2*	3	*0*
Összesen	107	*89*	14	*0*	615	*950*	219	*279*	0	*0*	0	*27*	955	*1345*	180	*397*	0	*14*	180	*411*	*1135*	*1756*	159	*188*	157	*112*

14. sz. tábla: Vendégforgalom

Vendég-forgalom	**Vendégek száma összesen a kereskedelmi szálláshelyeken /Szervezett fizetővendéglátás nélkül/**		**Külföldi vendégek száma a kereskedelmi szálláshelyeken /Szervezett fizetővendéglátás nélkül/**		**Vendégéjszakák száma a kereskedelmi szálláshelyeken /Szervezett fizetővendéglátás nélkül/**		**Külföldiek által eltöltött vendégéjszakák száma a kereskedelmi szálláshelyeken/Szervezett fizetővendéglátás nélkül/**		**Vendégek száma a magánszállásadásban (fizető-falusi)**		**Külföldi vendégek száma a magánszállásadásban**		**Vendégéjszakák száma a magánszállásadásban**		**Külföldiek által eltöltött vendégéjszakák száma a magánszállásadásban**		**Vendégek száma összesen**		**Vendégéjszakák száma összesen**		**1 vendégre jutó vendégéjszakák száma**	
	1998	***2003***	**1998**	***2003***	**1998**	***2003***	**1998**	***2003***	**1998**	***2003***	**1998**	***2003***	**1998**	***2003***	**1998**	***2003***	**1998**	***2003***	**1998**	***2003***	**1998**	***2003***
Átány	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0,0	*0,0*
Boconád	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0,0	*0,0*
Erdőtelek	397	*1076*	34	*0*	1358	*2277*	51	*138*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	397	*1076*	1358	*2277*	3,4	*2,1*
Erk	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0,0	*0,0*
Heves	1649	*1076*	634	*244*	8752	*1581*	3899	*590*	0	*36*	0	*0*	0	*108*	0	*0*	1649	*1112*	8752	*1689*	5,3	*1,5*
Hevesvezekény	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0,0	*0,0*
Kisköre	1709	*2601*	272	*189*	5526	*9543*	1105	*553*	289	*470*	42	*29*	1301	*2432*	309	*131*	1998	*3071*	6827	*11975*	3,4	*3,9*
Kömlő	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0,0	*0,0*
Pély	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*34*	0	*0*	0	*215*	0	*0*	0	*34*	0	*215*	0,0	*6,3*
Tarnabod	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0,0	*0,0*
Tarnaméra	1052	*1150*	0	*14*	5083	*6516*	0	*54*	5	*0*	1	*0*	5	*0*	1	*0*	1057	*1150*	5088	*6516*	4,8	*5,7*
Tarnaörs	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0,0	*0,0*
Tarnaszentmiklós	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0,0	*0,0*
Tarnazsadány	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0,0	*0,0*
Tenk	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0,0	*0,0*
Tiszanána	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	75	*355*	65	*3*	522	*1804*	442	*30*	75	*355*	522	*1804*	7,0	*5,1*
Zaránk	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0	*0*	0,0	*0,0*
Összesen	4807	*5903*	940	*447*	20719	*19917*	5055	*1335*	369	*895*	108	*32*	1828	*4559*	752	*161*	5176	*6798*	22547	*24476*	4,4	*3,6*

II.4.2. Vállalkozási szerkezet

Vállalkozói aktivitás, sűrűség

A vállalkozói aktivitást jelző ezer főre jutó vállalkozás mutató 46 db, amely az országos átlagnak alig több mint a fele, és a vidéki térségek átlagát sem éri el. A vállalkozási sűrűséget tovább árnyalja, hogy a működő vállalkozások 42 %-a a kistérség központjában, Hevesen található, de ott is elmarad az országos átlagtól. Heves mellett Kiskörén, Erdőtelken, Tiszanánán működnek nagyobb számban vállalkozások.

A kistérségi vállalkozások megoszlása jogi forma és létszám kategória szerint

A Hevesi kistérségben nincs 250 főnél több személyt foglalkoztató vállalkozás, így a kistérségben csak kis- és középvállalkozások működnek. Köztük is jellemzően a kisvállalkozások súlyát mutatja, hogy a jogi személyiség nélküli vállalkozások (arányuk 88 %), illetve az egyéni vállalkozások (arányuk 76 %) vannak döntő többségben. Ugyanezt mutatják a foglalkoztatási adatok. Az 1-9 főt foglalkoztató mikrovállalkozások 30 %-ot, a 10-19 főt, illetve a 2 % és a 20-49 főt foglalkoztató kisvállalkozások 2, illetve 1 %-ot, míg az 50-249 főt foglalkoztató középvállalkozások 1 %-ot képviselnek. Nagyon magas a 0 és ismeretlen főt foglalkoztató vállalkozások aránya (66 %), mivel azonban valószínűsíthetően a mikro-, esetleg a kisvállalkozás kategóriába esnek, ez a vállalkozási szerkezet elaprózódását, az önfoglalkoztató jellegű kisvállalkozások túlsúlyát jelzi.

A vállalkozások gazdasági ágak szerint

A vizsgált kistérség dominánsan agrárjellegű, melynek legfontosabb termékei a zöldségfélék (paradicsom, paprika), a dinnye, a gyümölcsök, valamint az ipari növények (napraforgó, cukorrépa), illetve a gabonafélék (búza, árpa, kukorica). Élelmiszeripar azonban alig található a térségben, ezért problémát jelent a mezőgazdasági termékek feldolgozása. A kistérség gazdasági szerkezetében a mezőgazdaság a vállalkozások száma alapján 13 %-ot képvisel. Tekintettel a mezőgazdaságnak a többi gazdasági ágnál alacsonyabb jövedelmezőségére és létszámkibocsátására, nagyon nagy probléma, hogy az ipar aránya (9 %) nemcsak az országos átlagtól, de még a mezőgazdaság arányától is jelentősen elmarad. Így a helyi iparnak nincs munkaerő felszívó hatása a térségben, emellett Heves városban is stabilan nagy a munkanélküliség, egészében pedig alacsonyak a keresetek. Mindez a kistérség saját lakosai megélhetésében betöltött szerepének alacsony színvonalát mutatja. A kistérségi szinten majdnem 15 %-ot elérő kereskedelmi szektort jellemzően a térség központja, Heves erősíti. A gazdasági szolgáltatások aránya mindössze 4 %-ot tesz ki.

Gazdasági infrastruktúra

Hevesen kijelölt iparterület áll az ipari vállalkozások és a befektetők rendelkezésére. Az önkormányzat ipari park kijelölését tervezi (megvalósíthatósági tanulmánya készül). Térségi szinten jelentős fejlesztési potenciált képeznek az egykori iparvállalatok megszűnésével megüresedett ipari telephelyek, a kihasználatlan termelési kapacitás (több ezer négyzetméter üresen áll) és a képzett finommechanikai, pneumatikai, fémipari munkaerő.

II.4.3. Összegzés: Relatív pozícióváltozás, gazdasági-társadalmi összefüggések és fejlődési tendenciák

Eddig a belső erőforrások elemzését főként a jelen állapot, a mai helyzet, a statikus adatok vizsgálata alapján végeztük. A következőkben a kistérség fejlődési tendenciáit elemezzük.

A hevesi kistérség a hagyományosan agrárkarakterű, régtől fogva elmaradott kisvárosi vonzáskörzetek, a különösebb egyedi sajátosságot nélkülöző, nagyobb centrumoktól távoli

belső perifériák klasszikus példája, jórészt évtizedek óta azonos - és lényegében megoldatlan - alapproblémákkal.

Már az egy évszázaddal ezelőtti fejlettségi mutatók alapján is egyértelmű az Alföld peremén fekvő, ritkán lakott vidék elmaradottsága. Ezt támasztja alá az agrártermelés - részbeni specializáltsága (dinnye, dohány, paradicsom) dacára - alacsony jövedelmezősége, a modernizációs folyamatok megkésettsége, (pl. a korabeli átlagot is jócskán meghaladja az agrárkeresői és analfabéta-arány), s így a kistérségi rangsorok utolsó ötödében elfoglalt, bár nem a legutolsók közé tartozó hely. Az „érdektelen", s így sokáig érintetlen tájon a hagyományos paraszti társadalom lassabban bomlott fel, mint a trianoni Magyarország legtöbb más vidékén – ezt a magyar néprajztudomány egyik legkiemelkedőbb munkája bizonyítja, amely a Hevessel szomszédos Átány községről készült[17]. A '70-es évektől kezdődően aztán, bár szinte kizárólag Heves városára korlátozódóan, iparosítás kezdődött itt is (elsősorban élelmiszer- és könnyűipari profillal), ami – az Alföld térségeinek többségéhez hasonlóan – az anyagi jólét legtöbb mutatójában relatív felzárkózást hozott. A Tisza-tó, illetve a kiskörei duzzasztó és Tisza-híd megépítése 1970-es években viszont a mai napig igen mérsékelt hatást gyakorol a térségre: a Tisza (Kiskörét és Tiszanánát kivéve) már messze van a településektől, mai szerepe a térség egészét tekintve kevéssé jelentős.

A hevesi kistérség az egyébként hegyvidéki karakterű Észak-magyarországi régió legdélebbi, erősen alföldies jellegű kistérsége, tradicionális falusi tér kisvárosi központtal. Az átlagos kiterjedésű, mintegy 36 ezer fős (a 149 vidéki kistérség átlagánál kisebb) körzet lakosságának szűk harmada él a centrumban, a többi 16 település pedig többségében kis- és középfalu, de megjelennek az Alföld középső és déli részére jellemző 2-5 ezer fős települések is (Kömlő, Tiszanána, Kisköre, Erdőtelek). A kistérség egyetlen városa, Heves, 1984-ben kapott városi rangot, lélekszáma meghaladja a 11 ezer főt. Heves térségközponti szerepe egyértelmű, és funkcionális középfokú vonzáskörzetének kiterjedése nagyjából megegyezik a kistérséggel: a környező városok legfeljebb Heveshez hasonló méretűek és helyzetűek (Jászapáti, Jászárokszállás, Füzesabony, Tiszafüred), a nagyobbak és dinamikusabbak pedig túlságosan távoliak (Jászberény, Gyöngyös).

A rendszerváltozásnak nagy vesztese a térség: hátrányai néhány év alatt relatív értelemben is jelentősen fokozódtak. A '80-as évek végén még a vidéki átlag több mint 80%-át érte el a személyi jövedelemadó fajlagos értéke, ám már 1991-re alig 70%-ra zuhant vissza, s az 1997-es mélypont (63%) óta a vidéki átlag 2/3-a körül stabilizálódott. A munkanélküliség már 1992-ben elérte csúcspontját (a 18-59 éves korúak közel 19%-a keresett ekkor állást), de azóta az országos átlagnál lassabban csökkent, illetve viszonylag magas, a vidéki átlag kb. kétszeresét kitevő szinten stabilizálódott (13% körül). A 2001-es népszámlálás más módszeren alapuló adata, amely 20%-os munkanélküliségi rátát mutatott, szintén erre utal. Így a körzet, amely a '80-as években még a negyedik kvintilisbe tartozott a térségek fejlettségi rangsoraiban, mára ismét minden jelzőszám szerint a legelmaradottabb ötödbe csúszott. A fejlődés dinamikáját jelző vizsgálatok eredményei[18] alapján is a legkedvezőtlenebb, egyértelműen lemaradó csoportba tartozik, s csak 20-25 térséget előz meg. Maga Heves, bár középfokú ellátó funkciói kiépültek és működnek, a hanyatló kisvárosok sorába tartozik a vonatkozó vizsgálatok szerint[19]. Ipari üzemei nagyrészt áldozatul estek a rendszerváltozás körüli válságnak – ma legjelentősebb ipari foglalkoztatói a malom, a mezőgépgyár, illetve a háziipari szövetkezet és más kisebb könnyűipari gyáregységek –, így

[17] Fél, Edit–Hofer, Tamás: Proper Peasants. Traditional Life in a Hungarian Village. Chicago, 1969.

[18] Faluvégi A., 2000,Magyarország kistérségeinek fejlettségi különbségei ,(In: Magyarország kistérségei, regionális kötetek, KSH megyei igazgatóságai, pp. 6-16.),2.56.,1998

[19] Beluszky P., 2000,A magyarországi településrendszer fejlődése ,(In: Enyedi Gy. szerk. Magyarország településkörnyezete, MTA, Bp, pp, 9-76),

jelenleg saját lakosságának foglalkoztatására sem képes: a Hevesen dolgozó aktív keresők száma kb. 10%-kal kevesebb, mint az itt élő foglalkoztatottaké. Pozitív munkaerőmérleggel csak az autópályához legközelebbi, német tőkével privatizált fémipari középvállalattal – mintegy 300 fővel a térség legnagyobb foglalkoztatója! – rendelkező Tarnazsadány és (minimális mértékben) a Tisza-tó menti Tiszanána rendelkezik. Az átlagosnál kicsivel magasabb arányú ingázók nagyobb része azonban a kistérségen túl talál munkát.

Összességében, noha a térség szomszédai között viszonylagosan prosperálókat is találunk (gyöngyösi, jászberényi, szolnoki), *a hevesi körzet egyértelműen annak a Közép-Tisza mentén kialakult, többé-kevésbé homogén belső perifériaként jellemezhető, tartósan elmaradott térséghez tartozik, amelynek része például a tiszafüredi, a füzesabonyi, a mezőcsáti, és részben a mezőkövesdi, balmazújvárosi, polgári kistérség is.*

Pedig Heves térségének fekvése, elérhetősége – bár vasúton csak egyetlen mellékvonal tárja fel – viszonylag kedvező, hiszen sem Budapesttől, sem pedig az M3 autópályától nincs túlságosan messze (maga Heves pl. mintegy 20 km-re). Ám épp a hevesi kistérség az egyik példa arra, hogy az infrastruktúra megléte önmagában kevés, ha az öröklött gazdasági struktúra kedvezőtlen, s még ennél is inkább az, ha a – zömmel szintén hosszú idő alatt kialakult – társadalmi feltételek hiányoznak a gazdasági prosperitáshoz illetve váltáshoz. A gazdasági aktivitás szintje már 1990-ben is a legalacsonyabbak közé tartozott (39%), 2001-ben pedig már alig több mint minden negyedik ember dolgozott (és csak minden harmadik adózott), s az inaktív keresők, valamint az eltartottak külön-külön is többen voltak náluk; ráadásul a háztartások 55%-ában egyetlen kereső sem akadt. (Valamennyi felsorolt mutató alapján csak 15-30 kistérséget előz meg a hevesi). A jelenségnek a munkanélküliség mellett közvetlen demográfiai okai is vannak. Mind a 18 év alattiak, mind pedig a 60 év fölöttiek aránya magasabb az átlagosnál, így az aktív korúak mindössze a népesség 55%-át teszik ki, ami a 4. legalacsonyabb érték a kistérségek között. A térségben ugyanis elöregedő vagy „elcigányosodó" falvak sorakoznak egymás mellett. A cigányság aránya a 2001-es népszámlálás adatai szerint immár a 7. legmagasabb volt a kistérségek között. Átányban, Tarnazsadányban, Erken, Kömlőn, illetve a hajléktalan-befogadási akció révén a közelmúltban köztudatba került Tarnabodon pedig mára többségbe kerültek, vagy hamarosan többségbe kerülnek a romák, s arányuk még további 4-5 községben is igen jelentős – ellenben pl. Tarnamérán, Boconádon, Tenken, Hevesvezekényben egyáltalán nem élnek cigányok. Egy 2003-as kérdőíves felmérés adatai alapján a kistérség lakosságának 24%-a cigány – s közülük mindössze 10% foglalkoztatott (a nőknek csak 8%-a). A romák (és kisebb részben az idősek) súlyából eredeztethető az átlagos iskolai végzettség mutatójának alacsony értéke (mindössze 6 másik térséget előz meg e tekintetben a hevesi), hiszen háromnegyedük legfeljebb 8 általánossal rendelkezik (s a maradék is zömmel szakmunkás végzettségű). Mindez a gazdasági növekedés lehetőségeinek korlátait jelenti; a komfort nélküli lakások 31%-os (az összkomfortosakét meghaladó!) aránya pedig a szociális problémák mélységére is utal. Tekintve, hogy az 1990-2001 közötti vándorlási egyenleg jelentős pozitívuma (1300 fő) is vélhetően leginkább a szociális problémákkal küzdő, deprivált csoportok érkezését takarja, e problémák kezelése, s a romák integrációja a térség fejlődésének egyik kulcsa. (Ennek egyik eszközeként a szociális földprogramok egyik alkalmas terepe lehet hosszabb távon is a hevesi térség.)

A helyi lakosság foglalkozási szerkezete 1990-ben is a hagyományos termelő ágazatok túlsúlyát mutatta (29% mezőgazdasági, 33% ipari foglalkoztatott), s ez a helyzet 2001-re is megmaradt. A mezőgazdaság aránya – bár az ágazat foglalkoztatottainak száma az 1990-es érték alig több, mint háromnegyedére esett vissza – ma is majdnem duplája a vidéki átlagnak (12%), az ipar pedig foglalkoztatottainak kevesebb mint ötödét vesztette el, s aránya 40%-ra emelkedett. Utóbbiak zömmel kifelé ingáznak, hiszen a térségben kevés a komolyabb ipari

foglalkoztató. A hevesi ugyanakkor azon kevés kistérség közé tartozik, ahol a szolgáltatások dolgozóinak száma is jelentősen (17%-kal) csökkent 1990 és 2001 között – igaz, a tercier szektor aránya így is emelkedett, 38-ról 48%-ra. Ez a modern piaci szolgáltatások minimális jelenléte mellett a helyi vásárlóerő, a helyi piac, a helyi vállalkozási lehetőségek szűkösségére is utal. 2000-re elvégzett kistérségi GDP-becslésünk[20] eredménye szerint az itt képződött hozzáadott érték a vidéki átlagnak is csupán legfeljebb 40%-a; így a hevesi csak a 143. a 150 kistérség rangsorában. A külföldi tőke épp megállt a térség nyugati határánál – az egy lakosra jutó befektetett tőkeérték csak 20-30 kistérségnél kedvezőbb. A helyi vállalkozási aktivitás alapján is ugyanide, a keleti országrész stagnáló-romló gazdaságú kisvárosi körzetei közé pozícionálható Heves körzete: a jogi személyiségű cégek sűrűsége a ’90-es évek eleje óta folyamatosan 42-46%-a, a nem jogi személyiségűeké pedig kb. 55-60%-a a vidéki átlagnak.

Összefoglalva: a Hevesi kistérség a rendszerváltás egyik nagy veszteseként, a fejlődéshez szükséges helyi erőforrások híján – a különféle mutatók teljesen egybevágó adatai alapján – napjainkban a kistérségi rangsorok kilencedik tizedében található, csak a súlyosan deprivált körzeteket előzi meg. A lemaradás fő okaként egyértelműen – jórészt történelmileg determinált – társadalmi tényezők jelölhetők meg. Ugyanakkor helyzete nem kilátástalan, fejlődési esélyei jobbnak tűnnek, mint a hasonló pozíciójú kistérségek többségének. Fekvése, részben dinamikus környezete előnyeit, kedvező településszerkezetét kihasználva – a szociális, etnikai feszültségek jelenleginél sikeresebb kezelése, a helyi társadalom integrációjának segítése révén, a területfejlesztési eszközeit is segítségül kapva, Heves gazdasági funkcióit megerősítve – hosszú távon lehet esélye a megkapaszkodásra, a relatív felzárkózásra.

[20] Kiss J: P. 2003 A kistérségek 2000. évi GDP-jének becslése, *„Regionális Tudományi Tanulmányok”* 8. sz., pp. 39-54.

II.5. Infrastruktúra

A most következő fejezet a közlekedés és a megközelíthetőség, valamint a települési infrastruktúra és lakások állapotát mutatja be.

II.5.1. Térségi közlekedési kapcsolatok, elérhetőség

A Hevesi kistérség közigazgatásilag Kelet-Magyarország közepén, az Észak-Magyarországi Régió déli oldalán, Heves megye déli részén helyezkedik el, a Tisza jobb partján. Közlekedésföldrajzilag a 31. sz. főút és a Kál-Kápolna-Kisújszállás vasútvonal találkozásánál fekszik. Észak, észak-keleten a Füzesabonyi, dél-keleten a Tiszafüredi, délen a Szolnoki, keleten a Jászberényi, észak-nyugaton a Gyöngyösi kistérséggel határos.

II.5.1.1. Nagytérségi elérhetőség

A külső, nagytérségi elérést tekintve a Hevesi kistérséget közúti tranzit folyosó nem érinti, de az M3 gyorsforgalmi út, amely a V. sz. páneurópai folyósó része a kistérség északi határán halad. Az Országos Területrendezési Tervben a nemzetközi tranzitforgalom számára megjelölt, a páneurópai folyósok alternatív útvonalaként működő útvonal, az M8 (M65/M8 kereszteződés: Dunaújváros-Duna-híd-Kecskemét-Szolnok-Füzesabony) gyorsforgalmi út távlatban várhatóan a terület közepén fog haladni. Jelenleg a vizsgált terület külső elérését meghatározza a területtől északra futó M3 gyorsforgalmi út. Az M3 úthoz a 31. sz. főút és a Gyöngyös-Heves térségi jelentőségű mellékút (ami távlatban a Gyöngyös-Heves-Kisköre-Kunhegyes útvonalon főúttá fejlesztendő) kapcsolódik, mely a vizsgált területet az országos közúthálózathoz köti. A fenti nagytérségi és a környező kistérségekkel való kapcsolatokat segítheti, a balesetveszélyes és a települések belterületét szennyező forgalmat településen kívül helyezi a főúti elkerülő szakaszok kiépítése. A 31. sz. főúton Hevesnél szükséges ilyen elkerülő út kiépítése.

A térség távolsági tömegközlekedését a MÁV és Volán társaságok által bonyolított vasúti és autóbusz közlekedés jelenti.

Nemzetközi autóbuszjárat nem érinti a területet. A vizsgált területet behálózó távolsági autóbuszjáratok a kistérség településeinek zömét érintik és többek között Budapest, Debrecen, Kecskemét, Eger, Miskolc, Békéscsaba, Karcag, Gyöngyös, Tiszafüred, Cegléd, Kunhegyes, Jászberény, Kisújszállás, Túrkeve, Mezőtúr, Gyomaendrőd, Gyula, Mezőkövesd, Füzesabony, Jászapáti közvetlen elérését teszik lehetővé.

A tömegközlekedés másik ága, a vasút, melynek hálózatsűrűsége Magyarországon az európai átlagnál kedvezőbb, de a vasúti létesítmények és szerelvények állapota nem megfelelő. A Hevesi kistérség nagytávolsági kapcsolatát, a nemzetközi V. tranzitfolyosónak megfelelő Budapest-Hatvan/Cegléd-Miskolc/Szajol-Nyíregyháza-Záhony nemzetközi fővonal adja, ami a vizsgált területtől északra fut. Erről a Kál-Kápolna - Kisújszállás vasúti mellékvonal ágazik le a vizsgált területre. A kistérség 17 településéből csak 5 rendelkezik menetrend szerinti, rendszeres vasúti közlekedéssel működő vasútállomással.

A kistérségközponttól 111 km-re fekvő főváros leggyorsabb elérése Hevesről gépkocsival a Heves-Gyöngyös mellékút - M3 gyorsforgalmi út útvonalon 1,5 óra, autóbusszal 2 óra 10 perc, vonattal 1 óra 50 perc. Közvetlen vonat nem jár Budapestről Hevesre, egyszeri kál - kápolnai átszállással érhető el a fővárosból a kistérség központ naponta 8 alkalommal, közvetlen autóbusz 10-szer jár.

A 86 km-re fekvő régióközpont, Miskolc leggyorsabb elérése Hevesből gépkocsival a 31. főúton és az M3, valamint az M30 gyorsforgalmi utakon 1 óra, vonattal 1 óra 20 perc,

autóbusszal 2 óra. Közvetlen vonat Hevesről Miskolcra nem indul, de naponta 7-szer egyszeri kál - kápolnai átszállással lehet a kistérség központból a régióközpontba jutni, közvetlen autóbusz Hevesből 1-szer jár.

A 42 km-re fekvő megyeszékhely, Eger leggyorsabb elérése Hevesből gépkocsival a 31. sz. főúton, az M3 gyorsforgalmi úton és a 25. sz. főúton 45 perc, vonattal 2 óra 20 perc, autóbusszal 1 óra 15 perc. Közvetlen vonat nem jár Hevesből Egerbe, de naponta 3 alkalommal lehet egyszeri kál - kápolnai átszállással odajutni, közvetlen autóbusz 22-szer jár.

A szomszédos kistérségek felé a Hevesi kistérség általában megfelelő kapcsolatokkal rendelkezik. A Füzesabonyi kistérség felé a 31. sz. főút, a Tiszafüredi kistérség felé a kiskörei hídon át a 3209.j. mellékút, a Jászberényi kistérség felé a 31. sz. főút, a Gyöngyösi kistérség felé a Gyöngyös-Heves-Kisköre térségi jelentőségű mellékút jelenti elsősorban a közvetlen kapcsolatot. A Szolnoki kistérség felé nem rendelkezik közvetlen kapcsolattal a vizsgált terület. Pély település egy kistérség széli, közlekedési szempontból zárt helyen fekszik, ezért mind a Jászberényi, mind a Szolnoki kistérségek felé kapcsolathiánnyal küszködik. A kiskörei híd jelenleg közös közúti és vasúti híd, amelyen a két közlekedési ág két-két iránya egy nyomvonalon halad, ebből adódóan a híd forgalmi kapacitás hiánnyal küzd. Ezen kívül rekonstrukcióra is szorul.

II.5.1.2. Belső közlekedési kapcsolatok

A kistérség belső kapcsolatait vizsgálva elmondható, hogy a 31. sz. főút és a Gyöngyös-Heves-Kisköre térségi jelentőségű mellékút a kistérség központban keresztezik egymást, így az ezeken fekvő 6 településből egyszerű Hevesre jutni, a többi 10 település a fent említett utaktól legfeljebb 11 km-re található. A települések kistérségen belüli, egymás közti kapcsolatát mellékutak jelentik, melyek között kapcsolat hiány szinte nem is mutatkozik. Nincsen zsákhelyzetű település a Hevesi kistérségben.

A kistérségből a kistérség központi helyén fekvő Heves gépkocsival a 31. főúton vagy a Heves-Gyöngyös-Kisköre térségi jelentőségű mellékúton át a települések zöméből (16-ből 11) 25 perc alatt elérhető, a többiből legfeljebb 35 perc alatt. (12. sz. térképmelléklet)

A kistérségen belüli közúti közlekedést befolyásolja az utak forgalma, amiről a Hevesi kistérségben elmondható, hogy a legforgalmasabb út jelenleg a 31. főút, amelyen 4-8ezer E/nap forgalmat regisztráltak az ÁKMI-ban készült 2004. évi forgalmi táblázatok. A 31. sz. másodrendű főút kistérségen belüli a megyehatártól Hevesig tartó szakaszán igen nagy a teherautók aránya. A Gyöngyös –Heves mellékút forgalma megközelíti a 3000E/nap körüli értéket, a többi úton nem éri el azt. Az 1500E/nap értéknél nagyobb forgalommal bíró utak mentén javasolt kerékpárút kialakítása, ami a hivatás forgalmú és a turisztikai célú kerékpározást is biztonságosan szolgálja. A fent említett forgalmas utakon kívül a Kápolna-Tenk, Heves-Kisköre, Besenyőtelek-Tiszanána, Heves-Pély-Tarnaszentmiklós hevesi belterületi szakaszán és Kömlőt a 31. sz. főúttal összekötő mellékutak forgalma haladja meg ezt a 1500E/nap értéket. Kerékpárutak jelenleg Hevesen és Kiskörén találhatók.

Az elérési időt a forgalom és kiépítettség mellett jelentősen befolyásolja az utak minősége. A kistérség 23 km országos főúttal rendelkezik, ennek kopórétege átlagosan 8 éves, a kistérségben lévő 101 km hosszú országos mellékút kopórétegének átlagos kora 7 év. Az ÁKMI útminőségi adatai (2003.) alapján a főutak átlagos burkolat állapota tűrhető, egyenetlensége jó, felszíni vízelvezetése még megfelelő, teherbírása nem megfelelő, mellékutak átlagos burkolat állapota megfelelő, egyenetlensége tűrhető, felszíni vízelvezetése jó, teherbírása nem megfelelő.

Az önkormányzati belterületi utak burkolása mind településképi, mind menetbiztonsági okokból szükséges. A Hevesi kistérségben a belterületi önkormányzati utak burkoltsági

aránya a Teir 2002. évi adatai szerint a vizsgált kistérség településein változatos képet, 39-100%-os arányt mutat. A kistérségi átlag (65%) kismértékben elmarad a megyei (74%) és országos (68%) átlagtól. A 7 Heves megyei kistérség belterületi önkormányzati utak kiépítettségi sorrendjében a Hevesi kistérség az utolsó helyen található. A kistérség 270 km belterületi útjából 176 km burkolt. Probléma a kiépített utak állapota is, ami általában rossz. A külterületi mezőgazdasági utak kiépítettségi aránya alacsony (kistérségi átlag: 3%), ami megegyezik a megyei (3%) átlaggal és az országos (5%) átlag sem sokkal jobb. A kistérség 540 km külterületi útjából 16 km burkolt.

Vonattal a kistérségben menetrend szerinti vasúti közlekedéssel működő vasútállomással rendelkező települések közül 4-ből lehet Hevesre közvetlenül jutni. A kistérség 17 településéből 12 település nem rendelkezik menetrend szerinti vasúti közlekedéssel működő vasútállomással. Helyközi autóbuszjárat a vizsgált terület minden települését érinti, helyi autóbuszjárat a kistérségben nem közlekedik. Autóbuszos tömegközlekedéssel 11 településből kevesebb, mint félóra, többiből kevesebb, mint 1óra alatt lehet a kistérségközpontba jutni.

A vasútállomások, autóbuszmegállók és pályaudvarok a területre érkező turisták első benyomásainak egyike, így ezek esztétikus kialakítása lenne szükséges, amire csak néhány helyen láthatunk eddig szép példákat.

A vizsgált kistérség gépkocsi ellátottsági adatait tekintve (KSH. 2004.) (191gk/ezer fő) elmondható, hogy jóval az országos vidéki átlag (263gk/ezer fő) és a megyei átlag (256gk/ezer fő) alatt van, 1 település gépkocsiellátottsága a megyei átlag felett van, 200gk/ezer fő alatti adattal 2 település rendelkezik.

II. 5.2. Települési infrastruktúra

II.5.2.1. Épített környezeti adottságok

A vizsgált települések általános faluképe alig különbözik egy átlagos magyar alföldi település megjelenésétől. A települések épületei általában földszintesek, vertikálisan kiemelkedő épületek a templomok és a többszintes iskolák. Nem igaz ez a megállapítás Hevesre és Kiskörére. A települési utcaképek megjelenését a különféle korok építészeti vonásai határozzák meg, egy utcán belül megtalálhatók a száz év körüli korú, a térség jellegzetes stílusában megépült parasztházak, az 50-es 60-as évek stílusában megvalósult lakóépületek, majd a múlt század végén épült nagyobb méretű lakások. Helyenként megtalálható korunk építészeti divatirányzatát képviselő nagyobb méretű igényesebb kivitelű épületek is. Új jelenség az úgynevezett üdülőfalu megjelenése Kiskörén, említésre méltó továbbá, hogy a Tiszanánához tartozó Dinnyésháton megkezdődött az üdülőtelepek kiépítése.

A kistérségben 52 épület élvez országos műemléki védettséget. Közülük 17 egyházi jellegű épület (templom, plébánia), további 13 vallási témájú szobor, emellett 6 kúria, 6 lakóépület, 2 közösségi épület. A kistérségben 5 településen – Heves, Boconád, Erdőtelek, Hevesvezekény, Tarnaméra – áll kastély, ezek elsősorban kulturális, művelődési és szociális intézményeknek adnak otthont, állapotuk leromlott. Az Erdőtelki kastély jelenleg üresen áll, elsősorban turisztikai célú hasznosításra, befektetőkre vár.

II.5.2.2. Lakásállomány

A Hevesi kistérségben összesen 14.449 lakás van, ennek 29%-a a központban, Hevesben található. Átlagosan 13%-uk lakatlan, legnagyobb százalékban ott, ahol sok az üdülőépület (Kisköre, Tiszanána-30%). Legkevesebb a nem lakott lakások aránya Tenken (2%), Hevesvezekényben (6%).

A lakások háromnegyede vezetékes vízzel ellátott, de a települések 70%-a (12 község) a térségi átlag alatt van, Tarnaszentmiklóson a legalacsonyabb mértékű: 44% az ellátottság.

Meleg folyóvíz a lakások 29%-ában nem található. Ebből a szempontból ugyanúgy Tarnaszentmiklós van a leginkább lemaradva (mindössze a lakások 40%-ában van melegvíz). A kistérség otthonainak egyharmadában nincs vízöblítéses WC, a legrosszabb helyzetben az alábbi községek vannak: Tarnaszentmiklós 63%-os, Tarnabod 62%-os, Zaránk 55%-os, Erk 54%-os és Tarnazsadány 50%-os ellátatlan lakásaránnyal.

Közcsatorna-hálózattal a kistérség mindössze két települése rendelkezik: Kisköre (61%) és Heves (60%). Hálózati gázellátás csak Tarnabodon nincs, az átlagos rákötöttségi ráta 61%. A legkevesebb ellátott lakással Erk (39%), Tarnaszentmiklós (45%), Pély és Zaránk (46%) rendelkeznek és csak nagyon kevés lakásban (térségi átlag 31%) szolgálja vezetékes gáz a központi fűtést.

II.5.2.3. Ivóvízellátás

A kistérségben a lakások 90 %-a vezetékes vízzel ellátott. Az ivóvízhálózat bővítésre szorul, különösen Erken, Tarnabodon és Tarnaszentmiklóson, ahol a lakások csupán 65-76 %-os ellátottságúak. A településeken az ivóvezeték rendszer állapota közepesnek mondható, elsősorban az azbesztcsövek fokozatos cseréje szükséges.

Az ivóvíz ellátást 9 településen helyi vízművek biztosítják, ezen kívül Erdőtelek és Tenk, illetve Boconád, Erk, Tarnaméra, Tarnaörs, Tarnazsadány és Zaránk községekben regionális rendszer működik. A vízművek kapacitása megfelelő, vízmű bővítése a közeljövőben Tiszanánán és a Boconádon működő regionális vízműben szükséges.

A szolgáltatott ivóvíz minősége mikrobiológiai szempontból nem kifogásolt, de a kémiai paraméterek szempontjából számos helyen fordul elő határérték túllépés. Ennek megfelelően ivóvízminőség javító, technika-korszerűsítő beruházást kell megvalósítani 2006. december 25-ig Hevesvezekényben, Tarnaszentmiklóson és Tiszanánán a magas arzén tartalom miatt. 2009 december 25-ig Kiskörén, Kömlőn és Pélyen a magas arzén, illetve Erdőtelken a magas amónium koncentrációt csökkentő ivóvízminőség javítás szükséges. [21]

16. Táblázat Ivóvízminőség

Település	Vízszennyezők előfordulása							Ivóvízminőség javítási feladat
	Arzén (>0,05 mg/l)	Arzén (0,05-0,03 mg/l)	Arzén (0,03-0,01 mg/l)	Ammónium (>0,5 mg/l)	Vas (>0,2 mg/l)	Mangán (>0,05 mg/l)	KOIps index (>5,0 mg/l)	
Hevesvezekény		+						2006. dec.25–ig
Tarnaszentmiklós	+			+		+		2006. dec.25–ig
Tiszanána	+			+		+		2006. dec.25–ig
Kisköre			+					2009. dec.25-ig
Kömlő			+	+	+	+		2009. dec.25–ig
Pély			+	+		+		2009. dec.25-ig
Erdőtelek				+		+		2009. dec.25–ig

Forrás: 201/2001. (X. 25.) Kormányrendelet az ivóvíz minőségi követelményeiről és az ellenőrzés rendjéről

II.5.2.4. Szennyvízkezelés

A kistérség 17 települése közül három településen, a lakások mindössze 30 %-ban van közcsatorna hálózat. A kistérségben a közműolló (csatornahálózatba bekapcsolt lakások számának, illetve a közüzemi ivóvízhálózatba bekapcsolt lakások számának az aránya) fokozatosan záródik (1999-ben még 18 %-os volt, 2003-ban ez már 34 %-osra nőtt). Közcsatorna-hálózat 3 településen található, amelyre Hevesben a lakások 72%-a, Kiskörén 62 %-a és Tiszanánán 62 %-a csatlakozott rá.

[21] 201/2001. (X. 25.) Korm. rendelet az ivóvíz minőségi követelményeiről és az ellenőrzés rendjéről

A térségben Kiskörén és Hevesben működik szennyvíztisztító telep. A Kiskörei tisztító Poroszló, Sarud , Tiszanána és Újlőrincfalva szennyvizét is fogadja, míg a hevesi a városban keletkezett szennyvizet kezeli.

A Nemzeti Települési Szennyvíz-elvezetési és -tisztítási Megvalósulási Programról szóló 25/2002.(II.25.) Kormányrendelet alapján: Kisköre-Poroszló-Sarud-Tiszanána-Újlőrincfalva szennyvíz-elvezetési agglomeráció és Heves területén (10 000-15 000 LE), illetve Erdőtelek, Kömlő településeken (2000-10 000 LE) 2015 december 31-ig meg kell oldani a szennyvízkezelést. A többi település 2000 lakosegyenérték alatti, ahol a gazdaságosság érdekében az alternatív szennyvízkezelési (pl. ún. gyökérzónás) eljárások mellett az egyedi kommunális szennyvíztisztítók kialakításának lehetőségét szükséges vizsgálni.

A szennyvízkezelés megoldására megalakult egy 9 településből álló társulás, akik már kérelmezték a fenti kormányrendelet módosítását, a tervezett agglomeráció elismerését. A tervek szerint a kistérség települései közül Erk, Tarnaörs, Zaránk, Boconád, Tarnaméra, Tarnazsadány, illetve a szomszédos kistérségekből Visznek, Jászdózsa és Nagyfüged csatlakozna a Tarnaörsi tisztítóra épült közel 13 800 LE agglomerációba.

Tenk település az elmúlt évben nyert 60 %-os állami támogatást egy biológiai szennyvíztisztító megépítésére, amely példa értékű mintaprogram lehet a térségi kistelepüléseknek. Hiszen mind megépítésében, mind későbbi üzemeltetésében gazdaságosabb megoldást kínál. Idén indul a 93 milliós beruházás, amihez kötődően újabb pályázatot adott be a település a 360 milliós csatornahálózat kiépítésére.

II.5.2.5. Energiagazdálkodás

A villamos energiát fogyasztó háztartások száma folyamatos gyarapodást mutat, 2000 (35 530 ezer kWh) és 2003 (41 435 ezer kWh) között mintegy 16 %-kal nőtt a lakosság villamosenergia felhasználása.

A kistérségben Tarnabod kivételével minden településen kiépült a gázhálózat. Tarnabodnak jelenleg nincs lehetősége a gázvezeték kiépítésére, a téli fűtés magas költségekkel jár és jelentős légszennyezést okoz. A gázhálózat kiépítését követően a vezetékes gázt fogyasztó háztartások száma települési és térségi szinten egyaránt exponenciálisan növekedést mutat. A háztartások számára szolgáltatott gáz mennyisége 2000 (13 110 ezer m^3) és 2003 (17 530 ezer m^3) között 34 %-kal nőtt.

Az energiaellátás jelenleg is a hagyományos energiahordozók felhasználásán alapszik az ipari, a kommunális és a lakossági területen egyaránt. A megújuló energiaforrások kihasználtsági foka igen alacsony, annak ellenére, hogy ezen energiaforrásokból a térség jelentős készlettel rendelkezik. Lehetőség rejlik nap illetve a szélenergia hasznosításában, a mezőgazdasági hulladékok felhasználásában biomassza energia előállítására, illetve a térség sajátosságánál fogva a geotermikus energia felhasználásában.

II.5.2.6. Hulladékgazdálkodás

A kistérségben keletkező hulladék 2000 decemberétől a Jászsági és Dél–hevesi regionális hulladéklerakó telepen kerül lerakásra. A Jásztelek külterületén lévő, 23,2, ha-os telepet 33 önkormányzat által alapított REGIO-KOM Kommunális Szolgáltató Társulás valósította meg jelentős ISPA támogatás biztosításával. Üzemeltetését a 33 önkormányzat által alapított REGIO-KOM Térségi Kommunális Szolgáltató Kft. végzi. A lerakó 18 Jászsági és 17 dél-hevesi település szilárd kommunális hulladékát fogadja. A hulladék ártalommentes elhelyezését megfelelő, kettős szigetelésű, dombépítéses technológiájú rendezett lerakón valósítják meg. További fejlesztésként 2006–ig meg kell oldani a hulladéklerakó terület alsó

rétegének kiegészítését, és meg kell építeni a biológiailag lebomló anyagok kezelésére szolgáló komposztálót.

A szelektív hulladékgyűjtés 2004 februárjában indult, jelenleg a Regio-Kom Kft működési területén mintegy 120 gyűjtőszigeten helyezhető el a szelektív papír, PET palack, fém, és üveg hulladék. A tavalyi évben a keletkezett 38 789 tonna hulladékból, 233 tonna volt az újrahasznosítható mennyiség. A szelektív gyűjtés kiszélesítése érdekében újabb gyűjtőszigetek kialakítása szükséges a településeken.

A jövőben is gondot okozhat a felhagyott hulladéklerakók rekultivációja. Ezek rendezésére a települések forrásokkal nem rendelkeznek.

II.6. Intézményrendszer

Az új Országos Területfejlesztési Koncepcióban kinyilvánítottak szerint a kistérség a térségi önszerveződés legfontosabb színtere, ilyen értelemben a szubszidiaritás, a decentralizáció és a helyi partnerség meghatározó szintje. A kistérségi együttműködés elsődleges fejlesztéspolitikai feladata, hogy biztosítsa a térségi léptékben integrált projektek megvalósítását, a helyi szint érdekeinek összefogását és képviseletét. Mindezek mellett a kistérségek szerepe elengedhetetlen az esetenként elaprózott önkormányzati feladatellátás (pl.: szociális, egészségügyi, oktatási, nevelési, közigazgatási stb.) partnerségen alapuló hatékonyabb szervezésében is. E fejezetben a Hevesi kistérség intézményrendszerét, az elért eredményeket és a meglévő hiányosságokat mutatjuk be.

A Dél-Heves Megyei Kistérségi Terület és Gazdaságfejlesztési Társulás 2005. január 16-ával átalakult a Hevesi Kistérség Többcélú Társulásává.

A Társulás létrehozásának céljai:

- a kistérség területének összehangolt fejlesztése,
- térségi közszolgáltatások biztosítása, fejlesztése, szervezése,
- intézmények fenntartása, valamint a
- településfejlesztés összehangolása.

A Tárulás az alábbi feladatokat látja el:

- területfejlesztés,
- egészségügyi és szociális ellátás,
- gyermek- és ifjúságvédelem,
- alapfokú oktatás-nevelés,
- szakoktatás, felnőttképzés,
- közművelődés,
- szolgáltatászervezés,
- település- és területrendezés,
- műemlékvédelem,
- helyi építészeti védelem,
- természet- és környezetvédelem,
- katasztrófavédelem,
- közlekedés,
- vízgazdálkodás,
- település üzemeltetés,
- közrend- és közbiztonsággal kapcsolatos feladatok.

A Társulás a fent felsorolt feladatokat a megvalósíthatóságtól függően fokozatos bevezetéssel végzi. A feladatellátás során:

- szakmai és komplex program előkészítő,
- javaslattevő,
- programmenedzselő,
- koordináló,
- döntést hozó, a döntések végrehajtását figyelemmel kísérő és végrehajtó tevékenységet folytat.

A kistérségi szinten felvállalt feladatok tekintetében a Társulás, a Hevesi kistérségre az összehangolt és szervezett feladatellátás érdekében – a megállapodásban rögzített szolgáltatásokra vonatkozó – térségi adatbázist működtet. Az adatbázissal szemben támasztott

követelmény, hogy alkalmas legyen a térségi, ágazati tervek, projektek elkészítésére és biztosítsa a megalapozott elemzés feltételeit.

A Társulás szervei a Társulás Tanácsa, a Társulás elnöksége, elnöke, elnökhelyettese(i), a Társulás mikro-körzeti tanácsa vagy tanácsai, a Társulás szakmai, az ágazati közszolgáltatási feladatokat előkészítő szakmai és eseti bizottsága(i), a Társulási Tanács irányító és stratégiai munkáját előkészítő jegyzői kollégium, valamint a Társulás munkaszervezete.

A Kistérségi Többcélú Társulás Tanácsa egyben a Kistérségi Területfejlesztési Tanács szerveként is működik. A Társulási Tanács feladatainak végrehajtását és döntéseinek előkészítését a kistérségi székhely település önkormányzata képviselő-testületének hivatala látja el.

A kistérségi irodát leggyakrabban a vállalkozók keresik fel, akik vállalkozásukkal és a pályázati lehetőségekkel kapcsolatos kérdéseket tesznek fel.

A többcélú társulás megalakulását pályázati forrás tette lehetővé. A továbbiakban az ilyen típusú társulásoknak juttatott normatív támogatásokból, illetve pályázati forrásokból kívánják magukat fenntartani.

A kistérségi munkaszervezet vezetője a Többcélú Társulás menedzsere, aki felsőfokú végzettségű, munkáját három fő középfokú végzettségű adminisztrátor segíti. A menedzsert Heves Város Önkormányzata foglalkoztatja köztisztviselőként. A hatékony munkavégzéshez elengedhetetlenül szükséges infrastruktúra és tárgyi feltételek biztosítottak, jónak mondhatók.

A kistérség fejlődése érdekében tevékenykedő szakemberek: a kistérségi menedzser, a kistérségi megbízott, a vidékfejlesztési menedzser és a falugazdászok között nincs személyi átfedés, együttműködésük folyamatos.

Marketing eszközökben nem bővelkedik a Társulás, jogelődje rendelkezett egy, a társulás fő tevékenységét, céljait bemutató honlappal.

A kistérségi szintű tervek, melyekről - a kapcsolódási pontok címet viselő, második fejezetben - már szóltunk, a következők:

- Környezetvédelmi Program,
- Integrált Mezőgazdasági Rendszerterv,
- Kézműipari Hálózati Rendszer Programterve,
- A Hevesi statisztikai kistérség agrárstruktúra- és vidékfejlesztési programjának felülvizsgálata,
- Szélessávú informatikai hálózat kialakítási terve,
- A Hevesi Ipari Park megvalósíthatósági tanulmánya.

A kistérségi megbízottól kapott információk szerint a programokat használják és előírás szerinti időközönként felülvizsgálják.

Az eddig elért legfontosabb eredményeik a következők: támogatások szerzése, programok kidolgozása, projektek menedzselése, a társulás működtetése, kistérségi iroda létesítése.

A munkát/fejlődést gátló tényező, nehézség: a forráshiány.

III. Koncepció

A Hevesi kistérség *integrált területfejlesztési, vidékfejlesztési és környezetgazdálkodási program* koncepció munkarészének feladata a helyzetelemzést (előkészítő fázis) követő *javaslattevő fázisban* a közép- és hosszútávon legkedvezőbb fejlesztési irányok részletes kidolgozása, a fejlődéshez szükséges feltételek meghatározása.
A koncepció elképzelés a jövőről, híd az előzőekben feltárt jelenlegi helyzet és a következő fázis operatív programjában meghatározandó konkrétabb lépések között.

A *koncepció alapelvei* megegyeznek a Tisza-völgy árvízi biztonságának növelését szolgáló programmal érintett térség terület- és vidékfejlesztési koncepciójának 1107/2003.(XI.5.) Kormányhatározat 1.sz mellékletében deklarált alapelvekkel. A koncepcióalkotás lépéseit és dokumentált fejezeteit a következő rend mentén mutatjuk be:

A *SWOT - analízis* kistérség belső adottságait (erősség, gyengeség) és a külső meghatározottságait (lehetőség, veszély), valamint a köztük lévő kapcsolatot, a bennük rejlő fejlesztési lehetőségeket, a szükségleteket foglalja össze. A műhelymunka keretében kialakított elemzés összekapcsolja a helyzetelemzést a célok, prioritások rendszerével, egyúttal összefoglal és súlyoz, komoly segítséget nyújt a megállapítások szelektálásában és rendszerezésében, a főbb jellemzőket kiemelő leírás egyúttal a kistérség „diagnózisa”.

A kistérségi integrált program *célpiramis*át - a SWOT-táblázat „belső celláinak” kitöltését követően - az alábbi rendszerben állítottuk össze a: jövőkép, átfogó célok, prioritások, specifikus célok, intézkedések.
A jövőkép szlogenszerű megfogalmazása után kerültek meghatározásra - a fejlesztésben érintett minden szereplő számára iránymutatásul szolgáló - átfogó célok. Az integrált program kapcsán három prioritást határoztunk meg. A prioritások tovább bonthatók rövid- és középtávú célokra, melyek megvalósítását az intézkedések segítik. A munka későbbi szakaszában - programozás során - a prioritások és az intézkedések egységes szerkezetű adatlapokon kerülnek kifejtésre, részletes meghatározásra.
A *jövőkép* küldetést, a kistérség számára meghatározó értékrendet fogalmaz meg, hosszú távon értelmezhető valószínűsített, kívánatos és egyben lehetséges jövőt ábrázol.

A kistérségi integrált program megvalósításának kulcsa: a hatékony, a változásokra sikerrel reagáló és alkalmazkodóképes intézményrendszer. Ennek megfelelően a jelenlegi *kistérségi intézményrendszer továbbfejlesztés*ére is javaslatot teszünk.

A koncepciót a program sikeres megvalósítása esetén bekövetkező *társadalmi, gazdasági, környezeti hatás*ok bemutatása zárja, amely a kiegyenlített, harmonikus fejlődést ígérő, integrált területfejlesztés, vidékfejlesztés és környezetgazdálkodás forgatókönyve. Emellett a *negatív forgatókönyv*ben bemutatjuk a program figyelmen kívül hagyásának hatásait – mintegy figyelmeztetésül – amely sorolja a várható fejlődési ütem kívánalmaktól való elmaradásának, a leszakadás fokozódását előrevetítő folyamatoknak, a rendszerszemlélet és az együttműködés hiányát fenntartó, a helyi adottságokat és szerepeket figyelmen kívül hagyó fejlesztés következményeit.

E két forgatókönyvként is felfogható fejezet döntési alternatívát mutat a kistérség számára, illetve fontos, hogy a mindennapi lépések is az ezekben összefoglaltak tudatában történjenek. Az itt kifejtett hatások lényegében a célpiramis intézkedéseinek indoklását tartalmazzák.

III.1. SWOT-analízis ***Hevesi kistérség***	Erősség	Gyengeség
	• Innovatív ötletek, követendő példák megjelenése • Változatos termőhelyi, geomorfológiai adottságok • Termelési tradíciók, jól képzett mezőgazdasági szakemberek • Kézműipari hagyományok • Jó megközelíthetőség, kedvező földrajzi elhelyezkedés, • Termálvízkincs • Ipari park • Kiépített árvízvédelmi rendszer, meglévő szükség- és vésztározók • Természetvédelmi értékek	• Belső kohézió, összefogás hiánya • Az egyedi sajátosságokat nélkülöző települési heterogenitás, stagnáló-romló központ • Települési-társadalmi • Etnikai és szegénységi migráció, polarizáció • Oktatási, közművelődési, szociális és egészségügyi intézmények humán és műszaki infrastrukturális háttere • Egynemű tájhasználat, amely leépíti a természetes rendszereket, feléli tartalékait, folyamatos romló körülményeket teremt, hozzájárul a szélsőségek növekedéséhez • Belterületi vízrendezés hiánya, belvízveszély • Települési infrastruktúra hiányosságai, települések környezeti leépülése, érték vesztése • Alacsony jövedelmezőség, megkésett modernizációs folyamatok, alacsony vállalkozói aktivitás, piacok hiánya • Gyenge iparosodottság, élelmiszer feldolgozó kapacitás hiánya, márkavédelem hiánya • Tőkehiány, önrész probléma • Belső periféria helyzetek • Alacsony foglalkoztatás, képzetlen munkaerő
Lehetőség	Lehetőség-erősség stratégiák	Lehetőség-gyengeség stratégiák
• A tájhasznosítási- és termelési szerkezetváltást elősegítő külső források növekednek • Leszakadó társadalmi csoportok felzárkóztatását segítő programok terjedése • Természetközeli, falusi- és egészségturizmus iránti igények növekedése • VTT integrált megvalósulása és a tájgazdálkodást elősegítő vízpótlás támogatása • Vízgyűjtő tervezés, -gazdálkodás , tervezett szükség-és vésztározók a vízgyűjtő területen • Tervszerződés, programalapú térségfinanszírozás • Hálózati kapcsolatok, egyediség felértékelődése	• Egyedi turisztikai arculat és hatékony működési feltételeinek megteremtése • Vállalkozói aktivitás és tőkebeáramlás feltételeinek javítása, meglévő ipari kapacitások fejlesztése	• Társadalmi szerveződések és szerepek alakulásának elősegítése, identitáserősítés • Szociális és egészségügyi ellátás hálózatának fejlesztése • Termelési, feldolgozási és értékesítési hálózatok kialakulásának támogatása • Természeti, táji értékek rehabilitációja, védelme • Vállalkozások közötti együttműködések erősítése • Települések arculatának javítása • Települési infrastruktúra fejlesztése • A közlekedési kapcsolatok minőségi fejlesztése • Vízminőség és vízkészlet védő vízgazdálkodási rendszer kialakítása és működtetése
Veszély (külső negatív adottság)	Veszély-erősség stratégák	Veszély-gyengeség stratégiák
• Mezőgazdasági feltételek további romlása, birtokrendezés feltételeinek hiánya • Szélsőséges klímaviszonyok következményeinek erősödése • Piacvédelem és hatékony minőség-ellenőrzés, szabályok betartatásának hiánya • Szegregációs folyamatok erősödése • Fizetőképes kereslet csökkenése • Tisza-tó térség komplex fejlesztésének lassú és koncentrált kibontakozása • Térségen kívülről érkező vízszennyezések • A felzárkóztatásra szánt költségvetési források, és pályázati lehetőségek csökkenése • Intenzív tájhasználat támogatása • Összehangolatlan központi fejlesztési programok • A digitális szakadék mélyítése	• Változatos termőhelyi adottságokhoz illeszkedő tájhasználat kialakítása • Tradíciókon és adottságokon alapuló mezőgazdasági vállalkozások szakmai és technológiai fejlesztése	• Mélyszegénységben élő, illetve cigány résztársadalom integrációjának elősegítése • Társadalmi innováció erősítése

III.2. Célpiramis

A fokozatosság és az egyedi arculatok kistérsége

ÁTFOGÓ CÉL

A társadalmi-, gazdasági-, környezeti megújuláson és sokoldalú együttműködésen alapuló minőségi élet feltételeinek javítása

PRIORITÁSOK

I. **Társadalmi kohézió erősítése**	**II.** **Működőképes gazdaság kialakítása**	**III.** **Táji és települési környezet javítása**

SPECIFIKUS CÉLOK

I.1. *Települési és térségi identitás erősítése*	*II.1.* *Az öröklött gazdasági struktúra átalakítása*	*III.1.* *A térségi infrastruktúra fejlesztése*

INTÉZKEDÉSEK

I.1.1. Társadalmi innováció erősítése I.1.2.. Társadalmi szerveződések és szerepek alakulásának elősegítése, identitáserősítés	II.1.1. Változatos termőhelyi adottságokhoz illeszkedő tájhasználat kialakítása II.1.2. Tradíciókon és adottságokon alapuló mezőgazdasági vállalkozások szakmai és technológiai fejlesztése II.1.3. Vállalkozói aktivitás és tőkebeáramlás feltételeinek javítása, meglévő ipari kapacitások fejlesztése II.1.4 .Egyedi turisztikai arculat és hatékony működési feltételeinek megteremtése	III.1.1. A települési infrastruktúra fejlesztése III.1.2. A közlekedési kapcsolatok minőségi fejlesztése

SPECIFIKUS CÉLOK

I.2 *Szociális felzárkóztatás gyorsítása*	*II.2.* *Gazdasági együttműködések fokozása*	*III.2* *Természeti, környezeti értékek aktív védelme*

INTÉZKEDÉSEK

I.2.1. Szociális és egészségügyi ellátás hálózatának fejlesztése I.2.2. Mélyszegénységben élő, illetve cigány résztársadalom integrációjának elősegítése	II.2.1. Termelési, feldolgozási és értékesítési hálózatok kialakulásának támogatása II.2.2. Vállalkozások közötti együttműködések erősítése	III.2.1. Vízminőség és vízkészlet védő vízgazdálkodási rendszer kialakítása és működtetése III.2.2. Természeti, táji értékek rehabilitációja, védelme III.2.3. Települések arculatának javítása

III.3. Jövőkép

A Hevesi kistérség legfőbb küldetése, hogy váljon a

fokozatosság és az egyedi arculatok

kistérségévé

ahol a fejlődés alapja

az identitástudat felélesztése, kibontása, a szerepek kiterjesztése,
a társadalmi, gazdasági és környezeti megújulás, valamint
a sokoldalú és szerteágazó együttműködések hálózatának kialakítása,

aminek következtében

megvalósul a szociális felzárkózás,
átalakul az öröklött gazdasági struktúra,
aktív védelem alá kerülnek a természeti és környezeti értékek,
további infrastruktúra fejlesztések realizálódnak

s így a szerves fejlődés eredményeként sikerül leküzdeni a belső perifériális helyzet negatív hatásait, s megteremteni a minőségi élet feltételeit.

III.4. A megvalósítást segítő intézményrendszer

A térségi önszerveződés legfontosabb színtere a kistérség. Az új Országos Területfejlesztési koncepció értelmében a kistérségek a jövőben nem forráselosztó szerepet kapnak, hanem integrált kistérségi fejlesztések, programcsomagok végrehajtása révén valósítják meg a fejlesztési tervekben kitűzött célokat.

Napjainkban egyre erősebben jelentkezik a szubszidiaritás érvényesülésének és érvényesítésének követelménye, ami azt jelenti, hogy a helyben jelentkező igények, szükségletek kielégítése, megoldása a lehető legközelebbi szinten történjen. Ezt a folyamatot erősíti továbbá a decentralizáció szükségessége is. Melyek együttesen a kistérségi, NUTS IV. szint tényleges elismerését (jogszabályi feltételek, feladat- és hatáskörök tisztázása, a NUTS szintek egymás közti viszonyának rendezése, források biztosítása, kiszámíthatóság) jelenti, valódi közigazgatási reformok bevezetésével. Ennek egyik első lépéseként a törvényi felhatalmazással élve a Hevesi kistérségben létrejött a többcélú kistérségi társulás, működik a legitim kistérségi fejlesztési tanács (ez utóbbi feladata - többek között - a kistérségi fejlesztési programok elfogadása). A Társulás megalakulását követően cél az együttműködés további fokozása és - az alapító okiratban foglaltakat megerősítve, a fokozatosság és a lehetőségek figyelembe vételével - minél több feladat kistérségi szintű ellátásának biztosítása.

A kistérség forrásbevonó-megkötő képességét alapvetően a *helyi fejlesztő kapacitás* és az *érdekérvényesítő képesség* határozza meg.

A Társulás mellett működő munkaszervezet alkalmazottai jelenleg a területfejlesztési illetve a közigazgatás korszerűsítésével összefüggő feladatokat látják el. A létszám további bővítése (a jelenlegi egy főállású szakember túl kevés) területfejlesztési, környezetgazdálkodási, gazdasági, jogi, humán és pénzügyi végzettségű szakemberekkel indokolt. A létszámmal együtt az iroda infrastruktúrájának bővítése és korszerűsítése is elengedhetetlen. A hatékony munkavégzéshez, a tervező, forrásszerző és menedzselő tevékenység szakmai színvonalának erősítéséhez a szakemberek felkészültségének fokozása, az európai uniós fejlesztési projektek kidolgozásához, készítéséhez szükséges gyakorlati ismeretek elsajátítása, a nyelvtudás fokozása indokolt. A tanulmányutak, a modellek, a pozitív és a negatív példák megismerése is az eredményes munkavégzést segítik.

Az integrált program sikeres megvalósításának záloga tehát egy hatékony, a változásokra sikerrel reagáló, alkalmazkodóképes, professzionális intézményrendszer működtetése, amely integrálja a terület - és vidékfejlesztés, valamint a környezetgazdálkodás szakembereit, illetve feladatait a célpiramisban meghatározott prioritások alá rendeli. Az integrált program társadalmasítása, folyamatos „csiszolása”, pontosítása, szintetizálása, a megváltozott feltételekhez való igazítása és monitoringja elengedhetetlen és a társadalmi elfogadottságon keresztül a megvalósítás egyik kulcsa. A húzóemberek mellett, illetve velük együtt az egyes programok tényleges megvalósítási felelőseinek, közreműködőinek megszólítása, felszólítása, és ezáltal az abszorpciós képesség fokozása illetve a forrásfelhasználás hatékonyságának és fenntarthatóságának növelése a jövőkép és a kitűzött célok elérését szolgálja.

A jelenleg működő kistérségi iroda munkáját és az integrált program megvalósítását egy hosszú távú stratégia, a kistérséget bemutató marketing kiadvány és a kistérségi portál is jótékonyan támogatná. A partneri kapcsolatok bővítése mind az EU tagállamainak kistérségei, térségei felé, mind pedig a vállalkozások, gazdasági társaságok, civil szervezetek irányába szükséges. A monitoring bizottság felállítása a fejlesztő tevékenységek eredményeinek mérésére, a tervek korrigálására szolgál. A minimum három évre vállalt feladatellátáshoz igazodva átfogó felülvizsgálatra legkésőbb a határidő lejártát megelőzően szükség lesz.

A helyi fejlesztő kapacitás fent vázolt továbbfejlesztésével párhuzamosan a kistérség érdekérvényesítő képességének fokozása, az érdekharmonizáló és lobbi tevékenység kiterjesztése mid megyei, mind regionális és országos szinten indokolt.

III.5. Társadalmi, gazdasági, környezeti hatások

Az integrált program sikeres megvalósítása egy kiegyensúlyozott, rendszerszemléleten, térségi kohézión és együttműködésen alapuló, a kistérség gazdasági szerepkörének kiteljesedését, ezáltal húzóerejének növelését, a kiegyensúlyozott társadalom kialakulása felé való törekvést előrevetítő forgatókönyvet ígér a kistérség lakossága, befektetői, az ide látogatók számára egyaránt.

Az integrált program következetes megvalósításának eredményeként egy társadalmi-, gazdasági-, és környezeti megújulásnak lehetünk tanúi a Hevesi kistérségben, mely megújulási folyamat eredményei a következőkben foglalhatók össze.

A gazdasági felemelkedés alapjai a társadalmi felzárkózásban és az identitás megerősödésében keresendők. A kistérség már meglévő erősségei közé tartozik, hogy rendelkezik innovatív ötletekkel, követendő példákkal, gondolunk itt az agrár-környezetvédelemre, a gyümölcstermesztési integrátori tevékenységre, a befogadó falu programra, a térségi szinten megvalósult hulladékgazdálkodásra, valamint a sikeres foglalkoztatási programokra. Ezek népszerűsítése által, valamint a műhelybeszélgetések, foglalkozások révén újak generálása is megvalósul. Az alvó identitású térségben már felismerték az identitástudat felébresztésének és kibontásának szükségességét: egyéni, települési, kisközösségi, települési és kistérségi szinten egyaránt. Ez hozzájárult a társadalmi szerepek kiteljesedéséhez, a civil szervezetek megerősödéséhez, az érdekérvényesítő képesség fokozásához, valamint ahhoz, hogy a heterogén települések megtalálják és éljék egyedi arculatukat, sajátosságukat, és ezáltal nagyobb erőt fejthetnek ki a kistérség fejlődésében. A kistérségi oktatási rendszerben is nagy hangsúlyt kapott a kreativitás, az alkalmazkodó- és adaptációs képesség fejlesztése.

A társadalmi lejtőn való lecsúszás megállítása képzés, átképzés, felnőttképzés kistérségi rendszerének újragondolása, önsegítő, közösségfejlesztő, közmunka- és egyéb foglalkoztatási típusú programok segítségével valósult meg. Kialakult egy kistérségi, azon belül mikro körzetekre épülő erős szociális és egészségügyi hálózat. Ezzel együtt a szociális felzárkóztatás, a mélyszegénység kezelése, valamint a cigány résztársadalom integrációja még hosszú évtizedekig kiemelt feladata marad a kistérségnek.

A mezőgazdaság megújítását egy, a táj-föld-vízhasználatot együtt áttekintő, új piacok felkutatására és erős marketingre építő agrárstratégia képezi. Ennek segítségével sikerült a természetes rendszereket leépítő, tartalékokat felélő, folyamatosan romló körülményeket teremtő és a szélsőségek növekedéséhez hozzájáruló egynemű tájhasználatot jelentősen ellensúlyozni. A végbement tájhasznosítási- és termelési szerkezetváltáson kívül a mezőgazdaság jövedelmezőségét a feldolgozói kapacitás kiépítése is fokozza.

Az erős inkubációs, és abszorpciós képességét fokozó tevékenységnek köszönhetően a vállalkozások megerősödnek, újak jönnek létre, amelyek fejlődését a kedvező földrajzi elhelyezkedés, és a meglévő ipari telephelyek is segítik. Fokozódik a vállalkozások közötti együttműködés.

A turisztikai vállalkozások száma, ezáltal részesedése a kistérségi GDP-ből emelkedik, sikerül kihasználni a Tisza-tó és a Tisza közelségéből fakadó előnyöket, s viszonylag széles kínálattal, minőségi szolgáltatásokkal rendelkező háttértelepüléseket kialakítani, amihez a természeti, táji értékek rehabilitációja és védelme, valamint a települések arculatának javítása is hozzájárult.

A települések közötti közlekedés időtartama lerövidült és biztonságosabbá vált az útburkolatok kijavításával, a kerekpáros közlekedés feltételeinek biztosításával.

A települési infrastruktúra fejlesztéseknél néhány kivételtől eltekintve sikerült az EU előírásoknak való megfelelés, csökkent a belvízveszély. A megújuló energiafelhasználás aránya folyamatos emelkedést mutat.

A többcélú társulás által felvállalt feladatok köre bővül, egyre több település vesz részt azok megvalósításában kistérségi szinten. A fejlesztéssel foglalkozó kistérségi szakemberek száma évről-évre nő. A társulás már kiszámítható, biztos működési forrásokkal rendelkezik. Az elmaradott kistérségek számára jutatott többletforrás pótolja a pályázatokhoz szükséges saját erőt. A pályázati források segítségével jelentős részben sikerül megvalósítani a szinergia hatások érvényesülését szolgáló integrált programot, amit a tervező műhelyek folyamatosan finomítanak és a monitoring bizottságok ellenőriznek.

III.6. Negatív forgatókönyv

Az integrált területfejlesztési, vidékfejlesztési és környezetgazdálkodási program figyelmen kívül hagyása illetve részbeni megvalósítása a következő fejlődési tendenciákat vetíti előre a Hevesi kistérség számára.

Az öröklött gazdasági struktúra megújítása hiányában a gazdasági aktivitás szintje tovább csökken, ezzel együtt az eltartottak és inaktívak száma emelkedik. A megoldatlan „alapproblémák" eredői a következőkben összegezhetők.

A mezőgazdaság esetében a tájhasználat továbbra is egysíkú marad, figyelmen kívül hagyja a termőhelyi adottságokat, valamint a vízhasználat kínálta lehetőségeket. A mezőgazdasági vállalkozások jövedelmezőségét tovább rontja, hogy elmarad a technológiai és szakmai fejlődés, az együttműködés hiánya állandósul, a feldolgozottsági szint alacsony marad. A tradicionális termékek esetében sem sikerül áttörést elérni. Hiányzik a kistérségi agrárstratégia, a marketing, s a meglévő piacok egyre inkább beszűkülnek, bizonytalanná és telítetté válnak. A hagyományosan agrárkarakterű kistérségben fokozottan érezhetők a mezőgazdaságot súlyító, országos, sőt európai szinten is meglévő feszültségek.

Nem alakul ki a vállalkozásokat segítő inkubációs hálózat. A saját forrás hiányával, az alacsony alkalmazkodási- és adaptációs, valamint kockázatvállaló képességgel magyarázható amúgy is alacsony vállalkozási sűrűség tovább csökken, hiszen a tőkebeáramlás a befektetők és a sikeres pályázatok hiányában, a kedvezményes hitelkonstrukciók kihasználatlansága következtében elmarad, amit a viszonylag kedvező földrajzi fekvés és a meglévő ipari kapacitás, telephelykínálat sem tud ellensúlyozni.

Az ipari és mezőgazdasági fejlesztésekre, innovációkra vonatkozóan néhány pozitív példával azért találkozhatunk, de ezek igen elszigeteltek, csupán egy-egy vállalkozásra, településre fejtik ki előnyös hatásukat, gyakran a szomszédos, viszonylag prosperáló településekhez köthetők, de a kistérségben remélt felzárkózást nem hozzák meg.

A helyi piac, a helyi vásárlóerő szűkülésének következtében a szolgáltatás részaránya, hozzájárulása az itt képződött hozzáadott értékhez (GDP-hez), valamint az ágazat foglalkoztatottainak száma is csökken.

A gazdasági növekedés korlátját jórészt a társadalmi feltételek hiányában kell keresni. A kistérségben ugyanis továbbra is jellemzőek maradnak az elöregedő, illetve elcigányosodó falvak. Az iskolai végzettség mutatója némileg javul, de dinamikájának elmaradása következében az országos átlaghoz képest tovább romlik. Az identitástudat minden szinten: kistérségi, települési, közösségi és személyes szinten is hiányzik. A civil társadalom aktivitási szintje, az egyéni kezdeményezések, a kreatív ötletek, gondolatok száma is igen alacsony. A vándorlási egyenleg pozitívuma, a szociális problémákkal küzdő, depriválta rétegek betelepülésére utal, ami tovább mélyíti a társadalmi szakadékot.

A települések arctalansága és a környezet ápolatlansága állandósul. Néhány településnek sikerül - pályázati források bevonásával - infrastrukturális fejlesztéseket végrehajtani, aminek következtében némileg javul a településeket összekötő utak minősége, és pár km kerékpárút is megépül. A települési infrastruktúra hiányai is szűkülnek, ennek ellenére ismét beigazolódni látszik az a tétel, miszerint önmagában az infrastrukturális beruházások nem segítik a társadalmi-gazdasági felemelkedést. A települési és a táji értékek jelentőségét a kistérségben továbbra sem ismerik fel, nem kezelik értékén, aminek következtében nem jönnek létre bemutatóhelyek, nem készülnek kezelési tervek, nem valósul meg a holtág-rehabilitáció és az élőhely-védelem.

A többcélú társulás további feladatok megoldását vállalja fel kistérségi szinten. A létszám némileg emelkedik. Az elmaradott kistérségek támogatására érkező többletforrások az integrált program következetes végrehajtása, a társadalmasítás és a monitoring hiányában nem éri el célját.

III. 7. Prioritások és az intézkedések közötti kapcsolat

A következő táblázat a prioritások és az intézkedések közötti kapcsolatok rendszerét szemlélteti.

	Társadalmi kohézió erősítése	**Működőképes gazdaság kialakítása**	**Táji és települési környezet javítása**
I.1.1. Társadalmi innováció erősítése	*	*	
I.1.2. Társadalmi szerveződések és szerepek alakulásának elősegítése, identitáserősítés	*	*	
I.2.1. Szociális és egészségügyi ellátás hálózatának fejlesztése	*	*	
I.2.2. Mélyszegénységben élő, illetve cigány résztársadalom integrációjának elősegítése	*	*	
II.1.1. Változatos termőhelyi adottságokhoz illeszkedő tájhasználat kialakítása	*	*	*
II.1.2. Tradíciókon és adottságokon alapuló mezőgazdasági vállalkozások szakmai és technológiai fejlesztése	*	*	
II.1.3. Vállalkozói aktivitás és tőkebeáramlás feltételeinek javítása, meglévő ipari kapacitások fejlesztése	*	*	
II.1.4. Egyedi turisztikai arculat és hatékony működési feltételeinek megteremtése	*	*	
II.2.1. Termelési, feldolgozási és értékesítési hálózatok kialakulásának támogatása	*	*	
II.2.2. Vállalkozások közötti együttműködések erősítése	*	*	
III.1.1. A települési infrastruktúra fejlesztése		*	*
III.1.2. A közlekedési kapcsolatok minőségi fejlesztése		*	*
III.2.1. Vízminőség és vízkészlet védő vízgazdálkodási rendszer kialakítása és működtetése		*	*
III.2.2. Természeti, táji értékek rehabilitációja, védelme	*	*	*
III.2.3. Települések arculatának javítása	*	*	*

IV. Operatív program

Az *operatív program célkitűzése*, hogy megalapozza a rendelkezésre álló, illetve megszerezhető források hatékony, fenntartható felhasználását az árvízvédelmi, tájhasználati és intézményfejlesztési szempontból egyaránt paradigmaváltó integrált program jövőképének, céljainak elérése, a támogatható tevékenységek megvalósítása érdekében.

Az operatív program egységes szerkezet szerint és olyan részletességgel mutatja be a javasolt intézkedéseket, hogy a leírtak alapján lehetővé váljon az egyes intézkedések megvalósítása, a többletforrások bevonása. Az operatív program alapját képező intézkedések egységes szerkezetű adatlapokon kerültek további bontásra. Az intézkedések időtávja nyolc év, azaz 2006, illetve 2007-2013 évekre terjed ki, igazodik az Európai Unió tervezési ciklusaihoz.

Az operatív program szerkezetében és tartalmi elemeiben követi az Európai Unió Strukturális Alapok felhasználására vonatkozó előírásait, ebben az értelemben megfelel az 1260/1999. sz. EK rendeletben előírtaknak, valamint figyelembe veszi a Strukturális Alapok tervezésére és programozási dokumentumaira vonatkozó kézikönyv (Vademecum) és az Európai Bizottság 3. számú módszertani munkafüzete (Monitoring és értékelési mutatók: indikatív módszertan) ajánlásait is. Az operatív program tartalmát, felépítését tekintve az Európai Unióban alkalmazott programozási dokumentumok közül leginkább a Program kiegészítő dokumentumnak feleltethető meg.

Az EU-konformitás biztosítása mellett az operatív program megfelel a 18/1998. (VI. 25.), a területfejlesztési koncepciók, programok és a területrendezési tervek tartalmi követelményeiről szóló KTM rendelet vonatkozó előírásainak is.

Az intézkedések kibontása során a legfontosabb követendő elv a logikus felépítés. Az operatív adatlapok kulcsa és a program középpontja: a *támogatható tevékenységek*. Az adatlapokon az intézkedések sorszámának és megnevezésének feltüntetése után az *általános célok* felsorolása következik. Az intézkedések céljai szorosan illeszkednek a célpiramis céljaihoz.

A *szükségesség indoklása* cellában megtalálható az adott intézkedés vázlatos háttere, a szükségesség bemutatása, visszacsatolás a helyzetelemzésre, valamint utalás a támogatható tevékenységekre. Számszerű adatok ismertetésével azoknak a problémáknak a leírása, amelyeket a fenti intézkedés megvalósításával az adott területi egység, jelen esetben a Tisza-mente meg kíván oldani.

A következő részben az intézkedés tartalmának bemutatását, vagyis a *támogatható tevékenységek* leírását helyeztük el, ütemezéssel kiegészítve. A támogatható tevékenységek elnevezésénél az egyszerű és közérthető megfogalmazásra törekedtünk. Az ütemezésnél a fent hivatkozottaknak megfelelően két időtartamot jelöltünk meg, a 2006–os és a 2007-20013-ig terjedő éveket. A támogatható tevékenységek nagy része – a rendelkezésre álló – nyolc évet felöleli.

A *projekt kiválasztási kritérium*nál a területi lehatárolás és a tartalmi kiválasztási szempontokra utaló, de csak a speciális kritériumokat kívántuk felsorolni.
Ezt követően határoztuk meg a *monitoring mutatók*at. A monitoring mutatók három csoportba oszthatók: outputmutatók, eredménymutatók, hatásmutatók. Outputmutatónak tekintettünk minden, közvetlenül az intézkedéshez kapcsolható, fizikai és pénzügyi egységben mérhető

mutatót, azokat a tevékenységeket, melyek közvetlenül a támogatásból valósulnak meg, amire a támogatást ténylegesen fordítják, amit megépítenek, amit megvalósítanak stb.
Az eredménymutatók a támogatható tevékenységek közvetlen és azonnali eredményeihez kapcsolható mutatók, melyek információt szolgáltatnak a bekövetkező változásról. Az eredménymutatók egyaránt lehetnek fizikai és pénzügyi mutatók.
Az intézkedés keretében megvalósított támogatható tevékenységek eredményei együttesen egy hosszabb ideig fennmaradó pozitív hatást válthatnak ki. A projektek megvalósításához köthető, a projektek közvetlen eredményein túlmutató hatások mérését szolgálják a hatásmutatók.

Számba vettük a *közreműködő szervezetek*et, amelyek az intézkedés megvalósításáért, a támogatható tevékenységek kívánt eredményeinek eléréséért felelősek. Ezek azon szervezetek, amelyek az intézkedés céljaihoz, tevékenységeihez kapcsolódó forrással rendelkeznek.

Kedvezményezettek köre címszó alatt azon szervezetek, önkormányzatok, illetve vállalkozások bemutatása és specifikálása történt meg, melyek a konkrét támogatásból részesülhetnek, illetve a forrásból részesülő támogatható tevékenységek kedvezményezettjei lesznek/lehetnek, mint projektgazdák.

A *célcsoport*okat azok a személyek, szervezetek alkotják, akik közvetlen haszonélvezői lesznek a támogatásban részesülő tevékenységeknek. Tehát a célcsoport az a társadalmi csoport, amelynek a helyzetén javítani kívánunk. Bizonyos esetekben megegyeznek a kedvezményezettekkel, de el is térhetnek tőlük.

A *működési, megvalósítási terület* az intézkedés megvalósításának helyszínére utal, fontos elvünk volt, hogy - amennyiben lehetséges - jelezzük a támogatható tevékenységekhez igazodó területi specifikumokat.

A legnehezebb dolgunk a *forrásszerkezet* meghatározásánál volt. A forrásokat két időintervallumra számoltuk ki: 2006. évre külön, valamint a 2007 - 2013. évek közötti időszakra.
Az intézkedés megvalósításához szükséges források számszerűsítése millió Ft-ban megtörtént. A jelenlegi tervezési időszak *forrásszámításai*nak kiinduló pontja a támogatható tevékenységek tartalmát adó konkrét feladatok, illetve naturáliák meghatározása volt, amit lehetőség szerint összevetettünk a most futó, kiírás alatt lévő pályázati felhívásokkal.

Az intézkedések forrásait kétféle képen határoztuk meg, egyrészt a 2006–os időszakra vonatkozóan feltártuk a jelenleg ismert pályázati lehetőségeket (amelyek ismeretében már ma is meghatározhatóak a támogatásokhoz jutást segítő feltételek), másrészt a 2007–2013-as időszakra meghatároztuk azokat a fő forrásokat (európai alapok, hazai költségvetési források, a kistérségen belüli források) amelyek segíthetik a támogatható tevékenységek meghatározását. Ez utóbbi azért szükséges, mivel jelenleg a következő ciklusra vonatkozó Nemzeti Fejlesztési Terv még most készül, ezért a konkrét pályázatokkal a 2007–2013-as időszakra még nem számolhatunk.

Az operatív program végén prioritások szerinti összefoglaló táblázatok találhatók.

A program azon túl, hogy a térségben élő, dolgozó, tanuló, ide látogató és befektetni szándékozó személyeknek, szervezeteknek kíván hosszú távú iránymutatást adni, az ágazatok

következő két évre szóló hazai költségvetési főszámainak kialakítását is hivatott segíteni, illetve a tervezők – nem titkolt szándéka -, hogy a megfogalmazott intézkedések országos szintre emelkedjenek, az új Nemzeti (Átfogó) Fejlesztési Tervben is szerepet kapjanak.

IV./ I. Prioritás: Élhető, vonzó környezet kialakítása

IV./ I.1. Specifikus cél: Települési és térségi identitás erősítése

Sorszám, megnevezés	**I.1.1. Társadalmi innováció erősítése**
Általános célok	• A kulturális mintaadás • A térség népességmegtartó erejének növelése, • A képzés, közoktatás és foglalkoztatás együttműködésének javítása. • A társadalmi és gazdasági modernizáció elősegítése. • A kistérségben élő középosztály erősítése
Szükségességének indoklása	Az iskolázottságnak, s ezáltal a kulturális tőke emelésének kulcsszerepe van a magasabb foglalkoztatási státusz elérésben, s ezáltal az életminőség javulásában. A kutatók számításai szerint a kevesebb, mint 8 osztályos végzettség tízszeres munkanélküliségi kockázatot hordoz a felsőfokú végzettséghez képest. Jelenleg a gazdasági növekedés lehetőségeinek korlátait jelenti a kistérségben a zömmel az alapfokot és a szakmunkás-bizonyítvány megszerzésével jellemezhető alacsony iskolai végzettség. Az oktatás terén ki kell emelnünk azt, hogy a hevesi kistérségben zsúfoltak az óvodák és az általános iskolai osztályok. A hevesi középiskolában működik gimnáziumi, szakközépiskolai, szakiskolai és szakmunkás képzés. A tanulók alapvetően a kistérség településeiről érkeznek Felsőfokú képzés nincs. Ezért az alacsony mobilitási attitüd és infrastruktúra miatt fontos, hogy helyben elérhető legyen a foglalkoztatás és a (felnőtt) képzés is. A kistérségben lakó, de naponta ingázni kényszerülő munkavállalóknak lényeges lehet az, ha a települési közszolgáltatások (óvoda, alsó tagozat) késő délutánig biztosítják gyermekek felügyeletét. Ennek a település-és társadalom-fejlesztésnek az alapja a gender (a társadalmi nem) politikája, amelynek az a lényege, hogy a közszolgáltatások igazodjanak a társadalmi szerepek követelményeihez és támogassák a gyermekek nevelését segítő szocializációs tereket. Mindezek mellett koncentrálni kell arra, hogy a jelenlegi oktatási-nevelési struktúra (nemcsak a kistérségben, hanem országosan is) már alapfokon is nehezen képes a leszakadó rétegek gyermekeinek társadalmi integrációjára. Ez a probléma a kistérségben fokozottabban jelentkezik, ezért a sikeres továbbtanulási utakhoz szükséges egyéni képességek biztosítása nagyon lényeges eleme a társadalmi innovációs programoknak. Ide kapcsolódik az, hogy az élethosszig tartó tanulás attitüdjének elterjesztése is fontos fejlesztési irányt jelent.

	A térségi szereplők gazdasági és humán erőforrás fejlesztési elképzeléseinek, céljainak az összehangolása is létkérdés egy alulról építkező kistérségi társadalomban. Ezt a szakirodalom által foglalkoztatási paktumnak nevezett megoldásokat is javasoljuk beilleszteni a tervezési folyamatba. Mindezek mellett a kistérségi agrárgazdálkodás táji adottságokhoz illesztése, illetve a környezettudatosság és a turizmus igénye szükségessé teszi a színvonalas középfokú képzés kiegészítését (felsőfokú szakképzés), és a témával kapcsolatos információk összegyűjtését, terjesztését is.

Sorszám	***Támogatható tevékenységek***	***Ütemezés***
I.1.1.1.	Helyi értékekre is alapozó tanterv kialakítása, képzési, felnőttképzési stratégia elkészítése	2006 2007-2013
I.1.1.2	Alternatív pedagógia módszerekkel működő iskolai közösségek létrehozása	2006 2007-2013
I.1.1.3.	A képzési struktúra átalakítása, tananyagfejlesztés	2006 2007-2013
I.1.1.4.	Képzési-foglalkoztatási paktumok kidolgozása	2006 2007-2013
I.1.1.5.	A települési közszolgáltatások társadalmi szerepeket figyelembevevő átszervezése	2006 2007-2013
I.1.1.6.	A kis-és középvállalkozások számára humán és hazai és EU-s hálózatépítő tanácsadás megszervezése	2006 2007-2013

Projekt kiválasztási kritériumok	• Komplex oktatási-nevelési programok • A foglalkoztatottsági szint tartós emelése, • A munkaképes korú népesség szakmai és általános képzettségi szintjének emelése • A paktum által lefedett terület nagysága és a foglalkoztatottak száma, • Önkormányzati intézményi innováció

Monitoring mutatók	
Outputmutatók	• Stratégiák száma (db) • Helyi tantervek, új tananyagok száma (db) • A bevont pedagógusok száma (fő) • Alternatív pedagógiai közösségek és programok száma (db) • A különböző típusú képzési formákban résztvevők száma (fő),

	• A képzési programok száma (db) • A foglalkoztatási paktumok száma (db) • A képzési-foglalkoztatási együttműködések száma (db) • Nyitott önkormányzati és nem önkormányzati fenntartású intézmények száma (db) • Tanácsadások a kkv-k számára (db)
Eredmény mutatók	• A deviáns magatartású fiatalok számának csökkenése (fő) • Az iskolák hozzáadott értékének növekedése (%) • Mikrokörzeti szinten koordinált oktatási-nevelési programok (db) • A foglalkoztatást elősegítő programokon résztvevők száma (fő), • A komplex képzési-foglalkoztatási programokban résztvevők száma (fő). • Csökken a lemorzsolódó gyerekek száma (fő) • Az új tudásokkal rendelkező személyek és gazdálkodási egységek és a modellprojektek száma (fő és db)
Hatásmutatók	• A kulturális tőke emelése • Kompetens, kreatív lokális társadalmi közösség • A társadalmi csoportok közötti esélyegyenlőség növekszik, • A kistérség népességmegtartó képessége erősödik, • A leszakadó társadalmi csoportok reintegrációja javul, • Az életminőség javul • A képzett szakemberek társadalmi megbecsülése nő • A foglalkoztatás bővül.

Közreműködő szervezetek	• Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium • Oktatási Minisztérium • Belügyminisztérium • Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium • Észak-Magyarországi Regionális Fejlesztési Tanács, • Észak-Magyaroszági Regionális Innovációs Ügynökség • Heves Megyei Területfejlesztési Tanács, • Heves és Térsége Együttműködési Társulás • Önkormányzatok
Kedvezményezettek köre	• Civil szervezetek, alapítványok (települési, kistérségi vagy megyei területi hatókörrel) • Települési önkormányzatok oktatási-nevelési intézményei • Munkaügyi kirendeltség, • Kereskedelmi és Iparkamara • Munkaadói és munkavállalói szervezetek, • Teleházak, • Kutatóintézetek • Egyházak

Célcsoport	• A kistérség lakossága

Sorszám	***Támogatható tevékenységek***	***Működési, megvalósítási terület***
I.1.1.1.	Helyi értékekre is alapozó tanterv kialakítása, képzési, felnőttképzési stratégia elkészítése	Kistérségi mikrokörzeti központok és minden település
I.1.1.2	Alternatív pedagógia módszerekkel működő iskolai közösségek létrehozása	Közoktatási intézményekkel rendelkező települések, mikrokörzeti központok
I.1.1.3.	A képzési struktúra átalakítása, tananyagfejlesztés	Közoktatási intézményekkel rendelkező települések
I.1.1.4.	Képzési-foglalkoztatási paktumok kidolgozása	Kistérségi mikrokörzeti központok
I.1.1.5.	A települési közszolgáltatások társadalmi szerepeket figyelembevevő átszervezése	Kistérségi települések
I.1.1.6.	A kis-és középvállalkozások számára humán és hazai és EU-s hálózatépítő tanácsadás megszervezése	Heves és a mikrokörzeti központok

Sorszám	***Támogatható tevékenységek***	***2006 MFt***	***2007–2013 MFt***
I.1.1.1.	Helyi értékekre is alapozó tanterv kialakítása, képzési, felnőttképzési stratégia elkészítése	15	70
I.1.1.2	Alternatív pedagógia módszerekkel működő iskolai közösségek létrehozása	30	90
I.1.1.3.	A képzési struktúra átalakítása, tananyagfejlesztés	10	130
I.1.1.4.	Képzési-foglalkoztatási paktumok kidolgozása	15	170
I.1.1.5.	A települési közszolgáltatások társadalmi szerepeket figyelembevevő átszervezése	20	170
I.1.1.6.	A kis-és középvállalkozások számára humán és hazai és EU-s hálózatépítő tanácsadás megszervezése	15	70
Összesen		**105**	**700**

Pályázati lehetőségek (2006)	• NFT pályázat - Kis- és középvállalkozások részére nyújtott, emeltszintű, szakmaspecifikus tanácsadás támogatása • NFT pályázat - Kis- és középvállalkozások közötti együttműködés szervezése • NFT pályázat – A sajátos nevelési igényű tanulók integrált nevelésének támogatása intézményi együttműködés

	keretében a közoktatás területén • NFT pályázat – A hátrányos helyzetű tanulók integrációs felkészítésének támogatása intézményi együttműködés keretében a közoktatás területén • NFT pályázat – Modell értékű tanoda típusú (extrakurrikuláris) tevékenységek támogatása a hátrányos helyzetű tanulók iskolai sikeressége érdekében • NFT pályázat – Térségi Iskola- és Óvodafejlesztő Központok megalapítása a kompetencia-alapú tanítási-tanulási programok elterjesztése érdekében • A szakköri munka, mint az innovatív gondolkodásra nevelés színtere – Oktatási Minisztérium pályázata • NFT pályázat - A hátrányos helyzetű diákok oktatásában érintett szakemberek képzése, az integrációs oktatással kapcsolatos oktatási programok kifejlesztése • NFT pályázat - A hátrányos helyzetű tanulók esélyegyenlőségének biztosítása az oktatási rendszerben • NFT pályázat - Pedagógusok és oktatási szakértők felkészítése kompetencia alapú képzés és oktatás feladataira • NFT pályázat - Régióspecifikus szakmai képzések támogatása (1.komponens) • NFT pályázat - Régióspecifikus szakmai képzések támogatása (2. komponens) • NFT pályázat - Térségi Integrált Szakképző Központok létrehozása és infrastrukturális feltételeinek javítása • NFT pályázat – Helyi foglalkoztatási kezdeményezések támogatása • NFT pályázat - A felnőttképzés hozzáférésének javítása a rendelkezésre álló közművelődési intézményrendszer rendszerszerű bevonásával • NFT pályázat - A vállalkozói készségek és a munkavállalók alkalmazkodóképességének fejlesztését célzó képzések támogatása • NFT pályázat - Egyiskolás települések többségében halmozottan hátrányos helyzetű tanulókat oktató iskoláinak fejlesztése • Az EQUAL Közösségi Kezdeményezés magyarországi programjai • NFT pályázat - A helyi foglalkoztatási kezdeményezések hosszú távú fenntarthatóságához szükséges szakmai kapacitások kiépítése és megerősítése • NFT pályázat - A munkanélküliség megelőzése és kezelése • A Belügyminisztérium önkormányzati támogatásai • Nemzeti Kutatási-és Technológiai Hivatal – Innocsekk programja • A testvérvárosok együttműködése az aktív európai polgárságért / DG EAC 25/05

	• Útravaló – kormányzati ösztöndíjprogram • Rajzpályázat "Az én városom" és "Az én falum" címmel - Belügyminisztérium

Források megnevezése (2007–2013)	• Európai Szociális Alap • Minisztériumi (ICSSZM, OM, FMM, BM) és főhatósági (NKTH) céltámogatások • Nemzeti Civil Alap • Önkormányzati források • Vállalkozói tőke • Civil szervezetek forrásai

Sorszám, megnevezés	**I.1.2. Társadalmi szerveződések és szerepek alakulásának elősegítése, identitás-erősítés,**
Általános célok	• A szerves fejlődés megerősítése • A nem kormányzati szervezetek fejlesztése • Együttműködések fokozása • Társadalmi-térségi érvényesülést segítő kompetenciák megszerzése
Szükségességének indoklása	Egy társadalmi-gazdasági szempontból elmaradott kistérség számára fontos kitörési pontot jelenthet a küzdés kompetenciáinak megszerzése. A küzdés, amely a létezés és megújulás egységét jelenti; egyéni és közösségi szintű programok összehangolásából áll. A kistérségi társadalom szempontjából ezért fontos az, hogy a leszakadás folyamatában mégis erősítsük a civil szférát és a közös együttműködések számát, s ezáltal feleljünk meg a hálózatiság követelményeinek. A kistérség integrált fejlesztési programjának sikeres megvalósításában, a települési megtartó képesség erősítésében lokálpatrióta, egyfajta „Találjuk ki” mozgalmak kialakítására van szükség, amelyek egyrészt segítenek az egyedi települési arculatok komplex megfogalmazásában, másrészt sikeresen integrálják egy-egy település civil szervezeteit annak érdekében, hogy a programban megfogalmazott prioritások teljesülhessenek és a kistérségi érdekérvényesítési folyamatban is helyet kaphassanak. Célszerű ezt a folyamatot összehangolni a térségben zajló egyéb humán (intézmény)fejlesztési elképzelésekkel. A hevesi kistérség ugyanis könyvtárakkal és művelődési házzal jól ellátott és a múzeumlátogatók számát tekintve is jó helyen szerepelt, köszönhetően a helytörténeti gyűjteményeknek és tarnamérai Magyar Rendőrmúzeumnak. A hagyományos közösségi terek tartalmi fejlesztése mellett hangsúlyoznunk kell a világháló szerepét is. Az internet nemcsak a hálózatiság hatékonyságát növeli, hanem a digitális tudásformák biztosításával lehetőséget ad gyermekeink és a felnőttek számára a kor követelményeinek megfelelő szerepek elsajátítására.

Sorszám	*Támogatható tevékenységek*	*Ütemezés*
I.1.2.1	Civil szervezetek létrehozása, civil stratégiák kialakítása	2006 2007-2013
I.1.2.2	Kapacitás-és hálózatépítés, infrastruktúra-fejlesztés, Civil Házak létrehozása, civil-képzések	2006 2007-2013
I.1.2.3.	Lokálpatrióta mozgalom indítása	2006, 2007-2013
I.1.2.4	Közösségi terek humán és infrastrukturális (info-kommunikációs és hagyományos infrastruktúra) fejlesztése, teleházak kialakítása	2006, 2007-2013
I.1.2.5.	A kistérség internetes megjelenésének fejlesztése, interaktív honlapok kialakításnak ösztönzése	2006, 2007-2013

I.1.2.6.	A hátrányos helyzetű kistérségek összefogásának segítése (látóutak, közös pályázatok, modellprogramok megismerése stb.)	2006 2007-2013

Projekt kiválasztási kritériumok	• Együttműködések intenzitása • Az integrált program megvalósításának elősegítése

Monitoring mutatók	
Outputmutatók	• Újonnan létrejött, megerősödött civil szervezetek száma (db) • Kidolgozott civil stratégiák száma (db) • Hálózatba szerveződött civil szervezetek száma (db) • Infrastrukturális beruházások nagysága (mFt) • Civil Házak száma • Képzési programok száma (db), a képzéseken résztvevők száma (fő) • Lokálpatrióta klubok száma (db),résztvevő tagok száma (fő) • Honlapok száma (db) • Látóutak száma (db) • Közös pályázatok száma (db)
Eredmény mutatók	• Bevont többletforrások nagysága (Ft) • Megvalósított projektek száma (db) • Civil szervezetek által foglalkoztatottak száma (fő) • Innováció, kreativitás, önkéntes munka,
Hatásmutatók	• A település megtartó erejének növekedése • Hatékonyabb forrásallokáció • Identitástudat erősödése • A társadalmi szolidaritás növekedése • Települési stratégiák társadalmasítása

Közreműködő szervezetek	• Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium • Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium • Oktatási Minisztérium • Informatikai és Hírközlési Minisztérium • Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma • Nemzeti Civil Alap • Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzat • Észak-Magyországi Regionális Fejlesztési Tanács, • Heves Megyei Területfejlesztési Tanács, • Heves és Térsége Együttműködési Társulás • Települési önkormányzatok
Kedvezményezettek köre	• Alapítványok, egyesületek, klubok, körök (települési, kistérségi vagy megyei területi hatókörrel) • Települési cigány kisebbségi önkormányzatok • Települési önkormányzatok intézményei • Települési önkormányzatok • Egyházak

	• Teleházak
Célcsoport	• A kistérség lakossága, civil szervezetei, közösségei

Sorszám	***Támogatható tevékenységek***	***Működési, megvalósítási terület***
I.1.2.1	Civil szervezetek létrehozása, civil stratégiák kialakítása	A kistérségi mikrokörzeti központok, illetve a kistérség minden települése
I.1.2.2	Kapacitás-és hálózatépítés, infrastruktúra-fejlesztés, Civil Házak létrehozása, civil-képzések	A kistérség minden települése különös tekintettel Kiskörére és Hevesre
I.1.2.3.	Lokálpatrióta mozgalom indítása	A kistérségi mikrokörzeti központok, illetve a kistérség minden települése
I.1.2.4	Közösségi terek humán és infrastrukturális (info-kommunikációs és hagyományos infrastruktúra) fejlesztése, teleházak kialakítása	A kistérség minden települése
I.1.2.5.	A kistérség internetes megjelenésének fejlesztése, interaktív honlapok kialakításnak ösztönzése	A kistérség minden települése
I.1.2.6.	A hátrányos helyzetű kistérségek összefogásának segítése (látóutak, közös pályázatok, modellprogramok megismerése stb.)	A kistérség minden települése

Sorszám	***Támogatható tevékenységek***	***2006 MFt***	***2007–2013 MFt***
I.1.2.1	Civil szervezetek létrehozása, civil stratégiák kialakítása	30	210
I.1.2.2	Kapacitás-és hálózatépítés, infrastruktúra-fejlesztés, Civil Házak létrehozása, civil-képzések	20	140
I.1.2.3.	Lokálpatrióta mozgalom indítása	30	105
I.1.2.4	Közösségi terek humán és infrastrukturális (info-kommunikációs és hagyományos infrastruktúra) fejlesztése, teleházak kialakítása	40	280
I.1.2.5.	A kistérség internetes megjelenésének fejlesztése, interaktív honlapok kialakításnak ösztönzése	10	70
I.1.2.6.	A hátrányos helyzetű kistérségek összefogásának segítése (látóutak, közös pályázatok, modellprogramok megismerése stb.)	20	140
Összesen		**150**	**945**

Pályázati lehetőségek (2006)	• Települési Önkormányzat – civil támogatások • Megyei önkormányzati és regionális támogatások • Holland Nagykövetség pályázata (KAP) • Demokratikus Jogok Fejlesztéséért Alapítvány (DemNet) és a Világbank Small Grants Programja Roma civil szervezeteknek együttműködési programjaik megvalósítása • NFT pályázat - A területfejlesztésben érintett intézmények valamint a civil szereplők kapacitásépítése • Leader + • Nemzeti Civil Alap Észak-Magyarországi Kollégium – Civil szervezetek működési pályázatai • Demokratikus Jogok Fejlesztéséért Alapítvány (DemNet) és a Világbank Small Grants Programja Roma civil szervezeteknek együttműködési programjaik megvalósítása • Roma Koordinációs és Intervenciós Keret - Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium • Magyar Országgyűlés Emberi Jogi és Kisebbségi Bizottság – Kisebbségi Civil Szervezetek Működési támogatása • NFT pályázat - Falufejlesztés és - megújítás, a vidék tárgyi és szellemi örökségének megőrzése • EGT (a Európai Gazdasági Térség) Finanszírozási Mechanizmus és a Norvég Alap • Elektronikus tartalomfejlesztés 2005 / eContent Plus program • ORTT pályázatok – kisközösségi rádiózás • Design and Style Stúdió: Lehetőség kis költségvetésű nonprofit szervezetek, alapítványok, egyesületek részére igényes és esztétikus webes megjelenésre

Források megnevezése (2007–2013)	• Európai Szociális Alap • EGT (a Európai Gazdasági Térség) Finanszírozási Mechanizmus és a Norvég Alap • ORTT pályázatok • Minisztériumi (ICSSZM, OM, NKÖM, IHM) céltámogatások • Nemzeti Civil Alap • Önkormányzati források • Civil szervezetek forrásai • Vállalkozói tőke

IV./ I.2. Specifikus cél: Szociális felzárkóztatás gyorsítása

Sorszám, megnevezés	**I.2.1. Szociális és egészségügyi ellátás hálózatának fejlesztése**
Általános célok	• Az egészséges életmód terjesztése, az egyéni felelősség növelése • Életminőség javítása • Az esélyegyenlőség és szolidaritás fokozása • Szakmaközi együttműködés kialakítása, erősítése
Szükségességének indoklása	Összességében a klasszikus segítő funkcióval jellemezhető területeken elengedhetetlen, hogy a társadalom egészséggel kapcsolatos céljait és tagjainak szerepeit világosan megfogalmazzuk és elfogadtassuk (társadalmasítsuk) és szükséges az is, hogy az egészségügyi szolgáltatás megfelelően nyomon követhető legyen. Ehhez fontos tudnunk, hogy a kistérségben 2000-ben minden településre jutott egy háziorvos, nagy hiány volt azonban a házi gyermekorvosok terén. A kistérségben nincs kórház, csupán Hevesen egy szakrendelő. Az intézményi – szervezeti fejlesztés azért is szükséges, mert a térségben magas a roma népesség aránya. A cigányság katasztrofális egészségügyi helyzetének okai között a környezeti és a mentálhigiénés, valamint munkaegészségügyi hatásokat jelölhetjük meg, s mindezek mellett persze szólnunk kell a prevenció és a kuráció kapcsán arról, hogy az eltérő szocializációs körülményeket az egészségügyi rendszer nem mindig tudja kezelni. A betegségek közül kiemeljük a magas csecsemőhalandóságot (ebben nagy szerepet játszik a terhesség alatti dohányzás valamint az anyák nagyon fiatal kora), a fertőző betegségek közül elsősorban a rossz higiénés körülmények között terjedők a jellemzőek. A légzőszervi megbetegedések vezető helyet foglalnak el a morbiditási listán, a leggyakoribb tüdőtágulat és krónikus hörghurut oka az erős dohányzás. A deviáns viselkedési módok és a depresszió is igen gyakoriak (lettek) a romák körében. Természetesen ezen megbetegedések közül számos előfordul más társadalmi csoportokban is, fontosnak tartjuk ezt a témát önálló intézkedésként kezelni. A célok elérésben fontosnak tartjuk a települési egészségterv, amely a település lakossága életminőségének, életfeltételeinek javítását szolgálja kidolgozását. Célja a településen élők életminőségének, ezen belül az egészségi állapotuk javításának fejlesztése, a közösségi erőforrások mozgósítása a megelőzés és a gyógyítás terén. Kistérségi szinten és általánosságban is igaz, hogy a fenntartók nem tulajdonítanak kellő jelentőséget a szociális szolgáltatásoknak, nem terveznek ezen a téren hosszú távra. A kistérségi szolgáltatás tervezési koncepció segíteni hívatott, hogy a jogszabályban foglaltakat betartva, de a

	helyi igényekre és a helyben érzékelt problémákra válaszoló, költség takarékos ellátó- és támogató rendszer épüljön ki. A kistérség szociális intézményeinek is élni kell az információs társadalom nyújtotta lehetőségekkel. Szükséges felmérni a szociális intézmények informatikai környezetét és digitális fejlesztési lehetőségeit. Az egészségfejlesztésen belül a kistérség demográfiai és társadalmi csoportjait fokozottabban sújtó betegségekre (depresszió, függőséget okozó szerek használata, munkaegészségügyi és terhességi felvilágosítás) külön prevenciós programok beindítása javasolt.

Sorszám	***Támogatható tevékenységek***	***Ütemezés***
I.2.1.1.	Egészségtervek, iskolai egészségmegőrző programok kidolgozása	2006 2007–2013
I.2.1.2	Kistérségi szolgáltatás tervezési koncepció kidolgozása	2006 2007–2013
I.2.1.3	Prevenciós települési pontok és internetes települési oldalak kialakítása	2006 2007–2013
I.2.1.4	Speciális egészségmegőrző projektek, az idősgondozás professzionalizációja	2006 2007–2013
I.2.1.5.	Egységes szociális informatikai hálózat kiépítése, távegészségügyi módszerek terjesztése	2007–2013

Projekt kiválasztási kritériumok	• Interprofesszionális projektek • Kistérségi és kistérségen túli, hálózatos együttműködéseken alapuló projektek

Monitoring mutatók	
Outputmutatók	• Települési egészségtervek száma (db) • Szolgáltatásfejlesztési koncepciók száma (db) • Prevenciós programok, pontok és internet-oldalak száma (db) • A prevenciós programokon részt vett fiatal és aktív korúak száma (fő) • Az idősgondozásban résztvett szépkorúak száma (fő)
Eredmény mutatók	• Csökken a gyógyszerkasszára szánt kiadás és az egy orvosra jutó betegszám (Ft, illetve fő) • Digitális tartalmak áramlása az ágazatokban • Egészségpénztári tagok számának emelkedése (fő) • Humán erőforrás-fejlesztés (új szakmák meggyökeresedése) a humán közszolgáltatások területén (fő)

Hatásmutatók	• Élhetőbb települési környezet • Egészségtudatos magatartás kialakulása • Ágazatközi párbeszéd, hatékonyabb érdekképviselet • Korosztályi szolidaritás növekedése • Települési megtartóerő növekedése a humán értelmiségiek körében

Közreműködő szervezetek	• Egészségügyi Minisztérium • Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium • Észak-Magyarországi Regionális Fejlesztési Tanács, • Heves Megyei Területfejlesztési Tanács, • Heves és Térsége Együttműködési Társulás
Kedvezményezettek köre	• Települési önkormányzatok • Települési önkormányzatok intézményei (iskolák, családsegítő és gyerekjóléti szolgálatok) • Háziorvosok • Egészségpénztárak • Civil szervezetek • Kutatóintézetek • Állami Népegészségügyi és Tisztiorvosi Hivatal
Célcsoport	• A kistérség lakossága

Sorszám	***Támogatható tevékenységek***	***Működési, megvalósítási terület***
I.2.1.1.	Egészségtervek, iskolai egészségmegőrző programok kidolgozása	A kistérség minden települése
I.2.1.2	Kistérségi szolgáltatás tervezési koncepció kidolgozása	A kistérség minden települése
I.2.1.3	Prevenciós települési pontok és internetes települési oldalak kialakítása	A kistérség városai
I.2.1.4	Speciális egészségmegőrző projektek, az idősgondozás professzionalizációja	A kistérség minden települése
I.2.1.5.	Egységes szociális informatikai hálózat kiépítése, távegészségügyi módszerek terjesztése	A kistérség minden települése

Sorszám	***Támogatható tevékenységek***	***2006 MFt***	***2007–2013 MFt***
I.2.1.1.	Egészségtervek, iskolai egészségmegőrző programok kidolgozása	20	70
I.2.1.2	Kistérségi szolgáltatás tervezési koncepció	5	30

	kidolgozása		
I.2.1.3	Prevenciós települési pontok és internetes települési oldalak kialakítása	70	210
I.2.1.4	Speciális egészségmegőrző projektek, az idősgondozás professzionalizációja	70	280
I.2.1.5.	Egységes szociális informatikai hálózat kiépítése, távegészségügyi módszerek terjesztése		300
Összesen		**165**	**890**

Pályázati lehetőségek (2006)	• A szociális szolgáltatások fejlesztése - Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium • Tegyünk helyben gyermekeink egészségi színvonaláért program a különböző adottságú alapfokú közoktatási intézmények és önkormányzatok részére - Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium, Népegészségügyi Kormánymegbízotti Iroda • NFT pályázat - Egészségügyi infrastruktúra fejlesztése a hátrányos helyzetű régiókban • Igyál tejet program – Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium • Kábítószer-fogyasztás visszaszorításával foglalkozó intézmények és programok támogatása –Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium

Források megnevezése (2007–2013)	• Minisztériumi (EM, IHM, ICSSZM) céltámogatások • Európai Szociális Alap • Önkormányzati források • Vállalkozói tőke

Sorszám, megnevezés	**I.2.2. Mélyszegénységben élő, illetve cigány résztársadalom integrációjának elősegítése**
Általános célok	• Társadalmi érvényesülést segítő kompetenciák megszerzése • Az életminőség javítása • Az esélyegyenlőség fokozása • A térségi foglalkoztatottsági arány bővítése
Szükségességének indoklása	A kistérség területén lakó foglalkoztatottak száma 2001-ben 9644 fő, a teljes lakónépesség 26, 2 % -a (!) volt. Ez az NFT 2006-ra jelzett értékeitől közel 30 százalékkal alacsonyabb. A hátrányban nagy súlya van a térség növekvő roma népességének. Egy 2003-as felmérés szerint a kistérség lakosságának közel ötöde cigány – közülük mindössze 10% foglalkoztatott (a nőknek csak 8%-a). A romák (és kisebb részben az idősek) súlyából eredeztethető az átlagos iskolai végzettség mutatójának alacsony értéke is. Ezért az oktatási alrendszer és a szociális szféra nagyon fontos eleme azoknak az integrációs törekvéseknek, amelyekkel hosszú távon hathatunk a mélyszegénységből való mobilitási esélyekre. A kilencvenes években megszakadt társadalmi integrációs törekvések folytatásához szükséges egyéni és közösségi kompetenciák megszerzése érdekében fontos, hogy megteremtsük az összhangot a különböző helyi képzések és a foglalkoztatás lehetőségei között, valamint össztársadalmi érdek az is, hogy biztosítsuk a közoktatás hatékonyságát akkor, amikor a többséget a települési iskolákban roma származású tanulók jelentik. A tartós munkanélküliek körében a hagyományos közmunkaprogramok mellett hangsúlyt helyezünk a munkaerőpiacról régen kirekesztett polgáraink remény-attitűdjeinek emelésére, a munkába-állítás mentális hátterének fejlesztésére, valamint az olyan segítő programokra, amelyek a produktivitásra koncentrálnak. Remélhető, hogy ez a folyamat segíti az egyéni és közösségi aktivitást, amely nagymértékben hozzájárulhat a szociális konfliktushelyzetek individuális megoldásához, a társadalmi mobilitási pályán való elinduláshoz, valamint a térségben lévő humán infrastruktúra megújításához. Mindehhez olyan társadalmi környezetet kell megteremteni, amely fontos eleme a kistérségi nyilvánosságfejlesztő programnak, s intézkedéseiben a sikeres (roma) kezdeményezések, társadalom számára értékes munkaeredmények és termékek bemutatására, helyi fogyasztásuk elősegítésére koncentrál (esélyegyenlőségi program)

Sorszám	*Támogatható tevékenységek*	*Ütemezés*
I.2.2.1.	A roma társadalmi csoportok integrációjának régi és új útjainak támogatása (civil szervezetek fejlesztése, közösségfejlesztők, szociális munkások alkalmazása)	2006 2007-2013
I.2.2.2.	Oktatási-nevelési, képzési, foglalkoztatási és közéleti-képzési programok indítása	2006 2007–2013
I.2.2.3.	Közmunkaprogramok indítása a mentális szupervízió biztosításával	2006 2007–2013
I.2.2.4.	Telepszerű körülmények felszámolásának elindítása, a lakófunkció erősítése	2006 2007–2013
I.2.2.5.	A produktív szociálpolitikai kezdeményezések meggyökeresítése	2006 2007–2013
I.2.2.6.	A kistérségi szintű esélyegyenlőségi program elkészítése, frissítése	2006 2007-2013

Projekt kiválasztási kritériumok	• Integrált fejlesztési programok • Kistérségi (mikrokörzeti) lefedettség

Monitoring mutatók	
Outputmutatók	• Képzési programok száma (db) • Szakértő segítők száma (fő) • A sikeres modelleket bemutató cikkek, műsorok, honlapok, kiadványok száma (db) • A produktív kezdeményezések száma (fő) • Támogatott roma civil szervezetek száma (db) • Komplex közmunka-programok száma (db) • Roma pedellusok, dajkák száma (fő) • A lakások növekvő komfortja (db) • Kistérségi esélyegyenlőségi program (db)
Eredmény mutatók	• A képzéseken résztvevők száma (fő) • A produktív szociálpolitikában kedvezményezettek száma (fő) • Nézettségi, hallgatottsági index (fő) • Lokális társadalmi párbeszéd típusú rendezvények száma (db) • Minőségi lakáskörülmények, minőségi környezet • Kevesebb betegség-típus előfordulása (fő)
Hatásmutatók	• Az életminőség javulása • A társadalmi konfliktus-szituációk csökkenése • A település megtartó erejének növekedése • A kulturális tőke növekedése • Hatékonyabb forrásallokáció • Az integrációs folyamatok hatékonyságának növelése

Közreműködő szervezetek	• Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium • Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi

	Minisztérium • Oktatási Minisztérium • Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzat • Észak-Magyarországi Regionális Fejlesztési Tanács, • Heves Megyei Területfejlesztési Tanács, • Heves és Térsége Együttműködési Társulás
Kedvezményezettek köre	• Civil szervezetek, alapítványok (települési, kistérségi vagy megyei területi hatókörrel) • Települési cigány kisebbségi önkormányzatok • Települési önkormányzatok intézményei (művelődési házak, könyvtárak, iskolák, családsegítő és gyerekjóléti szolgálatok) • Települési önkormányzatok • Agrárvállalkozások • Megyei Pedagógia Intézet és Munkaügyi Központ • Megyei, kistérségi média
Célcsoport	• A kistérség lakossága

Sorszám	***Támogatható tevékenységek***	***Működési, megvalósítási terület***
I.2.2.1.	A roma társadalmi csoportok integrációjának régi és új útjainak támogatása (civil szervezetek fejlesztése, közösségfejlesztők, szociális munkások alkalmazása)	A kistérség minden települése
I.2.2.2.	Oktatási-nevelési, képzési, foglalkoztatási és közéleti-képzési programok indítása	A kistérség minden települése
I.2.2.3.	Közmunkaprogramok indítása a mentális szupervízió biztosításával	A kistérség minden települése
I.2.2.4.	Telepszerű körülmények felszámolásának elindítása, a lakófunkció erősítése	A kistérség minden települése
I.2.2.5.	A produktív szociálpolitikai kezdeményezések meggyökeresítése	A kistérség minden települése
I.2.2.6.	A kistérségi szintű esélyegyenlőségi program elkészítése, frissítése	A kistérség minden települése

Sorszám	***Támogatható tevékenységek***	***2006 MFt***	***2007–2013 MFt***
I.2.2.1.	A roma társadalmi csoportok integrációjának régi és új útjainak támogatása (civil szervezetek fejlesztése, közösségfejlesztők, szociális munkások alkalmazása)	50	350
I.2.2.2.	Oktatási-nevelési, képzési, foglalkoztatási és közéleti-képzési programok indítása	30	110
I.2.2.3.	Közmunkaprogramok indítása a mentális szupervízió biztosításával	40	200

I.2.2.4.	Telepszerű körülmények felszámolásának elindítása, a lakófunkció erősítése	30	80
I.2.2.5.	A produktív szociálpolitikai kezdeményezések meggyökeresítése	50	320
I.2.2.6.	A kistérségi szintű esélyegyenlőségi program elkészítése, frissítése	10	70
Összesen		**210**	**1.130**

Pályázati lehetőségek (2006)	• Leader + • Nemzeti Civil Alap Észak-Magyarországi Kollégium – Civil szervezetek működési pályázatai • Demokratikus Jogok Fejlesztéséért Alapítvány (DemNet) és a Világbank Small Grants Programja Roma civil szervezeteknek együttműködési programjaik megvalósítása • ORTT Műsorszolgáltatási Alap pályázatai • Roma Koordinációs és Intervenciós Keret - Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium • Magyar Országgyűlés Emberi Jogi és Kisebbségi Bizottság – Kisebbségi Civil Szervezetek Működési támogatása • Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium - Roma telepeken élők lakhatási és szociális integrációs modellprogram • NFT pályázat - Hátrányos helyzetű emberek alternatív munkaerő-piaci képzése és foglalkoztatása • NFT pályázat - A hátrányos helyzetű emberek, köztük a romák foglalkoztathatóságának javítása • NFT pályázat - A Gazdasági Versenyképesség Operatív Program keretében megpályázott beruházásokhoz és egyéb fejlesztésekhez kapcsolódó képzések megvalósítása • NFT pályázat - A vállalkozói készségek fejlesztését célzó képzések támogatása • NFT pályázat – Nők munkaerőpiacra való visszatérésének ösztönzése • NFT pályázat - Falufejlesztés és - megújítás, a vidék tárgyi és szellemi örökségének megőrzése • NFT pályázat - Non-profit foglalkoztatási projektek megvalósítása a szociális gazdaságban • NFT pályázat - A halmozottan hátrányos helyzetű tanulók iskolai szegregációjának (koncentrációjának) csökkentése több oktatási intézmény és fenntartóik együttműködése révén akár egy település, akár több településből álló kistérség szintjén. • NFT pályázat - Halmozottan hátrányos helyzetű tanulók integrált nevelése (adaptációs pályázat)

	• Munkaügyi Központ foglalkozatási támogatása • Start kormányzati foglalkoztatási program • Szociálisan hátrányos helyzetű fiatalok felsőfokú tanulmányait elősegítő program – Oktatási Minisztérium • Kormány 100 lépés programjának részeként a Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium, a Belügyminisztérium, valamint az Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium 2005-2006. évi közmunkaprogramja • A hivatásos katonai pályát választó roma fiatalok esélyeinek növelése a katonai felsőoktatásban (ZMNE) és a tiszthelyettesképzésben – Honvédelmi Minisztérium • Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, Vodafone Magyarország Alapítvány: Roma fiatalok bekerülési esélyeinek növelése a felsőoktatásban • Munkanélküliek társadalmi és munkaerő-piaci reintegrációja a nagyközségek, kistelepülések elhanyagolt, leromlott részeinek, közterületeinek, közösségi tereinek revitalizációja

Források megnevezése (2007–2013)	• Európai Szociális Alap • ORTT pályázatok • Minisztériumi (ICSSZM, OM, NKÖM, FVM) céltámogatások • Nemzeti Civil Alap • Önkormányzati források • Civil szervezetek forrásai • Vállalkozói tőke

IV./ II. Prioritás: Működőképes gazdaság kialakítása

IV./ II.1. Specifikus cél: Az öröklött gazdasági struktúra átalakítása

Sorszám, megnevezés	**II.1.1. Változatos termőhelyi adottságokhoz illeszkedő tájhasználat kialakítása**
Általános célok	• Termelési szerkezet átalakítása, diverzifikáció • Talajdegradáció csökkentése • Termelési veszteségek csökkentése • Fenntartható vízminőség- és vízkészletgazdálkodás • Ár- és belvízvédelem • Biodiverzitás és agro-biodiverzitás növelése • Turisztikai vonzerő növelése
Szükségességének indoklása	A termő- és élőhelyi adottságokhoz nem kellően alkalmazkodó területhasználat racionalizálása érdekében, a gyenge termőhelyi adottságokkal rendelkező, valamint a természetes élőhelymegőrzési területeken művelési ágváltás, extenzifikáció, az árvízvédelmi célokkal összehangolt gazdálkodás kialakítása, pusztai – legeltetéses tájgazdálkodás, kézimunkaigényes növénytermesztés szükséges. A kedvezőtlen adottságú területek egyik hasznosítási alternatívája – megfelelő termőhely esetén - az erdőgazdálkodás. A turisztikai kínálat bővítése, valamint az egészséges termékfogyasztás elősegítése érdekében indokolt ökotermékek előállítása. Őshonos állatok extenzív tartásával megvalósítható a helyi adottságokhoz igazodó, ágazatközi együttműködés, a turisztika, a természetvédelem, a mezőgazdaság és a feldolgozóipar között. A Hevesi sík és Hevesi ártér kistájakon érzékeny természeti területek találhatók, ahol a löszön és sziken kialakult fás-füves puszta társulásainak, élővilágának megőrzését szolgáló szántóföldi- és gyepgazdálkodás kívánatos. Az intézkedés kapcsolódik a II.1.2. és II.2.1 intézkedésekhez.

Sorszám	***Támogatható tevékenységek***	***Ütemezés***
II.1.1.1.	Árapasztó tározó védelmi funkciót segítő területhasználatának kialakítása	2006 2007–2013
II.1.1.2.	Ökológiai gazdálkodás elterjesztése, fenntartása	2006 2007-2013
II.1.1.3.	Gyeptelepítés, ápolás	2006 2007-2013
II.1.1.4	Erdőtelepítés- ápolás a gyenge szántóföldi termőterületeken	2006 2007-2013
II.1.1.5.	Őshonos állatok extenzív tartása	2006 2007-2013
II.1.1.6.	Gyenge adottságú szántóterületek extenzifikációja	2006

		2007-2013

Projekt kiválasztási kritériumok	• a VTT által érintett települések és pályázatra jogosultak prioritást élveznek • gyakori belvízkárokkal sújtott területek, szikesek intenzív szántóföldi termelésből történő kivonása • talaj- és vízkészletvédő agrotechnika alkalmazása

Monitoring mutatók	
Outputmutatók	• intenzív művelésű szántóterület (ha) • biotermékek növekvő száma (db/termékfajta) • gyepterület (ha) • erdőterület (ha) • ökológiai gazdálkodás területe (ha) • őshonos állatfajták egyedszáma (db) • ártéri gazdálkodásra átállt gazdák száma (db)
Eredmény mutatók	• intenzív hasznosítású szántóterület csökkenése (ha) • gyepterület növekedése (ha) • erdőterület növekedése (ha) • ökológiai gazdálkodás területének növekedése (ha) • őshonos állatfajták egyedszámának növekedése (db) • foglalkoztatottak létszámának növekedése (fő)
Hatásmutatók	• termelési költségek csökkenése • biodiverzitás és környezetminőség javulása • népességmegtartó képesség növekedése • kistérség kiegyenlítettebb fejlődése • tájkép javulása • megfelelő kultúrállapot elérése

Közreműködő szervezetek	• Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium • Heves Megyei Földművelésügyi Hivatal • Heves Megyei Agrárkamara • Észak-magyarországi Regionális Fejlesztési Tanács • Heves Megyei Területfejlesztési Tanács • Dél-Heves Megyei Kistérségi terület- és gazdaságfejlesztési Társulás • Települési Önkormányzat
Kedvezményezettek köre	• Települési Önkormányzat • Mezőgazdasági termelők, vállalkozások, gazdasági szervezetek
Célcsoport	• Mezőgazdasági termelők, vállalkozások • lakosság

Sorszám	***Támogatható tevékenységek***	***Működési, megvalósítási terület***
II.1.1.1.	Árapasztó tározó védelmi funkciót segítő területhasználatának kialakítása	Pély, kb. 1200 ha
II.1.1.2.	Ökológiai gazdálkodás elterjesztése, fenntartása	Hevesi kistérség

II.1.1.3.	Gyeptelepítés, ápolás	Elsősorban Pély, Kisköre, Tiszanána, Tarnaszentmiklós, Hevesvezekény, Kömlő, Átány települések területe
II.1.1.4	Erdőtelepítés- ápolás a gyenge szántóföldi termőterületeken	Elsősorban Pély, Kisköre, Tiszanána, Heves, Tenk, Erdőtelek, Boconád, Tarnabod települések területe
II.1.1.5.	Őshonos állatok extenzív tartása	Elsősorban Pély, Kisköre, Tiszanána, Tarnaszentmiklós, Kömlő, Átány, Hevesvezekény települések területe
II.1.1.6.	Gyenge adottságú szántóterületek extenzifikációja	Elsősorban Pély, Kisköre, Tiszanána, Tarnaszentmiklós, Kömlő, Átány, Hevesvezekény települések területe

Sorszám	***Támogatható tevékenységek***	***2006 MFt***	***2007–2013 MFt***
II.1.1.1.	Árapasztó tározó védelmi funkciót segítő területhasználatának kialakítása	60	350
II.1.1.2.	Ökológiai gazdálkodás elterjesztése, fenntartása	175	1000
II.1.1.3.	Gyeptelepítés, ápolás	600	1000
II.1.1.4	Erdőtelepítés- ápolás a gyenge szántóföldi termőterületeken	1250	2500
II.1.1.5.	Őshonos állatok extenzív tartása	10	80
II.1.1.6.	Gyenge adottságú szántóterületek extenzifikációja	80	500
Összesen		**2175**	**5430**

Pályázati lehetőségek (2006)	• NVT -Agrár-környezetgazdálkodás (Érzékeny Természeti Területek célprogram), Mezőgazdasági területek erdősítése, Félig önellátó gazdaságok támogatása, Kedvezőtlen adottságú területek támogatása, Állatjólét- és állathigiénia • AVOP –Mezőgazdasági beruházások támogatása (A támogatás mértéke 45%) • AVOP –A mezőgazdasághoz kötődő infrastruktúra fejlesztése (A támogatás mértéke 55-75%) • AVOP –Fiatal gazdálkodók induló támogatása (egyszeri tőkejuttatás) • AVOP –Vidéki jövedelemszerzési lehetőségek bővítése (A támogatás mértéke diverzifikáció esetén 50-65%)

Források megnevezése (2007–2013)	• Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alap • Minisztériumi (FVM, KvVM) céltámogatás

	• Önkormányzati forrás • Vállalkozói tőke

Sorszám, megnevezés	**II.1.2. Tradíciókon és adottságokon alapuló mezőgazdasági vállalkozások szakmai és technológiai fejlesztése**
Általános célok	• Termelési veszteségek csökkentése • Piac- és versenyképesség növelése • Jövedelemtermelő képesség növelése
Szükségességének indoklása	A kedvezőbb talajadottságú területeken megteremthetők a piacorientált árutermelés feltételei, alkalmazva az integrált, környezetkímélő agrotechnikai módszereket. A helyben termelt termékek fogyasztási növekedésének elősegítése érdekében támogatandók a tradicionális, tájjellegű, illetve adottságoknak megfelelő termények minőségi előállításának feltételei, a megfelelő szakmai és technológiai háttér megteremtése. A tulajdoni szempontból rendezetlen és tájgazdálkodási szempontból gazdaságtalan birtok ill. parcellarendszer optimális rendezése a kistérség kiegyensúlyozott fejlődésének egyik alapvető követelménye. Az intézkedés kapcsolódik a II.1.1. és a II.2.1. intézkedésekhez.

Sorszám	***Támogatható tevékenységek***	***Ütemezés***
II.1.2.1.	Gyümölcsültetvény telepítése, fenntartása	2006 2007–2013
II.1.2.2.	Ellenőrzött minőségű, piacképes árutermelés	2006 2007-2013
II.1.2.3.	Hevesi görögdinnye márkavédjegyezése	2006 2007-2013
II.1.2.4.	Állattartó telepek technológiai korszerűsítése	2006 2007-2013
II.1.2.5.	Természetes, földrajzi elemek és a birtokhatárok összehangolása, parcellarendezés	2006 2007-2013

Projekt kiválasztási kritériumok	• a VTT által érintett települések és pályázatra jogosultak prioritást élveznek • talaj- és vízkészletvédő agrotechnika alkalmazása • tájjellegű és speciális termékek preferálása • természetes és mesterséges táj- és birtokhatárok figyelembe vétele, összehangolása

	Monitoring mutatók
Outputmutatók	• gyümölcsültetvény területe (ha) • modernizált, korszerű állattartó telepek (db) • állatlétszám (db)
Eredmény mutatók	• gyümölcsterület növekedése (ha) • korszerű állattartó telepek számának növekedése (db)

	• állatlétszám növekedése (db) • gazdaságosan művelhető parcellák mennyiségének növekedése (db)
Hatásmutatók	• korszerűbb termelési technológia • hazai, minőségi termékek növekvő piaci aránya • rendeződő birtokstruktúra • növekvő élelmiszerbiztonság • népességmegtartó képesség növekedése • kistérség kiegyenlítettebb fejlődése • megfelelő kultúrállapot elérése

Közreműködő szervezetek	• Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium • Heves Megyei Földművelésügyi Hivatal • Heves Megyei Agrárkamara • Észak-magyarországi Regionális Fejlesztési Tanács • Heves Megyei Területfejlesztési Tanács • Dél-Heves Megyei Kistérségi terület- és gazdaságfejlesztési Társulás • Települési Önkormányzat
Kedvezményezettek köre	• Települési Önkormányzat • Mezőgazdasági termelők, vállalkozások, gazdasági szervezetek
Célcsoport	• Mezőgazdasági termelők, vállalkozások • lakosság

Sorszám	***Támogatható tevékenységek***	***Működési, megvalósítási terület***
II.1.2.1.	Gyümölcsültetvény telepítése, fenntartása	Elsősorban Heves, Hevesvezekény, Tenk, Erdőtelek, Boconád, Tarnabod, Tarnaörs települések területe
II.1.2.2.	Ellenőrzött minőségű, piacképes árutermelés	Hevesi kistérség
II.1.2.3.	Hevesi görögdinnye márkavédjegyezése	Hevesi kistérség
II.1.2.4.	Állattartó telepek technológiai korszerűsítése	Hevesi kistérség
II.1.2.5.	Természetes, földrajzi elemek és a birtokhatárok összehangolása, parcellarendezés	Hevesi kistérség

Sorszám	***Támogatható tevékenységek***	***2006 MFt***	***2007–2013 MFt***
II.1.2.1.	Gyümölcsültetvény telepítése, fenntartása	100	600
II.1.2.2.	Ellenőrzött minőségű és tájjellegű, piacképes árutermelés	100	800
II.1.2.3.	Hevesi görögdinnye márkavédelme	10	10
II.1.2.4.	Állattartó telepek bővítése, technológiai korszerűsítése	500	1500
II.1.2.5.	Természetes, földrajzi elemek és a birtokhatárok összehangolása, parcellarendezés	100	500
Összesen		**810**	**3410**

Pályázati lehetőségek (2006)	• NVT -Agrár-környezetgazdálkodás, Félig önellátó gazdaságok támogatása, Kedvezőtlen adottságú területek támogatása, Állatjólét- és állathigiénia • AVOP –Mezőgazdasági beruházások támogatása (A támogatás mértéke 45%) • AVOP –A mezőgazdasághoz kötődő infrastruktúra fejlesztése (A támogatás mértéke 55-75%) • AVOP –Fiatal gazdálkodók induló támogatása (egyszeri tőkejuttatás) • AVOP –Vidéki jövedelemszerzési lehetőségek bővítése

Források megnevezése (2007–2013)	• Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alap • Minisztériumi (FVM, KvVM) céltámogatás • Önkormányzati forrás • Vállalkozói tőke

Sorszám, megnevezés	**II.1.3. Vállalkozói aktivitás és tőkebeáramlás feltételeinek javítása, meglévő ipari kapacitások fejlesztése**
Általános célok	• A vállalkozási aktivitás növelése, • A mikro-, kis- és középvállalkozások versenyképességének növelése, • A gazdasági szerkezet korszerűsítése, több lábon állásának elősegítése • Foglalkoztatási helyzet javítása.
Szükségességének indoklása	A vállalkozói aktivitás 46 db/ezer fő, amely az országos átlagnak alig több mint a fele, és a vidéki térségek átlagát sem éri el. A vállalkozási sűrűséget tovább árnyalja, hogy a működő vállalkozások 42 %-a a kistérség központjában, Hevesen található, de ott is elmarad az országos átlagtól. A kistérségben kis- és középvállalkozások működnek, jellemzően a kisvállalkozások vannak túlsúlyban. A kistérség dominánsan agrártérség. Tekintettel a mezőgazdaságnak a többi gazdasági ágnál alacsonyabb jövedelmezőségére és létszámkibocsátásra, nagyon nagy probléma, hogy az ipar aránya (9 %) jelentősen elmarad az országos átlagtól, így munkaerő felszívó hatása nincs. A gazdasági fejlődés egyik legnagyobb gondja a gyenge iparosodottság, a meglévő ipar is Hevesen központosul (könnyűipar jellemző). A térségben így stabilan nagy a munkanélküliség, egészében pedig alacsonyak a keresetek. Komoly hagyománya van a kézművességnek. A kereskedelmi és szolgáltató szektor Hevesen koncentrálódik, más településeken az alapellátás jellemző. A gazdaságfejlesztésnek így a gazdasági diverzifikációra, azon belül az ipar arányának növelésére, valamint a helyi KKV-k helyzetének javítására célszerű irányulnia. Mindez munkahelyteremtő hatású.

Sorszám	*Támogatható tevékenységek*	*Ütemezés*
II.1.3.1.	Vállalkozások innovációra építő technológia-, tevékenység- és termékfejlesztése, technológiatranszfer támogatása	2006 2007-2013
II.1.3.2.	Inkubációs, vállalkozásfejlesztési és innovációs szolgáltatások a mikro-, kis- és középvállalkozások számára, szükséges intézményfejlesztés	2006 2007-2013
II.1.3.3.	Fejlett technológiájú ipar térségbe települése feltételeinek megteremtése (ipari park létesítése, iparterületek fejlesztése, befektetés ösztönzés)	2006 2007-2013
II.1.3.4.	Kézmű- és kisipari tevékenységek ösztönzése	2006 2007-2013

Projekt kiválasztási kritériumok	• Foglalkoztatásra gyakorolt hatás, munkahelyteremtés, • Vállalkozások versenyképességére gyakorolt hatás, • A fejlesztés innovativitása, innovációt ösztönző jellege, • Érintett, szolgáltatásokkal elért vállalkozások száma,

	térségi jelleg.

Monitoring mutatók	
Outputmutatók	• Térségbe települt (ipari) vállalkozások száma (db) • Ipari beruházások, létrehozott új termékek, szolgáltatások száma (db), • Végrehajtott technológiai fejlesztések száma (db), • Létrehozott vállalkozásfejlesztési szolgáltatások és szervezetek száma (db) • Kialakított, fejlesztett ipari telephelyek száma (db)
Eredmény mutatók	• Ipari vállalkozások száma (db), • Mikrovállalkozások és KKV-k száma (db), • Iparban foglalkoztatottak száma (fő), • KKV-k által foglalkoztatottak száma (fő).
Hatásmutatók	• Vállalkozási aktivitás növekedése (db/ezer fő) • Gazdasági aktivitás növekedése (%) • Ipari vállalkozások nettó árbevételének növekedése (%), • A KKV-knál alkalmazásban állók jövedelmének növekedése (%).

Közreműködő szervezetek	• Gazdasági és Közlekedési Minisztérium, • Magyar Fejlesztési Bank Rt., • Magyar Vállalkozásfejlesztési Kht., • Kutatás-fejlesztési Pályázati és Kutatáshasznosítási Iroda, • Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal, • Észak-Magyarországi Regionális Fejlesztési Tanács, • Heves Megyei Területfejlesztési Tanács.
Kedvezményezettek köre	• Ipari vállalkozások • Mikro-, kis és középvállalkozások, • Megyei Vállalkozásfejlesztési Alapítvány, • Települési önkormányzatok.
Célcsoport	• Mikro-, kis- és középvállalkozások, • Az ilyen vállalkozásoknál alkalmazásban állók.
Működési, megvalósítási terület	II.1.3.1.: a kistérség valamennyi települése. II.1.3.2.: a kistérség valamennyi települése. II.1.3.3.: a kistérség valamennyi települése, kiemelten Heves város. II.1.3.4.: a kistérség valamennyi települése.

Sorszám	***Támogatható tevékenységek***	***2006 MFt***	***2007–2013 MFt***
II.1.3.1.	Vállalkozások innovációra építő technológia-, tevékenység- és termékfejlesztése, technológiatranszfer támogatása	90	700
II.1.3.2.	Inkubációs, vállalkozásfejlesztési és innovációs szolgáltatások a mikro-, kis-	60	200

	és középvállalkozások számára, szükséges intézményfejlesztés		
II.1.3.3.	Fejlett technológiájú ipar térségbe települése feltételeinek megteremtése (ipari park létesítése, iparterületek fejlesztése, befektetés ösztönzés)	150	500
II.1.3.4..	Kézmű- és kisipari tevékenységek ösztönzése	25	140
Összesen		***325***	***1.540***

Források megnevezése (2006, 2007–2013)	Európai Uniós források: • Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA), releváns támogatási terület: „1. K+F, innováció és vállalkozás”; illetve „Vidéki körzetek és halászattól függő területek gazdasági diverzifikációja” • Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alap (EMVA), releváns támogatási terület: „3. A vidéki gazdaság és a vidéki körzetek diverzifikálása” Hazai (decentralizált) költségvetési források: • Terület- és Régiófejlesztési Célelőirányzat/regionális, • Területi kiegyenlítést szolgáló támogatás/megyei, • SZVP 2005-R A hazai roma mikro-, kis- és középvállalkozások piaci esélyeit és versenyképességét javító fejlesztések és beruházások támogatása, Önkormányzati költségvetési források, kistérségi források Vállalkozói tőke

Pályázati lehetőségek (2006)	• Nemzeti Fejlesztési Terv – GVOP 1.1.1. Technológiai korszerűsítés támogatása, • Nemzeti Fejlesztési Terv – GVOP 2.2.2. Emeltszintű, szakmaspecifikus tanácsadás kis-és középvállalkozások számára, • Nemzeti Fejlesztési Terv – GVOP 3.3.3. A vállalati innováció támogatása, • Nemzeti Fejlesztési Terv – AVOP 3.1. A vidéki jövedelemszerzési lehetőségek bővítése/3.1.4. Kézműipari tevékenység fejlesztése alintézkedés • Terület- és Régiófejlesztési Célelőirányzat – (Regionális Fejlesztési Tanácsok), • Területi kiegyenlítést szolgáló támogatás – (Megyei Területfejlesztési Tanácsok).

Sorszám, megnevezés	**II.1.4 .Egyedi turisztikai arculat és hatékony működési feltételeinek megteremtése**
Általános célok	• A térség turisztikai vonzerejének növelése • A minőségi vendégforgalom gyarapítása
Szükségességének indoklása	A kistérségben a Tisza-tó és folyó, mint fő vonzerőkre, és ezek környezetének páratlan természeti kincseire alapozva egy kiegyensúlyozottabb és egyedi arculatú turisztikai fejlesztés a cél. A térségben, tekintettel a Tisza- tavat körülvevő termálgyűrűre több - jelenleg hasznosított kutakkal rendelkező - településen van mód termálfejlesztésre. A termál- és gyógyüdülés fejlesztése a meglévő fürdők esetében ezek bővítésével, fedett medencék építésével, vízforgatás megoldásával, gyógyvízzé minősítéssel és komplex gyógyászati szolgáltatások biztosításával érhető el. A gyógyítás mellett az élményszerzés és felfrissülés (fitness-wellness) is cél.. Fontos, hogy a különböző vendégcsoportok számára többféle speciális kínálati programcsomag készüljön különböző árfekvésben. A természeti-, környezeti terhelhetőségnek megfelelő aktív turizmus fejlesztésében kiemelten a kerékpáros és víziturizmus áll, melyek területén a kerékpárutak, pihenők, tárolók építését valamint a sport és személyhajók kikötését kell megvalósítani. A falusi turizmusban a „vendégasztal" kialakítása a cél. A helyi ízek tálalása családias hangulatú vendégfogadókban, halászcsárdákban és magánszállásokon jelentős vonzótényező. Ennek hátteréül szolgáló saját agrártermékek előállítását támogatni szükséges. A differenciált szálláshelyek kialakítása elsődleges feladat a térségben. Ez a legmagasabb színvonalú, komplex szolgáltatásokat nyújtó szállodáktól kezdődően a legegyszerűbb vendégszobákig, tanyákig bezárólag szükséges. A turisztikai ágazatoknak megfelelő speciális szálláshelyek bővítése és minőségi emelése szükséges. A vadkempingezés felszámolását az alacsony kategóriájú egyszerű parti szálláshelyekkel lehet kiváltani. A szálláshelyekhez tartozó jó minőségű szolgáltatások biztosítása is fokozza a vendégforgalmat és az itt tartózkodás hosszát. A tájékoztatás a térségben még fejlesztésre szorul. Ennek összehangolt rendszerét ki kell dolgozni és működtetni.

Sorszám	*Támogatható tevékenységek*	*Ütemezés*
II.1.4.1.	Termál- és élményfürdők létesítése és korszerűsítése	2006 2007–2013
II.1.4.2.	Védett természeti területek látogatóbarát kiépítése, fejlesztése	2006 2007–2013

II.1.4.3.	Kastélyok és kúriák kulturális-turisztikai célú hasznosítása	2006 2007–2013
II.1.4.4.	A falusi turizmus és a hagyományőrzés összekapcsolása	2006 2007–2013
II.1.4.5.	Kerékpáros pihenők, tárolók kiépítése, kölcsönzők működtetése	2006 2007–2013
II.1.4.6.	Hajókikötők fejlesztése, vízi turisztikai szolgáltatások fejlesztése	2006 2007–2013
II.1.4.7.	Differenciált szálláshelykínálat megvalósítása	2006 2007–2013
II.1.4.8.	A vendéglátó, kereskedelmi és szolgáltatási hálózat minőségi javítása	2006 2007–2013
II.1.4.9.	Hatékony marketing és információs rendszer működtetése	2006 2007–2013

Projekt kiválasztási kritériumok	• Komplex turisztikai termékek kialakításához való hozzájárulás • Szezonhosszabbítás • Természetmegőrzés • Egyediség • A hagyományokhoz igazodó kínálatbővítés • Népességmegtartó és identitástudat növelő program kialakítás • Helyi munkaerőt foglalkoztató vállalkozások létrejövése • Településkép javítását szolgáló fejlesztés • Helyi lakosság életkörülményeit is pozitívan befolyásoló beruházás • Illeszkedés az országos, regionális , megyei valamint a kiemelt térségek (Tisza mente és Tisza-tavi üdülőkörzet) turizmust érintő tervezési dokumentumokhoz • Együttműködési szándék

Monitoring mutatók	
Outputmutatók	• Új turisztikai programok száma (db) • Új turisztikai bázisok, bemutatóhelyek, centrumok száma (db) • Rendezvények száma (db) • Kikötők száma (db) • Kerékpáros szolgáltatások száma (db) • Szállásférőhelyek, vendéglátóegységek száma (db) • Információs terméke száma (pl. db)
Eredmény mutatók	• Az idegenforgalomból származó bevételek nőnek • A kistérségbe látogatók száma nő • Új épített értékekkel gazdagodik a térség • A térségi hagyományt folytatók köre bővül • Marketing terv elkészülése • Vendégforgalom növekedése (%) • Vendégéjszakák számának növekedése (%)

	• Alternatív jövedelemszerzési lehetőség alakul ki • A kistérségi tudat erősödése
Hatásmutatók	• A kistérség turisztikai versenyképességének javulása • A kistérség ismertsége nő • A foglalkoztatás bővül • Az életszínvonal emelkedik • Életfeltételek javulása • Közegészségügyi mutatók javulása

Közreműködő szervezetek	• Miniszterelnöki Hivatal • Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium • Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium • Gazdasági és Közlekedési Minisztérium • Magyar Turizmus Rt, • Regionális Idegenforgalmi Bizottság • Észak-alföldi Regionális Fejlesztési Ügynökség • Észak-magyarországi Regionális Fejlesztési Ügynökség • Megyei Területfejlesztési Tanácsok • Települési önkormányzatok
Kedvezményezettek köre	• Idegenforgalmi, turisztikai vállalkozások • Civil szervezetek • Települési Önkormányzatok
Célcsoport	• Lakosság • Vendégek

Sorszám	***Támogatható tevékenységek***	***Működési, megvalósítási terület***
II.1.4.1.	Termál- és élményfürdők létesítése és korszerűsítése	Tiszanána, Kisköre, Heves, Tarnaméra
II.1.4.2.	Védett természeti területek látogatóbarát kiépítése, fejlesztése	Pély, Erdőtelek
II.1.4.3.	Kastélyok és kúriák kulturális-turisztikai célú hasznosítása	Erdőtelek, Hevesvezekény, Tenk
II.1.4.4.	A falusi turizmus és a hagyományőrzés összekapcsolása	Erdőtelek, Tenk, Zaránk
II.1.4.5.	Kerékpáros pihenők, tárolók kiépítése, kölcsönzők működtetése	Tiszanána, Hevesvezekény, Tenk, Zaránk
II.1.4.6.	Hajókikötők fejlesztése, vízi turisztikai szolgáltatások fejlesztése	Tiszanána, Kisköre
II.1.4.7.	Differenciált szálláshelykínálat megvalósítása	A térség valamennyi települése (Tiszanána, Erdőtelek, Erk, Hevesvezekény)
II.1.4.8.	A vendéglátó, kereskedelmi és szolgáltatási hálózat minőségi javítása	A térség valamennyi települése (Tiszanána, Kisköre, Erdőtelek)

II.1.4.9.	Hatékony marketing és információs rendszer működtetése	A térség valamennyi települése (Kisköre, Tiszanána, Heves, Erdőtelek)

Sorszám	***Támogatható tevékenységek***	***2006 MFt***	***2007–2013 MFt***
II.1.4.1.	Termál- és élményfürdők létesítése és korszerűsítése	***700***	***3200***
II.1.4.2.	Védett természeti területek látogatóbarát kiépítése, fejlesztése	***150***	***800***
II.1.4.3.	Kastélyok és kúriák kulturális-turisztikai célú hasznosítása	***300***	***900***
II.1.4.4.	A falusi turizmus és a hagyományőrzés összekapcsolása	***150***	***450***
II.1.4.5.	Kerékpáros pihenők, tárolók kiépítése, kölcsönzők működtetése	***20***	***120***
II.1.4.6.	Hajókikötők fejlesztése, vízi turisztikai szolgáltatások fejlesztése	***200***	***400***
II.1.4.7.	Differenciált szálláshelykínálat megvalósítása	***250***	***1500***
II.1.4.8.	A vendéglátó, kereskedelmi és szolgáltatási hálózat minőségi javítása	***120***	***480***
II.1.4.9.	Hatékony marketing és információs rendszer működtetése	***110***	***520***
	Összesen:	**2000**	**8370**

Pályázati lehetőségek (2006)	ROP „1.1 A turisztikai vonzerők fejlesztése” (felfüggesztve) ROP „ 1.2 Turisztikai fogadóképesség javítása

Források megnevezése (2007–2013)	Kohéziós Alap Európai Regionális Fejlesztési Alap Önkormányzati források Központi költségvetési forrás Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium célelőirányzatai Decentralizált helyi önkormányzati fejlesztési támogatási programok saját erő hitel

IV./ II. 2. Specifikus cél: Gazdasági együttműködések fokozása

Sorszám, megnevezés	**II.2.1. Termelési, feldolgozási és értékesítési hálózatok kialakulásának támogatása**
Általános célok	• A mezőgazdasági versenyképesség helyreállítása és megerősítése • Jövedelemtermelő képesség növelése • piacbővítés
Szükségességének indoklása	A konzervgyári kapacitás megszűnésével lecsökkent a kistérségben a zöldség- gyümölcstermelés is. A megtermelt alapanyagoknak alacsony, vagy hiányos a feldolgozási foka. A beindult ültetvénytelepítési összefogás a zöldség, gyümölcs hűtését, tárolását, igényes csomagolását biztosító kapacitások bővítését, fejlesztését igényli. A termékpályák kiépítéséhez és a gazdálkodók érvényesüléséhez termelők által létrehozott beszerzési, értékesítési szövetkezések létrehozása szükséges. A kistérség turisztikai vonzereje és belső fejlődési lehetőségei helyi termékpiacok kialakításával erősíthetők. A térségben megtermelt áruk, termékek népszerűsítése, megismertetése, a fogyasztói igények felkeltése hatékony marketingtevékenységgel érhető el. A kistérség tájjellegű terménye, a Hevesi görögdinnye teljes körű termelési –értékesítési hálózatának kiépítése és működtetése hozzájárul a kistérség gazdasági, turisztikai versenyképességéhez, a helyi identitás erősítéséhez, a foglalkoztatási mérleg javulásához.

Sorszám	***Támogatható tevékenységek***	***Ütemezés***
II.2.1.1.	Termelői értékesítési szövetkezések létrehozása, működtetése	2006 2007–2013
II.2.1.2.	Hevesi görögdinnye termelési-értékesítési hálózatának kialakítása	2006 2007–2013
II.2.1.3.	Helyi kisfeldolgozóüzem létesítése, fenntartása	2006 2007-2013
II.2.1.4.	Hűtő – tároló, csomagoló létesítmények építése, fejlesztése	2006 2007-2013
II.2.1.5.	Minőségi mezőgazdasági termékmarketing	2006 2007-2013
II.2.1.6.	Helyi termékpiacok kialakítása	2006 2007-2013

Projekt kiválasztási kritériumok	• Együttműködés intenzitása • Szövetkezések létrehozása termelők által történik • Piacra jutás lehetőségei nőnek • Helyben termelt termékek kisüzemi feldolgozása preferált

Monitoring mutatók	
Outputmutatók	• termelői, értékesítési csoportok száma (db) • feldolgozó, hűtő, tároló létesítmények száma (db) • helyi termékpiacok száma (db) • hozzáadott érték (Ft)
Eredmény mutatók	• versenyképes gazdálkodó szervezetek számának növekedése (db) • foglalkoztatottak létszámának növekedése (fő) • új munkahelyek számának növekedése (db) • feldolgozott termékek száma növekszik (db)
Hatásmutatók	• hazai, minőségi termékek növekvő piaci aránya • piaci bizonytalanság csökkenése • népességmegtartó képesség növekedése • kistérség kiegyenlítettebb fejlődése • jövedelmezőség növekedése

Közreműködő szervezetek	• Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium • Heves Megyei Földművelésügyi Hivatal • Heves Megyei Agrárkamara • Észak-magyarországi Regionális Fejlesztési Tanács • Heves Megyei Területfejlesztési Tanács • Dél-Heves Megyei Kistérségi terület- és gazdaságfejlesztési Társulás • Települési Önkormányzat
Kedvezményezettek köre	• Települési Önkormányzat • Mezőgazdasági termelők, termelői csoportok, vállalkozások, gazdasági szervezetek
Célcsoport	• Mezőgazdasági termelők, vállalkozások • lakosság

Sorszám	***Támogatható tevékenységek***	***Működési, megvalósítási terület***
II.2.1.1.	Termelői értékesítési szövetkezések létrehozása, működtetése	Hevesi kistérség
II.2.1.2.	Hevesi görögdinnye termelési-értékesítési hálózatának kialakítása	Hevesi kistérség
II.2.1.3.	Helyi kisfeldolgozóüzem létesítése, fenntartása	Hevesi kistérség (elsősorban Heves)
II.2.1.4.	Hűtő – tároló, csomagoló létesítmények építése, fejlesztése	Hevesi kistérség
II.2.1.5.	Minőségi mezőgazdasági termékmarketing	Hevesi kistérség
II.2.1.6.	Helyi termékpiacok kialakítása	(Hevesi kistérség elsősorban Heves, Kisköre)

Sorszám	***Támogatható tevékenységek***	***2006 MFt***	***2007–2013 MFt***
II.2.1.1.	Termelői értékesítési szövetkezések létrehozása, működtetése	100	300

II.2.1.2.	Hevesi görögdinnye termelési-értékesítési hálózatának kialakítása, működtetése	50	150
II.2.1.3.	Helyi kisfeldolgozóüzem létesítése, fenntartása	200	300
II.2.1.4.	Hűtő – tároló, csomagoló létesítmények építése, fejlesztése	220	200
II.2.1.5.	Minőségi mezőgazdasági termékmarketing	600	1800
II.2.1.6.	Helyi termékpiacok kialakítása	100	100
Összesen		**1270**	**2850**

Pályázati lehetőségek (2006)	• AVOP –Vidéki jövedelemszerzési lehetőségek bővítése (A támogatás mértéke marketing esetén 50-80%, diverzifikáció esetén 50-65%) • AVOP –Mezőgazdasági beruházások támogatása (támogatás mértéke 45%) • AVOP –A mezőgazdasághoz kötődő infrastruktúra fejlesztése (Helyi piacok és felvásárlóhelyek felújítása, újak létrehozása) (A támogatás mértéke 55-75%) • AVOP –Mezőgazdasági termékek feldolgozásának és értékesítésének fejlesztése (Támogatás mértéke versenyképesség javítása esetén 40%, + 10% helyi támogatás) (Támogatás mértéke biztonság növelése esetén 50%) • NVT -Termelői csoportok létrehozásának, működtetésének támogatása • LEADER+

Források megnevezése (2007–2013)	• Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alap • Minisztériumi (FVM, KvVM) céltámogatás • Önkormányzati forrás • Vállalkozói tőke

Sorszám, megnevezés	**II.2.2. Vállalkozások közötti együttműködések erősítése**
Általános célok	• A mikro-, kis- és középvállalkozások versenyképességének növelése, • Foglalkoztatási helyzet javítása.
Szükségességének indoklása	A kistérségben a vállalkozói aktivitás 46 db/ezer fő, amely az országos átlaghoz viszonyítva nagyon kevés. Ezek a vállalkozások kizárólag kis- és középvállalkozások, azokon belül is a mikro- és a kisvállalkozások dominálnak. Jelentős részül ezeknek önfoglalkoztató jellegű. Probléma a tőkeszegénység és a gyengébb versenyképesség. A vállalkozások prosperitásának egyik fontos eszköze a helyi, térségi önszerveződés és piacszervezés, amely a vállalkozások közötti együttműködések kialakításával, támogatásával lehetséges. Fontos az is, hogy a tágabb térségben működő, illetve oda települő nagyvállalatokhoz a helyi KKV-k beszállítóként kapcsolódjanak. Mindez a KKV-k versenyképességének javulását és munkahelyteremtést jelent.

Sorszám	*Támogatható tevékenységek*	*Ütemezés*
II.2.2.1.	Vállalkozói együttműködések, hálózatok, különösen a KKV-k közötti együttműködések támogatása	2006 2007–2013
II.2.2.2.	Beszállítói hálózatok, kapcsolatok kiépítése, beszállítóvá válás támogatása	2006 2007–2013

Projekt kiválasztási kritériumok	• Érintett vállalkozások száma, • Vállalkozások versenyképességére gyakorolt hatás, • Foglalkoztatásra gyakorolt hatás, munkahelyteremtés.

Monitoring mutatók	
Outputmutatók	• Kialakított vállalkozói együttműködések száma (db), • Létrejött beszállítói kapcsolatok, beszállító vállalkozások száma (db),
Eredmény mutatók	• Vállalkozások száma (db), • Vállalkozások által foglalkoztatottak száma (fő),
Hatásmutatók	• Vállalkozási aktivitás növekedése (db/ezer fő), • Foglalkoztatási helyzet javulása (%), • Vállalkozások nettó árbevételének növekedése (%), • A vállalkozásoknál alkalmazásban állók jövedelmének növekedése (%).

Közreműködő szervezetek	• Gazdasági és Közlekedési Minisztérium, • Magyar Vállalkozásfejlesztési Kht., • Magyar Fejlesztési Bank Rt. • Észak-Magyarországi Regionális Fejlesztési Tanács, • Heves Megyei Területfejlesztési Tanács.

Kedvezményezettek köre	• Vállalkozások, kiemelten a mikro, kis- és középvállalkozások • Megyei Vállalkozásfejlesztési Alapítvány,
Célcsoport	• Vállalkozások, kiemelten a mikro, kis- és középvállalkozások • A KKV-knál alkalmazásban állók.
Működési, megvalósítási terület	II.2.2.1.: a kistérség valamennyi települése II.2.2.2.: a kistérség valamennyi települése

Sorszám	***Támogatható tevékenységek***	***2006 MFt***	***2007–2013 MFt***
II.2.2.1.	Vállalkozói együttműködések, hálózatok, különösen a KKV-k közötti együttműködések támogatása	60	300
II.2.2.2.	Beszállítói hálózatok, kapcsolatok kiépítése, beszállítóvá válás támogatása	80	400
Összesen		***140***	***700***

Források megnevezése (2006, 2007–2013)	Európai Uniós források: • Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA), releváns támogatási terület: „1. K+F, innováció és vállalkozás”; Hazai (decentralizált) költségvetési források: • Terület- és Régiófejlesztési Célelőirányzat/regionális, Önkormányzati költségvetési források, kistérségi források Vállalkozói tőke

Pályázati lehetőségek 2006)	• Nemzeti Fejlesztési Terv – GVOP 1.1.3. Beszállítói integrátorok számának növelése és megerősítésük, • Nemzeti Fejlesztési Terv – GVOP 2.3.1. KKV-k közötti együttműködés szervezése, • Nemzeti Fejlesztési Terv – GVOP 2.3.2. Együttműködő vállalkozások közös célú beruházása, fejlesztése, • Terület- és Régiófejlesztési Célelőirányzat – (Regionális Fejlesztési Tanácsok),

IV./ III. Prioritás: Táji és települési környezet javítása

IV./ III.1. Specifikus cél: A térségi infrastruktúra fejlesztése

Sorszám, megnevezés	**III.1.1. A települési infrastruktúra fejlesztése**
Általános célok	• Életkörülmények javítása • Környezetszennyezések csökkentése • Külső erőforrásoktól való függőség csökkentése
Szükségességének indoklása	A szolgáltatott ivóvíz minősége a települések többségében a kémiai paraméterek szempontjából kifogásolt. Az ivóvízminőség javító beruházások elvégzését a 201/2001. (X. 25.) Korm. rendelet az ivóvíz minőségi követelményeiről és az ellenőrzés rendjéről szabályozza. A kistérség 17 települése közül három településen, a lakások mindössze 30 %–ban van közcsatorna hálózat. A kistérségben a közműolló fokozatosan záródik, ennek a folyamatnak a felgyorsítására szükséges a meglévő rendszerek további fejlesztése. A szennyvízkezelés megoldására – a 2000 fő alatti lélekszámú, szennyvíz–elevezetési agglomerációba be nem sorolt településeken – olyan egyedi szennyvízkezelési létesítményt kell alkalmazni, amely 1–25 lakosegyenértéknek megfelelő települési szennyvíztisztítást és/vagy végső elhelyezést, illetve átmeneti tárolást, gyűjtést szolgálja. (173/2003 (X.28.) korm. rendelet) Ugyanakkor bizonyos településméret alatt az alternatív szennyvíztisztítási technológiák versenyképesek lehetnek a hagyományos módszerekkel összehasonlítva, hiszen mind telepítési, mind üzemelési költségei alacsonyabbak az eleveniszapos rendszerekhez képest. A környezeti terhelés csökkentése, az autonóm kistérség megteremtése érdekében javasolt a megújuló energiaforrások használatának elterjesztése. A környezeti állapot megőrzése és javítása jobb életfeltételeket teremt a térségben, ugyanakkor a megújuló energiaforrások használata csökkenti a térség külső energiaforrásoktól való függőségét, növeli a gazdaság stabilitását. A megújuló energiafelhasználás elterjesztése elsősorban egyéni, közösségi és kistelepülési léptékben javasolt. Ennek indokai, hogy a nagyobb volumenű fejlesztés az alacsony érdekérvényesítő képességgel rendelkező közösségek számára kiszolgáltatott helyzetet teremthet, mivel a helyi energiaforrások a térségen kívül hasznosulnak, illetve csak a külső befektető számára válnak jövedelmezővé. A megújuló energiaforrások elterjesztésekor az adottságokat és a beruházás megtérülését figyelembe véve kell megkeresni a megfelelő módszert és léptéket.

Sorszám	*Támogatható tevékenységek*	*Ütemezés*
III.1.1.1.	Ivóvízhálózat fejlesztése, ivóvízminőség javító beruházások	2006 2007–2013
III.1.1.2.	Szennyvízkezelés megoldása, meglévő rendszerek bővítése	2006 2007–2013
III.1.1.3.	Alternatív, kis léptékű szennyvízkezelő rendszer kialakítása	2006 2007–2013
III.1.1.4.	Épületek energiahatékonyságának növelése	2006 2007–2013
III.1.1.5.	Egyéni és közösségi léptékű, lakossági alternatív energia hasznosítás fejlesztése	2006 2007–2013

Projekt kiválasztási kritériumok	• Modell-értékű projekt • Környezetterhelés csökkentés hatékonysága • Munkahelyteremtő beruházás • A közműves szennyvízelvezető és –tisztítóművel gazdaságosan el nem látható területekre vonatkozó Egyedi Szennyvízkezelés Nemzeti Megvalósítási Programjához (174/2003. (X. 28.) Korm. Rendelet) való illeszkedés.

Monitoring mutatók	
Outputmutatók	• Közcsatornahálózatba bekapcsolt lakások száma (db) • Tisztított szennyvíz mennyisége (m^3), • Biológiailag tisztított szennyvízmennyiség (m^3), • Egyedi szennyvíz-kezelő létesítmények száma (db), • Felszerelt napkollektorok száma (db), • Biomassza hasznosító kazánok, átmeneti tárolók (db), • Szélkerék száma (db) • Geotermikus energiát felhasználó rendszerek száma (db) • Beépített megújuló új villamosenergia kapacitás (kWh)
Eredmény mutatók	• Csatornába, illetve a szennyvízhálózatba bekötött lakások aránya nő a lakásállományon belül (%), • Felszíni vizekbe kerülő N és P tartalom csökken (μg/l), • Egyedi szennyvíz-kezelő létesítményekkel ellátott háztartások aránya növekszik (%). • Megújuló energiahordozóval megtermelt/ megtermelhető hő- és villamos energia arányának növekedése (összesített hőértékben PJ/év vagy %.) • Energiatakarékos beruházások térhódításával az energiatakrékosság-tudat nő, • Közintézmények energiamegtakarításai a befektetések megtérülése után (Ft), • Megújuló erőforrások részesedése az összes energiafelhasználásból (2013-re 7%),
Hatásmutatók	• Bel- és külterületek talajvizeinek, felszíni vízfolyásainak csökkenő elszennyeződése

	• Időszakos, szennyezett pangóvíz keletkezésének visszaszorulása, • Vízbázisok ökológiai állapotának javulása, • Közegészségügyi mutatók javulása, • Környezet állapotának javulása, • A hagyományos energiahordozóktól és energiaimporttól való függőség mérséklődése.

Közreműködő szervezetek	• Gazdasági és Közlekedési Minisztérium, • Energia Központ Kht. • Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium, • Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal, • Észak-Magyarországi Regionális Fejlesztési Tanács, • Heves Megyei Területfejlesztési Tanács, • Hevesi Kistérség Többcélú Társulása.
Kedvezményezettek köre	o Települési önkormányzatok, és azok társulásai o Közintézmények, o Közhasznú társaságok, o Civil szervezetek, o Gazdasági vállalkozások, o Lakosság
Célcsoport	• lakosság

Sorszám	***Támogatható tevékenységek***	***Működési, megvalósítási terület***
III.1.1.1.	Ivóvízhálózat fejlesztése, ivóvízminőség javító beruházások	Vízhálózat bővítése: Erk, Tarnabod, Tarnaszentmiklós Hevesvezekény, Tarnaszentmiklós, Tiszanána (2006) Kisköre, Kömlő, Pély, Erdőtelek (2009)
III.1.1.2.	Szennyvízkezelés megoldása, meglévő rendszerek bővítése	Heves, Kisköre, Tiszanána, Erdőtelek, Kömlő, Tarnamenti szennyvízelvezetési agglomeráció (Erk, Tarnaörs, Zaránk, Boconád, Tarnaméra, Tarnazsadány)
III.1.1.3.	Alternatív, kis léptékű szennyvízkezelő rendszer kialakítása	2000 LE alatti települések (Átány, Hevesvezekény, Pély, Tarnabod, Tarnaszentmiklós, Tenk), településrészek, külterületi lakott helyek
III.1.1.4.	Épületek energiahatékonyságának növelése	Kistérség minden települése (lakások, lakóközösségek, közintézmények)
III.1.1.5.	Egyéni és közösségi léptékű, lakossági alternatív energia hasznosítás fejlesztése	A kistérség minden települése (lakások, közintézmények), külterületi lakott helyek

Sorszám	*Támogatható tevékenységek*	*2006 MFt*	*2007–2013 MFt*
III.1.1.1.	Ivóvízhálózat fejlesztése, ivóvízminőség javító beruházások	300	700
III.1.1.2.	Szennyvízkezelés megoldása, meglévő rendszerek bővítése	100	4 700
III.1.1.3.	Alternatív, kis léptékű szennyvízkezelő rendszer kialakítása	450	2 500
III.1.1.4.	Épületek energiahatékonyságának növelése	100	1 600
III.1.1.5.	Egyéni és közösségi léptékű, lakossági alternatív energia hasznosítás fejlesztése	100	1 900
Összesen		**1 050**	**11 400**

Pályázati lehetőségek (2006)	• KIOP 1.7. Az energiagazdálkodás környezetbarát fejlesztése

Források megnevezése (2007–2013)	Európai Regionális Fejlesztési Alap EMOGA, Önkormányzati források Központi költségvetési forrás Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium célelőirányzatai Gazdasági és Közlekedési Minisztérium célelőirányzatai Decentralizált helyi önkormányzati fejlesztési támogatási programok Vállalkozói tőke Lakossági hozzájárulás

Sorszám, megnevezés	**III.1.2. A közlekedési kapcsolatok minőségi fejlesztése**
Általános célok	• A szomszédos települések közötti kapcsolat javítása által a együttműködés segítése, • Az országos utak minőségének javításával, valamint az önkormányzati és a mezőgazdasági utak burkolásával a településkép és az életminőség javítása, • A kerékpáros turizmus fellendítése az Euro-velo és egyéb kerékpárutak kiépítésével,
Szükségességének indoklása	A műszaki infrastruktúra hálózatok kiépítése, fejlesztése egy térség gazdasági fejlődésének alapvető feltétele. Az infrastruktúrális kapcsolatok javításával a külső és belső perifériкus helyzet, és így a nagy fejlettségbeli különbség csökkenthető. A közúti közlekedés vezető szerepű a személy- és a teherforgalom lebonyolításában, így az úthálózatok kiépítettsége mellett az utak minősége kiemelkedő jelentőségű. A közlekedés fejlesztésének feladata a hiányzó közlekedési hálózati elemek és közlekedési létesítmények megvalósítása, valamint a meglevő hálózati elemek állapotának javítása, melyek megvalósulása esetén, javulnak a gazdasági létesítmények betelepülésének, a települések egymás közötti együttműködésének és a helyi lakosság munkába, iskolába járásának feltételei. Jelenleg főleg jelentős gépjármű forgalmú főutak belterületi szakaszai mentén találhatók önálló, kiépített kerékpáros nyomvonalak, amelyek belterületi forgalmi igényt elégítenek ki és a kerékpárosok biztonságát szolgálják. A földutak burkolása mind környezetvédelmi, mind településképi okokból fontos fejlesztési törekvés.

Sorszám	*Támogatható tevékenységek*	*Ütemezés*
III.1.2.1.	Gyöngyös – Kisköre út főúttá fejlesztése	2007-2013
III.1.2.2.	Országos mellékutak építése	2007-2013
III.1.2.3.	Országos mellékutak felújítása	2006,2007-2013
III.1.2.4.	Kerékpárútépítés	2006, 2007-2013
III.1.2.5.	Belterületi és külterületi, önkormányzati és mezőgazdasági földutak burkolása	2006, 2007-2013
III.1.2.6.	Belterületi és külterületi, önkormányzati és mezőgazdasági utak felújítása	2006, 2007-2013
III.1.2.7.	Kiskörei közúti híd építése	2007-2013

Projekt kiválasztási kritériumok	• A 1107/2003. Kormányhatározat 4. pontja értelmében a VTT-vel érintett pályázatra jogosultak pályázatai prioritást élveznek • A projekt illeszkedik az országos közlekedési és területfejlesztési koncepcióhoz, • A projekt hozzájárulásának mértéke a térség gazdasági és turisztikai felemelkedéséhez,

	• A projekt illeszkedik a külső hálózatokhoz, • A projekt elősegíti a belső együttműködések kialakulását • A projekt megvalósítása helyi munkaerőt vesz igénybe. • A természetes állapot és a környezet legkisebb mértékű zavarása és szennyezése, • A projekt elősegíti a belső együttműködések kialakulását

Monitoring mutatók	
Outputmutatók	• Főúttá fejlesztett utak hossza (km) • Az újonnan megépített mellékutak hossza (km), • A felújított mellékutak hossza (km), • Az újonnan megépített kerékpárutak hossza (km), • Leburkolt belterületi önkormányzati és mezőgazdasági utak hossza (km). • Felújított belterületi önkormányzati és mezőgazdasági utak hossza (km).
Eredmény mutatók	• A települések egymás közötti kapcsolatának javulása, • A perifériku s helyzetben lévő települések kapcsolatainak gazdagodása. • Az utak minőségének javulása
Hatásmutatók	• A településeken az életminőség javulása

Közreműködő szervezetek	• Gazdasági és Közlekedési Minisztérium, • Útgazdálkodási és Koordinációs Igazgatóság, • Megyei önkormányzatok, • Települési önkormányzatok, • Regionális Területfejlesztési Tanács, • Heves Megyei Területfejlesztési Tanács • Heves Megyei Közlekedési Felügyelet, • Magyar Közút Kht. Heves Megyei Igazgatósága, • Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal.
Kedvezményezettek köre	• Magyar Közút Kht. Heves Megyei Igazgatósága, • Megyei és települési önkormányzatok, • Gazdasági társaságok, vállalkozások.
Célcsoport	• Lakosság, • Gazdasági társulások.

Sorszám	***Támogatható tevékenységek***	***Működési, megvalósítási terület***
III.1.2.1.	Gyöngyös – Kisköre út főúttá fejlesztése	Tarnazsadány, Tarnaméra, Boconád, Heves, Hevesvezekény, Tarnaszentmiklós, Kisköre
III.1.2.2.	Országos mellékutak építése	Pély – Jászkísér, Pély – Kisköre, Tiszasüly – Kisköre, Tiszasüly – Pély, Tarnaörs – Jászszentandrás, Boconád – Jászszentandrás, Heves - Jászivány
III.1.2.3.	Országos mellékutak felújítása	A kistérség minden települése.
III.1.2.4.	Kerékpárútépítés	31.sz. főút mentén, Tisza és Tisza-tó partján, Zaránk, Erdőtelek, Hanyi –

		Tiszasülyi árapasztó tározó gátján
III.1.2.5.	Belterületi és külterületi, önkormányzati és mezőgazdasági földutak burkolása	A kistérség minden települése.
III.1.2.6.	Belterületi és külterületi, önkormányzati és mezőgazdasági utak felújítása	A kistérség minden települése.
III.1.2.7.	Kiskörei közúti híd építése	Kisköre

Sorszám	***Támogatható tevékenységek***	***2006 MFt***	***2007–2013 MFt***
III.1.2.1.	Gyöngyös – Kisköre út főúttá fejlesztése	0	1068
III.1.2.2.	Országos mellékutak építése	0	3720
III.1.2.3.	Országos mellékutak felújítása	240	1680
III.1.2.4.	Kerékpárútépítés	372	1600
III.1.2.5.	Belterületi és külterületi, önkormányzati és mezőgazdasági földutak burkolása	2000	9200
III.1.2.6.	Belterületi és külterületi, önkormányzati és mezőgazdasági utak felújítása	220	1600
III.1.2.7.	Kiskörei közúti híd építése	300	2000
Összesen		**3132**	**20868**

Források megnevezése (2006, 2007–2013)	• GKM-Útfenntartás és fejlesztés előirányzat, • Területfejlesztés- Turisztikai célelőirányzat, • Területfejlesztés- Belterületi kiépítetlen közúthálózat fejlesztése előirányzet, • Területfejlesztés- Kerékpárutak fejlesztése, • EU Integráció- Közlekedési infrastruktúra fejlesztése előirányzat,

Pályázati lehetőségek (2006)	• Nemzeti Fejlesztési Terv – ROP 1.1 Turisztikai vonzerők fejlesztése, • Nemzeti Fejlesztési Terv – ROP 2.1 Úthálózat-fejlesztése, • Nemzeti Fejlesztési Terv – AVOP 3.2 Mezőgazdasághoz kötődő infrastruktúra fejlesztése. • ERFA -Turizmus

IV./ III.2. Specifikus cél: Természeti, környezeti értékek aktív védelme

Sorszám, megnevezés	**III.2.1. Vízminőség és vízkészlet védő vízgazdálkodási rendszer kialakítása és működtetése**
Általános célok	• a vizek jó állapotának (mennyiségi, minőségi, ökológiai) elérása • az ár- belvízi, valamint az aszálykárok kockázatának csökkentése
Szükségességének indoklása	A folyószabályozások és a nagyüzemi mezőgazdasági művelés következtében a kistérség vízhiányossá, aszállyal, árvízzel, belvízzel egyaránt veszélyeztetett területté vált. A természetes élőhelyek visszahúzódtak, a gazdaság állapota is labilis. A Zagyva és a Tarna vízkészlete nem elégséges, vízminősége sem alkalmas a nyári öntözésre. A vízrendszer rehabilitációja, a vízkészletekkel való ésszerű gazdálkodás javíthatja a természeti, gazdasági és közvetve a társadalmi állapotokat is. A tavaszi időszak bőséges, és megfelelő minőségű vizeinek visszatartása kiegyensúlyozottabbá teszi a kistáj vízkörforgását, biztosítja a vegetációs időszak vízigényét. A gazdaság, lakosság és ökológiai rendszer, valamint a vízkár elleni védelem szempontjából, illetve az éghajlatváltozás hatásainak enyhítése érdekében egyaránt fontos tehát a vízjárási szélsőségek enyhítése és a vízháztartás rendezése. Az ártéri vízrendszer rehabilitációja elsősorban az árvízvédelmi intézkedés keretében megépülő árvízi tározókban és az azokhoz kapcsolódó öblözetekben valósulhat meg, és kapcsolódik az ártéri tájrehabilitációhoz illetve az erre alapozott gazdálkodási rendszerek intézkedéseihez.

Sorszám	***Támogatható tevékenységek***	***Ütemezés***
III.2.1.1.	Hanyi-Tiszasülyi árapasztó tározó kiépítése	2006 2007–2013
III.2.1.2.	Árvízi tározók fejlesztése (Visznek, Nagyfüged, Tarnazsadány)	2006 2007–2013
III.2.1.3.	Elsőrendű árvízvédelmi védvonalak fejlesztése	2006 2007–2013
III.2.1.4.	A folyók mederrendezése	2006 2007–2013
III.2.1.5	Területi vízpótló vízrendszer tervezése	2006

III.2.1.6	Területi vízpótló vízrendszer kiépítése, a meglévő rendszer rekonstrukciója	2007-13
III.2.1.7	Területi vízpótló vízrendszer működtetése, fenntartása	2007-2013
III.2.1.8	A tervezett Jászsági Főcsatorna megvalósítása	2007–2013

Projekt kiválasztási kritériumok	• A VTT árvízi tározói és öblözeteik prioritást élveznek, • A projekt biztosítja a vízjárás rendszerességét, • Az érintett gazdák egyetértése adott a működési területen

Monitoring mutatók	
Outputmutatók	• Kiépített árvízvédelmi védvonal hossza • Kiépített árapasztó tározó • Rendezett mederszakaszok • Visszatartott víz mennyisége (m^3). • Jászsági Főcsatorna épülése
Eredmény mutatók	• Árvízszint csökkenése (cm), • Mezőgazdasági termelés biztonsága nől • Belterületi, Külterületi vízkárok csökkenése • Javul a vízminőség • Kiegyensúlyozott vízháztartású területek nagysága nő (ha).
Hatásmutatók	• Csökken az árvízveszély és a belterületi belvízveszély • Bel- és külterületek talajvizeinek, felszíni vízfolyásainak állapota javul. • Időszakos, pangóvíz keletkezésének csökkenése, • Vízbázisok ökológiai állapotának javulása, • Életfeltételek javulása

Közreműködő szervezetek	• Környezetvédelmi és Vizügyi Minisztérium • Észak-Alföldi Regionális Fejlesztési Tanács, • Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Területfejlesztési Tanács, • Települési önkormányzatok
Kedvezményezettek köre	• Országos Környezetvédelmi Természetvédelmi Vízügyi Főfelügyelőség • Önkormányzatok, önkormányzati társulások • Észak-magyarországi és a Közép Tisza-vidéki Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóságok • Helyi, kistérségi, fejlesztési szervezetek • Mezőgazdasági termelők, vállalkozások, gazdasági szervezetek, • Vízitársulatok
Célcsoport	• Lakosság

Sorszám	*Támogatható tevékenységek*	*Működési, megvalósítási terület*
III.2.1.1.	Hanyi-Tiszasülyi árapasztó tározó kiépítése	Pély (a tározótér csak egy része érinti a kistérséget)
III.2.1.2.	Árvízi tározók fejlesztése (Visznek, Nagyfüged, Tarnazsadány)	Tarna menti települések
III.2.1.3.	Elsőrendű árvízvédelmi védvonalak fejlesztése	Zagyva és mellékvizeinek töltései
III.2.1.4.	A folyók mederrendezése	Folyómenti települések
III.2.1.5.	Területi vízpótló vízrendszer tervezése	Kistérség
III.2.1.6.	Területi vízpótló vízrendszer kiépítése, a meglévő rendszer rekonstrukciója	Kistérség
III.2.1.7.	Területi vízpótló vízrendszer működtetése, fenntartása	Kistérség
III.2.1.8.	A tervezett Jászsági Főcsatorna megvalósítása	Jászsági Főcsatorna hatásterülete

Sorszám	*Támogatható tevékenységek*	*2006 MFt*	*2007–2013 MFt*
III.2.1.1.	Hanyi-Tiszasülyi árapasztó tározó kiépítése		23000*
III.2.1.2.	Árvízi tározók fejlesztése (Visznek, Nagyfüged, Tarnazsadány)	76	90
III.2.1.3.	Elsőrendű árvízvédelmi védvonalak fejlesztése	547	1556
III.2.1.4.	A folyók mederrendezése	100	-
III.2.1.5.	Területi vízpótló vízrendszer tervezése	150	
III.2.1.6.	Területi vízpótló vízrendszer kiépítése, a meglévő rendszer rekonstrukciója		3600*
III.2.1.7.	Területi vízpótló vízrendszer működtetése, fenntartása		200
III.2.1.8.	A tervezett Jászsági Főcsatorna		1700

	megvalósítása		
	Összesen	**873**	**30146**

*Az egész Hanyi-Tiszasülyi tározó hatásterületre vonatkozik

Források megnevezése (2007–2013)	• Kohéziós Alap • Európai Regionális Fejlesztési Alap • Központi költségvetés (KvVM) céltámogatás • Decentralizált helyi önkormányzati fejlesztési támogatási programok • Önkormányzati források

Pályázati lehetőségek (2006)	• Decentralizált helyi önkormányzati fejlesztési támogatási programok • KvVM célelőirányzatai

Sorszám, megnevezés	**III.2.2. Természeti, táji értékek védelme**
Általános célok	• Természeti értékek megőrzése, • Egyedi tájértékek felmérése, védetté nyilvánítása • Táji, természeti értékek, élőhelyek bemutatása • Tájrehabilitációs programok megvalósítása • Tájfásítás
Szükségességének indoklása	Egy kistérség megítélésében fontos szerepet játszik a lakosság és választott vezetőik környező tájhoz, természeti környezethez fűződő viszonya. A helyi társadalom identitásának erősítésében fontos szerepet játszik a környék táji, természeti értékeinek védelme, bemutatása. A kistérség jellegzetes természetvédelmi értékekkel rendelkezik. A Hevesi füves puszták és a Tisza menti országosan védett területek megőrzése, élőhelyeinek fejlesztése, bemutatása fontos feladat. A védett területek bemutatása nem csak az ide látogatók számára hasznos, hanem az itt élők számára is információval szolgálna a természetvédelmi területek szerepéről, értékeiről és használatáról. A kistérség legtöbb településén megtalálhatók azok a természetes (idős fák, fasorok, vizes élőhelyek stb.) és épített (szobrok, feszületek, épületek, temetők stb.) tájalkotó elemek, melyek koruknál, elhelyezkedésüknél, formájuknál stb. fogva meghatározóak, értéket képviselnek a településeken. Ezen egyedi tájértékek fennmaradásához nélkülözhetetlen számuk, állapotuk felmérése, helyreállításuk és amennyiben szükséges védelem alá helyezésük. A kistérség táji, természeti környezet állapotának, ökológiai kapcsolatinak javulásában fontos szerepet játszanak a különböző élőhelyek fennmaradását, kialakítását elősegítő tájrehabilitációs programok. A természetes vizekben szegény területen különösen kiemelt szerep jut az időszakos vagy állandó vízborítású vizes élőhelyeknek (Holt-Tarna, anyagnyerő gödrök, bányatavak). Ökológia szerepük betöltését segíti, ha megfelelően helyreállítják ezeket az élőhelyeket. A kistérségben hiányoznak, vagy nem megfelelő állapotúak azok az út- és vízfolyás kísérő vagy mezővédő fásítások, melyek esztétikai szerepükön túl ökológiai, környezetvédelmi, közlekedésbiztonsági, talajvédelmi stb. szerepet is betöltenek. Ezek telepítése, pótlása kiemelt jelentőségű az erdőkben amúgy is szegény vidéken.

Sorszám	*Támogatható tevékenységek*	*Ütemezés*
III.2.2.1.	Védett természeti területek oktatási–nevelési–turisztikai célú bemutatása (programok, információs rendszerek, oktatási tananyagok)	2006 2007–2013
III.2.2.2.	Egyedi tájértékek felmérése, helyi védettség alá helyezése,	2006

	állapotuk megóvása	2007–2013
III.2.2.3.	Tájrehabilitáció (vízfolyások, holtágak, bányagödrök)	2006 2007–2013
III.2.2.4.	Tájfásítás (mezővédő, vízfolyás- és útkísérő fásítások)	2006 2007–2013

Projekt kiválasztási kritériumok	• Natura 2000, országos védettségű természeti területek előnyt élveznek • Bemutathatóság

Monitoring mutatók	
Outputmutatók	• Természetvédelmi területeket bemutató programok száma (db), • Kezelési tervek száma (db) • Tájékoztató táblák száma (db), • Tájékoztató kiadványok száma(db), • Felmért egyedi tájértékek száma (db), • Tájrehabilitációs tervek (db) • Telepített fák, cserjék (db) • Tájrehabilitációs területek nagysága (ha) • Mezővédő erdősávok hossza, területe (km, ha).
Eredmény mutatók	• Helyi védettségről szóló rendeletek, • Egyedi tájérték kataszterek • Természetvédelmi területek látogatottsága (fő), • A vízi és szárazföldi ökoszisztémák és vizes élőhelyek állapotának javulása, • Víztestek állapota javul, • Levegő szálló por koncentrációjának csökkenése
Hatásmutatók	• Természeti, táji értékek fennmaradása, • Környezeti állapot javulása, • Természetvédelem céljai, védett értékek ismertsége nő • Identitástudat nő, • Biodiverzitás nő, • Tájkép javul.

Közreműködő szervezetek	• Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium, • Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium, • Észak-Alföldi Regionális Fejlesztési Tanács, • Heves Megyei Területfejlesztési Tanács,
Kedvezményezettek köre	• Bükki Nemzeti Park Igazgatósága • Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatósága, • Települések önkormányzatai, és azok társulásai • Közintézmények, • Közhasznú társaságok, • Civil szervezetek,

	• Vállalkozások,
Célcsoport	• Lakosság • Térségbe látogató turisták

Sorszám	***Támogatható tevékenységek***	***Működési, megvalósítási terület***
III.2.2.1.	Védett természeti területek oktatási–nevelési–turisztikai célú bemutatása (programok, információs rendszerek, oktatási tananyagok)	Hevesi Füves Puszták TK, Közép–Tiszai Tájvédelmi Körzet, Natura 2000 területek
III.2.2.2.	Egyedi tájértékek felmérése, helyi védettség alá helyezése, állapotuk megóvása	Kistérség minden települése
III.2.2.3.	Tájrehabilitáció (vízfolyások, holtágak, bányagödrök)	Kistérség minden települése
III.2.2.4.	Tájfásítás (mezővédő, vízfolyás- és útkísérő fásítások)	Kistérség minden települése

Sorszám	***Támogatható tevékenységek***	***2006 MFt***	***2007–2013 MFt***
III.2.2.1.	Védett természeti területek oktatási–nevelési–turisztikai célú bemutatása (programok, információs rendszerek, oktatási tananyagok)	10	70
III.2.2.2.	Egyedi tájértékek felmérése, helyi védettség alá helyezése, állapotuk megóvása	8	94
III.2.2.3.	Tájrehabilitáció (vízfolyások, holtágak, bányagödrök)	30	400
III.2.2.4.	Tájfásítás (mezővédő, vízfolyás- és útkísérő fásítások)	15	120
Összesen		**63**	**684**

Pályázati lehetőségek (2006)	• AVOP • KIOP • ROP II. • Decentralizált helyi önkormányzati fejlesztési támogatási programok

Források megnevezése (2007–2013)	• ERFA – kockázat megelőzés, turizmus • EMVA • Költségvetés célirányos támogatásai • Decentralizált helyi önkormányzati fejlesztési támogatási programok • Önkormányzatok forrásai • Vállalkozói tőke • Lakossági hozzájárulás

Sorszám, megnevezés	**III.2.3. Települések arculatának javítása**
Általános célok	• Épített környezeti értékek megőrzése, • Élhető, értékekben gazdag települések kialakítása • Az itt élők helyi identitástudatának növelése.
Szükségességének indoklása	A kistérség településeinek általános faluképe alig különbözik egy átlagos magyar alföldi falvak megjelenésétől. A települések épületei általában földszintesek, vertikálisan kiemelkedő épületek a templomok és a többszintes iskolák. A kistérségben 52 épület élvez országos műemléki védettséget. A települések fejlesztése, az épített környezeti elemek állapotának javítása hozzájárul az itt élők helyi identitásának erősödéséhez. A meglévő értékek a helyi közösségek számára – a szűkős megélhetési feltételek, gazdasági lemaradás és hátrányos helyzet miatt – nehezen kamatoztatható, tudatosítható társadalmi, gazdasági, kulturális erőforrások. Ezek megőrzése, bemutatása szintén a lakosok helyi kötődését segíti, ugyanakkor az ide látogatók számára is vonzó környezetet teremt.

Sorszám	*Támogatható tevékenységek*	*Ütemezés*
III.2.3.1.	Településkép védelme, településszerkezet megőrzése	2006 2007–2013
III.2.3.2.	Zöldfelületi rendszer fejlesztése (játszóterek, parkok, utcafásítás)	2006 2007–2013
III.2.3.3.	Vallási, népi, történelmi építészeti emlékek megőrzése, bemutatása	2006 2007–2013
III.2.3.4.	Építészeti emlékek közösségi terekké fejlesztése (faluház, tájház, teleház)	2006 2007–2013
III.2.3.5.	Helyi (települési, kistérségi) értékeket felmérése, bemutató, tájékoztató rendszer kialakítása (információs táblák, honlapok, kiadványok)	2006 2007–2013

Projekt kiválasztási kritériumok	• Közösségi funkciójú épületek előnyt élveznek • Történelmi településkép, településszerkezethez illeszkedő fejlesztés • Oktatási, ismeretterjesztési célú fejlesztések

	Monitoring mutatók
Outputmutatók	• Tájékoztató táblák száma (db), • Tájékoztató kiadványok száma (db), • Felújított épületek száma (db), • Újonnan létrehozott közösségi épületek száma (db), • Zöldfelületek állapota, nagysága (ha), • Utcabútorok száma (db).
Eredmény mutatók	• Helyi védettségről szóló rendeletek, • Természetvédelmi területek látogatottsága (fő), • Közösségi épületek látogatószáma (fő),

	• Települések zöldfelületi ellátottsága (ha).
Hatásmutatók	• Környezeti állapot javulása, • Történelmi, természeti, épített értékek, • Identitástudat nő, • Települési életminőség javul, • Településkép javul.

Közreműködő szervezetek	• Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium, • Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium, • Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, • Észak–Magyarországi Regionális Fejlesztési Tanács, • Heves Megyei Területfejlesztési Tanács, • Hevesi Kistérség Többcélú Társulása.
Kedvezményezettek köre	o Települések önkormányzatai, és azok társulásai o Közintézmények, o Közhasznú társaságok, o Civil szervezetek, o Vállalkozások, o Egyházak és egyházi jogi személyek
Célcsoport	• Lakosság • Térségbe látogató turisták

Sorszám	***Támogatható tevékenységek***	***Működési, megvalósítási terület***
III.2.3.1.	Településkép védelme, településszerkezet megőrzése	Kistérség minden települése (egyedi tájértékek felmérése, helyi védelem alá helyezése, rendeletek alkotása)
III.2.3.2.	Zöldfelületi rendszer fejlesztése (játszóterek, parkok, utcafásítás)	Kistérség minden települése
III.2.3.3.	Vallási, népi, történelmi építészeti emlékek megőrzése, bemutatása	Kistérség minden települése (elsősorban templomok, hagyományos népi építészeti emlékek, kúriák)
III.2.3.4.	Építészeti emlékek közösségi terekké fejlesztése (faluház, tájház, teleház)	Kistérség minden települése, (elsősorban kúriák, népi építészeti emlékek)
III.2.3.5.	Helyi (települési, kistérségi) értékeket felmérése, bemutató, tájékoztató rendszer kialakítása (információs táblák, honlapok, kiadványok)	Kistérség minden települése

Sorszám	***Támogatható tevékenységek***	***2006 MFt***	***2007–2013 MFt***
III.2.3.1.	Településkép védelme, településszerkezet megőrzése	2	8
III.2.3.2.	Zöldfelületi rendszer fejlesztése	10	240

	(játszóterek, parkok, utcafásítás)		
III.2.3.3.	Vallási, népi, történelmi építészeti emlékek megőrzése, bemutatása	50	720
III.2.3.4.	Építészeti emlékek közösségi terekké fejlesztése (faluház, tájház, teleház)	20	320
III.2.3.5.	Helyi (települési, kistérségi) értékeket felmérése, bemutató, tájékoztató rendszer kialakítása (információs táblák, honlapok, kiadványok)	4	30
Összesen		**86**	**1 318**

Pályázati lehetőségek (2006)	• AVOP 3.4. A falufejlesztés és –felújítás a vidék tárgyi és szellemi örökségének megőrzése • ROP 1.1. Turisztikai vonzerők fejlesztése • Decentralizált helyi önkormányzati fejlesztési támogatási programok

Források megnevezése (2007–2013)	ERFA – kockázat megelőzés, turizmus EMVA Költségvetés célirányos támogatásai Decentralizált helyi önkormányzati fejlesztési támogatási programok Önkormányzatok forrásai Vállalkozói tőke Lakossági hozzájárulás

IV./IV. Összefoglaló táblázat

Sorszám	Intézkedés	Megvalósítási terület	Forrásigény	
			2006	2007-2013
I.1.1. Társadalmi innováció erősítése				
I.1.1.1.	Helyi értékekre is alapozó tanterv kialakítása, képzési, felnőttképzési stratégia elkészítése	Kistérségi mikrokörzeti központok és minden település	15	70
I.1.1.2	Alternatív pedagógia módszerekkel működő iskolai közösségek létrehozása	Közoktatási intézményekkel rendelkező települések, mikrokörzeti központok	30	90
I.1.1.3.	A képzési struktúra átalakítása, tananyagfejlesztés	Közoktatási intézményekkel rendelkező települések	10	130
I.1.1.4.	Képzési-foglalkoztatási paktumok kidolgozása	Kistérségi mikrokörzeti központok	15	170
I.1.1.5.	A települési közszolgáltatások társadalmi szerepeket figyelembevevő átszervezése	Kistérségi települések	20	170
I.1.1.6.	A kis-és középvállalkozások számára humán és hazai és EU-s hálózatépítő tanácsadás megszervezése	Heves és a mikrokörzeti központok	15	70
			105	**700**
I.1.2. Társadalmi szerveződések és szerepek alakulásának elősegítése, identitás-erősítés				
I.1.2.1	Civil szervezetek létrehozása, civil stratégiák kialakítása	A kistérségi mikrokörzeti központok, illetve a kistérség minden települése	30	210
I.1.2.2	Kapacitás-és hálózatépítés, infrastruktúra-fejlesztés, Civil Házak létrehozása, civil-képzések	A kistérség minden települése különös tekintettel Kiskörére és Hevesre	20	140

Sorszám	Intézkedés	Megvalósítási terület	Forrásigény	
			2006	2007-2013
I.1.2.3.	Lokálpatrióta mozgalom indítása	A kistérségi mikrokörzeti központok, illetve a kistérség minden települése	30	105
I.1.2.4	Közösségi terek humán és infrastrukturális (info-kommunikációs és hagyományos infrastruktúra) fejlesztése, teleházak kialakítása	A kistérség minden települése	40	280
I.1.2.5.	A kistérség internetes megjelenésének fejlesztése, interaktív honlapok kialakításnak ösztönzése	A kistérség minden települése	10	70
I.1.2.6.	A hátrányos helyzetű kistérségek összefogásának segítése (látóutak, közös pályázatok, modellprogramok megismerése stb.)	A kistérség minden települése	20	140
			150	**945**
I.2.1. Szociális és egészségügyi ellátás hálózatának fejlesztése				
I.2.1.1.	Egészségtervek, iskolai egészségmegőrző programok kidolgozása	A kistérség minden települése	20	70
I.2.1.2	Kistérségi szolgáltatás tervezési koncepció kidolgozása	A kistérség minden települése	5	30
I.2.1.3	Prevenciós települési pontok és internetes települési oldalak kialakítása	A kistérség városai	70	210
I.2.1.4	Speciális egészségmegőrző projektek, az idősgondozás professzionalizációja	A kistérség minden települése	70	280
I.2.1.5.	Egységes szociális informatikai hálózat kiépítése, távegészségügyi módszerek terjesztése	A kistérség minden települése		300
			165	**890**
I.2.2. Mélyszegénységben élő, illetve cigány résztársadalom integrációjának elősegítése				

Sorszám	Intézkedés	Megvalósítási terület	Forrásigény	
			2006	2007-2013
I.2.2.1.	A roma társadalmi csoportok integrációjának régi és új útjainak támogatása (civil szervezetek fejlesztése, közösségfejlesztők, szociális munkások alkalmazása)	A kistérség minden települése	50	350
I.2.2.2.	Oktatási-nevelési, képzési, foglalkoztatási és közéleti-képzési programok indítása	A kistérség minden települése	30	110
I.2.2.3.	Közmunkaprogramok indítása a mentális szupervízió biztosításával	A kistérség minden települése	40	200
I.2.2.4.	Telepszerű körülmények felszámolásának elindítása, a lakófunkció erősítése	A kistérség minden települése	30	80
I.2.2.5.	A produktív szociálpolitikai kezdeményezések meggyökeresítése	A kistérség minden települése	50	320
I.2.2.6.	A kistérségi szintű esélyegyenlőségi program elkészítése, frissítése	A kistérség minden települése	10	70
			210	**1.130**
II.1.1. Változatos termőhelyi adottságokhoz illeszkedő tájhasználat kialakítása				
II.1.1.1.	Árapasztó tározó védelmi funkciót segítő területhasználatának kialakítása	Pély, kb. 1200 ha	60	350
II.1.1.2.	Ökológiai gazdálkodás elterjesztése, fenntartása	Hevesi kistérség	175	1000
II.1.1.3.	Gyeptelepítés, ápolás	Elsősorban Pély, Kisköre, Tiszanána, Tarnaszentmiklós, Hevesvezekény, Kömlő, Átány települések területe	600	1000
II.1.1.4	Erdőtelepítés- ápolás a gyenge szántóföldi termőterületeken	Elsősorban Pély, Kisköre, Tiszanána, Heves, Tenk, Erdőtelek, Boconád, Tarnabod települések területe	1250	2500

Sorszám	Intézkedés	Megvalósítási terület	Forrásigény	
			2006	2007-2013
II.1.1.5.	Őshonos állatok extenzív tartása	Elsősorban Pély, Kisköre, Tiszanána, Tarnaszentmiklós, Kömlő, Átány, Hevesvezekény települések területe	10	80
II.1.1.6.	Gyenge adottságú szántóterületek extenzifikációja	Elsősorban Pély, Kisköre, Tiszanána, Tarnaszentmiklós, Kömlő, Átány, Hevesvezekény települések területe	80	500
			2175	**5430**
II.1.2. Tradíciókon és adottságokon alapuló mezőgazdasági vállalkozások szakmai és technológiai fejlesztése				
II.1.2.1.	Gyümölcsültetvény telepítése, fenntartása	Elsősorban Heves, Hevesvezekény, Tenk, Erdőtelek, Boconád, Tarnabod, Tarnaörs települések területe	100	600
II.1.2.2.	Ellenőrzött minőségű, piacképes árutermelés	Hevesi kistérség	100	800
II.1.2.3.	Hevesi görögdinnye márkavédjegyezése	Hevesi kistérség	10	10
II.1.2.4.	Állattartó telepek technológiai korszerűsítése	Hevesi kistérség	500	1500
II.1.2.5.	Természetes, földrajzi elemek és a birtokhatárok összehangolása, parcellarendezés	Hevesi kistérség	100	500
			810	**3410**
II.1.3. Vállalkozói aktivitás és tőkebeáramlás feltételeinek javítása, meglévő ipari kapacitások fejlesztése				
II.1.3.1.	Vállalkozások innovációra építő technológia-, tevékenység- és termékfejlesztése, technológiatranszfer támogatása	a kistérség valamennyi települése	90	700
II.1.3.2.	Inkubációs, vállalkozásfejlesztési és innovációs szolgáltatások a mikro-, kis- és középvállalkozások számára, szükséges intézményfejlesztés	a kistérség valamennyi települése	60	200
II.1.3.3.	Fejlett technológiájú ipar térségbe települése feltételeinek megteremtése (ipari park létesítése, iparterületek fejlesztése, befektetés ösztönzés)	a kistérség valamennyi települése, kiemelten Heves város.	150	500
II.1.3.4.	Kézmű- és kisipari tevékenységek ösztönzése	a kistérség valamennyi települése	25	140

Sorszám	Intézkedés	Megvalósítási terület	Forrásigény	
			2006	2007-2013
			325	**1.540**
II.1.4 .Egyedi turisztikai arculat és hatékony működési feltételeinek megteremtése				
II.1.4.1.	Termál- és élményfürdők létesítése és korszerűsítése	Tiszanána, Kisköre, Heves, Tarnaméra	700	3200
II.1.4.2.	Védett természeti területek látogatóbarát kiépítése, fejlesztése	Pély, Erdőtelek	150	800
II.1.4.3.	Kastélyok és kúriák kulturális-turisztikai célú hasznosítása	Erdőtelek, Hevesvezekény, Tenk	300	900
II.1.4.4.	A falusi turizmus és a hagyományőrzés összekapcsolása	Erdőtelek, Tenk, Zaránk	150	450
II.1.4.5.	Kerékpáros pihenők, tárolók kiépítése, kölcsönzők működtetése	Tiszanána, Hevesvezekény, Tenk, Zaránk	20	120
II.1.4.6.	Hajókikötők fejlesztése, vízi turisztikai szolgáltatások fejlesztése	Tiszanána, Kisköre	200	400
II.1.4.7.	Differenciált szálláshelykínálat megvalósítása	A térség valamennyi települése (Tiszanána, Erdőtelek, Erk, Hevesvezekény)	250	1500
II.1.4.8.	A vendéglátó, kereskedelmi és szolgáltatási hálózat minőségi javítása	A térség valamennyi települése (Tiszanána, Kisköre, Erdőtelek)	120	480
II.1.4.9.	Hatékony marketing és információs rendszer működtetése	A térség valamennyi települése (Kisköre, Tiszanána, Heves, Erdőtelek)	110	520
			2000	**8370**
II.2.1. Termelési, feldolgozási és értékesítési hálózatok kialakulásának támogatása				
II.2.1.1.	Termelői értékesítési szövetkezések létrehozása, működtetése	Hevesi kistérség	100	300

Sorszám	Intézkedés	Megvalósítási terület	Forrásigény	
			2006	2007-2013
II.2.1.2.	Hevesi görögdinnye termelési-értékesítési hálózatának kialakítása	Hevesi kistérség	50	150
II.2.1.3.	Helyi kisfeldolgozó-üzem létesítése, fenntartása	Hevesi kistérség (elsősorban Heves)	200	300
II.2.1.4.	Hűtő – tároló, csomagoló létesítmények építése, fejlesztése	Hevesi kistérség	220	200
II.2.1.5.	Minőségi mezőgazdasági termékmarketing	Hevesi kistérség	600	1800
II.2.1.6.	Helyi termékpiacok kialakítása	(Hevesi kistérség elsősorban Heves, Kisköre)	100	100
			1270	**2850**
II.2.2. Vállalkozások közötti együttműködések erősítése				
II.2.2.1.	Vállalkozói együttműködések, hálózatok, különösen a KKV-k közötti együttműködések támogatása	a kistérség valamennyi települése	60	300
II.2.2.2.	Beszállítói hálózatok, kapcsolatok kiépítése, beszállítóvá válás támogatása	a kistérség valamennyi települése	80	400
			140	**700**
III.1.1. A települési infrastruktúra fejlesztése				
III.1.1.1.	Ivóvízhálózat fejlesztése, ivóvízminőség javító beruházások	Vízhálózat bővítése: Erk, Tarnabod, Tarnaszentmiklós Hevesvezekény, Tarnaszentmiklós, Tiszanána (2006) Kisköre, Kömlő, Pély, Erdőtelek (2009)	300	700
III.1.1.2.	Szennyvízkezelés megoldása, meglévő rendszerek bővítése	Heves, Kisköre, Tiszanána, Erdőtelek, Kömlő, Tarnamenti szennyvízelvezetési agglomeráció (Erk, Tarnaörs, Zaránk, Boconád, Tarnaméra, Tarnazsadány)	100	4 700

Sorszám	Intézkedés	Megvalósítási terület	Forrásigény	
			2006	2007-2013
III.1.1.3.	Alternatív, kis léptékű szennyvízkezelő rendszer kialakítása	2000 LE alatti települések (Átány, Hevesvezekény, Pély, Tarnabod, Tarnaszentmiklós, Tenk), településrészek, külterületi lakott helyek	450	2 500
III.1.1.4.	Épületek energiahatékonyságának növelése	Kistérség minden települése (lakások, lakóközösségek, közintézmények)	100	1 600
III.1.1.5.	Egyéni és közösségi léptékű, lakossági alternatív energia hasznosítás fejlesztése	A kistérség minden települése (lakások, közintézmények), külterületi lakott helyek	100	1 900
			1 050	**11 400**
III.1.2. A közlekedési kapcsolatok minőségi fejlesztése				
III.1.2.1.	Gyöngyös – Kisköre út főúttá fejlesztése	Tarnazsadány, Tarnaméra, Boconád, Heves, Hevesvezekény, Tarnaszentmiklós, Kisköre	0	1068
III.1.2.2.	Országos mellékutak építése	Pély – Jászkísér, Pély – Kisköre, Tiszasüly – Kisköre, Tiszasüly – Pély, Tarnaörs – Jászszentandrás, Boconád – Jászszentandrás, Heves - Jászivány	0	3720
III.1.2.3.	Országos mellékutak felújítása	A kistérség minden települése.	240	1680
III.1.2.4.	Kerékpárútépítés	31.sz. főút mentén, Tisza és Tisza-tó partján, Zaránk, Erdőtelek, Hanyi – Tiszasülyi árapasztó tározó gátján	372	1600
III.1.2.5.	Belterületi és külterületi, önkormányzati és mezőgazdasági földutak burkolása	A kistérség minden települése.	2000	9200
III.1.2.6.	Belterületi és külterületi, önkormányzati és mezőgazdasági utak felújítása	A kistérség minden települése.	220	1600
III.1.2.7.	Kiskörei közúti híd építése	Kisköre	300	2000
			3132	**20868**

Sorszám	Intézkedés	Megvalósítási terület	Forrásigény	
			2006	2007-2013
III.2.1. Vízminőség és vízkészlet védő vízgazdálkodási rendszer kialakítása és működtetése				
III.2.1.1.	Hanyi-Tiszasülyi árapasztó tározó kiépítése	Pély (a tározótér csak egy része érinti a kistérséget)		23000*
III.2.1.2.	Árvízi tározók fejlesztése (Visznek, Nagyfüged, Tarnazsadány)	Tarna menti települések	76	90
III.2.1.3.	Elsőrendű árvízvédelmi védvonalak fejlesztése	Zagyva és mellékvizeinek töltései	547	1556
III.2.1.4.	A folyók mederrendezése	Folyómenti települések	100	-
III.2.1.5	Területi vízpótló vízrendszer tervezése	Kistérség	150	
III.2.1.6	Területi vízpótló vízrendszer kiépítése, a meglévő rendszer rekonstrukciója	Kistérség		3600*
III.2.1.7	Területi vízpótló vízrendszer működtetése, fenntartása	Kistérség		200
III.2.1.8	A tervezett Jászsági főcsatorna megvalósítása	Jászsági főcsatorna hatásterülete		1700
			873	**30146**
* Az egész Hanyi-Tiszasülyi tározó hatásterületre vonatkozik				
III.2.2. Természeti, táji értékek védelme				
III.2.2.1.	Védett természeti területek oktatási–nevelési–turisztikai célú bemutatása (programok, információs rendszerek, oktatási tananyagok)	Hevesi Füves Puszták TK, Közép–Tiszai Tájvédelmi Körzet, Natura 2000 területek	10	70
III.2.2.2.	Egyedi tájértékek felmérése, helyi védettség alá helyezése, állapotuk megóvása	Kistérség minden települése	8	94
III.2.2.3.	Tájrehabilitáció (vízfolyások, holtágak, bányagödrök)	Kistérség minden települése	30	400
III.2.2.4.	Tájfásítás (mezővédő, vízfolyás- és útkísérő fásítások)	Kistérség minden települése	15	120
			63	**684**
III.2.3. Települések arculatának javítása				

Sorszám	Intézkedés	Megvalósítási terület	Forrásigény	
			2006	2007-2013
III.2.3.1.	Településkép védelme, településszerkezet megőrzése	Kistérség minden települése (egyedi tájértékek felmérése, helyi védelem alá helyezése, rendeletek alkotása)	2	8
III.2.3.2.	Zöldfelületi rendszer fejlesztése (játszóterek, parkok, utcafásítás)	Kistérség minden települése	10	240
III.2.3.3.	Vallási, népi, történelmi építészeti emlékek megőrzése, bemutatása	Kistérség minden települése (elsősorban templomok, hagyományos népi építészeti emlékek, kúriák)	50	720
III.2.3.4.	Építészeti emlékek közösségi terekké fejlesztése (faluház, tájház, teleház)	Kistérség minden települése, (elsősorban kúriák, népi építészeti emlékek)	20	320
III.2.3.5.	Helyi (települési, kistérségi) értékeket felmérése, bemutató, tájékoztató rendszer kialakítása (információs táblák, honlapok, kiadványok)	Kistérség minden települése	4	30
			86	**1 318**
Mindösszesen			**12554**	**64416**

V. Mellékletek

V.1. Interjúalanyok listája

	Név	Beosztás
1.	Kontra Gyula	Polgármester, Heves
2.	Szén József	Polgármester, Kisköre
3.	Kalmár Mária	Polgármester, Pély
4.	Barócsi András	Falugazdász (Tarnaméra, Boconád, Tarnazsadány, Tarnaörs, Erk, Zaránk)
5.	Dr. Vincze Ferenc NagyNoémi	Vidékfejlesztési menedzser Heves Kistérségi megbízott
6.	Kiss József	Igazgató, AGROROYAL Kft. Heves
7.	Gönczi Mihály	Polgármester, Átány
8.	Bakos Károly	Polgármester, Erdőtelek
9.	Meleghegyi Béla	Polgármester, Erk
10.	Farkas Mária Mariann	Vezető, Idősek és Mozgásfogyatékosok Otthona
11.		Heves Megyei Cigány Kisebbségi Önkormányzatok
12.	Svoóbné Lénárt Ágnes	Igazgatóhelyettes, Eötvös József Középiskola és Gimnázium
13.	Mihályiné Urbán Erzsébet	Vezető, Munkaügyi Központ Hevesi Kirendeltsége
14.	Balogh Sándorné	Polgármester, Hevesvezekény
15.	Forgács István	Irodavezető, Kisköre – Tourinform iroda
16.	Hevér János	Polgármester, Boconád
17.	Oroszné Morvai Éva	Vezető, Gyermekjóléti Szolgálat, Tarnabod
18.	Almádi János	Polgármester, Tarnaörs
19.	Buda Sándorné	Polgármester, Tarnaszentmiklós
20.	Török Margit	Polgármester, Tenk
21.	Csintalan István	Polgármester, Zaránk
22.	Szendy Mónika	Megbízott igazgató, Magyar Turizmus Rt. Tisza-tavi Regionális Turisztikai Projekt Iroda
23.	Kiss János	Irodavezető, Heves Megyei Önkormányzat Nemzetközi Kapcsolatok-és Idegenforgalmi Iroda
24.	Ivaskó Lajos Szigligeti Barna	KÖTI-KÖVIZIG, Szolnok
25.	Dr. Ózsvári István	Hevesi Vízgazdálkodási Társulat
26.	Borbáth Péter Bajzát Tamás Blaskó Mihály	Bükki Nemzeti Park Igazgatóság (Hevesi Puszták Tájvédelmi Körzet)
27.	Richard Merrikin	Igazgató, TISZAFARM Produce Mg. Kft.

V.2. Térképmelléklet

1. Elhelyezkedés
2. Agrárkörnyezeti területalkalmasság
3. Területhasználat
4. Domborzati adottságok
5. Talajtérkép
6. Szántóföldi alkalmasság
7. Védett természeti területek; Ökológiai hálózat
8. Vízgazdálkodás
9. Árvízi öblözetek
10. Intenzív mezőgazdaságra jellemző tájhasználat
11. Természeti rendszerekhez igazodó tájhasználat
12. Közlekedés

VI. Felhasznált irodalom

- Átány, Erdőtelek, Heves, Hevesvezekény, Kömlő, Tarnaszentmiklós, Tenk települési Környezetvédelmi Programja, 2002. Hazai Térségfejlesztő Rt.
- Stratégiai program a Heves megyei roma társadalom fejlődéséért Összefoglaló; 2003. december; Megbízó: Heves Megye Önkormányzata, Megbízott: Hazai Térségfejlesztő Rt. (Budapest); Témavezető: Dr. Veres Lajos; Tervező: Hégely Péter
- Andorka Rudolf: Bevezetés a szociológiába. Aula Kiadó 1997.
- Heves és térsége komplex kistérségi program keretében megvalósuló kézművesipari hálózati rendszer programterve, 2005. KRF Közép-magyarországi Regionális Fejlesztési Rt.
- Heves és Térsége Komplex Kistérségi Program keretében megvalósuló integrált mezőgazdasági rendszerterv, 2004. KL. KONKORDIA Tanácsadó Iroda
- Kisköre, Pély, Poroszló, Sarud, Tiszanána, Újlőrincfalva települési Környezetvédelmi Programja, 2002. Hazai Térségfejlesztő Rt.
- A Hevesi Ipari Park Megvalósíthatósági tanulmánya 2005. KRF Közép-magyarországi Regionális Fejlesztési Rt.
- Heves megye területrendezési terve, 2005. Régió Kft.
- Boconád, Erk, Tarnabod, Tarnaméra, Tarnaörs, Tarnazsadány, Zaránk települési Környezetvédelmi Programja, 2002. Hazai Térségfejlesztő Rt.
- A Hevesi Statisztikai Kistérség agrárstruktúra- és vidékfejlesztési programjának felülvizsgálata, 2004. Dél-Heves Megyei Kistérségi Terület- és gazdaságfejlesztési Társulás
- A Tisza-Mente Integrált Területfejlesztési, Vidékfejlesztési és Környezetgazdálkodási Programja, 2005. VÁTI Kht. MTA RKK ATI Szolnok, VIZITERV Consult Kft.
- Nemzeti turizmusfejlesztési stratégia 2005-2013 (2005)
- Magyar Turizmus Rt. Marketing Terve (2005)
- A Tisza-mente integrált területfejlesztési, vidékfejlesztési és környezetgazdálkodási koncepciója és programja (2005)
- Tiszai Vízi Turizmus Fejlesztési Program (Aquaprofit 2005)- konzultáció
- Tisza-tó térség területfejlesztési koncepciója 2005
- Heves megye fejlesztési terve 2003-2012
- A Zagyva –Tarna vízrendszer árvízvédelmi fejlesztése, megalapozó tanulmány VIZITERV 2000. december
- Zagyva-Tarna vízrendszer vízrendezési koncepciója és stratégiája VIZITERV 2002. november
- Vízkészlet Gazdálkodási Atlasz VITUKI
- Magyarország kistájainak katasztere
- MTA Földrajztudományi Kutató Intézet, Budapest, 1990
- Garami László - Garami Lászlóné: Védett természeti értékeink útikalauza
- Mezőgazda Kiadó, Budapest, 1997.
- Tardy János /szerk./: Magyarországi települések védett természeti értékei
- Mezőgazda Kiadó, Budapest, 1996.
- www.vendegvaro.hu
- www.fvm.hu
- www.hevesmegye.hu

- www.hevestour.hu
- www.norda.hu
- www.vendegvaro.hu
- www.falutur.hu
- www.itthon.hu

Hevesi kistérség integrált területfejlesztési, vidékfejlesztési és környezetgazdálkodási koncepciója

Elhelyezkedés

1.

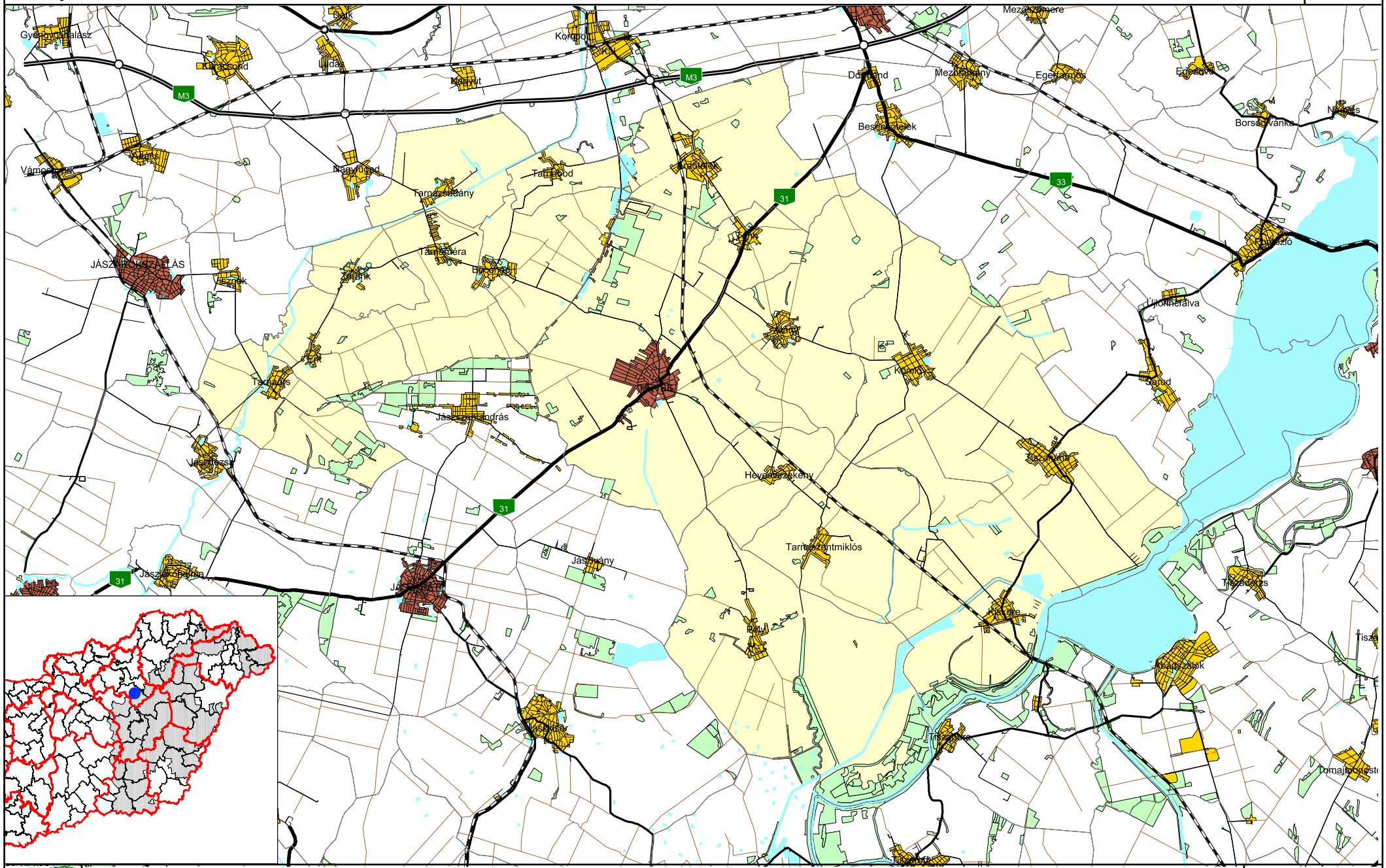
M3
31
33
Gyöngyös-Halász
Kál-Sósfő
Lőrinci
Kerekharaszt
Kompolt
Mezőtárkány
Mezőkeresztes
Egerfarmos
Egerbocsár
Besenyőtelek
Borsodivánka
Nagyút
Vámosgyörk
Nagyfüged
Tarnazsadány
Tarnaméra
Tarnaörs
Tarnabod
Erdőtelek
Füzesabony
Ujlőrincfalva
JÁSZKISKUNSZOLNOK
Jászfelsőszentgyörgy
Jászkarajenő
Jászfényszaru
Jászalsószentgyörgy
Jászjákóhalma
Jászdózsa
Jászkisér
Jászmonostor
Jászfelsőszentgyörgy
Hevesaranyos
Tarnaszentmiklós
Tiszaörs
Tiszafüred
Tiszaörs
Tiszaszőlős
Tiszaszőlős
Tiszaörs
Tiszafüred
Tiszaörs
Tiszaörs
Tiszaörs

Hevesi kistérség integrált területfejlesztési, vidékfejlesztési és környezetgazdálkodási koncepciója

Agrárkörnyezeti területalkalmasság

2.

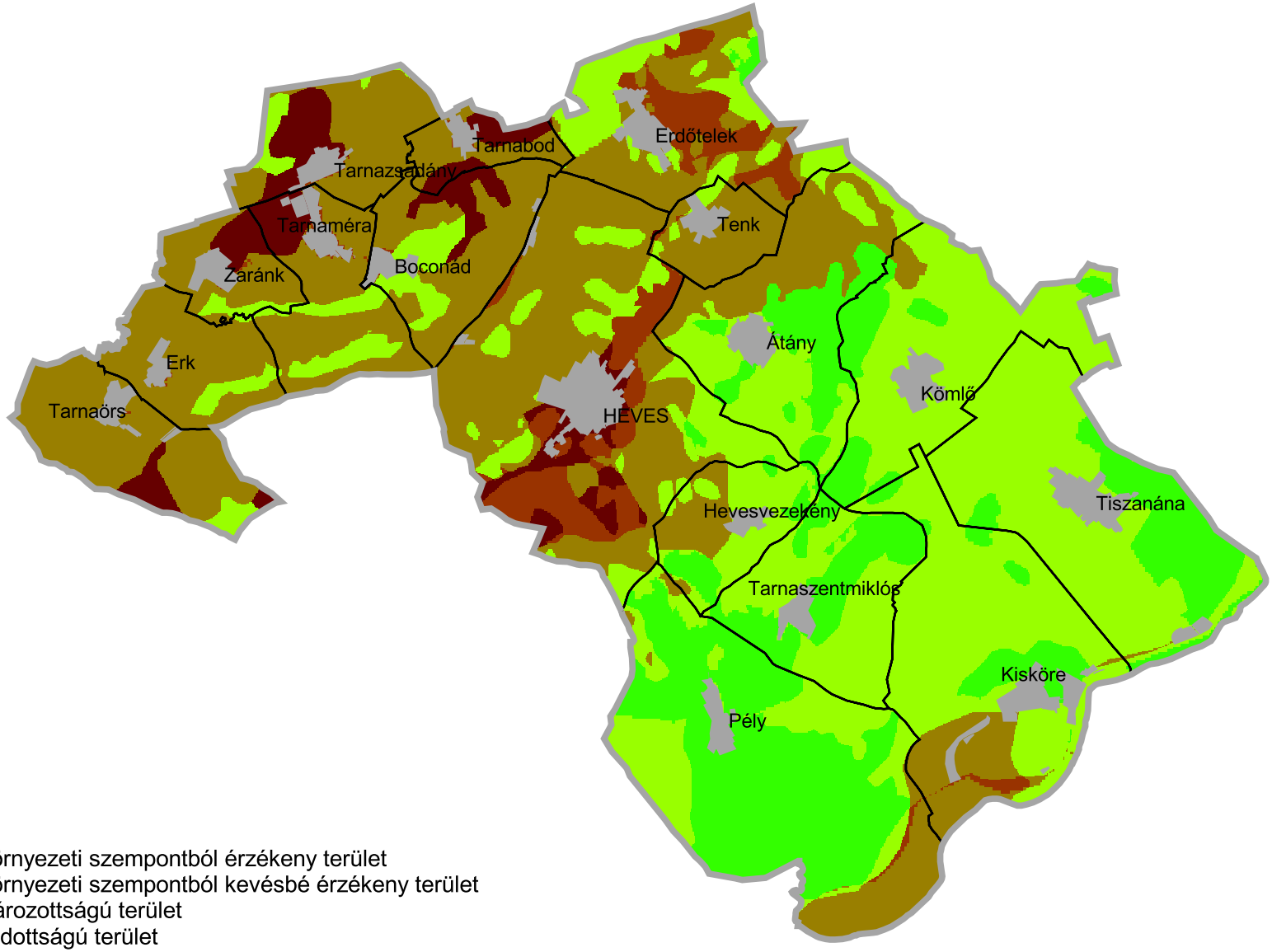

Természeti - környezeti szempontból érzékeny terület
Természeti - környezeti szempontból kevésbé érzékeny terület
Kettős meghatározottságú terület
Jó termőhelyi adottságú terület
Kiváló termőhelyi adottságú terület

KÉSZÜLT: a VÁTI Kht. Térségi Tervezési Irodáján 2005.-ben

M = 1:225 000

Hevesi kistérség integrált területfejlesztési, vidékfejlesztési és környezetgazdálkodási koncepciója

Területhasználat

3.

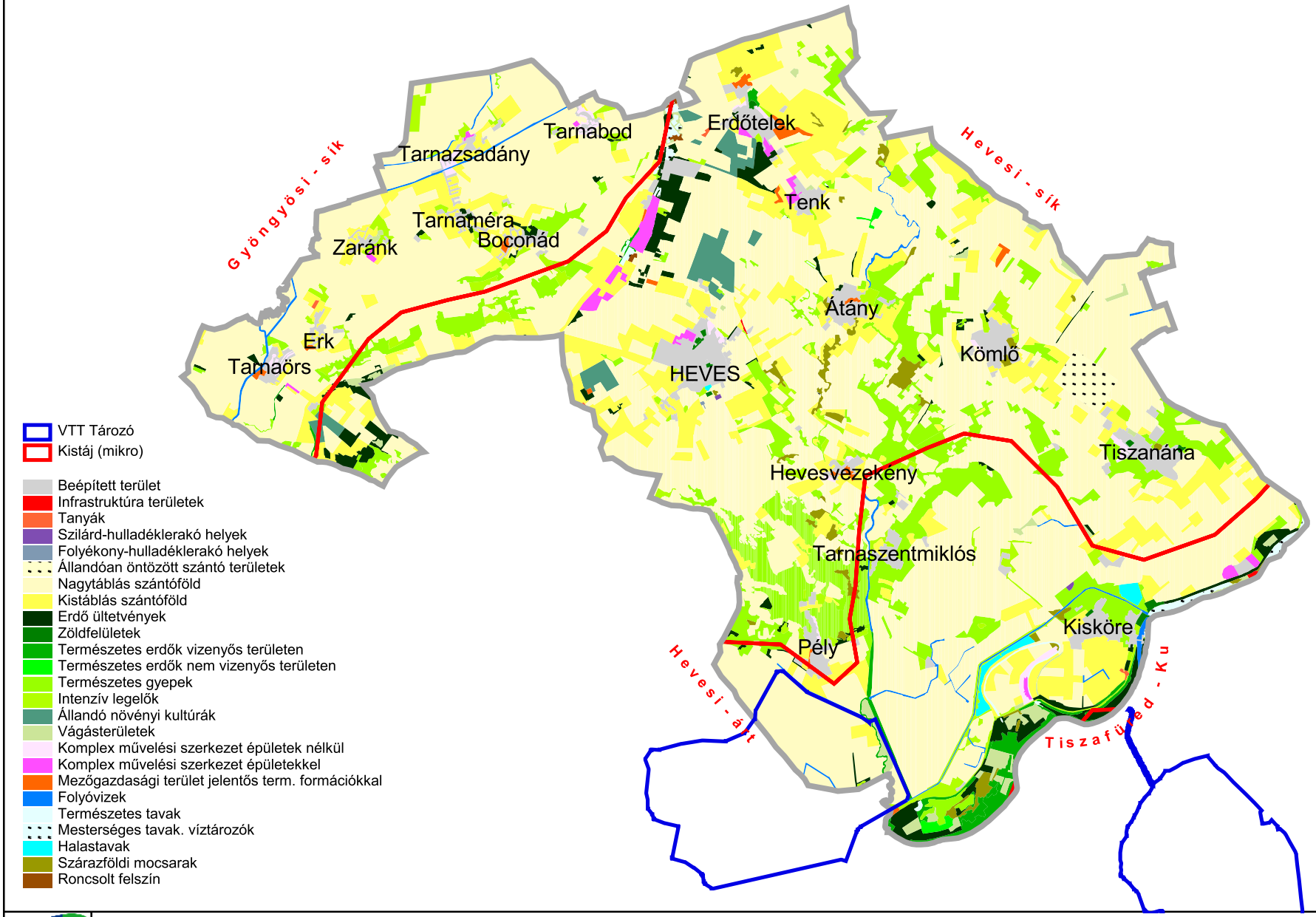

FORRÁS: Corine 50

KÉSZÜLT: a VÁTI Kht. Térségi Tervezési Irodáján 2005.-ben

M = 1:225 000

HEVESI kistérség integrált területfejlesztési, vidékfejlesztési és környezetgazdálkodási koncepciója

Domborzati adottságok

4.

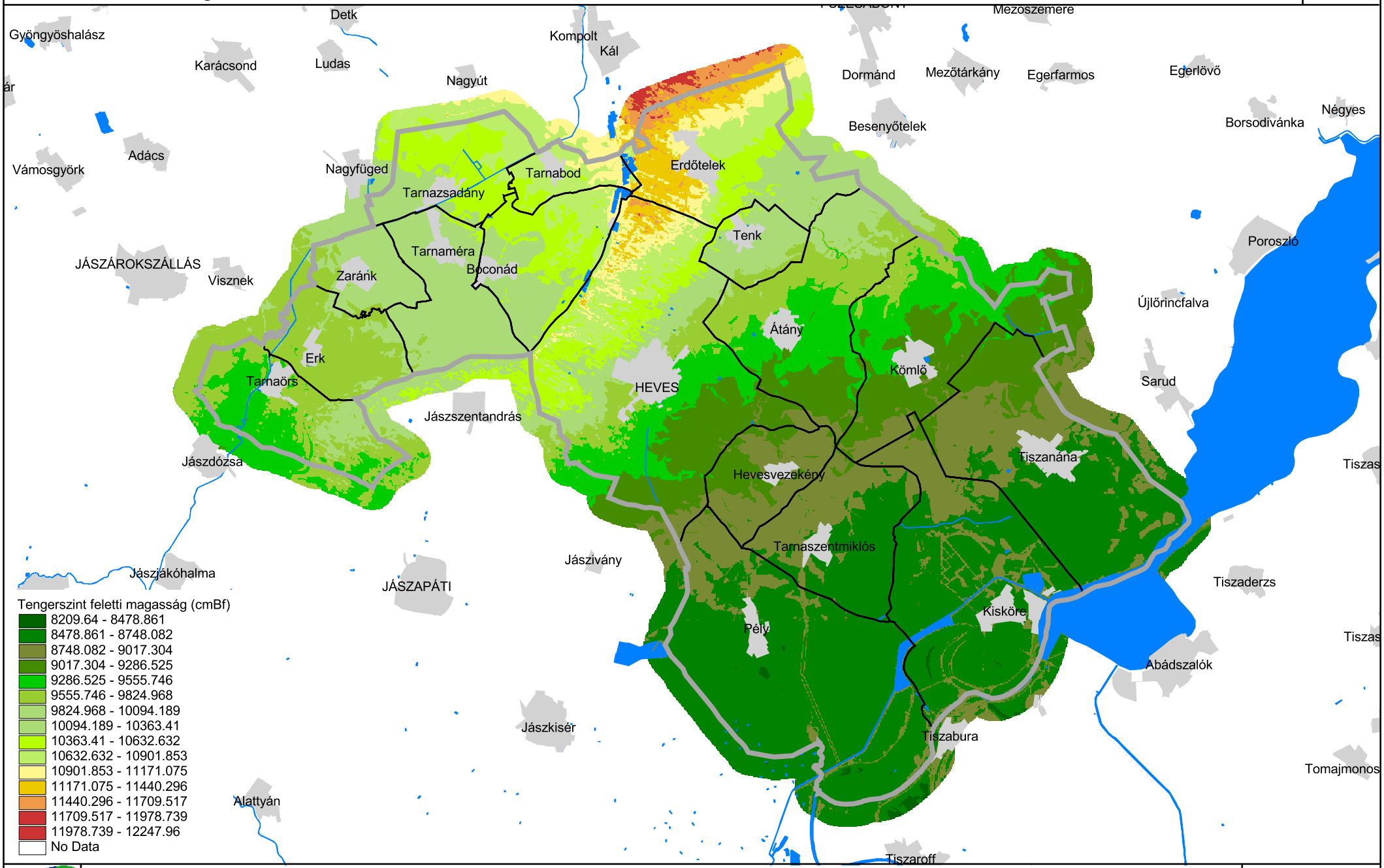

FORRÁS: FÖMI

KÉSZÜLT: a VÁTI Kht. Térségi Tervezési Irodáján 2005.-ben

M = 1:225 000

Hevesi kistérség integrált területfejlesztési, vidékfejlesztési és környezetgazdálkodási koncepciója

Talajtérkép

5.

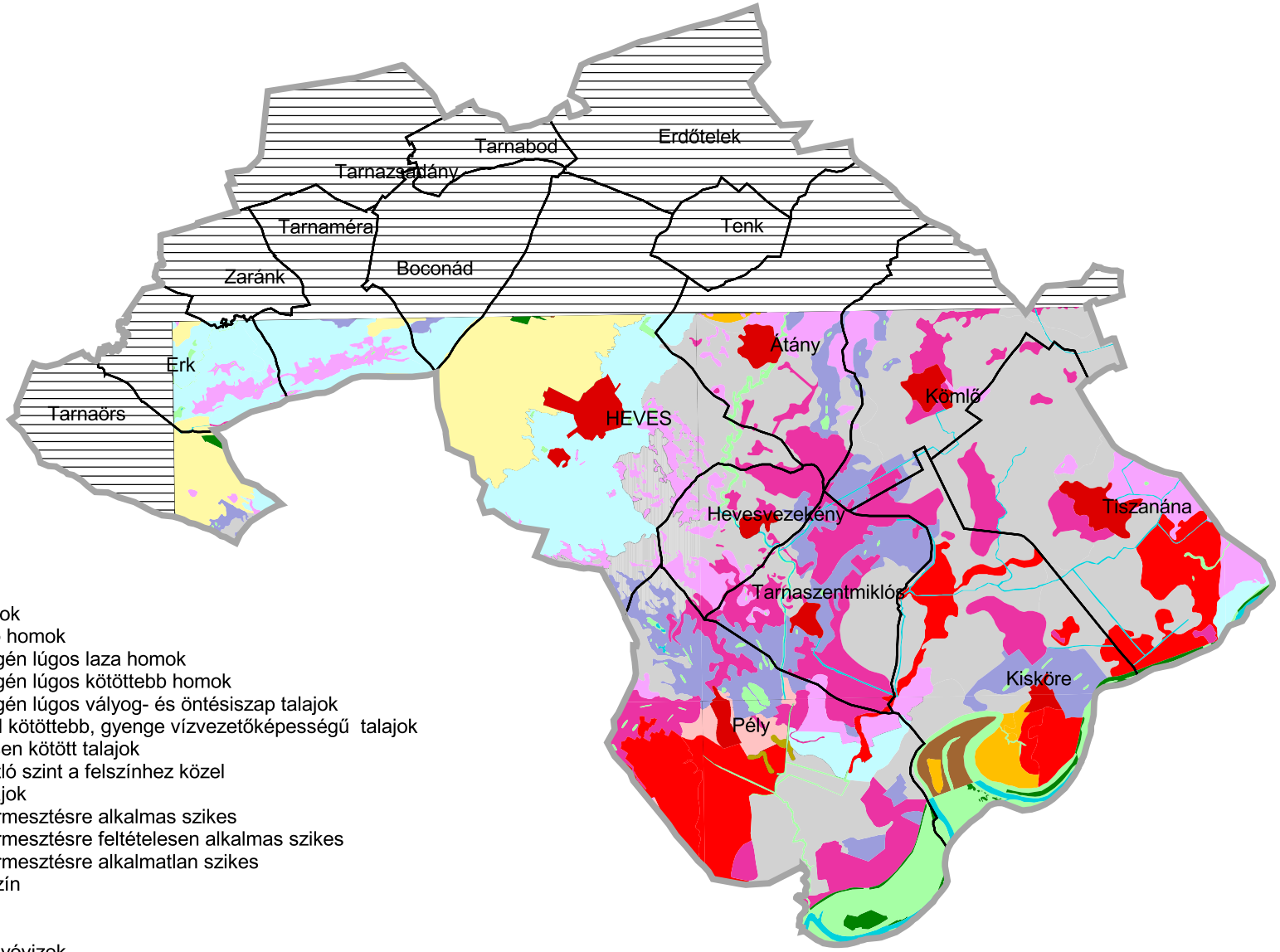

- savanyú, laza homok
- savanyú, kötöttebb homok
- semleges és gyengén lúgos laza homok
- semleges és gyengén lúgos kötöttebb homok
- semleges és gyengén lúgos vályog- és öntésiszap talajok
- savanyú, vályognál kötöttebb, gyenge vízvezetőképességű talajok
- savanyú, igen erősen kötött talajok
- gyökérfejlődést gátló szint a felszínhez közel
- tőzeg- és kotustalajok
- mezőgazdasági termesztésre alkalmas szikes
- mezőgazdasági termesztésre feltételesen alkalmas szikes
- mezőgazdasági termesztésre alkalmatlan szikes
- köves, sziklás felszín
- vizenyős területek
- erdők
- tavak, nádasok, folyóvizek
- települések
- Tisza árterén kívüli terület

FORRÁS: MTA TAKI

KÉSZÜLT: a VÁTI Kht. Térségi Tervezési Irodáján 2005.-ben

M = 1:225 000

HEVESI kistérség integrált területfejlesztési, vidékfejlesztési és környezetgazdálkodási koncepciója

Szántóföldi alkalmasság

6.

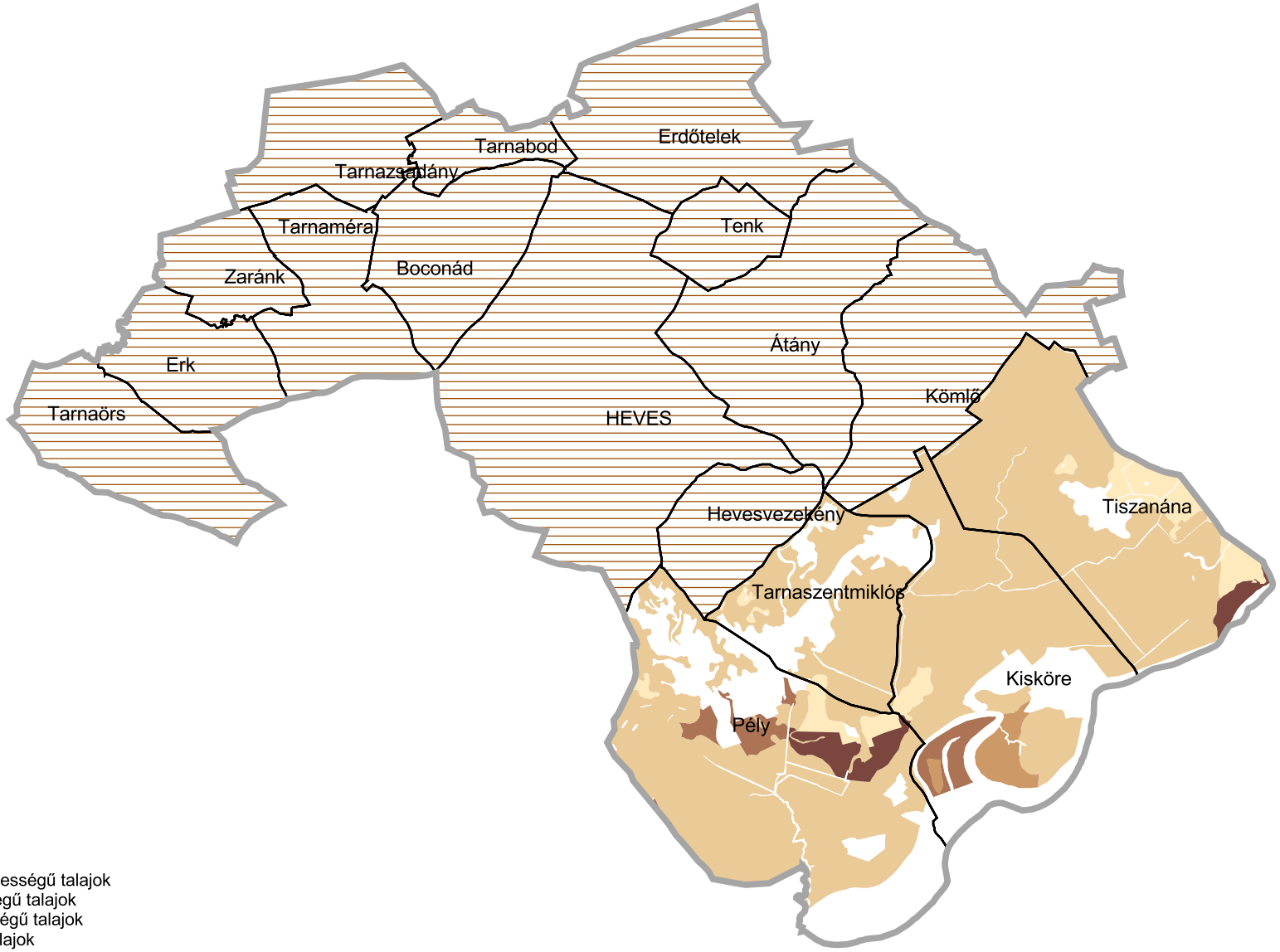

Igen gyenge termőképességű talajok
Gyenge termőképességű talajok
Közepes termőképességű talajok
Jó termőképességű talajok
Kiváló termőképességű talajok
Nem szántóterületek
Nincs adat

FORRÁS: MTA TAKI

KÉSZÜLT: a VÁTI Kht. Térségi Tervezési Irodáján 2005.-ben

M = 1:225 000

Hevesi kistérség integrált területfejlesztési, vidékfejlesztési és környezetgazdálkodási koncepciója

Védett természeti területek; Ökológiai hálózat

7.

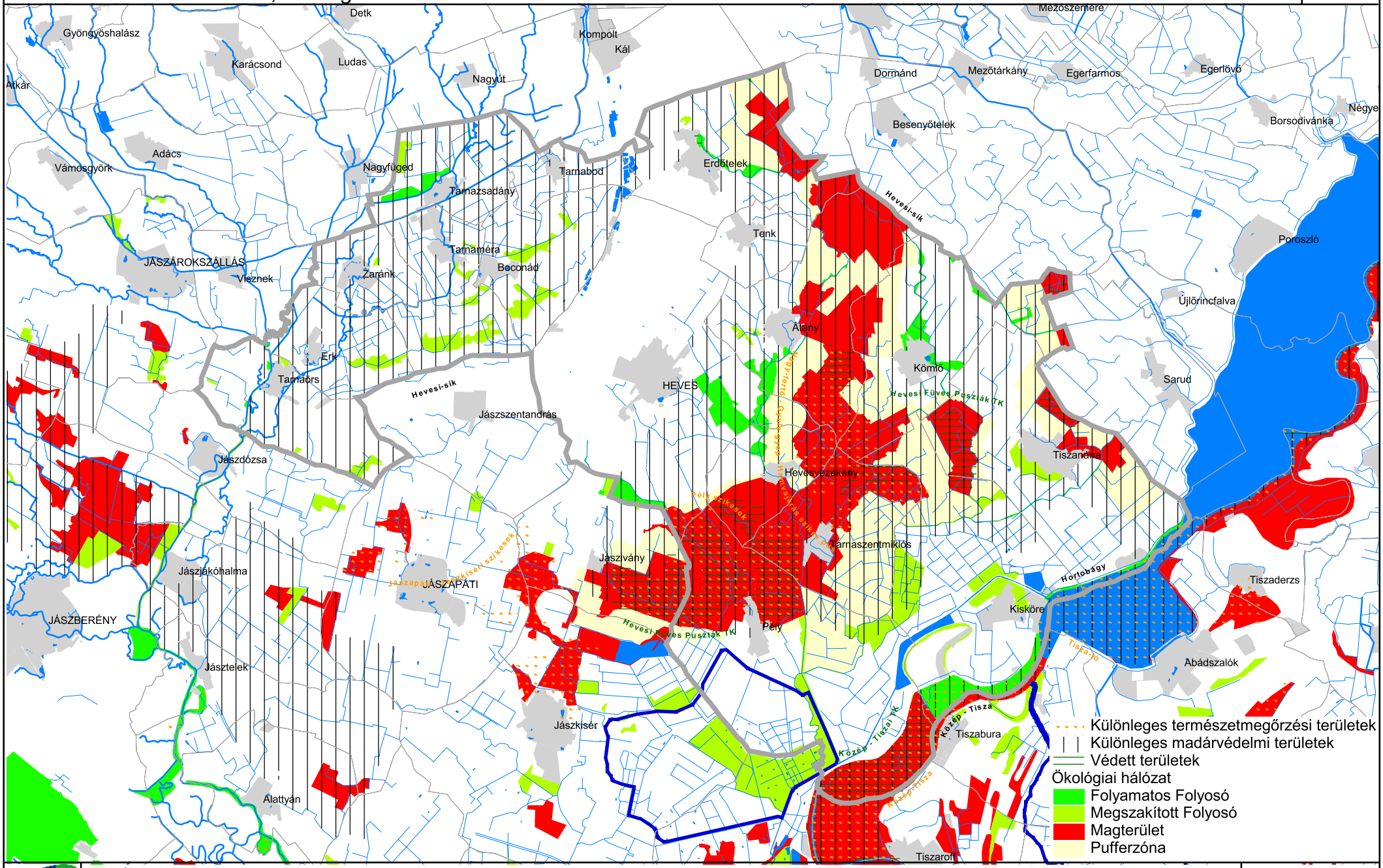

FORRÁS: Természetvédelmi hivatal

KÉSZÜLT: a VÁTI Kht. Térségi Tervezési Irodáján 2005.-ben

M = 1:225 000

Hevesi kistérség integrált területfejlesztési, vidékfejlesztési és környezetgazdálkodási koncepciója

Vízgazdálkodás

8.

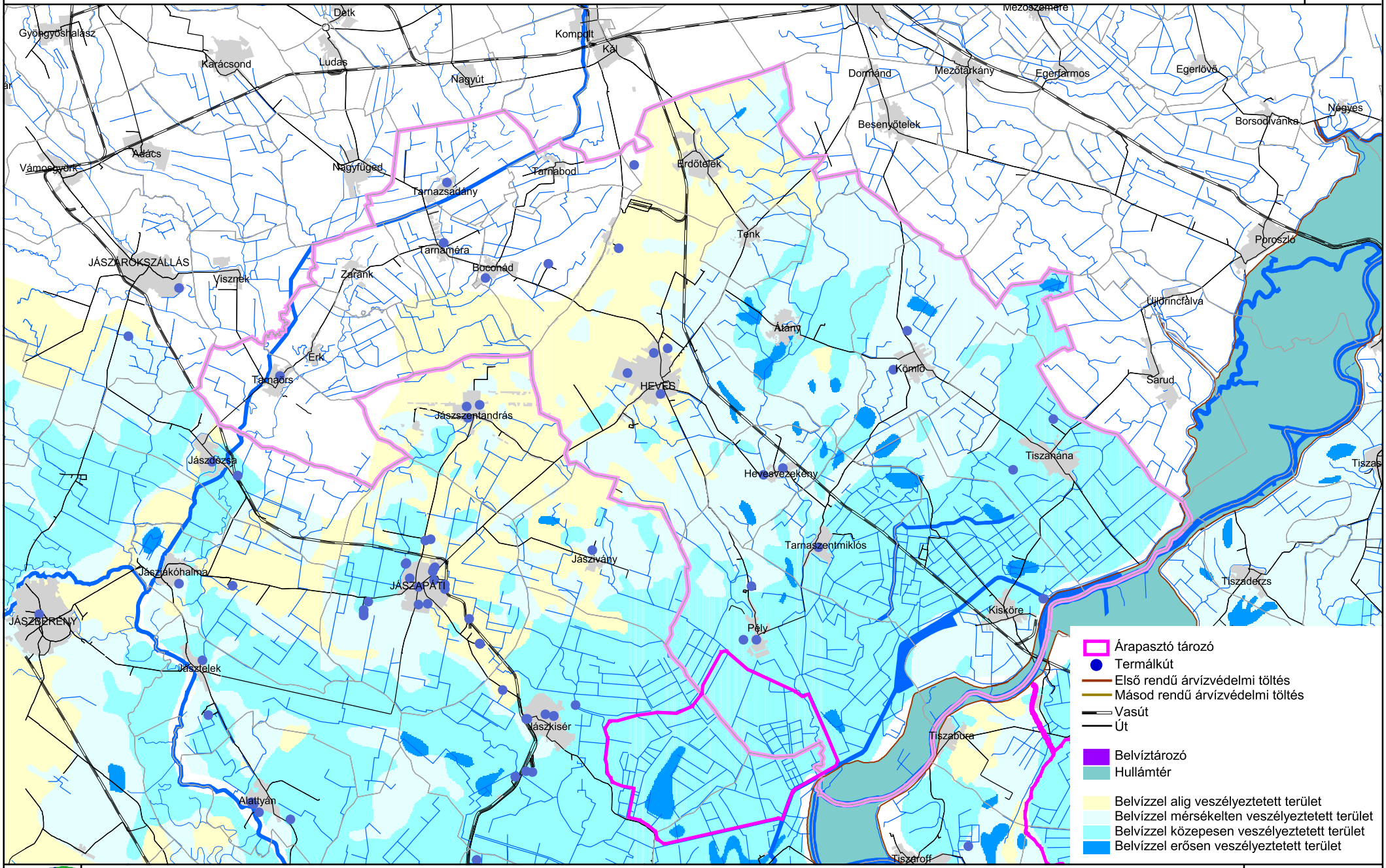

FORRÁS: VÁTI, VITUKI, Vízkészlet gazdálkodási atlasz

KÉSZÜLT: a VÁTI Kht. Térségi Tervezési Irodáján 2005.-ben

M = 1:275 000

Hevesi kistérség integrált területfejlesztési, vidékfejlesztési és környezetgazdálkodási koncepciója

Árvízi öblözetek

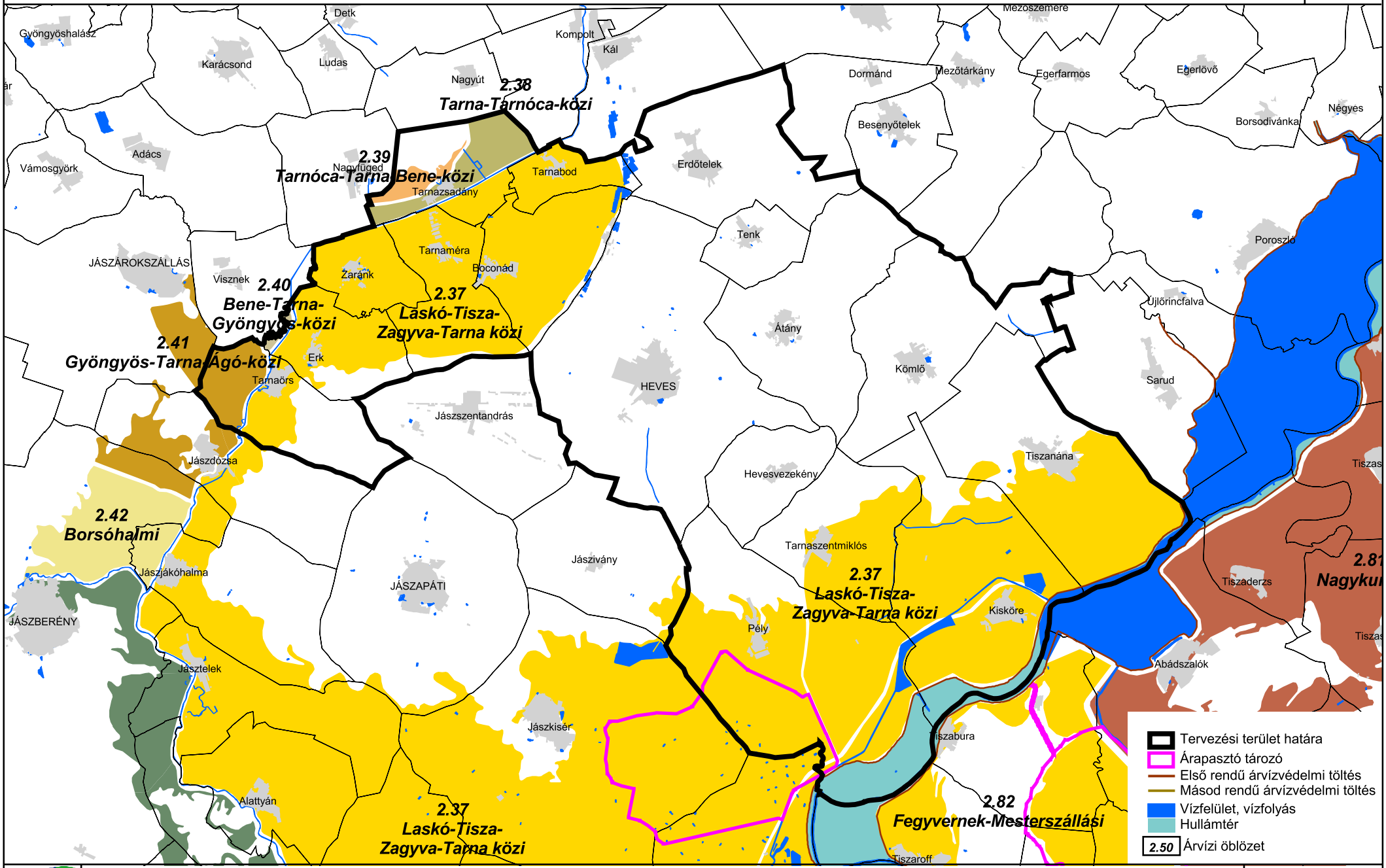

FORRÁS: VÁTI, VITUKI

KÉSZÜLT: a VÁTI Kht. Térségi Tervezési Irodáján 2005.-ben

M = 1:225 000

Hevesi kistérség integrált területfejlesztési, vidékfejlesztési és környezetgazdálkodási koncepciója

Intenzív mezőgazdaságra jellemző tájhasználat

10.

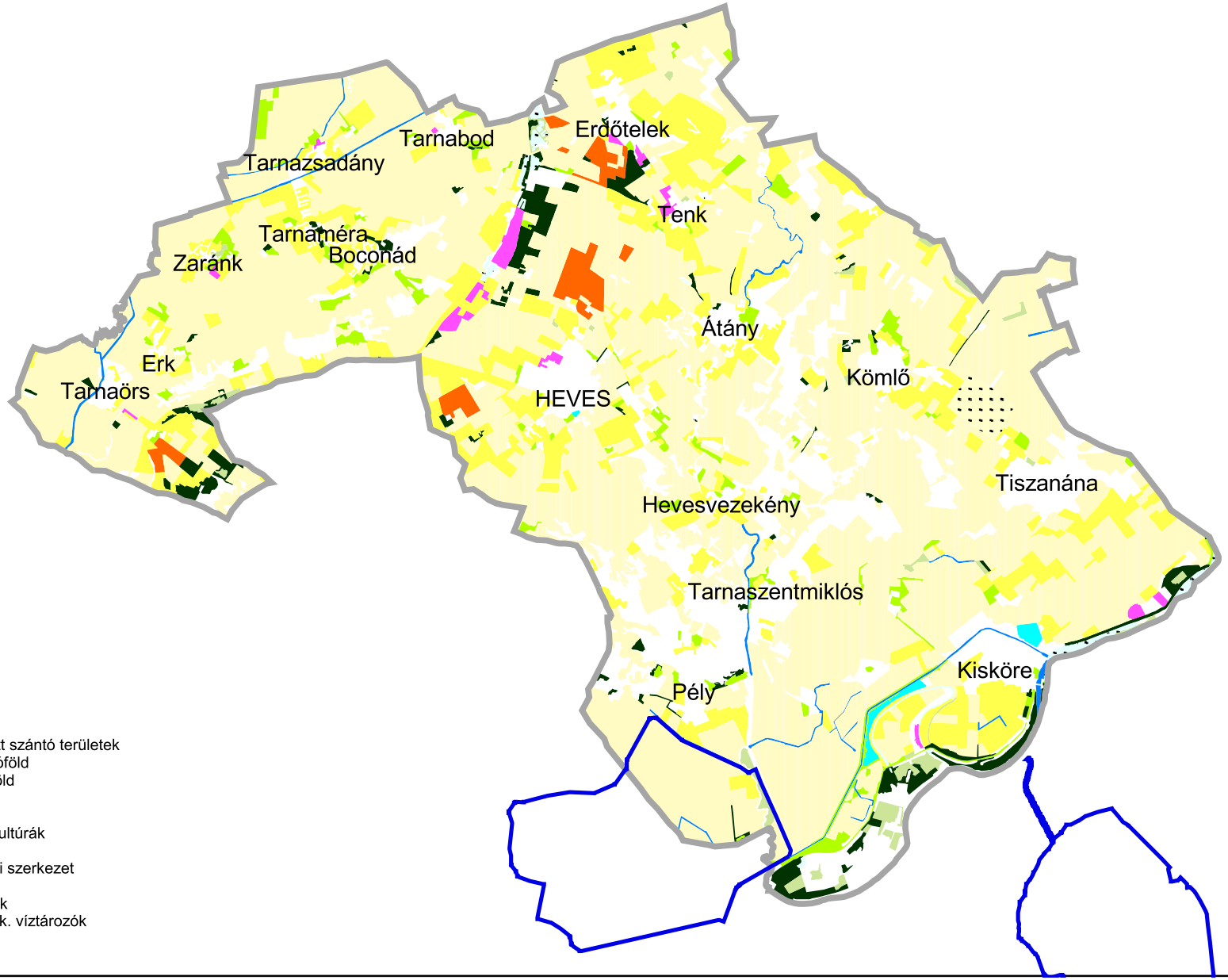

VTT Tározó

Állandóan öntözött szántó területek
Nagytáblás szántóföld
Kistáblás szántóföld
Erdő ültetvények
Intenzív legelők
Állandó növényi kultúrák
Vágásterületek
Komplex művelési szerkezet
Folyóvizek
Természetes tavak
Mesterséges tavak. víztározók
Halastavak

FORRÁS: Corine 50

KÉSZÜLT: a VÁTI Kht. Térségi Tervezési Irodáján 2005.-ben

M = 1:225 000

Hevesi kistérség integrált területfejlesztési, vidékfejlesztési és környezetgazdálkodási koncepciója

Természeti rendszerekhez igazodó tájhasználat

11.

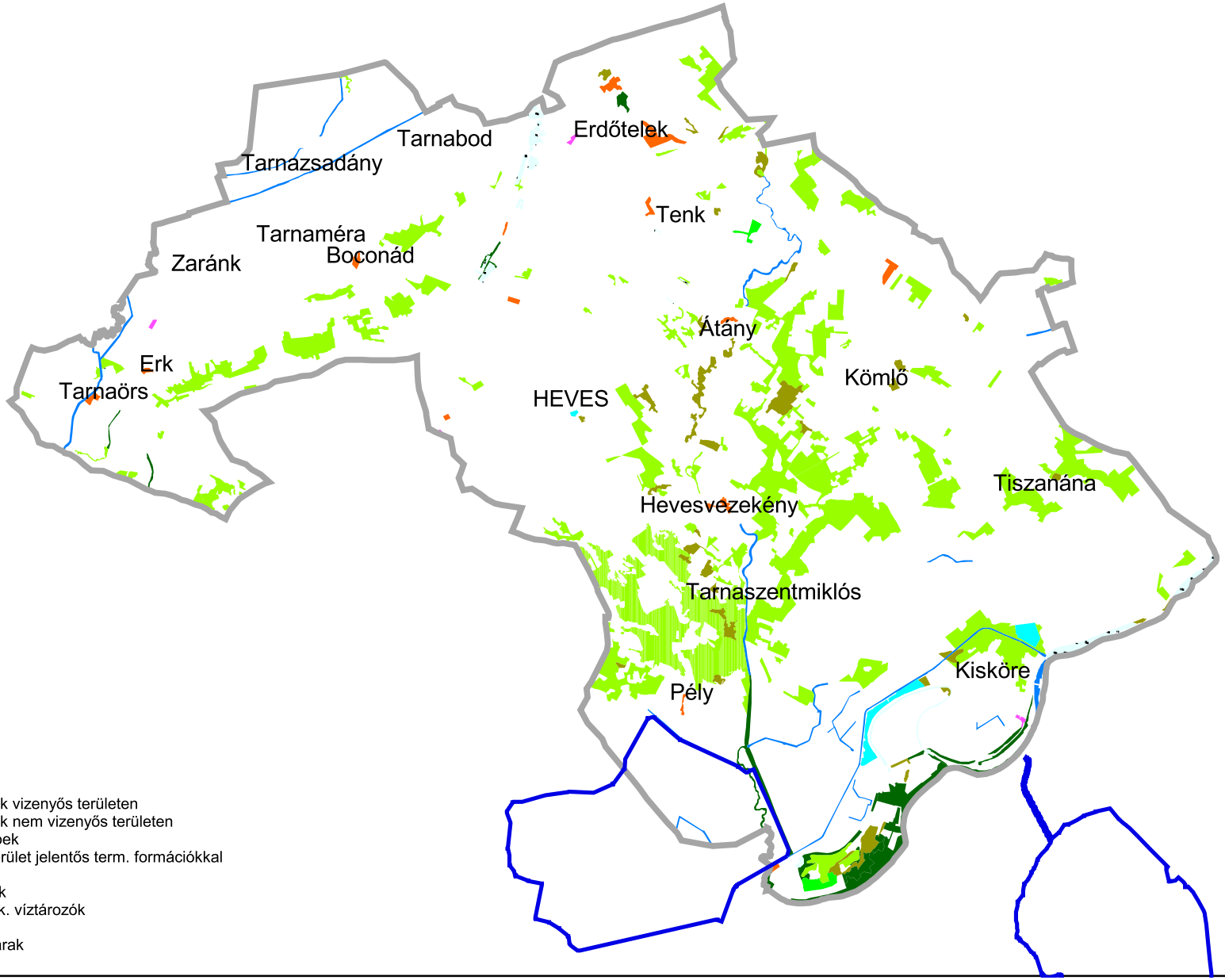

VTT Tározó

Tanyák
Természetes erdők vizenyős területen
Természetes erdők nem vizenyős területen
Természetes gyepek
Mezőgazdasági terület jelentős term. formációkkal
Folyóvizek
Természetes tavak
Mesterséges tavak. víztározók
Halastavak
Szárazföldi mocsarak

FORRÁS: Corine 50

KÉSZÜLT: a VÁTI Kht. Térségi Tervezési Irodáján 2005.-ben

M = 1:225 000

Hevesi kistérség integrált területfejlesztési, vidékfejlesztési és környezetgazdálkodási koncepciója

Közlekedés vizsgálata

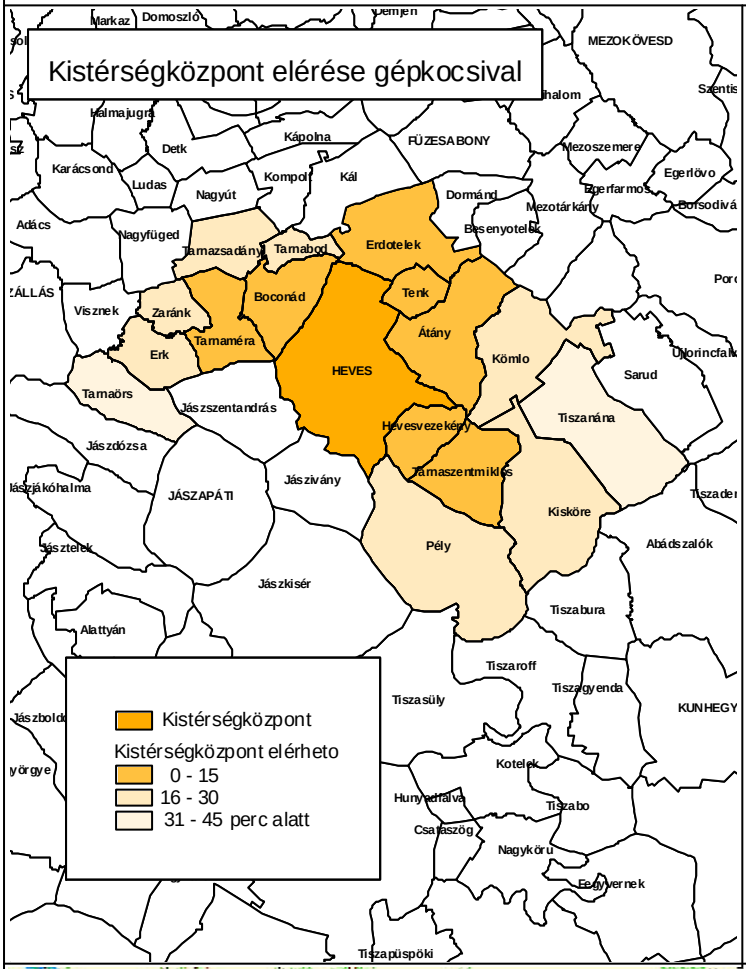

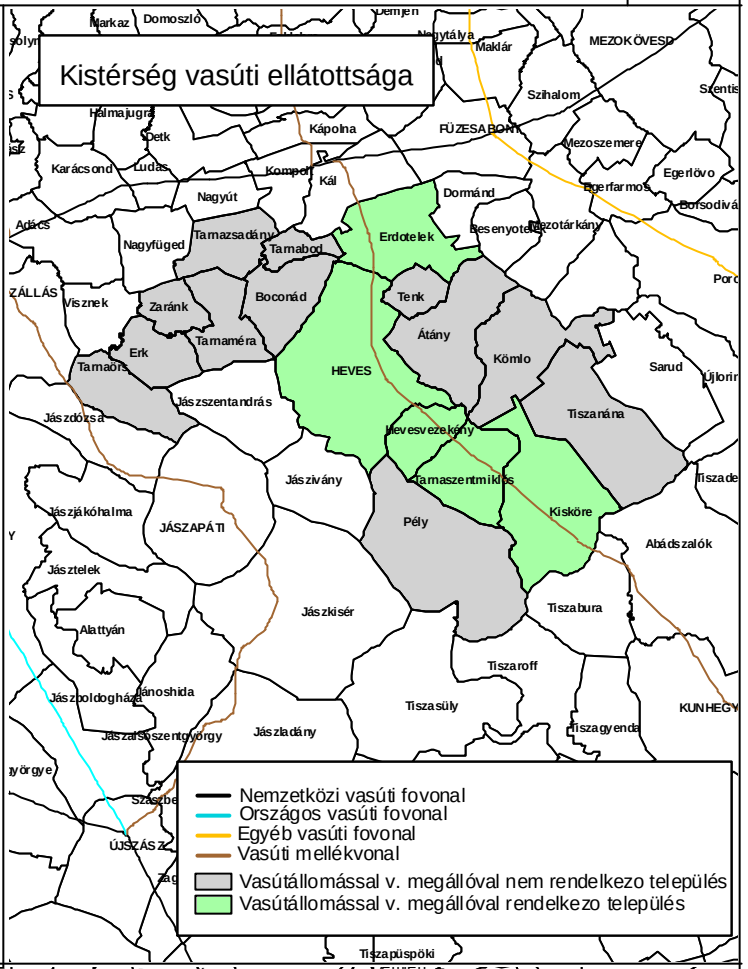

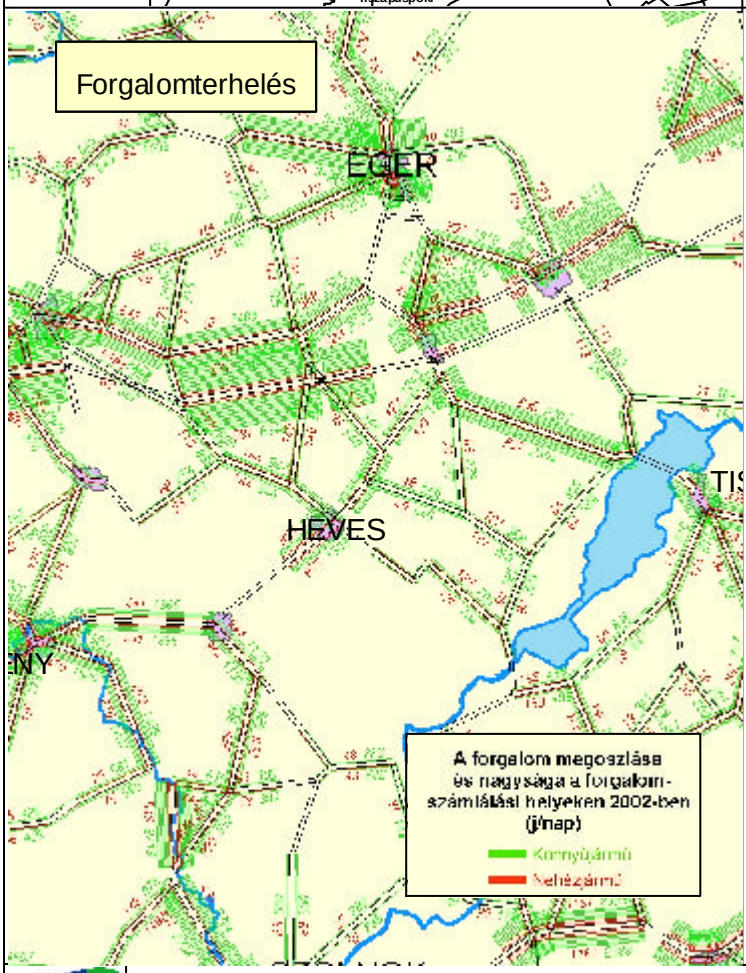

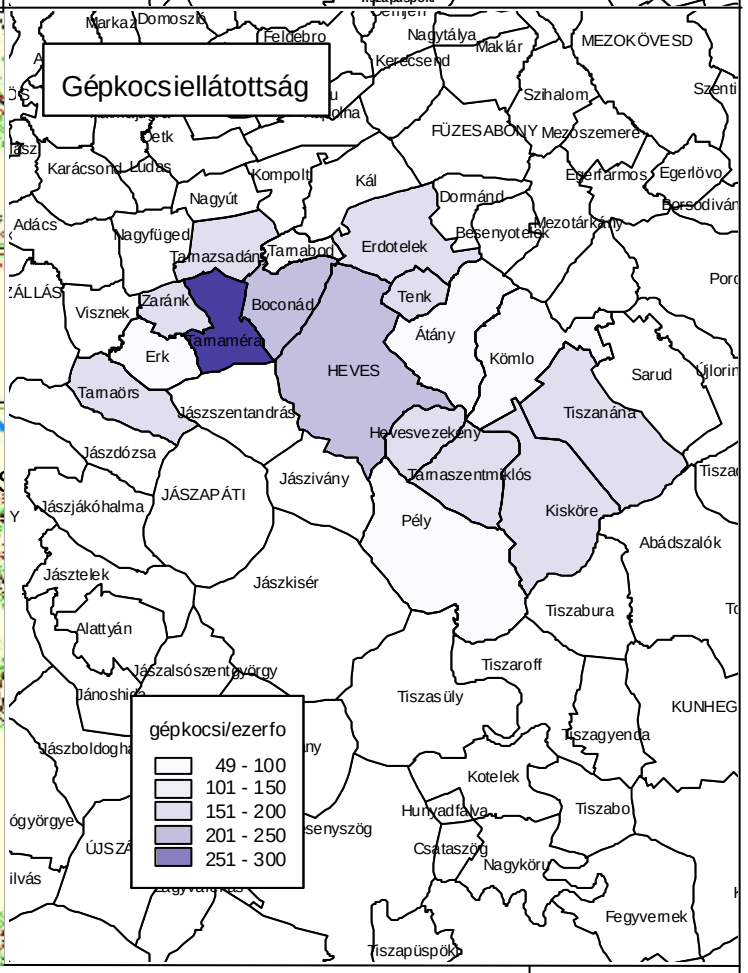

FORRÁS: MÁV hivatalos menetrendje, ÁKMI Kht. UVATERV,

KÉSZÜLT: a VÁTI Kht. Térségi Tervezési Irodáján 2005.-ben

M = 1:550 000